

Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”
Secția de Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte
a Academiei de Științe a Moldovei
Universitatea de Stat din Moldova

DIALOGICA

REVISTĂ DE STUDII CULTURALE ȘI LITERATURĂ

Anul IV, Supliment la nr. 1, 2022

Revista noastră vizează fenomenul cultural contemporan ca produs al gândirii și creativității și se manifestă în planul științelor socioumane și în cel al artei. Prin urmare, ne vedem încadrați în paradigma dialogului interdisciplinar, al relațiilor între abordările diferitor discipline. Vom înlesni articolele cu preocupări teoretice și interpretative din aria studiilor culturale, unde literatura, spre exemplu, e un fenomen cultural ca oricare altul în contextul timpului său. Totuși, pentru a crea un pandant la reducerea numărului de studii literare, care au generat prin transformare de sine și împrumut de metode noua și extrem de prolifică direcție de cercetare, am rezervat un loc aparte, în titlul revistei și în spațiul unor rubrici, literaturii și promovării ei. Promitem să facem gesturi similare și în cazul celorlalte arte.

APARE DE TREI ORI PE AN
Anul IV, Supliment la Nr. 1, 2022

DIRECTOR DE PROIECT ȘI REDACTOR-ŞEF

Aliona GRATI, doctor habilitat în filologie, conferențiar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău.

COLEGIUL DE REDACȚIE

Natalia PROCOP, doctor în studiul artelor și culturologie, Secția de Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte a Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău.

Ghenadie SÎRBU, doctor în istorie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău.

Ludmila ȘIMANSCHI, doctor în filologie, conferențiar cercetător, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău.

Diana DEMENTIEVA, secretar de redacție, doctor în filologie, Universitatea de Stat din Moldova.

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Liliana CONDRATICOVA, doctor habilitat în istorie și studiul artelor, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău.

Bogdan CREȚU, doctor în filologie, profesor universitar, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Academia Română, Filiala Iași, România.

Aurelian DĂNILĂ, academician, Academia Europeană de Științe și Arte, Salzburg, Austria, doctor habilitat în studiul artelor, Secția de Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte a Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău.

Inga DRUȚĂ, doctor habilitat în filologie, cercetător științific principal, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Chișinău.

Nicolae ENCIU, doctor habilitat în istorie, cercetător științific principal, Institutul de Istorie, Chișinău.

Aurelia HANGANU, doctor habilitat în filologie, conferențiar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău.

Mariana HARJEVSCHI, doctor în științele comunicării, Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”, Chișinău.

Adrian-Silvan IONESCU, doctor în științe istorice, cercetător științific gradul I, Institutul de Istoria Artei „George Oprescu”, București, Academia Română.

István KIRÁLY V., doctor în filosofie, conferențiar, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, România.

Lidia KULIKOVSKI, doctor în pedagogie, Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”.

Mircea MARTIN, academician, profesor universitar, Academia Română, București, România.

Victor MORARU, membru corespondent, doctor habilitat, Secția de Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte a Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău.

Gheorghe MUSTEA, academician, Secția de Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte a Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău.

Ioan OPRIȘ, doctor în științe istorice, profesor, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, România.

Ion SIMUȚ, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Oradea, România.

Mariana ȘLAPAC, membru corespondent, doctor habilitat, Secția de Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte a Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău.

Răzvan THEODORESCU, academician, profesor universitar, Academia Română, București, România.

Alina TOFAN, doctor în filologie, Institutul de Romanistică, Universitatea din Leipzig, Germania.

Elena UNGUREANU, doctor habilitat în filologie, Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”, Chișinău.

Cornel UNGUREANU, doctor în filologie, profesor, Universitatea de Vest din Timișoara, România.

Nicoleta VORNICU, doctor habilitat în arte vizuale, cercetător științific gradul I, Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R., Iași, România.

Diana VRABIE, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.

Tudor ZBÂRNEA, academician, Academia Europeană de Științe și Arte, Salzburg, Austria, Muzeul Național de Artă al Moldovei, Chișinău.

Conceptie copertă: N. PROCOP; Foto: *Recepția de la Cercul Militar din Chișinău, 27 martie 1918*. Rândul de jos, în mijloc, Alexandru Marghiloman.

Responsabilitatea opiniilor exprimate în paginile revistei aparține autorilor.

Revista este editată în cadrul proiectului 20.80009.0807.19 Cultura promovării imaginii orașelor din Republica Moldova prin intermediul artei și mitopoeticii, site-ul web: <http://dialogica.asm.md>

Acest supliment al revistei apare cu sprijinul financiar al Primăriei Municipiului Buzău prin Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman” și al Institutului European pentru Cercetări Multidisciplinare – Buzău.

Our journal focuses on the contemporary cultural phenomenon as a product of thought and creativity and manifests itself in the field of socio-human and art sciences. We see fit in the paradigm of interdisciplinary dialogue, of the relationships between approaches of different disciplines. We will, therefore, facilitate articles with theoretical and interpretative concerns from the area of cultural studies, where literature, for example, is a cultural phenomenon like any other in the context of its time. However, in order to create a pendant in reducing the number of literary studies that generated self-transformation and loan of new and extremely prolific research methods, we reserved a special place in the title of the journal and in the space of some columns, for literature and its promotion. We promise to make similar gestures and for other arts.

APPEARS THREE TIMES A YEAR

Year IV, Supplement to No. 1, 2022

PROJECT MANAGER AND EDITOR CHIEF

Aliona GRATI, PhD in Philology, associate professor, Moldova State University, Chişinău.

EDITORIAL BOARD

Natalia PROCOP, PhD in the Study of Arts, Department of Social, Economic, Humanities Sciences and Arts Section of the Academy of Sciences of Moldova, Chişinău.

Ghenadie SÎRBU, PhD in History, Moldova State University, Chişinău.

Ludmila ŞIMANSCHI, PhD in Philology, associate professor, Moldova State University, Chişinău.

Diana DEMENTIEVA, editorial secretary, PhD in Philology, Moldova State University, Chişinău.

SCIENTIFIC BOARD

Liliana CONDRATICOVA, PhD in History and the Study of Arts, Academy of Sciences of Moldova, Chişinău.

Bogdan CREȚU, PhD in Philology, professor, Institute of Romanian Philology "A. Philippide", Romanian Academy, Iasi Branch, Romania.

Aurelian DĂNILĂ, academician, European Academy of Sciences and Arts, Salzburg, Austria, PhD in the Study of Arts, professor, Department of Social, Economic, Humanities Sciences and Arts Section of the Academy of Sciences of Moldova, Chişinău.

Inga DRUȚĂ, PhD in Philology, "B. P.-Hasdeu" Institute of Romanian Philology, Chişinău.

Nicolae ENCIU, PhD in History, scientific researcher, Institute of History, Chişinău.

Aurelia HANGANU, PhD in Philology, associate professor, Moldova State University, Chişinău.

Mariana HARJEVSKI, PhD in Sciences of Communication, "B. P. Hasdeu" Municipal Library, Chişinău.

Adrian-Silvan IONESCU, PhD in Historical Sciences, professor, "George Oprescu" Institute for Art History, Bucharest, Romanian Academy, Romania.

István KIRÁLY V., PhD in Philosophy, associate professor, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania.

Lidia KULIKOVSKI, PhD in Pedagogy, "B. P. Hasdeu" Municipal Library, Chişinău.

Mircea MARTIN, academician, professor, Romanian Academy, Bucharest, Romania.

Victor MORARU, correspondent member of the ASM, PhD in Social Sciences, professor, Department of Social, Economic, Humanities Sciences and Arts Section of the Academy of Sciences of Moldova, Chişinău.

Gheorghe MUSTEA, academician, Department of Social, Economic, Humanities Sciences and Arts Section of the Academy of Sciences of Moldova, Chişinău.

Ioan OPRIŞ, PhD in Historical Sciences, professor, "Valahia" University of Targoviste, Romania.

Ion SIMUȚ, PhD in Philology, professor, University of Oradea, Romania.

Mariana ŞLAPAC, correspondent member of the ASM, PhD in Social Sciences, professor, Department of Social, Economic, Humanities Sciences and Arts Section of the Academy of Sciences of Moldova, Chişinău.

Răzvan THEODORESCU, academician, professor, Romanian Academy, Bucharest, Romania.

Alina TOFAN, PhD in Philology, Institute of Romance, University of Leipzig, Germany.

Elena UNGUREANU, PhD in Philology, scientific researcher, "B. P. Hasdeu" Municipal Library, Chişinău.

Cornel UNGUREANU, PhD in Philosophy, professor, West University of Timisoara, Romania.

Nicoleta VORNICU, PhD in Visual Arts, scientific researcher, Metropolitan Research Centre T.A.B.O.R, Iasi, Romania.

Diana VRABIE, PhD in Philology, professor associate, "Alec Russo" State University, Bălţi.

Tudor ZBÂRNEA, academician, European Academy of Sciences and Arts, Salzburg, Austria, National Art Museum of Moldova, Chişinău.

Bookbinding's conception: N. PROCOP; Photo: *Reception at the Military Circle in Chisinau, March 27, 1918*. Bottom row, in the middle, Alexandru Marghiloman.

The authors hold sole responsibility for the views expressed in their texts.

The journal is edited in the frame of the project 20.80009.0807.19 The culture of promoting the image of the cities of the Republic of Moldova through the prism of art and mythopoetics

This supplement of the Journal appears with the financial support of the Buzău City Hall through the Cultural and Educational Center "Alexandru Marghiloman" and the European Institute for Multidisciplinary Research – Buzău.

DIALOG

Aliona GRATI, Constantin TOMA, Marius-Adrian NICOARĂ O biografie pornind din Buzău. Orașul lui Alexandru Marghiloman 6

INTERTEXT

Irina VLĂDUCA MARGHILOMAN Pentru a reînnoia istoria familiei mele 25
Valeriu NICOLESCU Scurt istoric al familiei Marghiloman 29
Viorel GHEORGHE Alexandru Marghiloman și pasiunile sale 35
Valeriu NICOLESCU Destinul averii Marghilomanilor 38

ACENTRICE

Marius-Adrian NICOARĂ Aniversarea Unirii Basarabiei. Discursul rostit de Alexandru Marghiloman la banchetul de la Athenae Palace 50
Ioan SCURTU Sfatul Țării, Alexandru Marghiloman și Unirea Basarabiei cu România 60
Jipa ROTARU Regele Ferdinand I, Alexandru Marghiloman și Unirea Basarabiei 72
Anatol PETRENCU Alexandru Marghiloman și Unirea Basarabiei cu România: aspecte istoriografice 83
Dan PRISACARU Alexandru Marghiloman – „Mantaua de vreme rea” a establishment-ului politic românesc în anii 1916–1918. Repere 88
Mircea TĂNASE Alexandru Marghiloman și Alexandru Averescu în ecuația făuririi României Mari ... 94
Alin SPĂNU Relațiile dintre Alexandru Marghiloman și Ottokar Czernin la începutul Primului Război Mondial (iulie 1914–iunie 1915) 99

LIANTUL SOCIAL

Constantin COMAN Alexandru Marghiloman – model de sacrificiu politic asumat 104
Lavinia DUMITRAȘCU Podul de la Cernavoda – operă a oamenilor politici și a inginerilor români ... 111
Constantin NEAGU Interferențe ale omului politic buzoian, Alexandru Marghiloman, cu mediul bisericesc ortodox și militar, în contextul actului istoric sfânt al Unirii Basarabiei cu România 117
Constantin VLAD Alexandru Marghiloman – problema agrară, problema electorală 123

ORAȘUL MEU

Aliona GRATI „Fiți bineveniți la noi în Chișinăul Românesc!” Regele Ferdinand și Regina Maria în capitala Basarabiei 128

GIUVAIERE CULTURALE

Liliana CONDRATICOVA Descoperind Chișinăul, pe urmele lui Alexandru Marghiloman 138

IMAGINARUL LITEREI

V. Voiculescu – *Penteleul, La Cheia Buzăului*; N. Peneș – *Iarna la Măgura, Jertfa brâncoveanului*; F. Popescu – *Cloșca cu puii de aur, Voiculesciană, A-l privi pe Brâncuși la Buzău*; Șt. O. Iosif – *Cârlova*; B. Sinulescu – *Cât e Siriul de mare*; I. Gheorghe – *Istrița, Istrița!* 161

CUVÂNTUL CELUILALT (ancheta revistei)

Oana PARAIPAN Centrul cultural și educațional „Alexandru Marghiloman” 169
Colectivul profesoral al Liceului Teoretic „Alexandru Marghiloman”, Buzău
 Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman” – trecut, prezent și viitor 179

ABAJUR PENTRU O BIBLIOTECĂ

N. Peneș, *Alexandru Marghiloman, lordul valah: (o viață cu luminile și umbrele ei)*, Vol. 1-2;
 C. Iovan, M.A. Nicoară, *Alexandru Marghiloman, un mare român*;
 Al. Marghiloman, *Note Politice (ed. anastatică)* 185

Content

DIALOGUE

Aliona GRATI, Constantin TOMA, Marius-Adrian NICOARĂ A Biography Starting from Buzău. The City of Axelandru Marghiloman	6
---	---

INTERTEXT

Irina VLĂDUCA MARGHILOMAN To Reknot my Family History	25
Valeriu NICOLESCU Short History of the Marghiloman Family	29
Viorel GHEORGHE Alexandru Marghiloman and his Passions	35
Valeriu NICOLESCU The Destiny of Marghiloman's Wealth	38

ACENTRICS STUDIES

Marius-Adrian NICOARĂ Anniversary of the Union of Bessarabia Speech by Alexandru Marghiloman at the Athenaeum Palace Banquet	50
Ioan SCURTU Country Council, Alexandru Marghiloman and the Union of Bessarabia with Romania	60
Jipa ROTARU King Ferdinand I, Alexandru Marghiloman and the Union of Bessarabia	72
Anatol PETRENCU Alexandru Marghiloman and the Union of Bessarabia with Romania: Historiographical Aspects	83
Dan PRISACARU Alexandru Marghiloman – “the Mantle of Bad Weather” of the Romanian Political Establishment in 1916–1918. Highlights	88
Mircea TĂNASE Alexandru Marghiloman and Alexandru Averescu in the Equation of Making Greater Romania	94
Alin SPĂNU The Relationship Between Alexandru Marghiloman and Ottokar Czernin at the Beginning of the First World War (July 1914–June 1915)	99

THE SOCIAL LIANT

Constantin COMAN Alexandru Marghiloman – a Model of Assumed Political Sacrifice	104
Lavinia DUMITRAȘCU Cernavoda Bridge – the Illustrious Work of Romanian Politicians and Engineers	111
Constantin NEAGU Interference of the Buzău Politician, Alexandru Marghiloman, with the Orthodox Church and Military Environment, in the Context of the Holy Historical Act of the Union of Bessarabia with România	117
Constantin VLAD Alexandru Marghiloman – the Agrarian Problem; the Electoral Problem	123

MY CITY

Aliona GRATI “Welcome to our Romanian Chișinău!” King Ferdinand and Queen Maria in the Capital of Bessarabia	128
--	-----

CULTURAL JEWELS

Liliana CONDRATICOVA Discovering Chișinău, in the Footsteps of Alexandru Marghiloman	138
---	-----

IMAGINARY OF THE LETTER

V. Voiculescu – <i>Penteleul, At the Buzău Gorges</i> ; N. Peneș – <i>Winter in Măgura, Sacrifice of the Brancovean</i> ; F. Popescu – <i>The Hen with the Golden Chicks, Voiculesciană, To Look at Brâncuși in Buzău</i> ; St. O. Iosif – <i>Cârlova</i> ; B. Sinulescu – <i>How Big is the Sirius</i> ; I. Gheorghe – <i>Istrița, Istrița!</i>	161
--	-----

THE OTHER'S WORD (journal's inquiry)

Oana PARAIPAN The Cultural and Educational Center “Alexandru Marghiloman”	169
The Teaching Staff of the Theoretical High School “Alexandru Marghiloman”, Buzău “Alexandru Marghiloman” Theoretical High School – Past, Present and Future	179

THE LAMPSHADE FOR A LIBRARY

N. Peneș, <i>Alexandru Marghiloman, the Wallachian Lord: (a life with its lights and shadows)</i> , Vol. 1-2; C. Iovan, M.A. Nicoară, <i>Alexandru Marghiloman, a Great Romanian</i> ; Al. Marghiloman, <i>Political Notes (anastatic edition)</i> ...	185
---	-----

Aliona GRATI

Constantin TOMA

Marius-Adrian NICOARĂ

O BIOGRAFIE PORNIND DIN BUZĂU ORAȘUL LUI ALEXANDRU MARGHILOMAN

AG: Domnule Constantin Toma sunteți născut în localitatea Țintești din județul Buzău și, începând cu anul 2016, sunteți primarul municipiului Buzău, orașul în care s-a născut Alexandru Marghiloman. Se știe ați impus un ritm accelerat de dezvoltare acestui oraș din miezul României în domeniul economic, cultural, social și educațional, că ați revigorat cultura de aici prin activități ce respectă tradițiile locale, ați modernizat spațiile destinate recreerii locuitorilor și ați făcut și alte lucruri foarte importante. Dincolo de condițiile fișei de post, bănuim că energia aceasta s-a alimentat și dintr-un simț al datoriei față de baștină, tradiție și strămoși. Nu e așa?

CT: În anul 2022, sărbătorim 1650 de ani de la prima atestare documentară cunoscută a zonei Buzăului, având ca reper data de 12 aprilie 372, când a avut loc martirizarea Sfântului Sava de la Buzău (334–372) prin înecarea sa în apele râului Mousaios (Buzău), așa cum este consemnat în scrisoarea lui Junius Soranus, guvernatorul Scythiei Minor (Dobrogea) către Sfântul Vasile cel Mare din Cezareea Capadociei, redactată

în anul 374. Publicată în *Analecta Bollandiana*, Tomus XXXI, Bruxelles, în 1912, epistola menționează pentru prima dată în scris denumirea de Mousaios (Buzău) și atestă pentru prima dată existența creștinismului în România în zona Buzăului și Constanței (Tomisului). Sfântul Sava de la Buzău alături de Sfântul Apostol Andrei și numeroșii martiri de la începutul secolului al IV-lea, de la Dunărea de Jos, au așezat prin creștinismul practicat la Buzău și în Dobrogea, temelia identitară a poporului român.

De-a lungul timpului, orașul de la curbura Carpaților, prin înaintașii săi, a fost recunoscut, pentru hărnicia, curajul și jertfa generațiilor de buzoieni, ca o comunitate armonioasă și prosperă, care își respectă trecutul și se gândește cu optimism la viitorul ei.

AG: Devenind primar, mai ales, v-ați legat activitatea și viața de imperativul menținerii memoriei acestei personalități marcante a vieții politice românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea. În acest sens, ați implementat la Buzău cel mai complex

Alexandru Marghiloman

program dedicat Centenarului Marii Uniri. Vorbiți-ne și de alte acțiuni simbolice pe care trebuie să le cunoască cititorii din Republica Moldova.

CT: Orice buzoian se mândrește cu faptul că marele om politic Alexandru Marghiloman s-a născut și a trăit la Buzău (1854–1925), având un rol determinant ca prim-ministru al României în perioada martie – octombrie 1918, în realizarea României Mari, în tumultuosul an 1918, când a avut o contribuție esențială în realizarea Unirii Basarabiei cu România și a declanșat activitățile de Unire a Bucovinei cu Patria-Mamă.

Astăzi, în orașul Buzău, urmele lui Marghiloman sunt consistente, fiindu-i cinstită memoria așa cum se cuvine. În urbea noastră, este declarat Cetățean de Onoare post-mortem, iar o serie de obiective civice îi poartă numele: o stradă importantă; centrul cultural–educațional care își desfășoară activitatea în palatul în care a locuit; parcul de pe domeniul său unde a fost ridicată și o statuie ce îl reprezintă; iar un festival și o serie de manifestări științifice îi sunt dedicate.

Așadar, Vila Albatros, reședința ce i-a aparținut fruntașului conservator, ridicată în 1897, după planul lui Paul Gottereau, a primit în zilele

Vila Albatros, adică Palatul Marghiloman; foto din 1909.

noastre o destinație potrivită strălucind din nou. Palatul a fost restaurat și a primit o destinație onorantă devenind Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman”. Această construcție somptuoasă în care au poposit marile personalități ale vremii, precum regina Maria și regele Ferdinand, generalul Lahovari, Take Ionescu, Lascăr Catargiu, Dimitrie Sturdza, Nicolae Iorga ș.a., este astăzi preferata copiilor și tineretului orașului nostru. Toate încăperile sunt acoperite de veselie și entuziasmul acestora.

Urme ale lui Marghiloman, piese de mobilier care i-au aparținut, tablouri de sfârșit de secol al XIX-lea, litografii mari reprezentând cai, veselă, câteva scrisori ale sale către soție și scrisori din corespondența cu Emil Teodoru, șeful filialei Buzău a Partidului Conservator, câteva cărți de vizită, cărți poștale ilustrând Vila Albatros în diverse perioade, un album de la 1913 se află și la Muzeul Județean de Buzău. Pasionat fiind de colecționarea obiectelor ce i-au aparținut lui Marghiloman, am început să adun astfel de lucruri, achiziționând o ediție princeps a *Notelor politice*, un plic cu monogramă și o scrisoare a acestuia, pe care le-am donat Centrului Cultu-

ral și Educațional „Alexandru Marghiloman”.

Planurile legate de reabilitarea bunurilor ce i-au aparținut lui Alexandru Marghiloman sunt însă în permanentă actualizare. Frumoasa casă de oaspeți, casa personalului și grajdurile sunt pregătite pentru a fi reabilitate cu fondurile primăriei Buzău. Lacurile din parc sunt permanente curățate, celebrul zid ce îi poartă numele este bine îngrijit, iar în curând sper să realizăm aici și un monument al tinerilor căsătoriți sub forma apropiată monogramei Lordului Valah, așa cum mai este cunoscut marele buzoian.

Moștenirea lui Alexandru Marghiloman ne-a dat oportunitatea și de a desfășura cel mai complet și consistent program de sărbătorire în 2018 a Centenarului României Mari. Începând cu data de 1 decembrie 2017, pentru sărbătorirea împlinirii României Mari, cea mai frumoasă zi din istoria multimilenară a poporului nostru, pe care noi binecuvântați fiind, am moștenit-o, în proaspăta calitate de primar, am anunțat un ambițios proiect de sărbătorire a Centenarului Marii Uniri.

De atunci prin intermediul culturii și educației, urmând vocația modernizării, doresc o

Palatul Marghiloman, astăzi.

schimbare în bine a urbei noastre, inclusiv prin aprecierea personalităților, a tradițiilor și valorilor orașului nostru. Intenția acestor acțiuni culturale și educative este de a spori vizibilitatea municipiului Buzău și de afirmare a identității acestuia. Totodată, doresc ca ele să asigure incluziunea socială în oraș, să realizeze un mediu urban de referință prin creșterea calității spațiilor publice, regenerarea orașului prin integrarea culturii în planificarea urbană și transformarea acesteia în resursă de dezvoltare economică și socială sustenabilă a localității noastre.

Primăria Municipiului Buzău are în Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman” un partener valoros în acest sens. Un capitol important îl reprezintă desfășurarea „Zilelor Alexandru Marghiloman la Buzău”. Explicăm astfel că extraordinarul om politic buzoian, Alexandru Marghiloman, și-a sacrificat cariera politică pentru binele țării, ca Președinte al Consiliului de miniștri al celei mai grele guvernări a României, cea de sub ocupația germană din anul 1918. Atunci el a readus lumina realizării

idealurilor naționale, girând cu succes înfăptuirea Unirii Basarabiei cu România în data de 27 martie 1918, salvând populația, armata și dinastia română, ulterior începând negocierile Unirii Bucovinei cu România.

Așadar, la începutul istoriei noastre contemporane, alături de Regele Ferdinand I Întregitorul, Regina Maria, Ion I.C. Brătianu, Iuliu Maniu sau Vasile Goldiș, Alexandru Marghiloman este un exemplu de valoare și competență, ce îmbinată vocația construcției cu cea de modernizare a țării, care ne poate inspira astăzi.

AG: În luna martie a anului 2018, ați organizat la Buzău un important eveniment legat de sărbătorirea Centenarului Marii Uniri, la care a participat o delegație de la Chișinău. Cum s-au desfășurat lucrurile?

CT: Un moment cu o semnificație aparte a fost ziua de 15 martie 2018 când orașul nostru a fost polul unionismului din România. Consiliul Local Municipal Buzău, cu unanimitatea

Stema orașului Buzău

de voturi a consilierilor săi locali, a aprobat o Declarație politică de Unire cu Republica Moldova. Pentru a marca această unire simbolică, fără efecte juridice, Primăria Buzău a avut ca oaspeți, pe 17 martie 2018, 117 primari și vice-primari de peste Prut care au semnat un document de unire a Basarabiei cu România.

În după amiaza și seara aceleiași zile, Televiziunea Română a realizat și transmis în România și Republica Moldova (cu mai multe reluări), două emisiuni memorabile. Prima dintre ele a fost excelentul spectacolul folcloric intitulat „Din suflet românesc” la care au participat mari artiști din România precum Benone Sinulescu, Sava Negrean Brudașcu, Grigore Leșe sau Laura Lavric și din Republica Moldova: Nicolae Botgros, Ion Paladi. La finalul spectacolului, cei 2000 de spectatori aflați în Sala Sporturilor „Romeo Iamandi” din orașul nostru au strigat cu însuflețire timp de câteva minute „Unire!”, „Unire!”.

Cea de-a doua emisiune a fost talk show-ul istoric aniversar „Alexandru Marghiloman, un mare român”, moderat de Monica Ghiurco, la ea luând parte alături de Irina Vlăduca Marghiloman – strănepoata marelui om politic, istoricii Jipa Rotaru și Marius-Adrian Nicoară, membrii ai Academiei Oamenilor de Știință din România.

A urmat amenajarea unei camere memoriale „Alexandru Marghiloman” în „Vila Albatros”

ce a debutat pe 19 martie 2018, cu donațiile pe care le-am putut face. Tot atunci în reședința marelui om politic buzoian, și în aceeași dată, a fost vernisată „Expoziția de drapele istorice ale României și Republicii Moldova”, a colecționarului Petru Costin din Republica Moldova, ce a fost prezentată publicului până în data de 30 martie 2018.

Suita numeroaselor manifestări culturale și științifice de anvergură, organizate cu prilejul Centenarului Marii Uniri la nivel internațional, a debutat cu sesiunea de comunicări științifice ce și-a ținut lucrările la Buzău, cu tema „100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România și rolul politicianului buzoian Alexandru Marghiloman” desfășurată în perioada 22 – 23 martie 2018. Bazându-se pe documente autentice și pe adevărul istoric, mai mulți cercetători din România și Republica Moldova au avut ca obiectiv fundamental sărbătorirea Centenarului Unirii Basarabiei cu România și evidențierea rolului determinant al politicianului buzoian Alexandru Marghiloman (1854–1925). Manifestarea științifică a fost organizată de Primăria municipiului Buzău și a avut ca parteneri: Academia Oamenilor de Știință din România, Institutul Cultural Român, Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, Academia de Științe a Moldovei, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Institutul Patrimoniului Cultural, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut) și Universitatea de Stat din Moldova. La lucrările sesiunii au participat reprezentanți ai mediului academic, profesori universitari, doctori, doctoranzi, cercetători științifici și cadre didactice.

În cadrul sesiunii de comunicări au fost lansate albumul istoric „Alexandru Marghiloman, un mare român” și „1918. Anul înfăptuirii României Mari” – lucrări de o calitate artistică și editorială deosebită, apărute prin grija Primăriei municipiului Buzău. Ambele lucrări au beneficiat de documentarea și consultanța domnului doctor în istorie Marius-Adrian Nicoară și au apărut la Editura MAD Linotype Buzău.

Întregul set de studii susținute în cadrul sesiunii de comunicări științifice au fost strânse în volumul „100 de ani de la Unirea Basarabiei

Alexandru Marghiloman

cu România și rolul politicianului Alexandru Marghiloman”, o lucrare ce a ajuns în biblioteci ale instituțiilor de învățământ preuniversitar și universitar, din România și Republica Moldova.

A urmat dezvelirea statuii marelui om politic Alexandru Marghiloman, ce a avut loc pe

27 martie 2018, la împlinirea a 100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România, buzoienii sărbătorindu-l pe marele om politic buzoian Alexandru Marghiloman, omul providențial ce a reușit aducerea Basarabiei la Patria Mamă, în condițiile istorice grele ale anului 1918. De aceea, în

parcul domeniului Marghiloman din orașul de la Curbura Carpaților, a fost dezvelită prima statuie a acestuia

Cel care a conceput și executat prima statuie care îl reprezintă pe Marghiloman este artistul plastic Ciprian Dominoschi, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Buzău, profesor la Liceul de Arte „Margareta Sterian” din oraș. Statuia realizată din bronz, a fost executată într-un atelier din Arad, are 2,84 metri înălțime, este amplasată pe un soclu din beton și are înscris pe un suport de marmură textul: „Alexandru Marghiloman / 27 ian. 1854 – 10 mai 1925 / fiu al orașului Buzău / de șapte ori ministru al României / și președinte al consiliului de miniștri / 5 martie – 23 octombrie 1918”. Monumentul lui Alexandru Marghiloman, a fost amplasat în partea dreaptă a aleii centrale care duce la Vila Albatros, la o distanță de 34 de metri față de clădire, în parcul care-i poartă numele. Pentru a fi pus în valoare și noaptea, acesta este iluminat de 4 reflectoare arhitecturale.

Pe 30 martie 2018 primăria municipiului și centrul cultural au găzduit momentul artistic „Discursul lui Alexandru Marghiloman la împlinirea vârstei de 70 de ani” susținut de actorul buzoian Vlad Trifaș, urmat de un picnic de epocă în parcul domeniului, ca parte a manifestării științifice culturale, cu tema „Repere culturale ale Unirii Basarabiei cu România și Alexandru Marghiloman”.

Manifestările buzoiene de Centenar au conținut proiectul, „Personalități buzoiene de ieri și de azi”, o serie de conferințe despre marile personalități buzoiene ale istoriei, ce a inclus și prelegerea „Alexandru Marghiloman” susținută de istoricul Valeriu Nicolescu. Domeniul – Biblioteca Scriitorilor Buzoieni – Cărți pentru Centenar, a debutat cu reeditarea cărții „Alexandru Marghiloman – Lordul valah”, autor Nicolae Peneș.

În mod deosebit, în anul 2007, am sponsorizat, ca om de afaceri, apariția primului volum *Alexandru Marghiloman-lordul valah*, iar în anul următor a apărut și volumul al doilea, cărți ce aveau ca autor pe domnul Nicolae Peneș, care după ani de cercetări prin arhive și biblioteci, a publicat aceste volume distinse cu Premiul „Mi-

hail Kogălniceanu” al Academiei Române în anul 2008. Cartea a fost reeditată, cu completări și revizuiți în anul 2011, la Buzău, și în colecția „Opera Omnia” la TipoMoldova, într-un singur volum, iar în anul Centenarului României Marii a fost din nou reeditată într-o ediție de lux de două volume, de către Primăria Buzău.

AG: Domnule primar Constantin Toma, vă mulțumim frumos pentru răspunsurile edificatoare și pentru tot ceea ce faceți în menținerea spiritului Marii Uniri în orașul pe care îl reprezentați.

AG: În continuare, voi avea onoarea să îl am ca partener de dialog pe domnul doctor în istorie Marius-Adrian Nicoară, membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România, comandor aviator în rezervă, membru în consiliul științific al Institutului European pentru Cercetări Multidisciplinare și directorul Centrului de Științe Istorice și Arheologie, autorul, coautorul, coordonatorul, consultantul sau îngrijitorul a 58 de volume și a peste 180 de articole de specialitate, filme documentare și podcasturi de popularizare a istoriei locale buzoiene, naționale și a aeronauticii.

Domnule Marius-Adrian Nicoară, sunteți un bun cunoscător al vieții și activității lui Alexandru Marghiloman. În calitate de *Cetățean de onoare al orașului Buzău*, ca și domnul primar Constantin Toma, avea legământul de a cinsti memoria acestei personalități a Buzăului. Vă rog să formulați succint valoarea și importanța lui Alexandru Marghiloman.

MAN: *Lordul valah, Marele buzoian, Părintele hipismului românesc* sunt numai trei dintre supranumele cu care a intrat Alexandru Marghiloman în conștiința românilor. În cele patru decenii de activitate politică de reprezentant în Adunările Legiuitoare, membru al guvernelor, șef de partid sau șef de guvern, Alexandru Marghiloman s-a dovedit a fi nu numai un incomparabil om de stat dar și un mare român. În fruntea oricărui minister prin atitudine, idei și realizări și-a slujit patria în virtuțile

Marghiloman, portret.

dezinteresului politic și al binelui public. Ca om de stat a fost în permanență hotărât, nu s-a menajat în fața împrejurărilor și a oamenilor. De aceea în anul 1918 și-a asumat sarcina de a salva Țara, Coroana și Armata cu prețul propriei lui popularități, respingând lașitatea, preluând sarcina morală a prezervării interesului național în fața lipsei de autoritate a guvernelor de la Iași.

A fost un om profund religios, admirat pentru ținuta sa sobră și elegantă (se consemnează că purta 7 – 8 costume de haine pe zi), cu un grai muntenesc curat și un ușor surâs strâmb enigmatic, celebru pentru rufăria spălată și călcată la Londra și cafelele Marghiloman. Adăugăm pasiunea lui pentru cai, pictură sau muzică ce îi dezvăluiește firea romantică și competitivă.

Prințesa Elisa Știrbei, prima soție a lui Alexandru Marghiloman.

Temeinicia studiilor și cunoștințelor juridice, talentul de orator, ținuta publică și privată, maturitatea politică a convingerilor conservatoare, au fost argumente de necontestat pentru obținerea demnităților pe care le-a deținut de-a lungul timpului. În fiecare dintre demnitățile avute a dovedit o mare putere de muncă, voință, neîntrecută, luciditate și un pronunțat simț patriotic.

Pus la index de propaganda politicienilor adversi a demonstrat fermitate în atitudini, fiind chiar înduioșător prin abnegație și stoicism, respingând înfrângerea și acceptând nerecunoștința. Și trecerea statului român prin perioada comunistă, prosovietică, rusofilă i-a adâncit uitarea.

Testamentul său politic rămâne și astăzi reper de moralitate în politica românească: „Mă

duc oricând s-o încheia viața mea, cu conștiința mea în pace. Am greșit poate mai mult decât socotesc, dar gândul mi-a fost totdeauna curat și mi-am iubit țara. ... Eu am intrat în politică bogat și ies sărac dar cu mâinile curate.”

AG: Domnule Marius-Adrian Nicoară, sunteți cel mai în măsură să punctați reperele biografice ale lui Alexandru Marghiloman. Ne-am dori să începem acest supliment al revistei *Dialogica* cu biografia lui Alexandru Marghiloman, cel care a fost prim-ministrul al României în perioada martie – octombrie 1918, când a avut loc Unirea Basarabiei cu România și la realizarea căreia a avut o contribuție esențială.

MAN: Sărbătorirea Centenarului Marii Uniri a adus și eliminarea ostracizării cu totul nemeritate a acestei personalități de prim rang

Palatul din București al lui Alexandru Marghiloman

a României, Alexandru Marghiloman, ale cărei repere biografice principale le consemnăm aici:

27 ianuarie 1854 S-a născut, la Buzău, Alexandru Marghiloman, personalitate marcantă a vieții politice românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea.

1860–1871 Alexandru Marghiloman a urmat institutul „Schewitz – Thyerin” și Colegiul Național „Sfântul Sava” din București, dar în același timp și-a completat zestrea de cunoștințe cu profesori particulari.

1870–1878 Frecventează cursurile Universității Sorbona din Paris, fiind licențiat în drept la 20 de ani și obținând titlul de doctor în drept și științe politice la 24 de ani.

1878 După obținerea doctoratului Alexandru Marghiloman a revenit în țară consacrându-se unei cariere juridice pe care a profesat-o pentru puțin timp, mai întâi intrând în magistratură.

8 ianuarie 1881 Alexandru Marghiloman începe activitatea ca procuror la Tribunalul Ilfov.

1882–1887 A fost construit de către Iancu Marghiloman, Conacul Marghiloman, unul

dintre cele mai reprezentative ansambluri arhitectonice din Buzău. După moartea acestuia, fiul său, Alexandru Marghiloman a ales să îl modernizeze.

1883 Alexandru Marghiloman demisionează din magistratură pentru a se înscrie în Barou și a practica avocatura.

Iunie 1884 Devine înlocuitorul lui Grigore Triandafil în funcția deținută de acesta de avocat al statului român, dar și de aici se va retrage după câteva luni, pentru a se lansa în politică.

1884 Carol I și Elisabeta au participat o singură dată la un bal particular, cel dat de Ion Marghiloman, la care a fost prezent și fiul cel mare al acestuia Alexandru [1, p. 141]. Împingând datoria sa până la limita perfecțiunii, Regele nu a acceptat nici o invitație pentru a nu strica echilibrul politic al dinastiei. Totul pentru el era o problemă politică și oricine trebuia analizat pe îndelete, pentru a nu se crea în societate impresia că se acordă mai multă atenție unora în defavoarea altora [2, p. 18].

1884 La vârsta de 30 de ani Alexandru Marghiloman a fost ales prima oară deputat în Co-

Alexandru Marghiloman semnează tratatul de pace.

legiul I de Buzău, la acea vreme pendulând între liberali și conservatori, tatăl său, Ion (Iancu) Marghiloman fiind vicepreședinte al Camerei. De atunci, până în 1920, a fost reales continuu, luând parte activă și uneori hotărâtoare, în toate legislaturile, fieful său electoral fiind județul Buzău (o singură dată a reprezentat ca deputat pe alegătorii Colegiului Ialomița). În acest timp el s-a dovedit un orator desăvârșit, în sensul clasic, maiestos, rece și impecabil. Talentul acesta, împreună cu priceperea în conducerea administrativă (perindarea pe la atâtea ministere), cât și situația materială, l-au făcut în timp succesor la conducerea Partidului Conservator.

1888 Ion Marghiloman și fiul său Alexandru au destrămat conspirațiile antidinastice, împotriva Regelui Carol I, ale ministrului rus la București, Hitrovo [3, p. 8-9]. Atunci, reprezentantului Rusiei la București, marele specialist al tulburărilor din Balcani, a declanșat o serie de acțiuni detabilizatoare pentru înlocuirea lui Carol I cu George Gh. Bibescu. Hitrovo și Bibescu împărțiseră bani unor manifestanți care să strige în fața Palatului Regal „Jos Brătianu!, Jos Regele!, Trăiască Bibescu!” Atunci banii lui

Iancu și acțiunile lui Alexandru au salvat tronul din mâna Rusiei. Cu sume mult mai mari de bani, ei au deturnat acțiunea, determinându-i pe manifestanți să strige doar ... „Jos Brătianu!”. Regele a aflat și că Bismarck a renunțat la un război cu Rusia, l-a demis pe Ion C. Brătianu și nu i-a uitat niciodată pe Marghilomani.

23 martie – 11 noiembrie 1888 Alexandru Marghiloman a fost Ministru al Justiției (guvern conservator).

1888 Pentru începutul carierei politice a lui Alexandru Marghiloman, semnificativ este momentul în care Ion C. Brătianu, întâlnindu-l pe treptele Camerei (când cel din urmă devenise pentru prima dată ministru) pe Brătianu, îi spune „Soarele care apune salută soarele care răsare”. Răspunsul „lordului valah” a fost pe măsură „Sper că soarele care răsare va fi tot așa de strălucitor ca soarele care apune”.

12 noiembrie 1888 – 22 martie 1889 și 5 noiembrie 1889 – 15 noiembrie 1890 Alexandru Marghiloman este Ministrul Lucrărilor Publice (guvern conservator).

1890 Tânărul Alexandru Marghiloman, foarte bogat, șarmant, sportiv, galant, monden,

Marghiloman, primul din stânga, sus, ministru în 1913.

ce făcea furori la balurile elitei bucureștene, cu o carieră politică deja conturată, s-a căsătorit cu Elisa Știrbei, mariaj trăit din plin de prințesă.

16 noiembrie 1890 – 15 februarie 1891

Alexandru Marghiloman a fost Ministru la Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor (guvern conservator).

1891 Alexandru Marghiloman a fost atras de ideile „junimiste” ale grupării din jurul lui Petre P. Carp mai ales că asemeni celorlalți oameni politici conservatori, era o persoană cu o situație materială prosperă, bogăția lui, ca și a altora, îi permitea să se lanseze în viața politică românească pentru a-și pune în valoare principii, programe și măsuri, menite să permită progresul țării în domenii diverse. Marghiloman a urmat un important imperativ de natură politică exprimat emblematic de Titu Maiorescu, actual și în vremurile de astăzi: „și fiindcă a da înapoi e cu neputință, nouă nu ne rămâne pentru existența noastră națională altă alternativă decât a cere claselor noastre culte atâta conștiință câtă trebuie și atâta știință câtă o pot avea.” [4, p. 8].

1891–1895 Alexandru Marghiloman a fost Ministru al Justiției (guvern conservator).

1893 Alexandru Marghiloman pune piatra de temelie a internatului ce îi va purta numele, devenit astăzi sediul Liceului de Arte „Margareta Sterian” din Buzău. A fost protector a numeroase societăți de binefacere locale („Societatea de Patronaj”, Societatea „Obolul”), a întreținut numeroase așezăminte, a acordat burse școlare. A sprijinit tinerii studenți, scriitori și jurnaliști buzoieni, ajutând și dezvoltând publicații. De asemenea, a donat Bibliotecii orașului Buzău aflată în Palatul Comunal, un impresionant fond de carte „pentru folosința instituțiilor de cultură din localitate”, distrus din păcate în august 1944 de un incendiu ca rezultat al unui bombardament Aliat.

1894 Elisa și Alexandru Marghiloman au ctitorit biserica „Sfântul Ioan Botezătorul” din localitatea Fundeni, județul Buzău.

1896 Începând din acest an a fost acordat de către Jockey Club, premiul Alexandru Marghiloman – Criterium.

Medalie, 1924, Alexandru Marghiloman.

1896–1897 A fost inaugurată Vila Albatros, principala componentă a complexului arhitectural de pe domeniul Marghiloman, realizată după planurile arhitectului de origine franceză, Paul Gottereau, care era deja renumit pentru proiectarea Casei de Economii și Consemnațiuni și a clădirii Fundației Universitare Carol I din București. Palatul a devenit o clădire impozantă, cu arhitectură în stil franțuzesc, ce a primit numele unuia dintre armăsarii favoriți ai proprietarului, ce făcea parte din herghelia de cai pur sânge englez, pe care o avea pe domeniul de aici.

1899–1909 Caii deținuti de Marghiloman au câștigat toate Derby-urile României.

7 iulie 1900 – 3 februarie 1901 Alexandru Marghiloman a fost Ministru Ministerul Afacerilor Străine (guvern conservator).

27 ianuarie 1902 În ziua când aniversa 48 de ani, Alexandru Marghiloman a pus bazele filialei județene a Partidului Conservator la Vila Albatros, ce a fost locul de întâlnire al colaboratorilor și prietenilor săi politici.

1903–1925 Alexandru Marghiloman a fost vicepreședinte al Jockey Club Român (regii României au fost președinții de onoare ai acestuia) fiind considerat „părintele hipismului românesc”. Crescător și proprietar de cai de curse, Alexandru Marghiloman a fost animator al curselor ecvestre în țara noastră, unul dintre inițiatorii Hipodromului de la Băneasa. A avut her-

ghelie de cai de rasă și un hipodrom la Buzău. A fost un pasionat al curselor de cai, câștigând cu caii și jockeyi lui multe trofee. Caii de rasă și cursele au fost marea lui pasiune. Având apariția unui „gentleman farmer” englez, caii de curse de la Conacul Marghiloman au devenit celebri după ce au câștigat 27 derby-uri. Totodată a avut grijă să țină la zi registrul pentru pedigree-ul cailor pur sânge englezi de pe teritoriul României. Datorită acestei activități, studbook-ul românesc este recunoscut pe plan mondial

1906 Elisa divorțează de Alexandru Marghiloman, pentru ca în anul 1907, aceasta să se căsătorească cu Ion I.C. Brătianu.

1907 După fuzionarea conservatorilor, Alexandru Marghiloman a devenit unul din principalii lideri ai Partidului Conservator.

Martie 1909 A fost demis Alexandru Avarescu în urma unei interpelări a deputatului conservator de Buzău, Alexandru Marghiloman, care îi reproșa anumite aspecte negative din cadrul Ministerului de Război, pe care generalul le cunoștea, dar care, afirma el, nu i se datorau, fiind moștenite de la predecesorul său, generalul Gheorghe Manu și pe care căuta să le îndrepte: număr mare de detașări la comanda unităților, crearea unui sistem contrainformativ în armată, considerat, la vremea aceea, un lucru foarte grav, care leza onoarea și demnitatea corpului ofițeresc, nereguli grave în aprovizionarea cu alimen-

te și furaje, dar și în unele contracte de vânzare și cumpărare de armament și muniții [5, p. 75, 77].

29 decembrie 1910 – 28 martie 1912 Alexandru Marghiloman a fost Ministru de Interne (guvern conservator) și a inițiat cu o temeritate ieșită din comun, o luptă de principii, împotriva concentrării economiei țării în monopoliuri de partid, prin denunțarea „afacerii tramvaielelor”, ceea ce a dus din nou la intervenția Regelui Carol I. Au fost dezbateri furtunoase în Parlament și un proces răsunător, pierdut însă de ministrul Marghiloman, ceea ce a și dus la căderea Guvernului Carp [6, p. 626-667].

14 octombrie 1912 – 31 decembrie 1913 Alexandru Marghiloman a fost Ministru de Finanțe (guvern conservator).

25 noiembrie/8 decembrie 1912 Titu Maiorescu, Nicolae Filipescu și Alexandru Marghiloman participă la o ședință în care s-au studiat variantele pentru trasarea noi granițe cu Bulgaria [7, p. 50].

9/22 ianuarie 1913 Alexandru Marghiloman, a cerut în ședința Consiliului de Miniștri mobilizarea imediată a armatei pentru a lua parte la cel de-al Doilea Război Balcanic (10 – 31 iulie 1913) [7, p. 69].

10 august 1913 Conferința și Tratatul de Pace încheiate la București de către guvernul condus de Titu Maiorescu, în care Alexandru Marghiloman a deținut portofoliul finanțelor a dus la creșterea statutului internațional al României după cel de-al Doilea Război Balcanic, fiind unul dintre primele executive de succes ale țării.

1914–1925 Alexandru Marghiloman a fost timp de 11 ani președintele Partidul Conservator.

1914–1925 Alexandru Marghiloman a fost Președintele Crucii Roșii din România, când organizația a trecut poate cea mai grea perioadă a funcționării sale, din cauza participării României la Războiul de Întregire Națională (1916–1919), și cea mai complexă datorită aderării acesteia la Mișcarea Internațională de Cruce Roșie și Semilună Roșie. Pe timpul Marelui Război, în această calitate, s-a concentrat pe asistența a 150.000 de răniți din spitalele proprii, asigurarea hranei pentru militari și refu-

gi, corespondența, hrana și îmbrăcămintea prizonierilor români din lagărele inamice. După război, când țara se afla într-o situație deosebit de grea, a urmărit combaterea bolilor contagioase, în special a tuberculozei, malariei, holerei, și ridicarea nivelului de educație sanitară a populației [8, p. 107-114].

21 iulie/3 august 1914 În ședința Consiliul de Coroană de la Castelul Peleş din Sinaia, prezidat de Regele Carol I, ce a hotărât atitudinea României pentru perioada imediat următoare, Alexandru Marghiloman, participant în calitate de președinte al Partidului Conservator, a inițiat și susținut ideea neutralității României la acel moment al Primului Război Mondial [9, p. 12].

1915 Alexandru Marghiloman a achitat din fonduri personale [8, p. 163] costurile realizării primei hărți geografice și demografice a Basarabiei, efectuată de profesorul Alexis Nour. Harta se baza numai pe documente rusești și fusese aprobată de Societatea de Geografie, dar nici o instituție din România nu dorise să achite plata realizării acesteia.

14/27 august 1916, ora 10, Palatul Cotroceni Alexandru Marghiloman, în calitate de președinte al Partidului Conservator, a participat la Consiliu de Coroană prezidat de Regele Ferdinand I, când s-a hotărât intrarea României în Primul Război Mondial de partea Antantei. Din păcate, entuziasmul politic și militar imprimat de Guvernul Brătianu a fost de scurtă durată și s-a dovedit nerealist, deoarece trupele Puterilor Centrale, în contraofensivă, au cucerit inclusiv Bucureștiul la 3/16 decembrie 1916. Nici marile victorii ale Armatei Române din vara anului 1917 nu au putut opri ofensiva Puterilor Centrale și apariția pericolului bolșevic rusc, ucrainean sau maghiar.

14/27 februarie 1918 Regele Ferdinand a acceptat, la sugestia lui Brătianu, să se întâlnească, în gara Răcăciuni, județul Bacău, cu ministrul de externe austriac, contelele Ottokar Czernin. Într-o întrevedere de trei sferturi de oră, acesta i-a cerut ultimativ și umilitor suveranului român acceptarea condițiilor de pace și aducerea la guvernare a lui Alexandru Marghiloman, ca o condiție a menținerii dinastiei [5, p. 209].

27 februarie/11 martie 1918 Alexandru Marghiloman, considerat, în acel moment, o soluție mult mai bună pentru România, a sosit la Iași. Liderul conservator a avut două întrevederi cu regele Ferdinand, iar pe 5/18 martie 1918 suveranul l-a investit cu formarea guvernului: „Am făcut apel la Marghiloman pentru că, dintre toți oamenii politici rămași la București, el este cel care a făcut dovada de a fi avut cea mai mare grijă pentru interesele conservării țării și a tuturor instituțiilor sale.” Dincolo de abilitatea Regelui Ferdinand I de a alege corect și cu înțelepciune un om de stat care, la nevoie, să apere dinastia și să aibă în grijă populația împilată din Muntenia și Oltenia, a fost nevoie ca Alexandru Marghiloman, în calitatea sa de șef al Partidului Conservator, să mobilizeze întreaga energie a formațiunii sale politice pentru a salva ceea ce se mai putea salva, iar din punct de vedere personal să facă eforturi supraomenești

pentru preservarea intereselor statului român aflat în deznădejde.

4 martie 1918 Alexandru Marghiloman scria *Memoriului privind chestiunea Dobrogei* care cuprindea trei părți: cea istorică realizată de profesorul Dimitrie Onciul, cea geografică de profesorul Simion Mehedinți iar, cea politică de Alexandru Marghiloman și care a fost prezentat în cursul tratativelor de la Buftea, feldmareșalului August von Mackensen, conelui Ottokar von Czernin și secretarului de stat Richard von Kühlmann,

5 martie – 24 octombrie 1918 Alexandru Marghiloman a fost Președintele Consiliului de Miniștri și Ministru de Interne; ad-interim la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, 6 martie – 4 iunie 1918) (guvern conservator).

26 martie/8 aprilie 1918 Alexandru Marghiloman, Primul-ministru al României, merge pe la Chișinău pentru a participa la ședința

festivă care urma să proclame Unirea. Au fost întâmpinați la gară unde o delegație a fruntașilor basarabeni (I. Istrati, E. Broșteanu, Rășcanu și Anastasiu, ofițeri, primarul Smidt, arhimandritul Gurie Grosu). Onorurile militare au fost prezentate de o gardă miliară din trupele de Vânători și din Regimentul 2 Cavalerie moldovean (husari). Au fost găzduiți la Hotelul „Londra”, pe traseu în automobile, precedate de un pluton de Roșiori (cavaleriști) fiind întâmpinați cu căldură de marea majoritate a populației, iar în fața hotelului a fost permanent sute de oameni doritori a vedea și a fi primiți de primul ministru.

27 martie/9 aprilie 1918 Sfatul Țării a declarat Unirea Basarabiei cu România, ca urmare a unui vot al cărui rezultat a fost: 86 de voturi „pentru”, 36 de „abțineri” 3 voturi „împotriva”. După votare, prim-ministrul României, Alexandru Marghiloman, a dat citire unei declarații regale: „În numele poporului român și a regelui său, Majestatea Sa Ferdinand I, iau act cu mândrie de declarația domniilor voastre pentru unire și declar că Basarabia este de acum unită pe vecie cu România una și indivizibilă. Să ne închinăm în fața geniului rasei noastre, care a permis poporului Basarabiei să-și păstreze vie, prin veacuri, scânteia care la prima suflare a libertății a aprins inimile lor și să salutăm adânc pe acești oameni care fără preocupări egoiste, putând să rămână conducătorii unui stat, au voit mai bine să fie servitorii unei națiuni” [10, p. 290]. Ca omagiu și în semn de mulțumire pentru actul Unirii, s-a mers la Catedrală unde s-a oficiat un Tedeum, iar seara, Alexandru Marghiloman a oferit la Cazinou un prânz în onoarea membrilor Sfatului Țării, guvernului basarabean și tuturor notabilităților prezente în capitala Basarabiei”. La final au defilat trupele române de sub comanda generalului Broșteanu.

28 martie 1918, ora 01.00 Marghiloman a părăsit Chișinăul.

30 martie 1918 O delegație din Basarabia a prezentat la Iași Regelui, *Actul Unirii*. Primiți cu aclamații la gară, aceștia au mers la Mitropolie unde în prezența Regelui Ferdinand și a Reginei Maria a avut loc un Tedeum, toate momentele și atmosfera de sărbătoare fiind prezentată de către

presa din acea vreme. A urmat o recepție la Palatul Mitropolitan, urmată de defilarea trupelor. De asemenea, Regele Ferdinand a oferit un dejun de onoare, cele câteva mii de persoane adunate în fața palatului aclamând familia regală și pe oaspeți, în timp ce fanfara cânta „Hora Unirii”, toate aceste manifestări reprezentând consemnarea oficială a Unirii. Manifestările erau organizate de doi oameni politici de origine buzoiană, Alexandru Marghiloman și Constantin C. Arion. Demonstrații de bucurie pentru Unire au avut loc și în alte centre urbane, între care Buzăul și Râmnicu Sărat, așa după cum reiese din publicațiile prin care edilii celor două orașe anunțau Unirea și modul cum urma să se serbeze acest moment istoric de rezonanță din istoria României.

9/22 aprilie 1918 Se ratifică unirea Basarabiei cu România, iar doi reprezentanți ai acestei provincii – Ion Inculeț și Daniel Ciugureanu – au intrat în guvernul lui Alexandru Marghiloman.

24 aprilie/7 mai 1918 Alexandru Marghiloman a trebuit să semneze pacea la Cătrănești – București, „ceasul cel mai amar al vieții mele”, sperând să obțină condiții mai bune de la Germania și Austro-Ungaria. În negocierile cu miniștrii, generali, reprezentanți ai băncilor, cercurile diplomatice, administrative sau parlamentare ale acestora, cu toții recunoșteau că prioritățile lui principale erau România, Coroana și Armata. A avut puterea de înțelegere a evoluției exacte a evenimentelor și abilitatea de a fi parte a neratificării acestei păci prin amânări consecutive.

Octombrie 1918 Alexandru Marghiloman a sprijinit cu diplomatie cererile Consiliului Național al Românilor din Bucovina, în demersurile lui de unire cu România, ce se va realiza la 15/28 noiembrie 1918, la trei săptămâni după demiterea guvernului său în data de 23 octombrie 1918.

24 octombrie 1918 Alexandru Marghiloman demisionează din funcția de Președintele Consiliului de Miniștri.

12 iunie 1919 Alexandru Marghiloman s-a recăsătorit cu frumoasa Maria Petrescu în biserică ctitorită de el în localitatea Fundeni din județul Buzău.

7 octombrie 1923 Alexandu Marghiloman a scris în testamentul său: „Mă duc, oricând s-o încheia viața mea, cu conștiința în pace. Am greșit poate mai des decât socotesc, dar gândul mi-a fost întotdeauna curat și mi-am iubit țara.”

1924 Cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani și a aniversării Unirii Basarabiei cu România, Alexandru Marghiloman a fost sărbătorit de rude, prieteni și apropiați în București, la Athene Palace, ocazie cu care a rostit emoționantul discurs *Aniversarea Unirii Basarabiei*. A fost onorat atunci cu o medalie jubilară și un volum omagial. Cartea se numește *Lui Alexandru Marghiloman, omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii lui și a fost editată la Tiparul Cultura Națională din București*.

15 martie 1925 Jurnalul „Îndrumarea”, o publicație buzoiană, [11] a publicat scrisoarea lui Alexandru Marghiloman expediată de la Vila Albatros după revenirea din străinătate, unde fusese la tratament, adresată lui Miron Cristea, primul Patriarh al României, în *ziua când se aclama înființarea Patriarhatului într-o uniune sufletească a tuturor partidelor politice*.

Duminică 10 mai 1925 Alexandru Marghiloman a fost răpus de boală în Vila Albatros de la Buzău, fiind vegheat de cea de-a doua soție sa, Maria. Nu a dorit funeralii naționale. Serviciul religios a fost oficiat de Episcopul Ghenadie, înconjurat de soborul preoților din Buzău.

Miercuri 13 mai 1926 A avut loc slujba de înhumare a lui Alexandru Marghiloman la Cimitirul Bellu din București, ce a fost oficiată de

Patriarhul Miron Cristea și un sobor de înalți reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române, trupul fiindu-i așezat în cavoul familiei.

AG: Vă mulțumesc frumos pentru această expunere edificatoare.

Referințe bibliografice:

1. Sabina Cantacuzino, *Amintiri din viața familiei Brătianu*, ediție îngrijită, introducere note de dr. Elisabeta Simion, Vol. I, București, 1993, p. 141.
2. Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, Vol. II, Iași, 1991, p. 18.
3. Alexandru Gaiță, *Alexandru Marghiloman, apărător al Coroanei și Dinastiei române*. În: „Carnet literar”, an III, nr. 8, 1999, p. 8-9.
4. X.X.X., *Alexandru Marghiloman, un mare român*, Buzău: Editura MAD Linotype, 2018, p. 8.
5. Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu - militarul, omul politic, legenda*, București: Editura Militară, 2005.
6. Alexandru Marghiloman. *Discursuri parlamentare*, vol. II, București: Editura Machiavelli, 2014, pas-sim p. 626-667.
7. Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, ediție de Stelian Neagoe, București: Editura Machiavelli, 1995, p. 50.
8. X.X.X., *Lui Alexandru Marghiloman – omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări, prietenii și admiratorii lui*, București: Tiparul Cultura Națională, 1924.
9. X.X.X., *Alexandru Marghiloman, un mare român*, Buzău: Editura MAD Linotype, 2018, p. 12.
10. Ion I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București: Editura Humanitas, 1991, p. 425. Vezi și Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București: Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 290.
11. „Îndrumarea”, IV, nr. 2/15 martie 1925.

O biografie pornind din Buzău. Oraşul lui Alexandru Marghiloman

Rezumat. Dialogul cu domnul primar al municipiului Buzău Constantin Toma şi domnul doctor în istorie Marius-Adrian Nicoară are un scop propedeutic în tematica acestui supliment al revistei *Dialogica*, dedicat memoriei lui Alexandru Marghiloman, prim-ministrul al României în perioada martie – octombrie 1918, care a avut un rol determinant în realizarea României Mari, prin Unirea Basarabiei şi Bucovinei cu România. Constantin Toma, primarul oraşului în care s-a născut Alexandru Marghiloman, vorbeşte despre acţiunile întreprinse de municipalitate în vederea menţinerii memoriei lui Alexandru Marghiloman. Istoricul Marius-Adrian Nicoară punctează reperele principale din biografia lui Alexandru Marghiloman, având drept sprijin importante surse documentare.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, Buzău, prim-ministru al României, România Mare, Unirea Basarabiei cu România.

A Biography Starting from Buzău. The City of Alexandru Marghiloman

Abstract. The dialogue with Constantin Toma, the Mayor of the town of Buzau, and Marius-Adrian Nicoara, doctor of history, has a propaedeutic purpose in this thematic issue of the *Dialogica* journal, dedicated towards the memory of Alexandru Marghiloman, prime minister of Romania during the period of March – October 1918, which played a decisive role in the realization of Great Romania, through the union of Bessarabia and Bucovina with Romania. Constantin Toma, the Mayor of the town in which Alexandru Marghiloman was born, talks about the actions done by the municipality in order to maintain the memory of Alexandru Marghiloman. The historian Marius-Adrian Nicoara points the main highlights of Alexandru Marghiloman's biography, supported by important documentary sources.

Keywords: Alexandru Marghiloman, Buzău, prime minister of Romania, Great Romania, The Union of Bessarabia with Romania.

Monumentul lui Alexandru Marghiloman la Vila Albatros.

Marghiloman, alături de Maria, a doua soție și o familie de prieteni.

Irina Vlăduca Marghiloman s-a născut în București. A absolvit Liceul de Arte Plastice „Nicolae Tonitza” din București, după care a părăsit România împreună cu familia, mergând în Germania. După un studiu de Design, împreună cu soțul său, a deschis o firmă de arhitectură și design. După 49 de ani s-au reîntors în România.

Irina VLĂDUCA MARGHILOMAN

PENTRU A REÎNNODA ISTORIA FAMILIEI MELE

Tatăl meu, strănepotul lui Alexandru Marghiloman și-a asumat dorința testamentară a lui Alexandru Marghiloman și a preluat numele Marghiloman alături de numele său de naștere Butculescu. Bunica mea paternală a fost fata surorii lui Alexandru Marghiloman, Elena. Eu m-am născut în comunism, nu am cunoscut frumoasa viață a familiei mele. De frică, tatăl meu s-a ascuns în timpul comunismului și mi-a ascuns povestea familiei. Am trait timp de 18 ani într – o singură cameră cu părinții mei, având doar o baie transformate jumătate în bucătărie. Dorința părinților mei de-a putea părăsi comunismul a eșuat mulți ani de zile, tata, de profesie arhitect, fiind retrogradat și urmărit de securitate.

La vârsta de 18 ani am reușit să emigrăm în Israel, mama mea fiind evreică. Am plecat fără cetățenie în deșert, o viață total necunoscută pentru noi. Am reușit să emigram din nou, nu în Elvetia cum trebuia, ci am ajuns în Germania. Ca orice emigrant am trecut încă o dată prin anumite etape, până familia s-a instalat din nou într-o cameră. Dar a trecut și asta, viața și-a reluat cursul, aveam de lucru, m-am căsătorit și împreună cu soțul meu am pornit

o viață normală, așa cum părinții noștri și-au dorit-o pentru noi. Am înființat în Germania, împreună cu el, o firmă de arhitectură și design, am adus pe lume o fată minunată și am dus o viață de vis. Dar cândva, în 2007 venind în România, am descoperit povestea familiilor mele. Nedreptatea și bătaia de joc a comuniștilor m-a determinat să fac dreptate tatălui meu care a întâmpinat greutățile comunismului. Și iată că după 49 de ani, împreună cu soțul meu, ne-am decis să ne repatriem.

Pentru a reînnoda istoria familiei mele, am decis împreună cu soțul meu înființarea Asociației „Alexandru Marghiloman”, cu sediul în Buzău, la data de 10 mai 2018, ziua în care unchiul meu, cu aproape un secol în urmă (1925), se stinge din viață.

Asociația își propune, în principal, să reînvie activități pe care familia Marghiloman le-a inclus în preocupările sale de-a lungul multor decenii.

În primul rând, pentru faptul că Alexandru Marghilom a fost, după cum se știe, un brilliant avocat în epocă, ne-am propus ca, prin Asociația noastră, să-i susținem pe acei copii din Buzău care doresc să urmeze această carieră, prin

Alexandru și Elena Marghiloman

diverse activități practice și prin acordarea unei burse în beneficiul unui elev cu o situație financiară precară.

În acest sens, pentru realizarea proiectelor noastre, Asociația a inițiat o colaborare cu Consiliul Baroului din Buzău.

Totodată, dorința de a-l onora pe părintele hipismului românesc, cel care a adus nenumărate premii României, care a condus, ca Vicepreședinte, Jockey Clubul Român, timp de 22 de ani, între 1903–1925, și care avea o herghelie de cai Pursânge Englez la Buzău și un Hipodrom pe care îi antrena, ne-a determinat să ne

asumăm responsabilitatea de a aduce în România, din Irlanda, în anul 2019, un armăsar Pursânge englez – Frozen Fire, câștigător de Derby în Grupa I în Irlanda. A fost pus la dispoziția Hergeliei din Cislău pentru montă. Acum, la Hergelia Cislău există 5 mânji: – Onix, – Magic Fire, – Legend, – Bettina și – Dream Fire, care sperăm ca în cadrul concursurilor de Galop ce se vor ține în România, să-i aducă acesteia recunoaștere pe plan internațional.

Străbunica mea, Elena Pherekyde, sora lui Alexandru Marghiloman, a fost o femeie care a ajutat enorm, implicându-se în proiecte de bi-

nefacere prin Asociația de binefacere „Obol”, pe care a condus-o. Pentru activitatea ei, i-a fost ridicată o statuie în Parcul Cișmigiu. În onoarea și amintirea ei, Asociația „Alexandru Marghiloman” și-a propus încă de la început acțiuni de sprijinire a copiilor buzoieni cu boli oncologice și a celor aflați în situații de dificultate materială sau socială.

Am avut nenumărate acțiuni, începând de la strângerea de fonduri pentru o fată cu probleme oncologice, până la activități la sediul Crucii Roșii din Buzău, campania „Donează o carte” pentru școala din Malul Roșu, în parteneriat cu Palatul Copiilor din Buzău, campania națională „Nu arunca chiștoace! Strada nu este scrumieră”, campania „Dăruiește un zâmbet pentru un copil”, împreună cu Asociația „Buna Vestire” din Buzău, campania „Depozitului de zâmbete”, în parteneriat cu Crucea Roșie Buzău, acțiunea „Toamna se numără peturile din pădure”, împreună cu Societatea Exploratorilor, campania „Braiesti”, dedicată mămicilor din Buzău, proiectul „Banca de alimente”, în parteneriat cu Crucea Roșie Buzău. De asemenea, am participat la proiectul „Crăciunul de odinioară la Buzău” în cadrul căruia au fost oferite cadouri copiilor buzoieni, la acțiunea „Copii din Policiori”, colectă pentru copii din Nehoiu, la acțiunea donăm sânge pentru Sophia, la evenimentul „Momentum”, alături de Asociația „Împreună pentru buzoieni”. Totodată, am sprijinit prin materiale pentru desen copii cu afecțiuni oncologice de la Spitalul Fundeni, am participat la acțiunea „Prindem rădăcini” alături de Asociația „CERT Transilvania», la acțiunea inițiată de Crucea Roșie din Buzău de strângere de colete cu mâncare pentru bebeluși și adulți refugiați din Ucraina, iar momentan sprijinim campania „Fii iepurașul de Paște”, dedicată copiilor refugiați din Ucraina, cu donații de mâncare pentru bebelușii refugiaților ucraineni.

Asociația are în vedere și sprijinirea IT-iștilor din Buzău. Un elev al Liceului Alexandru Marghiloman a obținut o bursă cu ajutorul Fundației Comunitare din Buzău.

Asociația „Alexandru Marghiloman”

Suntem mândri că Asociația beneficiază de sprijinul a peste 100 de voluntari de la Liceul „Alexandru Marghiloman” din Buzău, care susțin proiectele noastre și pentru care le mulțumim.

În anul 2023 vom lansa pe piață un produs dedicat memoriei lui Alexandru Marghiloman, celebra «Cafea Marghiloman», iar veniturile realizate din comercializarea ei le vom dona copiilor cu afecțiuni oncologice.

În anul 2020, am înființat „Asociația Română a Crescătorilor și a Proprietarilor de Cai Pur Sânge Englez „Alexandru Marghiloman”. Asociația își propune și dorește să coaguleze în jurul ei pe toți acei proprietari și crescători de cai Pur sânge englez din România, de a promova un sport care a adus România, în perioada interbelică, pe locul 3 în Europa, în cursele de galop.

Totodată, Asociația va oferi anual un premiu de încurajare a proprietarilor și crescătorilor de cai Pur sânge englez, Premiul „Alexandru Marghiloman”. Acesta va fi oferit pentru prima oară pe 15 mai 2022, în cadrul cursei de galop care se va desfășura sub egida Jockey Clubului Român.

Pentru a reînnoa istoria familiei mele

Rezumat. Am înființat, la 100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România, „Asociația Alexandru Marghiloman” în Buzău. Cele trei scopuri ale Asociației reprezintă activitatea Familiei Marghiloman, cea a unchiului și a matusii mele, Alexandru și Elena Marghiloman. Ramurile „Dăruim speranță” se adresează copiilor nevoiași și celor care suferă de boli oncologice. „Nihil Sine Veritas” se ocupa de elevii doritori să urmeze o carieră de avocat. «Nobilul Pur Sange Englez» se ocupa cu reînvierea Pur sângelui Englez în România».

Am desfășurat multe activități și donații pentru copii și am adus un armăsar Pur Sange Englez în România pentru ca la Herghelia din Cislău acum să existe 5 mânji, donați de noi Statului Român.

Avem un parteneriat cu Liceul „Alexandru Marghiloman” din Buzău, unde peste 100 de elevi dar și cadre didactice fac voluntariat.

În anul 2023 vom lansa pe piață celebra „Cafea Marghiloman”, ale căror venituri vor fi acordate copiilor cu boli oncologice.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, Buzău, Unirea Basarabiei cu România, istoria.

To Reknot my Family History

Abstract. On the 100th anniversary of the Union of Bessarabia with Romania, I founded the “Alexandru Marghiloman” Association in Buzau. The three purposes of the Association are the activity of the Marghiloman Family, that of my uncle and aunt, Alexandru and Elena Marghiloman. The branches of “Give Hope” are aimed at children in need and those suffering from cancer. “Nihil Sine Veritas” deals with students who want to pursue a career in law. “The Noble Thoroughbred Englishman” was concerned with the revival of the Thoroughbred English in Romania.

We carried out many activities and donations for children and we brought a Purebred English stallion to Romania so that at the Stud Farm in Cislău there are now 5 foals, donated by us to the Romanian State.

We have a partnership with the “Alexandru Marghiloman” High School in Buzău, where over 100 students and teachers volunteer.

In 2023 we will launch on the market, the famous “Marghiloman Coffee”, whose income will be given to children with cancer.

Keywords: Alexandru Marghiloman, Buzău, Union of Bessarabia with Romania, history.

Istoric, muzeograf și publicist, și-a desfășurat activitatea la Filiala Buzău a Arhivelor Naționale și la Muzeul Județean Buzău, unde a fost director adjunct și director al acestei instituții. Este autor a peste 500 articole pe teme de istorie locală publicate în presă și al unor studii tipărite în reviste de specialitate. A semnat 40 de lucrări pe teme de istorie locală, între care 17 monografii comunale și 6 volume ale monografiei fostului județ Râmnicu Sărat. Este Cetățean de onoare al municipiului și județului Buzău.

Valeriu NICOLESCU

SCURT ISTORIC AL FAMILIEI MARGHILOMAN

Între familiile cu rol important în istoria meleagurilor buzoiene se înscriu și *Marghilomanii* [1], cu însemnate contribuții în viața social-economică și politică a țării. Dintre aceștia, șetrarul *Nicolae Marghiloman* era moștenitorul serdăresei Maria Cioran, decedată înainte de 1787. Pentru a cunoaște și înțelege mai bine filiația acestei familii, vom aminti de Ștefan Cioran din Lipia, fiul lui Gheorghe și Ilinca, mare serdar în 1785, ispravnic de Buzău în 1791, căsătorit cu Mariuța (Maria), fiica lui Negoită Cârlova. Neavând copii, aceasta își face testamentul la 4 mai 1780 (în documentul respectiv figurează ca slugereasa Maria Cioran), prin care lasă soțului său moșia de la Vernești (ce urma să intre în proprietatea bisericii din Vernești după moartea acestuia), stabilind ca epitrop și executor testamentar pe verișoara sa, Stăncuța. 300 de stânjeni din moșia Miluiți îi lăsa vărului său, clucerul Ioniță Cârlova, 10 pogoane de vie verișoarei sale Măriuța, 300 de stânjeni din moșia Vernești, verișoarei sale Stăncuța, 11 pogoane de vie la Sărata, moștenire de la unchiul său, Sterian, șetrar, și alte bunuri, le lăsa nepoților Lefter, Stanciu, Negoită, Constantin (Dinu) și Arghira (căsătorită cu Dumitrașcu Arion,

ispravnic de Ialomița, tatăl vistierului Nicolae Arion).

Nepoata și fina Mariei Cioran, Măriuța (Maria), fiica lui Nicolae Arion și a Catrinei Oteteleşescu, s-a căsătorit prima oară cu Nicolae Lipovanu, cu care a avut un fiu, Anton, iar a doua oară cu polcovnicul (și apoi șetrarul) *Nicolae Marghiloman*. În 1781, Ștefan Cioran, Nicolae Marghiloman și Costea Saegiu, zis Iliășcu-Trestianu, soțul Stăncuții, fiica lui Stanciu Cârlova, solicitau domnitorului Alexandru Ipsilanti să li se execute hotărnicia moșiei Vernești. Și tot prin testamentul amintit, Maria Cioran lăsa o roată de moară și 200 de stânjeni din moșia Micșani *schitului nostru ce este pentru maici* (Micșani-n.n.), 300 stânjeni de moșie *den jos de târgul Buzăului* lângă moșia Berindești și două roate de moară, Episcopiei Buzăului *ca să fie scutiți de dări preotul de la biserica Vernești și cel de la schitul nostru Micșani*.

În 1832, Nicolae Marghiloman se judeca cu logofătul Ghiță Iarca pentru jumătate din moșia Fundeni. Potrivit catagrafiilor din 1829 și 1831, Nicolae Marghiloman locuia la Buzău, pe strada *C. Iarca* colț cu *Curcani* (azi *Dr. Constantin Angelescu*). A avut un băiat, pe *Matache (Dumitru)*

Iancu Marghiloman

Marghiloman înregistrat ca fiul șetrarului Nicolae Marghiloman cu un venit de 2000 lei pe an, la rubrica *feciori de boieri* figurând fiii acestuia *Mihai (Mihalache)* și *Ion (Iancu)*. Menționat și într-un document din 3 ianuarie 1834, Matache a avut și două fiice, Maria și Elena. În tabelul cu boierii care al luat parte în 1832 la alegerea deputatului județului Buzău în Obșnuita Obștească Adunare a Țării Românești, figurează și Matache Marghiloman.

În tabelele cu plata lefilor ofițerilor pentru anii 1838–1839 figurează și parucicul *Grigore Marghiloman*, comandirul roatei a 5-a și praporcicul (în 1839 este trecut parucic), *Hristodor Marghiloman* [2].

Mihail (Mihalache) Marghiloman a fost arestat și exilat pentru implicarea sa în evenimentele de la 1848. În 1859 este ales deputat în Adunarea Electivă a Munteniei din partea județului Brăila. În anul 1860 și în perioada 1863–1864, a fost prefect al poliției capitalei, funcție din care este suspendat o vreme, pentru uciderea vizitiului său. La 14 septembrie 1848, printre cei scoși din slujbă pentru participarea

la Revoluția din 1848, figurează și Grigore Marghiloman din polcul I., ales în 1857, când avea gradul de căpitan, ca membru din partea clasei marilor proprietari din județul Slam Râmnic în Divanul ad-hoc al Țării Românești.

În 1842 este menționat *Alexandru (Alec)* *Marghiloman* și soția sa, Profira, căroră în 1844 li se naște o fiică, Elena. Alexandru a decedat în 1847 și a fost înmormântat la Vernești (strămoșii lui fiind înmormântați la Ciolanu).

Ion (Iancu) Marghiloman (1817-16 noiembrie 1892, București). Mare proprietar, deputat și senator. Fiul lui Matache, s-a născut la Vernești, iar cursurile primare le-a făcut la școala de la Gura Nișcov, cu învățătorul Iorgu Codru, școală înființată de boierii Chirculești. În 1840 este numit *prezident al magistratului orașului Buzău* (primar-n. n.), funcție pe care o deține până în iunie 1848. Pitar la 1845 și serdar din septembrie 1851, politician cu vederi conservatoare, s-a opus înnoirilor formulate în programul revoluționarilor munteni, atitudine care determină înlocuirea sa din funcție de către Nicolae Bălcescu, prezent la Buzău în zilele de 22 și 23 iunie 1848.

Irina Marghiloman

În perioada 1855–1857 este administrator al județului Buzău (prefect-n.n.) și unul dintre fruntașii Partidei Naționale din localitate. Ia măsuri de constituire a Comitetului de Unire al județului Buzău, organizează și supraveghează alegerile pentru desemnarea deputaților județului în Divanul ad-hoc, iar în 1859 este ales deputat în Adunarea Electivă, votând împreună cu ceilalți reprezentanți ai Buzăului pentru dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza. Împreună cu soția sa, Irina, născută în 1833 (decedată la 19 decembrie 1911), descendentă din familia boierilor olteni Izvoranu, cu care s-a căsătorit probabil după 1850 (în 1854 se naște primul lor fiu, *Alexandru*, viitorul prim-ministru), face parte din delegația oficială care l-a întâmpinat pe domnitor la 6 februarie 1859 și 23 ianuarie 1860, cu prilejul sosirii sale la Buzău.

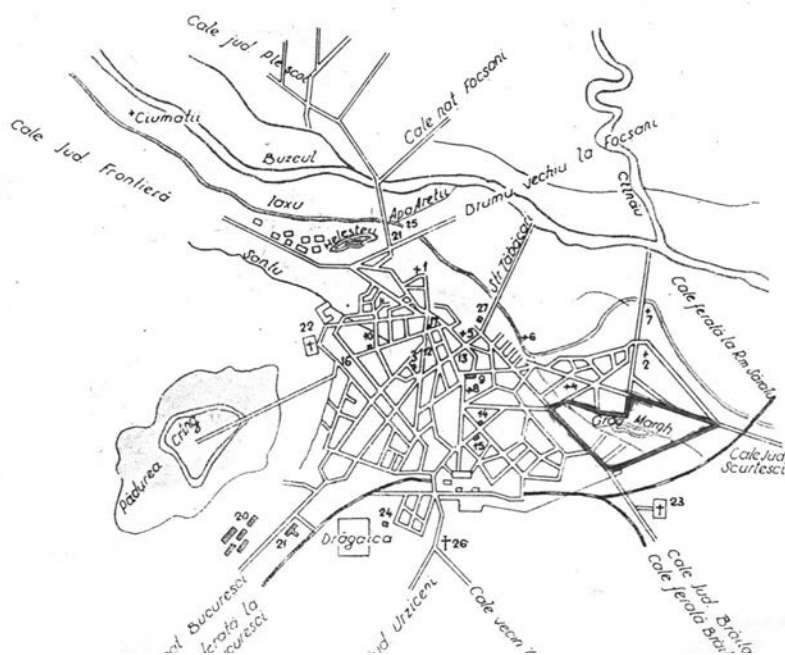
Ocupă, succesiv, o serie de funcții importante: comisar extraordinar pentru județele Buzău și Ialomița, însărcinat cu aplicarea Legii de Reformă Agrară din 1864 (la acea dată figu-

rează ca proprietar al moșiei Vernești), membru al Comisiunii consultative de la Domenii, președinte al Camerei de Comerț, președinte fondator al Societății de Asigurare Națională și al Societății pentru exploatarea de păduri. În 1864 donează câteva terenuri din moșia Policiori pentru construirea localului școlii primare și împrumutarea locuitorilor, iar la 20 octombrie 1874, o înzestrează pe fiica sa, Elena, la căsătoria cu Scarlat Pherekyde, cu o parte din moșia Scorțoasa, restul proprietății, împreună cu moșia Beciu aparținând lui Grigore Constantinescu-Monteoru. Partea zentrală fusese lăsată prin testamentul din 20 august 1846 al slugerei Marghioala Cojescu, născută Criteanu, nepoatei sale Elena Marghiloman, la căsătoria cu paharnicul Antonache Dâmboviceanu.

În 1875 vinde județului casele sale de pe strada Curcani pentru a fi folosite ca local pentru școala de meserii ce urma să se înființeze, iar pe moșia Fundeni înființează, cu ȣigani de pe moșia sa, satul Fundeni-Zărnești. La Buzău

SUPRAFAȚĂ=503 Hect.
POPULAȚIA=17 000 loc.

ÎN 1890.

- 1 Episcopia
- 2 Banu
- 3 Sf. Angeri
- 4 " Nicolae
- 5 Negustori (Greci)
- 6 Broșteni
- 7 Ruinile Gârlași
- 8 Gimnasiul
- 9 Școala primară
- 10 " "
- 11 " "
- 12 Primărie
- 13 Prefectura
- 14 Tribunalul
- 15 Spitalul Gârlași
- 16 Spitalul Județului
- 17 Grădina publică
- 18 Cazarma Pompierilor
- 19 " Dorobanților
- 20 " Călărașilor
- 21 Arestul preventiv
- 22 Cimitirul Dumbra
- 23 " Sf. Nicolae
- 24 " Israelit
- 25 " Catolic
- 26 " Ruseșcu (1877)
- 27 Templu Israelit

Iorgulescu. Harta orașului Buzău. Marcată – grădina Marghiloman.

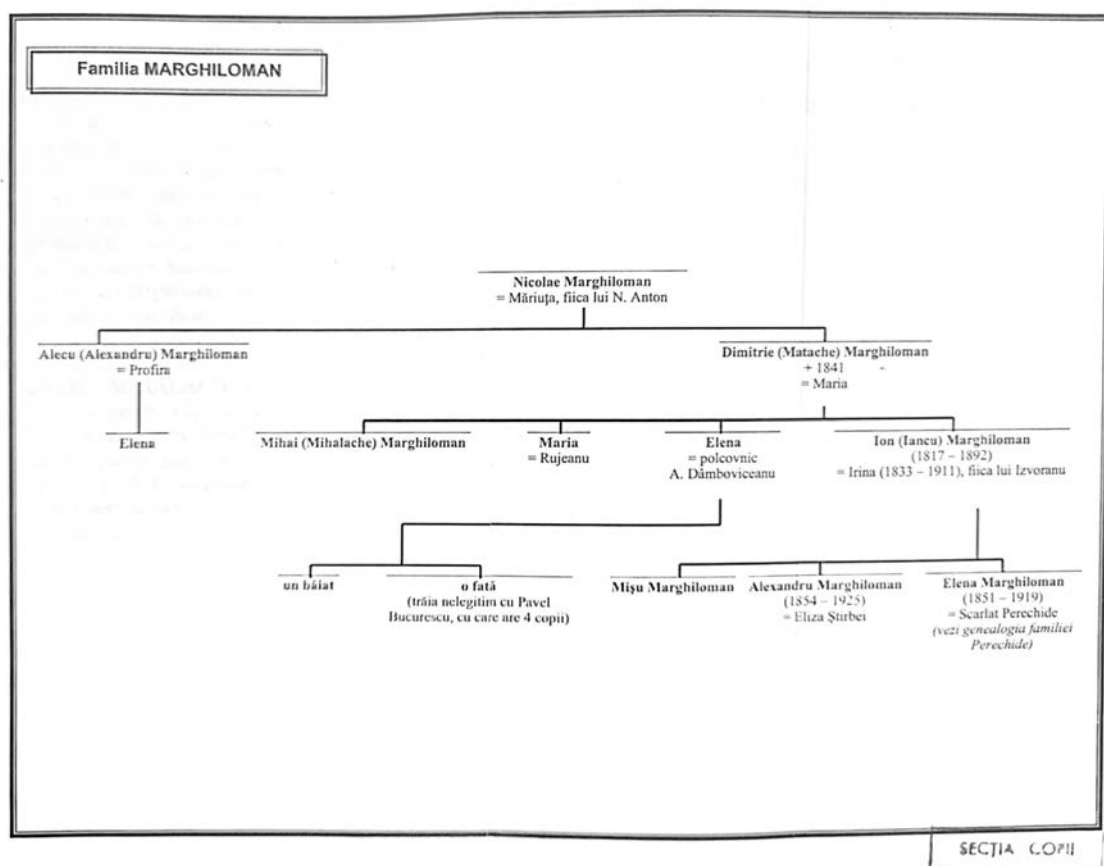
construiește două vile, la București avându-și reședința în perimetrul actualului Cinematograf „Aro” („Patria” în vremea comuniștilor).

Își sporește averea prin cumpărarea sau arendarea unor însemnate suprafețe de terenuri: moșiile Modruzești (Hârboca) și Izvorul Dulce (1843), Boboc (1880, 8000 pogoane), Hagiești–Ilfov (2519 ha.), Cochirleanca, Fundeni, Valea Schei, Policiori–Scorțoasa, Joița, Luciu, Ziliștea (Itu), Caraula - Vârtop (Oltenia), Chiojdeni, Poiana – Ghimpați, Boteni, Putineiu (cumpărată în 1892). La Muzeul județean Buzău se păstrează un album cu fotografii din 1915, realizate la reședința din Buzău, moșiile Fundeni și Putinei. Moșia Ziliștea (Itu) a fost trecută pe numele Elizei Marghiloman (născută Știrbei), prima soție a lui Alexandru Marghiloman, și a rămas în proprietatea acesteia și după ce a devenit soția lui Ion I.C. Brătianu.

Mai avea în arendă domeniul Brăilei, bălțile statului din județul Brăila (1885), șenalul Dunării, districtul III (1883–1888), șenalul Dunării, districtul Tulcea (1885–1890), moșiile Dridu-Snagov (Ilfov), Stroești-Sărindăreasca

(Ilfov, 1883–1894); Modruzești-Cârpești (Buzău, 1883–1888), Ciocăneri-Dolj (1880–1893). Între proprietățile cumpărate amintim: moșia Policiori, 23 martie 1856, de la Aristide Ghica; Ziliștea (Itu) de la Matache N. Mareș (22 aprilie 1868); Florica – Păcele, fostă a Mănăstirii Banu. În oraș cumpără case și prăvălii în mahalaua Episcopiei (1860 noiembrie 3), în 1867 încă 2628 stânjani, la marginea orașului, pe locul care figurează în harta lui Basil Iorgulescu ca *grădina Marghiloman*, iar la Fundeni ctorește, în 1894, biserica cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul”. Referitor la proprietățile familiei, „Gazeta Buzăului” (organul Partidului Național Liberal – Buzău, 1911–1914) publică un serial de articole (nr. 26 – 34/octombrie-noiembrie 1911), cu titlul: *Cine a fost Iancu Marghiloman sau originea averii Marghilomanilor*.

Trișând la cărți, a obținut de la Costi (Costică) Musceanu, fiul medelnicerului Săndulache și nepotul paharnicului Dumitru Sărățeanu, un teren și cele două eleștee de la marginea orașului Buzău unde, în timp, se vor realiza clădirile și amenajările cunoscute astăzi sub numele

Arborele genealogic al familiei Marghiloman

de Complexul Marghiloman (care include și Vila Albatros). În anul 1866, se judeca cu Alecu Procopiu pentru că acesta nu a achitat arenda pentru moșia Greceanca [3].

Ion (Iancu) și Irina Marghiloman au avut trei copii, doi băieți, Alexandru și Mihail (Mișu), despre care se spunea că *nu făcea politică și trăia mai mult la Paris*, unde s-a și căsătorit, și o fiică, Elena, căsătorită cu Scarlat (Charles) Pherekyde, cu strămoși aromâni, absolvent de studii juridice, a deținut, între altele, funcția de procuror general, dar a fost și președinte al Curții de Casație. Elena și Scarlat Pherekyde au avut cinci copii: Ștefan, care a trăit doar un an, Irina (căsătorită Butculescu), Jean (Ionel), Ana (căsătorită cu doctorul Constantin Brătianu) și Mihai (Pic), cel care, prin testament, s-a ocupat de editarea *Notelor politice* ale lui Alexandru Marghiloman în anul 1927. Mihai Pherekyde (1877-1952) a fost căsătorit cu Ecaterina Iurașcu, împreună cu care a avut un fiu, Alexandru sau Sandu (1913-

1997), finul lui Alexandru Marghiloman și unul dintre moștenitorii acestuia.

Deși Mihai (Mișu) Marghiloman era proprietarul moșiei Luciu, dată ca zestre de tatăl său, fiind cheltuitor, o vinde în 1890 lui Alexandru Niculescu, și în scurt timp își risipește întreaga avere. În 1918, Mihail I. Marghiloman a solicitat anchetă în futurum pentru constatarea pagubelor cauzate de trupele germane de ocupație în 1916-1918 la moșia sa de la Luciu: acarete, hanul, grădina, 4 mașini de treierat, moara și pădure [4].

Alexandru Marghiloman [5], născut la Buzău la 27 ianuarie 1854, s-a numărat printre personalitățile marcante ale vieții politice românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea. Fidel instituției regale, a încercat permanent să influențeze politica timpului, ceea ce i-a atras critici și mai ales adversari. Se stinge din viață la 10 mai 1925, testamentul său, cu ultimul codicil din 7

aprilie 1925, încheindu-se cu o confesiune de inimă: *Am greșit poate mai mult decât socotesc, dar gândul mi-a fost întotdeauna curat și mi-am iubit țara* [6].

Referințe bibliografice:

1. Constantin Săndulescu-Verna, *Din trecutul Verneștilor*, Buzău, 1941, p. 40; Const. Dumitrescu, *Material documentar privitor la istoria orașului Buzău*, mss, Vol. XVII B, passim, Direcția Județeană a Arhivelor Naționale, Filiala Buzău; Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor*, București: Editura Lito-Tipografie „Populăra”, 1897, p. 124.; Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverneși guvernanți (1916–1938)*, București: Editura Silex, 1996, p. 203; *Alexandru Marghiloman*,

Note Politice, București 1993, ediție și introducere de Stelian Neagoe.

2. *Analele Parlamentare ale României*, tomul X, (1839–1840), București, 1898, p. 230, 236, 1059-1072.

3. Arhivele Naționale Istorice Centrale/A.N.I.C., fond Ministerul de Interne, comunale, d. 58/1866.

4. Arhivele Naționale Serviciul Județean Buzău/ A.N. S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău Secția a II-a, d. 7/1919.

5. V. Nicolescu, *Alexandru Marghiloman, un prim ministru buzoian, personalitate marcantă a României Mari*. În: „Muntenia”, V, 600/12 mai 1995.

6. Testament (copie) în colecția Muzeului județean Buzău, fondul *Al. Marghiloman*.

Scurt istoric al familiei Marghiloman

Rezumat. Între familiile cu rol important în istoria meleagurilor buzoiene se înscriu și Marghilomanii, cu însemnate contribuții în viața social-economică și politică a țării. Dintre aceștia, șetrarul Nicolae Marghiloman era moștenitorul serdăresei Maria Cioran, decedată înainte de 1787. Potrivit cataografiilor din 1829 și 1831, Nicolae Marghiloman, ce locuia la Buzău, a avut un băiat, pe Matache (Dumitru) Marghiloman ce figura cu doi fii Mihai (Mihalache) și Ion (Iancu). Ion (Iancu) Marghiloman mare proprietar, deputat și senator, împreună cu soția sa, Irina, descendentă din familia boierilor olteni Izvoranu, au avut trei copii, doi băieți Alexandru, viitorul prim-ministru și Mihail (Mișu), despre care se spunea că nu făcea politică și trăia mai mult la Paris, unde s-a și căsătorit, și o fiică, Elena, căsătorită cu Scarlat (Charles) Pherekyde.

Cuvinte-cheie: familia Marghiloman, istorie, buzoieni, viața social-economică, politică, catagrafii, proprietar, deputat, senator.

Short History of the Marghiloman Family

Abstract. Among the families with an important role in the history of Buzău lands are the Marghilomans, with significant contributions in the socio-economic and political life of the country. Among them, Nicolae Marghiloman was the heir of Maria Cioran, who died before 1787. According to the records from 1829 and 1831, Nicolae Marghiloman, who lived in Buzău, had a son, Matache (Dumitru) Marghiloman, who had two sons Mihai (Mihalache) and Ion (Iancu). Ion (Iancu) Marghiloman great owner, deputy and senator, together with his wife, Irina, descendant of the family of the Oltenian boyars Izvoranu, had three children, two boys Alexandru, the future prime minister and Mihail (Mișu), about whom it was said that he did not do politics and lived longer in Paris, where he married, and a daughter, Elena, married Scarlat (Charles) Pherekyde.

Keywords: Marghiloman family, history, Buzău, socio-economic life, politics, catagraphs, owner, deputy, senator.

Doctor în științe aerospațiale, membru al Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii Divizia de Istoria Tehnicii, al Comisiei de Istorie a Orașelor din România și al Societății de Științe Istorice. Domenii de interes: istoria aviației, istoria tehnicii, istorie urbană, istorie militară. Cărți publicate: *Modernizarea orașului Buzău 1880–1950. Arhitectură. Urbanism. Igienă*, Buzău: Editgraph, 2018; coautor *Istoria realizărilor românești în domeniul propulsiei aerospațiale*, București: Printech, 2008; *Contribuții românești în domeniul propulsiei aeronautice*, București: Printech, 2013; *Confruntări aeriene româno-sovietice. Misiuni de bombardament, vânătoare, recunoaștere și lansări de parașutiști (21 iunie 1941–23 august 1944)*, Buzău: Editgraph, 2017.

Viorel GHEORGHE

ALEXANDRU MARGHILOMAN ȘI PASIUNILE SALE

Alexandru Marghiloman făcea parte dintr-o familie care a reușit să se remarcă în decursul secolului al XIX-lea. Tatăl său a fost o personalitate extrem de complexă. Iancu Marghiloman, pe lângă faptul că a strâns o avere considerabilă, a avut și o activitate politică remarcabilă. Între 1840 și 1848 a fost primar al Buzăului, apoi a fost administrator al județului Buzău, iar în 1864 a devenit președinte al Consiliului Județean Buzău. A fost deputat în Adunarea Electivă a Țării Românești în ianuarie 1859 și a fost unul dintre cei care l-au votat pe Cuza ca domn al Țării Românești.

Iancu Marghiloman și-a continuat activitatea parlamentară până la moartea sa, în 1892. A fost senator, chestor al Senatului, deputat. Cu o singură excepție, când a fost ales senator de Argeș, în rest a candidat doar la Buzău. A avut trei copii: Alexandru, Mihai și Irina. Tânărul Alexandru Marghiloman a beneficiat de o educație aleasă. [1, p. 288]. A terminat liceul „Sfântul Sava”, a studiat dreptul la Paris iar în 1876 a obținut doctoratul în drept și științe politice. Între 1879 și 1883 a fost procuror, după care a trecut în avocatură. Este considerat cel mai mare avocat al Vechiului Regat [2, p. 231-241]. Ajuns unul din politicieni de seamă ai țării, Alexandru Marghiloman a rămas atașat de locurile sale natale și a construit la Buzău o vilă impresionantă, o grădină parc și mai ales un hipodrom.

Pentru Buzăul acelor vremuri au fost realizări unicate [3, p. 43-48].

Marghiloman – un „tânăr furios”

Alexandru Marghiloman, în timpul tinereții sale, a dat tonul distracției în București. Frumos, talentat, cu o educație de elită, nu lipsea de la evenimentele mondene ale Capitalei. Mult gustată de elita bucureșteană era prima vânătoare de „piper-hunt” care avea loc în Duminica Floriilor. Printe cei mai implicați în acest joc era Alexandru Marghiloman. De asemeni, nu a ezitat când a fost vorba să joace într-o piesă, împreună cu alți amatori pe scena Teatrului Național.

Pentru înalta societate sau „high-life”, timpul liber era petrecut la sindrofii, vizite, plimbările la „Șosea”, evadările la Constanța sau Sinaia la care se adăugau cele în străinătate, vizionarea spectacolelor de teatru și circ și bineînțeles balurile. Aceste baluri își aveau dichisul lor [4, p. 78-166]. În acele vremuri, un bal era format din două mari părți „cotilion” și „supeu”. Ora de începere era între 10 și 10,30 seara și se termina la 7 sau 8 dimineața. Balurile se deschideau de regulă cu un cadril de onoare, iar conducător de cotilion nu era oricine, printre cei mai apreciați fiind Alexandru Marghiloman. Carol I și Elisabeta nu au participat la nici un bal particular, cu o singură excepție și anume un bal dat în

1884 de Ion Marghiloman [5, p. 49-58]. Patru ani mai târziu, regele a avut motive să se feli- cite pentru acest gest. Ion Marghiloman și fiul său, Alexandru, viitor premier al României, au destrămat conspirațiile antidinastice ale minis- trului rus la București, Hitrow. Acest moment a marcat viața și destinul lui Marghiloman. În primul rând, legătura cu regele Carol I a devenit puternică, iar Alexandru Marghiloman a înțeles într-un mod profund, cât de mare este pericolul rusesc pentru tânărul stat românesc. Probabil acum s-a consolidat atitudinea sa antirusească, la care nu a mai renunțat niciodată [6, p. 69-74]

Un moment cu totul inedit în viața lui Ale- xandru Marghiloman s-a petrecut în anul 1887, când a fost implicat într-un duel cu liberalul Vasile Epurescu. Acesta s-a încheiat, spre uimi- rea presei bucureștene, avidă de un subiect gras, cu împăcarea celor doi [7, p. 131]

Marghiloman și hipismul

Alexandru Marghiloman a fost cel mai im- portant crescător de cai pur-sânge englez din România. A avut și cea mai mare și valoroasă herghelie din țară. Aici a apărut Zori de zi, cel mai celebru cal din mișcarea hipică românească.

Începând cu anul 1896, a fost acordat, de către Jockey Club, premiul Alexandru Marghi- loman-Criterium. Între 1903 și 1925, Marghi- loman a fost vicepreședinte al Jockey Club. De la întemeierea Jockey Club-ului în 1875, pre- ședinte a fost domnitorul și apoi regele Carol I [8]. În timpul conducerii lui Marghiloman, în 1906, a fost construit Hipodromul de la Bă- neasa, după planurile arhitectului Ioan D. Be- rindei, [9, p. 399-413], cel care, printre altele a realizat planurile actualului Palat al Culturii din Iași. Alexandru Marghiloman a avut grijă să țină la zi studbook-ul, adică registrul pen- tru pedigree-ul cailor pur sânge englezi de pe teritoriul României. Datorită acestei activități, studbook-ul românesc este recunoscut pe plan mondial. Alexandru Marghiloman, prin caii săi, a câștigat 23 de Derby-uri ale României [10]. O dovadă a pasiunii lui pentru hipism este aceea că între 1899 și 1909, caii săi au câștigat toate Derby-urile României. [11].

Marghiloman, președinte al Crucii Roșii din România

Alexandru Marghiloman a fost președinte al Crucii Roșii din România, din 1914 și până la moartea sa, în 1925. În această perioadă activi- tatea desfășurată de Crucea Roșie a fost extrem de intensă [12].

În 1914 a continuat lupta cu holera. Crucea Roșie a efectuat peste 7000 de analize medica- le gratuite, în 44 de comune, unde exista sus- piciunea de reapariție a holerei. Cu mulțumire constat că au stins complet epidemia de holeră în cel mai scurt timp posibil, dând totdeauna îngrijiri conștiincioase și pricepute bolnavilor”. Așa i s-a adresat în 1914 lui Alexandru Mar- ghiloman, dr. Laugier, medicul șef al județului Dolj, mulțumit de activitatea Crucii Roșii [13].

În timpul războiului, Crucea Roșie a orga- nizat 58 de spitale, în București și în țară, unde au fost tratați peste 150.000 de răniți. În 1917 au fost tratați mii de bolnavi de holeră și tifos exantematic. Doar la București au fost îngrijiți peste 7000 de bolnavi. Cu ajutorul organizații- lor surori din Danemarca și Suedia au fost iden- tificate lagărele unde erau internați prizonieri români. Au fost ajutați, între 1916–1918, un nu- măr de 143.679 prizonieri români, cu alimente, medicamente și haine [14].

După încetarea ostilităților, mii de foști pri- zonieri încercau să revină acasă. Pentru ajutara- rea lor, Crucea Roșie a înființat cantine, care au funcționat zi și noapte. Au beneficiat de acest ajutor, prizonieri români, ruși, germani, itali- eni, francezi, turci. La Giurgiu a fost organizat un spital, unde au fost tratați prizonieri care veneau din Bulgaria sau Imperiul Otoman. La Techirghiol a fost înființat un spital cu 400 de paturi, pentru tratarea copiilor bolnavi de TBC.

În 1920 Crucea Roșie a demarat un amplu program de combatere a malariei. Echipe medi- cale au acordat asistență medicală gratuită în ju- dețele cele mai afectate, precum Vâlcea, Neamț, Gorj și Argeș. Crucea Roșie din Armenia a fost ajutată cu suma de 20.000 lei. În 1921, în timpul iernii, echipele Crucii Roșii au distribuit țărani- lor din zonele afectate de malarie mari cantități de chinină [15].

Alexandru Marghiloman a fost cel mai mare avocat al Vechiului Regat, cel mai important crescător de cai pur-sânge englez din istoria României, un orator de mare clasă, un om elegant, rafinat, educat, cu pasiuni mai puțin obișnuite în epoca sa și complet neînțeles de lumea balcanică în care a trăit.

Referințe bibliografice:

1. Valeriu Nicolescu, Valeriu Avram, Marius Adrian Nicoară, *Personalități buzoiene. 1918–2018. 500 pentru România*, Buzău: Editura Alpha MDN, 2018, p. 288.
2. Valeriu Nicolescu, *Familia Marghiloman și Buzăul*, în „Mousaios”, Vol. V, 1999, p. 231-241.
3. Constantin I. Stan, *Alexandru Marghiloman și Buzăul*. În: „Buzoieni la centenarul Marii Uniri”. Anul 2018, coordonatori Marius Adrian Nicoară, Alfred Vasilescu, Marius Daniel Mihalcea, Buzău: Editura Alpha MDN, 2019, p. 43-48.
4. Adrian Silvan Ionescu, *Baluri în România modernă*, București: Editura Vremea, 2020, p. 78-166.
5. Viorel Gheorghe, *Divertismentul urban în România, înainte de 1918. Câteva considerații*, în „Tezaur”, anul VII, nr. 10, aprilie 2012, p. 49-58.
6. Viorel Gheorghe, *Alexandru Marghiloman și războaiele balcanice*. În: „100 de ani de la Unirea Basa-

rabiei cu România. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman”, coordonator Marius Adrian Nicoară, Buzău: Editura Mad Lynotype, 2018, p. 69-74.

7. Mihai Chiper, *Pe câmpul de onoare. O istorie a duelului la români*, București: Editura Humanitas, 2016, p. 131.

8. <https://jockeyclub.ro/jockey-club/istoria-jockey-clubului-roman/infiintarea-jockey-clubului-roman> [accesat 11.04.2022].

9. Sidonia Teodorescu, *Arhitectul Ion D. Berindey, 1971–1928*. În: „Noema”, Vol. XI, 2012, p. 399-413.

10. <https://jockeyclub.ro/studbook/istoria-studbook-ului-roman>. [accesat 11.04.2022].

11. <https://jockeyclub.ro/studbook/castigatorii-debry-ului-roman> [accesat 11.04.2022].

12. Daniela Maria Bălan, *Alexandru Marghiloman 1854–1925. Omul politic și epoca sa*, Teză de doctorat, Academia Română, Iași, 2018.

13. <https://crucearosie.ro/cine-suntem/istoria-crucii-rosii-romane/istoria-crucii-rosii-romane-1876-1915/> [accesat 11.04.2022].

14. <https://crucearosie.ro/cine-suntem/istoria-crucii-rosii-romane/istoria-crucii-rosii-romane-1916-1918> [accesat 11.04.2022].

15. <https://crucearosie.ro/cine-suntem/istoria-crucii-rosii-romane/istoria-crucii-rosii-romane-1919-1938/> [accesat 11.04.2022].

Alexandru Marghiloman și pasiunile sale

Rezumat. Alexandru Marghiloman a fost unul dintre cei mai importanți oameni politici ai Vechiului Regat, renumit pentru averea sa, pentru obiceiurile sale considerate extravagante, dar și pentru loialitatea pe care a avut-o față de regele Carol I. Pe lângă activitatea sa politică, Marghiloman a avut și o serie de pasiuni, care reliefează mai bine acest om, atât de neînțeles de către contemporani și chiar de posteritate. În tinerețe a jucat pe scena teatrului, a fost sufletul balurilor din înalta societate bucureșteană, pentru ca, mai târziu, să devină unul dintre cei mai mari proprietari de herghelii de cai de rasă și președinte al Crucii Roșii din România.

Cuvinte cheie: om politic, baluri, concursuri hipice, crucea roșie, duel.

Alexandru Marghiloman and his Passions

Abstract. Alexandru Marghiloman was one of the most important politicians of the Old Kingdom, famous for his wealth, for his customs considered extravagant, but also for the loyalty he had towards King Carol I. In addition to his political activity, Marghiloman also had a series of passions, which better reiterate this man, so incomprehensible by contemporaries and even by posterity. In his youth he played on the stage of the theater, he was the soul of the balls in the high society of Bucharest, so that, later, he became one of the largest owners of studs of thoroughbred horses and president of the Red Cross in Romania.

Keywords: Politician, Balls, horse racing competitions, Red Cross, duel.

Valeriu NICOLESCU

Istoric, muzeograf și publicist, și-a desfășurat activitatea la Filiala Buzău a Arhivelor Naționale și la Muzeul Județean Buzău, unde a fost director adjunct și director al acestei instituții. Este autor a peste 500 articole pe teme de istorie locală publicate în presă și al unor studii tipărite în reviste de specialitate. A semnat 40 de lucrări pe teme de istorie locală, între care 17 monografii comunale și 6 volume ale monografiei fostului județ Râmnicu Sărat. Este Cetățean de onoare al municipiului și județului Buzău

DESTINUL AVERII MARGHILOMANILOR

După decesul lui Alexandru Marghiloman (10 mai 1925, Buzău), succesorii au deschis, la 14 mai 1925, la Tribunalul Ilfov, testamentul [1], întocmit în mai multe etape (între 7 octombrie 1923 și 7 aprilie 1925). Textul acestuia poartă amprenta inconfundabilă a marelui politician – chibzuit, prevăzător, onest, generos, iubitor de țară, atent cu posteritatea sa critică. Uzufructul întregii averi revenea soției sale Maria Marghiloman, născută Benedict Petrescu (cu care s-a căsătorit la 12 iunie 1919; Alexandru avea 65 de ani, Maria doar 27 (deci o diferență de 38 de ani), cu precizări privind mobila, argintăria, *vitrina din salon în care se găsesc și amintiri istorice*, tablourile și bronzurile din București, care urmau să rămână familiei și după moartea soției, biblioteca din București, care urma să fie donată orașului Buzău. *Nuda proprietate a întregii averi* revenea (stră) nepoților Mihai N.N. Butculescu, fiul nepotului său Nicolae N. Butculescu și Alexandru (Sandu) Mihail Scarlat Pherekyde, finul său și fiul unui alt nepot, Mihai Gh. Pherekyde, exprimându-și dorința *ca unul din acești doi nepoți legatari să adaoge numele de Marghiloman, lângă numele lui*. Făcea precizarea că *succesiunea este grea. Nevasta deși simplă uzufructuară, are dreptul de a vinde casă, vie, moșie, pentru a acoperi datoriile*.

Erau apoi menționate rentele viagere pentru soacra sa, Maria Cretzeanu, fosta soție a lui

Benedict Petrescu, pentru Ionel și Alexandru Pherekyde și Mihai N. Butculescu, unele sume de bani pentru colaboratorii săi, pentru diferite societăți, cu indicații precise privind modalitatea de achitare a datoriilor. Alte prevederi testamentare se referă la caii de curse, care puteau fi vânduți, mai puțin *elementele de prăsilă*, exprimându-și dorința *ca crescătoria mea pur sânge să continue*. Octav George Lecca, Panait Vizanti și Mihai Gh. Pherekyde au fost rugați să publice caietele cu însemnări *în care am notat evenimentele politice și faptele istorice la care am luat parte*, cât și alte documente. Din cele câteva codicile ale testamentului reiese dorința de a asigura viitorul soției, dar și îngrijorarea pentru situația averii rămase, sfătuind-o ca, în caz de nevoie, să vândă casa de la București și apoi caii de curse, hipodromul cu toate construcțiile, insistând ca *să se conserve cu religiozitate ... amintirile de familie (vitrina), statuetele, tablourile și argintăria din București*.

Din momentul începerii exercitării drepturilor sale succesoriale, Maria Marghiloman a intrat într-un lung carusel de probleme care vor genera nenumărate procese [2]. Și pentru că are o anume semnificație, vom aminti un alt proces, în care protagoniștii au fost doi miniștri de sorginte buzoiană, dr. Constantin C. Angelescu, proprietar al moșiei „Stâlpu” și însuși Alexandru Marghiloman care, în anul 1920, a achiziți-

onat o mare cantitate de fân pentru caii hergheliei sale, dar nu a achitat contravaloarea acesteia [3]. Reamintim, de asemenea, că deși nu mai era soția sa, Eliza, recăsătorită cu adversarul său politic, Ion I.C. Brătianu, a rămas cu moșia Ziliștea-Cochirleanca, pe care i-o cumpăraseră, moșie care, împreună cu cea de la Zoîța-Costieni (2000 ha.), a fost expropriată în anul 1923 [4]. În chiar anul morții lui Alexandru Marghiloman, văduva fratelui său, Mihail (Mișu), franțuzoaica Suzanne Levée, și totodată, legatară universală a averii acestuia, a vândut restul moșiei de la Luciu [5].

La nici doi ani după dispariția lui Alexandru Marghiloman, încep problemele, astfel că la 7 aprilie 1927, Maria Marghiloman, Nicolae N. Butculescu, pentru fiul său Mihai și Mihail Scarlat Pherekyde, în numele fiului său Alexandru, au luat cu împrumut, pe termen de zece ani, de la Banca Chrissoveloni, Banca de Credit Român, Banca Agricolă și The Bank of Roumania, suma de 30.000.000 lei. Împrumutul a fost garantat cu moșiile *Fundeni-Tulbureasca* (2 trupuri cu 254 ha.) și *Valea Scheilor-Tohani* (11 trupuri cu 105 ha.). Băncile respective au transferat ipoteca Primei Societăți Civile de Credit Funciar Român care, la 30 iulie 1930, în condițiile în care restituirea împrumutului nu s-a derulat conform contractului, a solicitat Tribunalului Buzău sechestrul asigurator asupra proprietăților ipotecate.

Pentru a-și recupera parte din datorie, societatea a arendat moșia de la Fundeni Cooperativei „Îndestularea săteanului” din comună, dar creditoarea a solicitat tribunalului repunerea ei în calitate de uzufructuară a moșiei, până la încheierea litigiului. La 4 iulie 1932 i se admite cererea, hotărârea tribunalului fiind investită cu formulă executorie la 4 decembrie 1933, dar arendașii refuză să se supună. Situația a creat o stare tensionată în rândul locuitorilor, peste 100 fiind de partea învățătorilor Iacob Gogan și Drumitru Bran, mandatarii cooperativei, alți 80-90 mergând, la 31 ianuarie 1934, la conac, pentru a-i evacua pe arendași.

Societatea de Credit Funciar Rural a arendat și moșia de la Valea Scheilor-Tohani fraților Ștefan și Constantin Galeș Dorobanțu din Călugăreni-Prahova, având, de această dată, acordul

moștenitorilor. Din cele 11 trupuri ale moșiei, mai importante erau: Via mare cu conacul; Conacul de jos sau curtea mică; sub Drăgaică; via de la Băile Boboci; izlazul Crăciuneasca. De această dată Mihail N. Butculescu a fost reprezentat de mama sa, Irina Butculescu, proprietară a moșiei *Policiori- Scorțoasa*, pentru care a cerut, în 1939, sistarea lucrărilor de parcelare, în vederea exproprierii a 313 hectare [6]. Precizăm că sora paharnicului Costache Butculescu, Linița (1806-1874), a fost soția paharnicului Alexandru Isvoranu, boier oltean, aceștia fiind bunicii materni ai lui Alexandru Marghiloman [7]. Din câteva procese deschise după 1933, reiese că Mihail N. Butculescu a acceptat dorința lui Alexandru Marghiloman și și-a adăugat la numele său și pe al acestuia. Din 1939 figurează ca proprietar al moșiei de la Valea Scheilor-Tohani [8].

Pentru a-și asigura venituri, Maria Marghiloman a arendat Camerei de Agricultură a județului Buzău, atât Hipodromul cu toate construcțiile și amenajările, cât și terenul de 85 ha, situat *în fața depoului de mașini C.F.R.*, în perimetrul cuprins între drum și cantonul C.F.R. de la bariera Brăilei, distileria de petrol „Saturn” [9], cartierul Mihai Viteazul (înființat în 1924, prin împrumutarea lucrătorilor C.F.R.) și moșia Verguleasa. Arendarea s-a făcut pe un an, începând cu 23 aprilie 1932, pentru 62.000 lei, arendașul folosind obiectul arendei încă din 1931.

Nemulțumiți de turnura proceselor de până atunci și socotindu-se lezați în interesele lor de *moștenitori sub beneficiu de inventar* ai defunctului Alexandru Marghiloman, Mihail M. Butculescu-Marghiloman și Mihail Scarlat Pherekyde, în numele fiului său Alexandru, au înaintat, la 18 august 1933, Tribunalului Buzău, o notificare în care contestau urmărirea judiciară pentru imobilele din Buzău, Hipodromul și moșiile de la Fundeni și Valea Scheilor, care la acea dată erau deja grevate de sarcini ipotecare, care împreună cu dobânzile depășeau veniturile acestora. Se preciza că averea urmărită nu era proprietatea debitoarei Maria Marghiloman, care avea doar calitatea de uzufructuară, *nuzii proprietari* fiind doar ei. Pentru lămurire, se reamintea situația fiecărui imobil: moșia de la

Fundeni arendată pentru suma de 270.000 lei; cea de la Valea Scheilor pentru 160.000 lei (pe perioada 1 martie 1932–1 martie 1935), Vila Albatros, lui Ion Dârlea, pentru 25.000 lei pe an (29 aprilie 1933–29 aprilie 1936), iar Hipodromul pentru 60.000 lei anual.

La 5 mai 1934, pentru a putea beneficia de prevederile Legii de lichidare a datoriilor agricole rurale și urbane din 7 aprilie 1934, Maria Marghiloman și cei doi *nuzi proprietari* au declarat care erau la acea dată datoriile succesiunii către diferite bănci, societăți de binefacere (Societatea de Patronaj, Societatea „*Obolul*” și Societatea pentru combaterea tuberculozei la copii), persoane particulare etc. Astfel, la Bank of Roumania Ltd, datorau 11.427.861 lei, la Banca Chrissoveloni-9.213.449, la Banca Creditul Român-1.866.741 lei, la Prima Societate de Credit Funciar Rural-4.128.462 lei, la Societatea „*Fontana*” din Paris-1.512.000 lei, la Banca Maritimă Română-480.000 lei, Banca Mercur-150.000 lei, la 34 persoane-cca. 2.000.000 lei, în total cca. 30.000.000 lei. Comparativ cu aceste datorii (pasivul), activul se prezenta astfel: moșia „*Fundeni*” cu 260 ha. arabil, 9 ha. vie și 22,50 ha. pădure, evaluată la 270.000 lei; moșia de la Valea Scheilor cu 40 ha. vie pe rod și 60 ha. fâneață, livadă și pădure-160.000 lei; Vila Albatros cu 22,50 ha. parc, eleșteu, vila principală, vila pentru musafiri, casele pentru administrație, servitori și grădinari-70.000 lei; Vila „Edwin” de la București, Șoseaua Kiselef nr. 20, cu cca. 16.000 m.p. teren, casă pentru antrenori și două grajduri-160.000 lei; Hipodromul, cu 42,50 ha. pistă, locuințe pentru personal, administrație, dependințe-40.000 lei și Jockey Club-40.000 lei (total 810.000 lei).

Față de datele comunicate, la 22 februarie 1936, tribunalul a stabilit definitiv lista creditorilor succesiunii (25), la datorii adăugându-se și dobânzile aferente, astfel că acestea se cifrau la peste 40.000.000 lei. La Bank of Roumania Ltd., datoria era de 16.000.000 lei, la Banca Chrissoveloni-17.898.176 lei, la Societatea „Asigurarea Românească”-6.000.000 lei și la Banca „România”-3.000.000 lei etc. În plus, mai apar: Administrația Financiară a județului Buzău, Societatea „*Keller & E. Bardine*” Paris, Hotelul „*Athénée*

Palace” (chiria pentru camera în care locuia Maria Marghiloman), Percepția I Fiscală București, Banca de Depunere și Credit, Societatea „*Asigurarea Românească*” și Banca „*România*” din Buzău. Nu au fost omise societățile și persoanele menționate în testament, inclusiv Ion Gh. Tomescu. Analizând situația și în conformitate cu prevederile Legii din 7 aprilie 1934, cât și pe baza contestațiilor și dovezilor prezentate, suma datorată a fost redusă substanțial, reieșind că mai aveau o datorie de 10.648.963 lei. În plus, Ionel Pherekyde solicita 420.000 lei, renta anuală pe perioada 1925–11 noiembrie 1932, când a împlinit 26 de ani, Alexandru Pherekyde-840.000 lei, iar Mihai Butculescu-660.000 lei.

În această situație, Tribunalul Ilfov – Secția Notariat, a autorizat prin jurnalele 7962/3 aprilie 1935, 22619/4 octombrie 1935 și 28367/29 noiembrie 1935, vânzarea moșiei de la Fundeni și a Vilei Edwin, urmând ca banii să fie folosiți pentru plata datoriilor. Astfel, la 2 octombrie 1935, o parte din moșia Fundeni s-a vândut Cooperativei „*Îndestularea săteanului*” (din 1941 Cooperativa „*Călnăul*”), prin mandatarul acesteia, Dumitru Bran. Suma a fost de 5.580.000 lei, care împreună cu taxele reprezenta 5.800.000 lei. Restul moșiei, conacul cu terenul aferent de 4 ha., via (12 ha.), garniturile de treier „*Kleyton*” și cea ungurească (batozele și locomobilele) și *crama din deal* au fost vândute pentru suma de 3.242.619 lei, surorilor Aneta și Paulina Stoenescu din București. Unul din vânzători, Alexandru Pherekyde, la acea dată funcționar la Consulatul României din Alexandria-Egipt, a fost reprezentat printr-un procurator. Celălalt imobil, Vila Edwin, care era deja supus exproprierii, a fost achiziționat de către Primăria municipiului București, *pentru amenajarea Parcului Național*. S-a stabilit că terenul era de 13.250,60 m.p., clădirea principală (parter), având o suprafață construită de 886,30 m.p., iar cea de a doua (parter și etaj), de 252,07 m.p. S-a achitat la Casa de Depuneri suma de 7.049.150 lei, astfel că la 19 decembrie 1936 instanța constata că din sumele realizate prin vânzarea celor două imobile *s-au achitat toți debitorii succesiunii defunctului Alexandru Marghiloman*.

Maria Marghiloman, cu domiciliul în București, Hotel Athenée Palace, camera 106, s-a judecat în anul 1934 (termene la 8 și 9 februarie) și cu ceilalți succesori, care-i reproșau că nu le-a asigurat venturile stipulate în testament, a înstrăinat mobilierul, argintăria, tablourile și bronzurile, care trebuiau să rămână familiei, nu s-a îngrijit de întreținerea și repararea clădirilor, nu și-a achitat taxele și impozitele și nici datoriile către creditori. Au adus dovezi că imobilul din București, *strada „D. A. Sturdza” nr. 14, colț cu bulevardul I.C. Brătianu* (două etaje, astăzi complexul „Aro”) a fost vândut cu 22.000.000 lei, din care mătușa lor a rămas cu 8.816.000 lei, a vândut *parcul de cai de curse cu toate elementele de prăsilă, fără a păstra nimic*, a înstrăinat mobilierul și inventarul Vilei Albatros din Buzău, *lăsându-le ca și Vila Edwin din București în completă stare de ruină*. Din cauza neachitării impozitelor și taxelor, Fiscul a cerut, la 19 septembrie 1933, să se vândă Vila Albatros și Hipodromul, pentru suma de 877.897 lei, rudele sale menționând că legatara universală nu s-a îngrijit să se achite nimic după moartea soțului. De asemenea, au dovedit că a încasat arenze și chirii fără a-și plăti datoriile succesoriale, s-a împrumutat de la Banca „România” din Buzău cu 3.000.000 lei, punând gaj recolta de grâu din moșia de la Fundeni, iar din cauza neachitării ratelor din împrumutul de 9.000.000 de la Bank of Roumania, datoria se cifra la acea dată la 18.000.000 lei.

Analizând dovezile prezentate, instanța le-a admis cererea și a dispus sechestrul asupra averii mobile și imobile a Mariei Marghiloman și anume: a) moșia de la Valea Scheilor (98 pogoane vie, 59 ha pădure, 17 ha fâneță, 30 ha izlaz, 3 ha lucernă, 2 ha livezi, conacul și terenul înconjurător, de un pogon); b) moșia Fundeni-Tulbureasca (209 ha. teren calitatea I, 23 ha. pădure, 8 ha. vie, 1 ha. în jurul conacului-două etaje) cu 15 camere și 8 pentru servitori – o altă casă cu 6 camere, două grajduri, unul de cai și altul de vite, moara și atelierul mecanic); c) Vila Albatros cu 45 pogoane parc, un eleșteu, vila principală cu parter și etaj, vila musafirilor, casa administrației, casa personalului, cele două case pentru grădinari,

casa portarului, 6 grajduri pentru caii de curse cu 54 de boxe, magazia pentru furaje, două sere și uzina electrică; d) Vila Edwin din București, șoseaua Kiseleff nr. 20 (14.000 m.p. teren, două grajduri cu 34 de boxe, pentru caii de curse și casa antrenorului); e) Hipodromul, cu 85 pogoane pentru pistă și padocuri, casa administrației, casa personalului, patru pavilioane cu șapte grajduri, dependințe și anexe, toate acestea fiind evaluate la suma de 54.650.000 lei.

Un alt creditor, comerciantul Ion Gh. Tomescu, din Buzău, Piața Daciei nr. 14, a adresat în septembrie 1929 Tribunalului Buzău, o plângere pentru recuperarea unor datorii în sumă de 205.000 și respectiv 100.000 lei, care împreună cu dobânzile se cifra la 312.000 lei. La acea dată, Maria Marghiloman își avea domiciliul la Buzău, Vila Albatros. Cu sentințele comerciale 83/4 septembrie 1929 și 164/30 septembrie 1929, Tribunalul Buzău, secția a II-a i-a admis cererea, anulată însă de sentința civilă 42/28 ianuarie 1932 a completului secției. Ion Tomescu repetă cererea, admisă la 29 februarie 1932, astfel că la 5 iulie același an, portăreii au aplicat sechestrul asigurator asupra Vilei Albatros, procesul verbal încheiat indicând următoarele vecinătăți: la răsarit, strada Eleșteilor și cartierul Cătuneanu; la apus strada Plantelor și terenul Bisericii „Sfântul Nicolae” și la miazănoapte străzile Alexandru Marghiloman și Sfântul Nicolae. De asemenea, s-a aplicat sechestrul și pe clădirile, instalațiile și terenul aferent Hipodromului. Ca administrator al bunurilor sechestrate a fost numită creditoarea Maria Marghiloman.

La proces a reieșit că pentru a-și achita o parte din datorie, debitoarea i-a închiriat pe termen de șase luni (18 ianuarie-18 iunie 1930) lui I.G. Tomescu, Vila Albatros, pentru o chirie de 10.000 lei, cerându-i să se ocupe personal de întocmirea actelor. La 4 mai 1932, Maria Marghiloman a solicitat însă o expertiză pentru a se stabili pagubele cauzate vilei, parcului, grajdurilor, pe care le evaluează la cca. un milion de lei (sic!). După mai multe cercetări și termene de judecată, cu sentința civilă 33/25 ianuarie 1934, tribunalul a admis cererea creditorului, hotărâre contestată de debitoare care, în con-

formitate cu prevederile Legii de lichidare a datoriilor agricole rurale și urbane, votată la 7 aprilie 1934, a solicitat să se anuleze măsurile de urmărire impuse de instanță.

La un alt termen, a solicitat să se evalueze pagubele cauzate de către arendașul Cosma Petre, măcelar din Buzău, strada Iancu Demetriade nr. 333, care cu contractul 36581/1931 a închiriat pentru suma de 46.000 lei, pe o perioadă de un an, cu începere de la 1 aprilie 1933, Hipodromul cu toate construcțiile și amenajările. Actul de expertiză constată pagube de 153.916,60 lei la grajdul nr. 1, cu 7 boxe; grajdul 2, cu 7 boxe; 3 cu 3 boxe; 4, cu 12 boxe; 5, cu 11 boxe și 6 cu 4 boxe, cât și la fierărie, pavilioanele 1 (administrativ, cu 2 etaje și 10 camere), 2 (pentru personal, cu 7 camere) și castelul de apă.

Pentru Vila Albatros au fost întocmite două rapoarte de expertiză, spre a se constata modul de folosință de către chiriașii Ionel Dârlea din București, fost procurator al debitoarei, și Ion Ionescu, care au închiriat vila, restul construcțiilor, parcul (45 ha.) și lacul, pe perioada 25 aprilie 1932-25 aprilie 1937, pentru suma de 50.000 lei. S-a constatat că aceștia au făcut doar reparații de mică importanță (de întreținere) la unele părți din imobil, folosindu-se materiale vechi, recuperate *din alte imobile și accesorii ale vilei*. Au fost executate reparații la castelul (rezervorul) de apă, puțul și pompa acestuia, la ghețării și casa administrației, în valoare de 39.950 lei după primul raport și 11.460, potrivit celui de-al doilea. A reieșit că au fost justificate și cheltuieli care nu țineau de administrație, ca: onorarii de avocat, expertize, hrana câinilor, gloanțele folosite pentru stârpirea ciorilor etc., iar față de 122.606 lei venituri, s-au cheltuit în plus 50.000 lei. Din această cauză, instanța a dispus înlocuirea Mariei Marghiloman ca administrator, cu căpitanul în rezervă Iordache Ionescu Glodeanu.

Nemulțumită, aceasta se adresează din nou Tribunalului, căruia îi prezintă și decizia 338/28 noiembrie 1934 a Curții de Apel București, secția a 5-a, astfel că instanța o repune în drepturi la 29 ianuarie 1935. Dar și creditorii își susțin pretențiile, astfel că la 31 octombrie 1935, Aurel Florescu, comisar ajutor la Poliția Buzău,

un portărel și fotograful Florin Ciocianu de la Foto-Art Buzău, au întocmit un proces verbal de constatare a stării celor 12 imobile și instalațiilor de la Hipodrom, și s-au realizat și câteva fotografii-martor. La fața locului au găsit pe Dumitru Ion Crăciun, din Mărăcineni, Pavel N.T. Grigore, din Săpoca, Victor Sburlan, din Scurtești, Sandu Ion și Gheorghe Mocanu, din Buzău, care demolau clădirile și luau materialele, motivând că le-au cumpărat cu 120.000 lei de la Maria Marghiloman. Gheorghe Mocanu a prezentat și o chitanță din 19 aprilie 1935, pentru suma de 80.000 lei, reieșind că trebuia să se intre în stăpânirea imobilelor la 18 septembrie 1935.

În aceste condiții, la 17 decembrie 1935, Tribunalul a hotărât să se extindă sechestrul asigurator și asupra moșiilor și conacelor de la Valea Scheilor și Fundeni și a Vilei Edwin din București, reieșind că debitoarea avea și alte datorii, în sumă totală de 15.000.000 lei. Tomescu repetă cererea și în ianuarie 1936, dovedind că veniturile Vilei Albatros și Hipodromului, pe care debitoarea le folosea pentru întreținerea acestora și plata impozitelor, erau de cca. 20.000 lei. Avocatul Mariei Marghiloman a argumentat că demolările de la Hipodrom s-au făcut de noii proprietari, iar vila din București și moșia de la Fundeni s-au vândut cu autorizarea Tribunalului Ilfov, potrivit legii de lichidare a datoriilor agricole. S-a cerut să nu fie urmărită și moșia de la Valea Scheilor, care era singura sursă de venit a Mariei Marghiloman. Tribunalul decide însă urmărirea și numește ca administrator tot pe Maria Marghiloman. În această calitate, ea a încheiat, pentru moșia de la Valea Scheilor, un contract de arendare cu Clotilda Bidiuc din Buzău, pe perioada 15 februarie 1936–15 februarie 1937, pentru suma de 100.000 lei. Peste câțiva ani, Mihai N. Butculescu-Marghiloman, proprietarul moșiei, se va judeca cu soțul acesteia, Rudolf Bidiuc, pentru daune și abuzuri.

Deoarece creditorul Tomescu nu a primit nimic din această sumă, a solicitat înlocuirea debitoarei din calitate de administrator, prezentând instanței și alte contracte de arendare sau închiriere încheiate de Maria Marghiloman și anume: cel din 31 decembrie 1930 cu Vasile

Nenu din Buzău, pentru perioada 1 februarie 1931–1 februarie 1932, a terenului Vilei Albatros, fost padoc pentru cai, *ce se întinde de la herghelia veche până în drumul porții de serviciu a vilei, de-a lungul grajdurilor din piatră*, cu permisiunea de a folosi apa din instalațiile parcului și de a circula pe poarta de la herghelia veche sau pe cea de serviciu a vilei. Prețul arendării era de 8000 lei; contractul din 2 ianuarie 1931, încheiat cu Niculae Teodorescu din Buzău, președintele Cooperativei „Grădinile Buzăului”, pentru *dreptul de trecere a apei ce merge din iazul morilor, prin proprietatea mea, vila „Albatros”*, apă folosită pentru udatul grădinilor de zarzavat. Perioada de închiriere: un an, de la 1 ianuarie 1932, pentru suma de 32.700 lei; contractul de închiriere cu Ionel Dârlea din București, pe 5 ani (23 aprilie 1932–23 aprilie 1937), cu suma de 10.000 lei anual, plata efectuându-se prin anularea unei polițe în valoare de 50.000 lei; contractul de arendare din 28 ianuarie 1933, cu Petre Cosma, pentru terenul de la Hipodrom, folosit ca pășune (1 aprilie 1933–1 aprilie 1934, pentru 46.000 lei); contractul de arendare din 10 februarie 1936, încheiat cu Vasile Nenu și Niculai Teodorescu-Tancu, pentru a folosi canalul de irigații de la gura iazului morilor și cel ce trecea prin curtea vilei, spre a uda grădinile. Se mai închiria terenul dinspre intrarea principală, de la intrare spre gard, ce fusese mai înainte arendat căpitănilor în rezervă Contescu și Ionescu, terenul Hipodromului, numai pentru pășunat și arat, dar *numai ce s-a arat până acum*, stipulându-se obligația de a întreține și curăța șanțul și de a nu tăia arborii de la Hipodrom.

În aceste condiții, la propunerea lui I.G. Tomescu se încheie o tranzacție pentru stingerea proceselor și încetarea urmăririi judiciare a bunurilor Mariei Marghiloman, cu obligația de a achita până la 1 noiembrie, suma de 900.000 lei, datorii, dobânzi și cheltuieli de judecată. În caz contrar urma să se solicite urmărirea generală a bunurilor debitoarei și executarea silită.

La cererea tribunalului, Poliția și Corpul Portăreilor au întocmit, la 31 august 1936, un act de constatare privind starea bunurilor urmărite. Reiese că instalațiile și clădirile de la Hi-

podrom erau demolate, iar materialele ridicate, la Vila Albatros fuseseră scoase instalațiile interioare și exterioare de alimentare cu apă, cele de canalizare, cât și instalațiile electrice, iar la uzina electrică *nu mai exista nici un fel de mașinărie, fiind total distruse* (motoare, pompe, țevile din fontă și plumb).

Tomescu solicită din nou, la 20 ianuarie 1937, decăderea Mariei Marghiloman din calitatea de administrator, motivând că a dovedit reacredință în depunerea actelor justificative, nu a declarat toate tranzacțiile și totalul veniturilor (80.000 lei), și nu-și putea exercita direct atribuțiile, deoarece avea domiciliul în București. Precizăm că Maria Marghiloman nu a fost prezentă direct la nicio audiere în instanță, de procese ocupându-se avocatul I. Teodoru, din Buzău. Acesta a demonstrat că Vila Edwin din București a fost expropriată de Primăria Capitalei, pentru Parcul „Carol al II-lea”, moșia de la Fundeni s-a vândut legal, iar clădirile și instalațiile de la Hipodrom nu mai erau productive, erau neîngrijite și deteriorate, necesitau pază și deja se furaseră multe materiale. Doar terenul se folosea pentru pășunat.

La 24 august și 17 decembrie 1937, I.Gh. Tomescu a cerut din nou sechestrul asigurator pentru datoria de 312.000 lei, la care, adăugând dobânzile și cheltuielile de judecată, suma se ridica, la acea dată, la 900.000 lei. Imobilele vizate erau Vila Albatros din strada Alexandru Marghiloman nr. 263, Hipodromul și moșia de la Valea Scheilor, fiecare evaluate la câte 300.000 lei. Tribunalul îi admite cererea, astfel că la 30 decembrie 1937, portăreii întocmesc un proces verbal de sechestrul pentru următoarele bunuri: 10.000 m.p. gheață de pe eleșteu, cinci căruțe de crengi, două trunchiuri de arbori, două căpițe de paie și două căpițe de fân, șase tone de fier vechi (din demolarea diferitelor instalații), patru șine vagonet de câte 4 m.l., țevi zincate de diferite dimensiuni etc. Custode a fost numit N. Atanasie, care, la 14 ianuarie 1938, este autorizat de către tribunal să vândă bunurile sechestrate.

În aceste condiții se vor prezenta la Tribunal diferite persoane, care vor încerca să dovedească că au obținut legal unele din bunurile

Ansamblu de clădiri, domeniul Marghiloman în perioada interbelică.

sechestrare. Între aceștia și Emil I. Ionescu, care revendica fierul vechi, țevile și două automobile: un Kreisler tip 1927, cu numărul de circulație 58, pe care declara că l-a cumpărat la 27 august 1927 de la Alexandrina Costiescu, și un Fiat cu numărul de circulație 150, achiziționat de la Angela Porumbaru. Un alt contestatar, Dumitru Bilea, revedica cele patru tone de paie și patru tone de fân, cumpărate la 30 august 1937 de la Ion Ionescu, unul din chiriașii vilei. Acesta, care contestă vânzarea gheții, a menționat în cererea către tribunal că la 12 martie 1936 a închiriat Vila Albatros, cu toate dependențele, pe perioada 15 martie 1936–1 aprilie 1937 (pentru o chirie de 10.000 lei). Interesant este că în contractul de închiriere, Maria Marghiloman a precizat că putea folosi ambele clădiri de la intrare, fără birouri și locuința administrației, cu mențiunea că *ambele palate vor fi păstrate închise și obligația de a îngriji Vila Albatros ca un bun părinte de familie.*

La 19 ianuarie 1938, portăreii întocmesc un proces-verbal de constatare cu situația imobilelor puse sub sechestrul judiciar. S-a stabilit că moșia de la Valea Scheilor era de 105 ha. și 4593 m.p.; Vila Albatros dispunea de un parc de 45 pogoane, pe care erau următoarele construcții: a) vila I (parter, etaj și mansardă) cu 8 camere, bucatărie, vestibul și coridor, la parter; 10 came-

re și coridor, la etaj și camere pentru servitori, la mansardă; b) vila II, pentru musafiri (parter și etaj); casa administrației (cinci camere și o remiză); casa pentru șofer și alți salariați (șase camere); locuința antrenorului (3 camere), șase grajduri cu boxe pentru caii de curse, construcția pentru uzină fără uzină (a se citi instalații), casa grădinarului (3 camere), spălătoria (parter-5 camere și etaj-sală spălătorie), alte două clădiri (locuințe și garaje), magazia de fân, sera (fără acoperiș), ghețăria, arbori și pomi (diferite specii), *grădinile fiind despărțite printr-un zid de piatră. La grădina de copaci este eleșteul în suprafață de cca. 10.000 m.p.; terenul Hipodromului (construcțiile fuseseră demolate), era de 85 pogoane.*

La 31 martie 1938, Maria Marghiloman încheie un nou contract de arendare pentru Vila Albatros (1 aprilie 1938–1 aprilie 1940). Aрендășul era Ion Ionescu, care trebuia să plătească 20.000 lei pe an. Cu toate acestea, procesul de degradare a construcțiilor, distrugerile și sustragerile continuă. Astfel, Marin Constantin, din strada Alexandru Marghiloman nr. 215, a furat plita de fontă de la bucătăria vilei, fiind prins la poarta Fabricii „Metalurgica”, când încerca să o vândă.

În aceste condiții, Tribunalul dispune o nouă expertiză, întocmită de inginerul C. Tisescu, fost prefect al județului Buzău (20 decembrie 1910–20 octombrie 1912), care a consemnat existența

Casa de oaspeți, domeniul Marghiloman în perioada interbelică.

următoarelor bunuri: Hipodromul (terenul), în suprafață de 43 ha., evaluat la 2.580.000 lei; Vila Albatros – *parc cu arbori și diverse clădiri*; 2 ha. teren împrejmuit, la intrarea principală-400.000 lei; arbori (evaluați ca lemn de foc) – 60.000 lei; eleșteu, cca. 3 ha., cu canalele de scurgere și primenire – 600.000 lei; împrejmuirea din piatră, 3600 m.l – 1.080.000 lei; canal de irigație din piatră, pentru udat grădinile de zarzavat *ale sârbilor*, de pe proprietatea comunei Buzău și a Obștei *Mihai Antonescu*, în lungime de 3000 m.l. – 600.000 lei; clădirea administrației (5 camere) – 150.000 lei; clădire birouri (6 camere) – 175.000 lei; grajd cu șase boxe – 100.000 lei; clădire pentru creșterea păsărilor, cu două despărțituri – 20.000 lei; un grajd pentru montă, pavat cu bazalt – 175.000 lei; atelier lemnărie – 10.000 lei; clădire personal (3 camere) – 30.000 lei; curtea din fața clădirii administrației și birourilor, 400 m.p. – 40.000 lei; *Palatul Marghiloman*, construcție masivă cu etaj, în stil franțuzesc, învelită cu ardezic și zinc la doalii: 16 camere, hol și toaletă la parter; 15 camere și trei toalete la etaj; pereții tapisați cu cretonă și mătase, în parte deteriorați; pe jos parchet; subsol și pivniță cu mai multe hrube – 1.800.000 lei; o clădire cu etaj pentru jockey, cu șase camere și două antreuri la parter și șapte camere, două

antreuri și două toalete la etaj. În spate: grajd din zid pentru patru cai, o remiză pentru trăsură, o magazie pentru orz și cuptorul spălătoriei (ruinate 20%) – 200.000 lei; trei pavilioane grajduri din piatră cioplită, învelite cu tablă de zinc, pavaj din bazalt, cu boxe separate pentru cai pe ambele laturi, apă curentă și iluminat electric, 720 m.p. – 1.080.000 lei; la Herghelie, în spate, trei grajduri-unul din zid, cu patru boxe, 966 m.p. – 96.000 lei și un al doilea, tot din zid, cu cincisprezece boxe pe fiecare latură și cinci în fund, 22 m.p. – 10.000 lei.

La Herghelia veche: locuința antrenorului (cinci camere și antreu) – 75.000 lei; o clădire din zid cu trei camere – 15.000 lei, un coteț de păsări; „în fundul parcului” spre strada Sfântul Nicolae: locuință mecanic (3 camere, 56 mp), grajd pentru doi cai, orzăria (288 mp), casă pentru servitori (5 camere), fânăria (660 mp); la intrarea de la stăvilă: construcție pentru personal, din zid; la intrarea în parc: locuință florar (5 camere, antreu și subsol), spălătoria (parter și etaj, 4 camere, în parte ruinate); magazia de scule pentru florar, camera pentru struguri și grajdul de vaci; crescătoria de rațe (3 camere); clădire din piatră pentru animale sălbatice, atelierul mecanic și fierăria; clădire din pia-

Vila Albatros în perioada interbelică

tră cioplită (3 camere), fosta uzină electrică cu sală acumulatori și stația de pompe; magazia de combustibili; seră din zid și sera mică (ruinate); șarpantă din fier, numită „umbrar”; cinci bănci din piatră; canalizare generală subterană la grajduri și locuințe „străbătând parcul” (circa 2000 ml); „șoșelele din parc” (aleile), sistem Macadam (circa 1300 ml); grădină pomi fructiferi cu canalizare pentru grădină de zarzavat, locuința grădinarului, cu subsol; grajdul de vaci, sera de răsaduri – 380 pomi fructiferi foliași (2 1/2 ha).

Au mai fost inventariate moșia de la Valea Scheilor: 49 ha vie, conacul de sus, din zid (6 camere) cu bucătăria în stil vechi, jumătate rural; conacul de jos (cancelarie, dormitor pentru personal și două grajduri) și 105 ha arabil. Hipodromul și Vila Albatros au fost evaluate la 10.610.000 lei, iar moșiile Valea Scheilor și Băile Boboci la 4.445.000 lei, în total 15.055.000 lei.

La 19 mai 1938, debitorii au solicitat din nou vânzarea averii mobile a debitoarei Maria Marghiloman, aflată la Vila Albatros și Hipodrom, cât și *fructele care au ajuns la epoca culegerii*, dar portăreii au fost împiedicați să execute sentința de către arendașul Ion Ionescu, ceea ce determină tribunalul să suspende temporar aplicarea hotărârii judecătorești.

La 7 iunie 1938, aceștia aplică sechestrul pe fructele din 14 cireși (circa 1500 kg), 12 vișini (circa 1000 kg), circa 6000 kg mere, 4000 kg pere, 6000 kg fier vechi, două trunchiuri arbori, 10 țevi zinc a 6 m.l. și 4 șine vagonet de câte 4 m.l., lăsate în custodia lui N. Atanasiu. Ion Ionescu, arendașul *grădinii de zarzavat și fructe*, prin avocat Gh. Dunca, contestă sechestrul, deoarece, potrivit contractului din 27 septembrie 1937, i se arendase pentru perioada 15 noiembrie 1937–15 noiembrie 1938 *grădina de zarzavat cu pomii fructiferi*.

La 10 iunie și 21 septembrie 1938, Mihai Butculescu-Marghiloman și Alexandru Pherekkyde cer Tribunalului Buzău sechestrarea unor bunuri aparținând lui Rudolf Bidiuc și soției sale Clotilda, care au arendat pentru perioada 1 martie 1937–1 martie 1939 via de la Valea Scheilor. Se preciza că aceștia au vândut, fără drept, lemne din pădure, nu au lucrat via (săpat, tăiat, îngropat, stropit), *căutând să obțină cât mai mult rod prin epuizarea și distrugerea viei*. Deoarece erau *nuzii proprietari* ai averii defunctului Marghiloman, au cerut sechestrarea a 26.000 l vin vechi din recolta anului 1936 și a recoltei anului 1937 [10], cât și zăcători, tocitori, teascuri, butoaie și 3 cazane alambic de câte 25 dl.

La 1 martie 1939, arendașii au predat via, conacul și întreg inventarul cu condiția de a putea păstra vinul în pivniță până la 15 martie 1939.

După decesul Mariei Marghiloman (21 iunie 1938) [11], la 4 august, Mihail Butculescu-Marghiloman, proprietarul moșiei Valea Scheilor, contestă urmărirea veniturilor și sechestrul cerut de I.G. Tomescu pentru debitoarea Maria Marghiloman, deoarece *a încetat din viață și și-a pierdut dreptul de uzufruct*. Nefiind debitorul acestuia, solicită suspendarea executării. La 13 martie 1939, Tribunalul hotărăște menținerea sechestrului, cu mențiunea că se anulează urmărirea generală de venituri numai după încetarea din viață a uzufructuarei, menținându-se urmărirea anterioară.

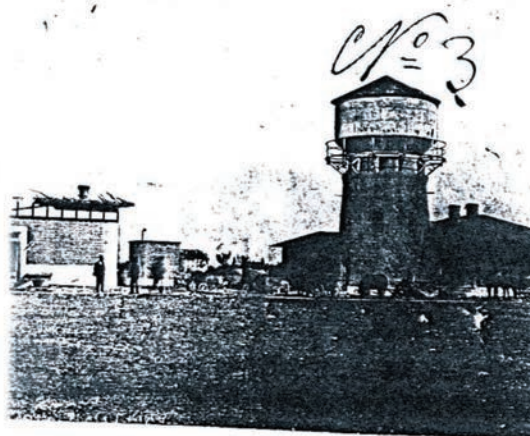
La 5 decembrie 1939, Corpul portăreilor afișează și publică [12] înștiințarea privind vânzarea averii mobile de la Valea Scheilor a debitoarei Maria Al. Marghiloman, reprezentată prin moștenitorii Ulise Petrescu și Maria B. Petrescu, domiciliați în Iași, str. Păcii nr.8: recolta de pe 40 ha vie (7800 dl vin); 24 zăcători, 14 tocitori, 2 teascuri, 12 hârdaie; 4 butoaie, 12 zdrobitoare, 1 cazan, sechestrul solicitat de I.G. Tomescu pentru datoria de 900.000 lei.

La solicitarea moștenitorului legal, Mihai Butculescu-Marghiloman, tribunalul suspendă executarea până la 23 ianuarie 1940, deoarece la partaj, acestuia i-a revenit moșia cu întreg inventarul. Prin actul de împărțeală și lichidare din 28 ianuarie 1939, lui Mihai Butculescu-Marghiloman i-au revenit: 37,50 %, iar lui Alexandru Pherekyde 62,50 % din Vila Albatros cu parcul, eleșteul, grădina și celelalte construcții, cu obligația de a plăti legatele Mariei Crețeanu și Ion Pherekyde; Mihai Butculescu-Marghiloman primea 37,50 % și avocatul D. Stănescu 62,50 % din terenul numit Hipodrom – 80 pogoane teren de cultură *fără clădiri*, deoarece acestea au fost demolate, materialele și instalațiile de irigare fiind înstrăinate (la acea dată exista un contract de arendare în derulare, cu termen 1 martie 1940, pe numele Gh. Dumitrache); mai primea la Valea Scheilor: vie, pădure, livadă, fâneță și teren arabil (214 pogoane), menționându-se că via era cu lipsuri, bătrână, neîngrijită

și în parte distrusă din grindina din vara anul 1938, pădurea era în cea mai mare parte tăiată de arendași, iar construcțiile aproape ruinate. Conform tranzacției din 22 decembrie 1938, Rudolf Bidiuc se obliga să plătească până la 1 aprilie 1939, dările restante, cheltuielile făcute de proprietar cu arătura și să părăsească conacul până la 1 martie 1939. În schimb, proprietarii se obligau să ridice sechestrul asigurator și să stingă procesele fără niciun prejudiciu. Arendașul nu și-a respectat obligațiile, astfel că la 6 iulie 1939 i se transmite o notificare.

La 28 februarie 1939, Mihai Butculescu-Marghiloman, Alexandru Pherekyde și avocații Nicolae D. Stănescu și Sebastian Șerbănescu au vândut Ministerului Aerului și Marinei Vila Albatros cu terenul aferent și toate construcțiile și plantațiile. Primii doi erau moștenitorii defunctului Marghiloman, iar cei doi avocați dețineau 25 % conform clauzelor din contractul de angajament. Se menționează că Alexandru Marghiloman deținea această proprietate în baza ordonanței de judecare din 5 iunie 1890 și a actului de partaj încheiat la Tribunalul Ilfov sub nr. 888/1893. După decesul Mariei Marghiloman (22 iunie 1938) cei doi moștenitori au devenit proprietari deplin. Prețul vânzării era de șapte milioane de lei, din care două milioane urmau să fie achitați după prezentarea dovezilor de radiere a inscripțiilor ipotecare. Ministerul Aerului și Marinei a cerut, la 18 mai 1939, radierea inscripției asigurate de patru sute mii lei, la solicitarea avocaților Mariei Marghiloman, Constantin Manu și I.C. Ghica.

La 21 decembrie 1939, Tribunalul Buzău suspendă executarea urmării imobiliare cerută de I. G. Tomescu, pentru inventarul și vinul de la Valea Scheilor, iar la 23 ianuarie 1940, toate acestea sunt scoase de sub urmărire. La 9 aprilie 1940, la o nouă cerere de poprire cerută de I.G. Tomescu, se declină competența pentru judecătoria Ocolul I Urban București. Dosarul este transmis acestei instanțe la 10 august 1940, care fixează ca termene de judecată 22 ianuarie și 26 februarie 1942, când, constantându-se lipsa creditorului I.Gh. Tomescu, a debitorilor Ulise Petrescu și Maria B. Petrescu, a reprezentanților

Domeniul Marghiloman în perioada interbelică

Casei de Depuneri și Consemnațiuni, Administrației Financiare Buzău și Corpului Portăreilor Ilfov, dosarul este scos definitiv pe rol.

Se încheia astfel un proces de aproape 15 ani, în care s-a dovedit că judecătorii mai erau dominați de amintirea personalității lui Alexandru Marghiloman, afirmație susținută de lungile termene acordate și înțelegerea față de soția marelui dispărut, căreia i s-a dat posibilitatea ca în timp să-și rezolve grelele probleme ale succesiunii. Din păcate, nepriceperea sa managerială și, poate și dezinteresul față de unele probleme care o depășeau, au făcut ca impozanta Vilă Albatros să se ruineze, amenajările de la Hipodrom să fie pierdute pentru vecie, iar celebra herghelie, mândria lui Alexandru Marghiloman, să fie vândută la licitație lui Solomon Goldman din Buzău. Acesta a reușit să mai organizeze, cu sprijinul Camerei de Agricultură a județului Buzău, un singur concurs, dar din cauza cheltuielilor, a nepriceperii și mai ales a lipsei de dragoste și interes, manifestată în anii de glo-

rie de stăpânul hergheliei față de caii de curse, și Solomon Goldman a fost nevoit să-i vândă.

Cu silueta ei inconfundabilă, celebra Vilă Albatros își pierde strălucirea de altădată. Clădirea începe să se ruineze, parcul neîngrijit devine o aglomerare de buruieni și tufișuri, eleșteul, altădată un rai al lebedelor, începe să se colmateze. Ne confirmă poetul și jurnalistul Panait Nicolae într-un articol publicat în „Acțiunea Buzăului” din 1934, de altfel primul său reportaj, cu titlul: *Vila Albatros, o frumusețe apusă*.

Pentru a se da totuși o utilizare construcțiilor complexului, și astfel eventualii ocupanți să stopeze procesul de degradare, în anul 1936, primăria propunea exproprierea terenului și clădirilor pentru a se înființa o școală comună de gospodărie și o grădiniță de copii, iar în alte spații să funcționeze serviciul de salubritate și abatorul. În privința școlii, se avea în vedere sprijinirea locuitorilor cartierului, care după absolvirea cursului primar *nu mai primeau nici un fel de educație școlară* [13].

Deoarece această propunere nu s-a materializat, după 1945, aici vor funcționa, succesiv, depozite ale Întreprinderii de Legume-Fructe Buzău, Întreprinderea „*Horticola*”, depozite și ateliere ale Întreprinderii Județene de Gospodărire Comunală Locală și șantierul de construcții din subordinea acesteia, unele încăperi fiind ocupate de salariați ai respectivelor întreprinderi. Cu toții au folosit fără menajamente această bijuterie arhitectonică de la sfârșitul secolului a XIX-lea, emblematică pentru urbanistica buzoiană, unul din cele mai interesante vestigii ale evoluției istorice și urbanistice a Buzăului acelor vremuri.

Preluată în custodie de I.P.I.C.C.F. Buzău în intenția de a folosi fonduri pentru o eventuală repunere în folosință, în anul 1990, în urma demersurilor Muzeului Județean Buzău, se acceptă preluarea prin transfer de către Direcția Monumentelor Istorice din Ministerul Culturii. Din acel moment, pe baza unor proiecte riguroase, cu girul specialiștilor ministerului și cu fondurile alocate s-a început, în sfârșit, restaurarea Vilei Albatros.

Note și referințe bibliografice:

1. Copia, în fondul „Marghiloman”, Muzeul județean Buzău.
2. Arhivele Naționale – Serviciul Județean Buzău/ A.N. – S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău, Secția I,

d. 45/1930; 48 și 75/1932; 25 43, 47, 48 și 71/1934; 25/1935; 39/1935; 145/1936; 186/1936; 202/1936; 192/1938; 35/1941.

3. A.N. – S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău, Secția I, d. 131/1920.

4. A.N. – S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău, Secția I, d. 92/1923.

5. A.N. – S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău, Secția I, d. 274/1925.

6. A.N. – S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău, Secția I, d. 137/1937, 35/1939.

7. Mihai Sorin Rădulescu, *Genealogii*, București: Editura Albatros, 1999, p. 92.

8. A.N. – S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău Secția I, d. 186, 191-192/1936, 185/1939.

9. Nota autorului/n.a., înființată în anul 1913, după Primul Război Mondial a fost amenajată ca depozit de muniții al armatei române. A fost aruncat în aer în iulie 1942, de agenți ruși (alte surse susțin că de comuniști ilegaliști români), după 1970, în locul „gropilor de la Saturn”, construindu-se întreprinderile din zona industrială a orașului Buzău.

10. A.N. – S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău, Secția I, d. 186/1938, 185/1939.

11. București, Primăria sect. I, Galben, act deces 1349/22 iunie 1938 – Maria Marghiloman, rentieră, str. Știrbei Vodă nr. 2, fiica lui Benedict și Maria Petrescu (născută Nicolae Crețeanu), Serv. Arh. Naț. Bz., fond Tribunalul Buzău, Secția I, d. 202/1936.

12. „Acțiunea Buzăului”, VI, nr. 294/17 decembrie 1939.

13. A.N. – S.J.Bz., fond Primăria orașului Buzău, d. 4/1936.

Destinul averii Marghilomanilor

Rezumat. În 1942, se încheia un proces de aproape 15 ani, în care s-a dovedit că judecătorii erau încă dominați de amintirea personalității lui Alexandru Marghiloman, așa cum arată lungile termene acordate și înțelegerea față de soția marelui dispărut, căreia i s-a dat posibilitatea ca în timp să-și rezolve grelele probleme ale succesiunii. Din păcate, nepriceperea sa managerială și dezinteresul față de unele probleme care o depășeau, au făcut ca impozanta Vilă Albatros să se ruineze, amenajările de la Hipodrom să fie pierdute pentru vecie, iar celebra herghelie, mândria lui Alexandru Marghiloman, să fie vândută.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, procese, soția, probleme, succesiune, nepricepere, dezinteres, ruină, Hipodrom.

The Destiny of Marghiloman's Wealth

Abstract. In 1942, a trial of almost 15 years ended, in which it was proved that the judges were still dominated by the memory of Alexandru Marghiloman's personality, as shown by the long terms granted and the agreement with the wife of the great missing person, who was given the opportunity to solve in time the serious problems of succession. Unfortunately, his managerial incompetence and disinterest in some of the problems that overwhelmed her, caused the imposing Villa Albatros to be ruined, the facilities at the Hippodrome to be lost forever, and the famous stud farm, the pride of Alexandru Marghiloman, to be sold.

Keywords: Alexandru Marghiloman, lawsuits, wife, problems, succession, incompetence, disinterest, ruin, Hippodrome.

Marius-Adrian NICOARĂ

Doctor în istorie, membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România, Directorul Centrului de Științe Istorice și Arheologie al Institutului European pentru Cercetări Multidisciplinare.

ANIVERSAREA UNIRII BASARABIEI. DISCURSUL ROSTIT DE ALEXANDRU MARGHILOMAN LA BANCHETUL DE LA ATHENEE PALACE

În anul 1924, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani și a aniversării Unirii Basarabiei cu România, Alexandru Marghiloman a fost sărbătorit de rude, prieteni și apropiați în București, la Athene Palace, ocazie cu care a rostit emoționantul discurs *Aniversarea Unirii Basarabiei*.

Cu acest prilej a fost onorat cu o medalie jubilară și un volum omagial. Cartea se numește *Lui Alexandru Marghiloman, omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii lui*, fiind editată la Tiparul Cultura Națională, din București, în 1924. Ea are un conținut de 179 de pagini, plus două file, una consacrată cuprinsului și o alta datelor tipografice.

Pentru că în volum sunt inserate fizic trei fotografii tip portrete ale lui Alexandru Marghiloman și una de grup (celebra fotografie intitulată *Recepțiunea de la Cercul Militar din Chișinău cu prilejul Unirii Basarabiei, 27 Martie 1918*) sunt menționate în foaia de final și Clișeele Marvan.

Conform cuprinsului, studiile din volum sunt scrise de: *General Hârjeu, C. Meissner, Las-căr Antoniu, B. Catargi, I.A. Bassarabescu, Nicolae C. Budișteanu, A. Corteanu, Al. Kiriacecu, Dr. Livius Linția, Leonida Mavrojanni, Doctorul Metzulescu, N. Mihăescu-Nigrim, M. N. Panu, Rădulescu-Motru Doctorul Riegler, August Scri-*

ban, H. Stahl, M. Theodorian Carada, Panait Vizanti.

Urmează *Fragmente din discursurile lui Alexandru Marghiloman*, precizarea *O pagină de istorie*, apoi fotografia de grup de la Chișinău și *Aniversarea Unirii Basarabiei–Discurs rostit de d./l. Al. Marghiloman la Banchetul de la Athenee Palace.*

Pentru autenticitatea mesajului, păstrăm forma originală a discursului lui Alexandru Marghiloman și, în final, atașăm o reproducere a paginii de gardă a cărții.

„ANIVERSAREA UNIRII BASARABIEI.

Discurs rostit de d.-l. Al. Marghiloman la banchetul de la Athenee Palace

NE-AM adunat ca să cinstim data, pentru totdeauna memorabilă, de 27 Martie 1918, când Basarabia a reintrat în sânul Patriei-mume. Dacă prin prisma luminoasă a acestui act măreț zăriți și pe pionierul care a netezit căile și-i faceți caldele urări pe care le-ați rostit odinioară, vă exprim și eu, din adâncul inimii, profunda mea recunoștință.

Ce a fost unirea Basarabiei cu Moldova în clipa cand ea s'a produs?

Nu uitați că a fost prima zare de lumină care străbăter cerul negruși mohorât care de 18 luni apăsă peste întreaga Românie. A fost picătura de rouă care a căzut pe buzele fripte de friguri ale României sângerânde. Și a fost mai presus de toate *vestirea resurecțiunilor totdeauna posibile*.

Da, domnii mei. Când într'un neam de o sută de ani despărțit de ai săi, în mijlocul prăbușirii catastrofale a unui mare imperiu, pe un pământ bătătorit de dezertori cari fug de pe front, pe holdele pustiite de banditisme, în mijlocul năruirii tuturor autorităților, un popor, se adună, nechemat de nimeni, și, din clipa dintâiu, își proclamă *legitimitatea lui moldovenească*, când un fenomen de felul acesta se petrece, toată Românimea poate să aibă încredere, oricari ar fi ceasurile maștere, în viitorul ei. Și când, astăzi, un imperialism sovietic – vorbele râd câteodată de a se găsi astfel asociate – când un imperialism sovietic contestă Basarabiei legitimitatea ei moldovenească, contestă temeiul actului prin care ea s'a alipit de Patria-Mumă, ar fi fost bine ca să ne gasim toți laolaltă, acolo la Chișinău.

Dacă aș fi avut cinstea să fiu în guvern, cel dintâiu gând al meu ar fi fost să rog pe Moștenitorul Tronului – El, care reprezintă perenitatea monarhică în România – care trebuie să meargă de frunte cu perpetuitatea alipirii Basarabiei de Patria-Mumă – și l-aș fi rugat să fie în fruntea noastră la sărbătorirea deacolo, și aș fi întins o mână, nu preșidenților de Consiliu, dar tuturor oamenilor cari au contribuit la eliberarea și unirea Basarabiei. M'aș fi adresat tuturor partidelor și le-aș fi zis: pentru 48 de ore nu mai suntem în granițele unui partid politic, ci suntem în limitele României-Mari. Și acolo, la Chișinău, în fața amenințărilor am fi putut afirma solidaritatea noastră: dinastie, factori răspunzători și popor, solidaritate care ar fi inspirat respect tuturor, dar care, cu deosebire, ar fi dat o cheazășie puternică noroadelor diverse din Basarabia că ceea ce s'a făcut, s'a făcut pentru eternitate.

Eu unul, domnii mei, nu m'am oprit la puțina delicateță a protocolului întrebuintat, și n'am pus decât o singură condiție: să-mi fie în-

găduit mie să răspund lui Cicerin și lui Krestinski. Mi s'a refuzat acest drept. Guvernul, înțelept cum îl știți, și prevăzător, cum îl cunoașteți, a judecat că eră bine ca sărbătoarea de acolo să fie o simplă sărbătoare a familiei liberale.

E bine că e așa. Se cuvine ca aceia cari, cu mâna lor, au subscris fără nici o ezitare pecetluirea pentru vecie a Basarabiei în împărăția rusească, ca aceia cari, după ce Basarabia s'a eliberat, n'au făcut și nu fac nimic pentru dânsa, se cuvine ca numai membrii acelei familii, smeriți, să se ducă să sărute pragul sălii în care s'a făptuit marele act al realipirii Basarabiei.

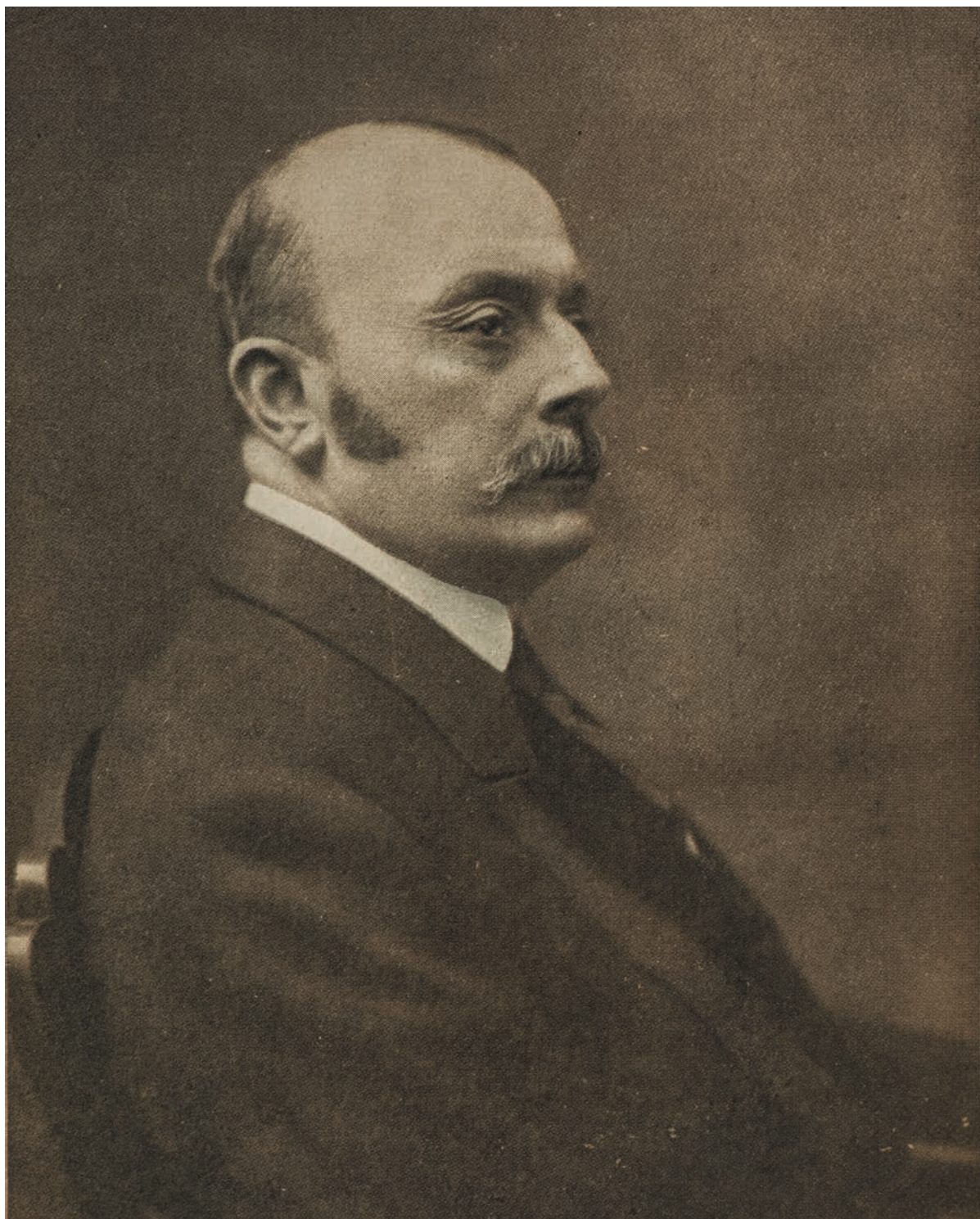
Iar noi, domnii mei, cari n'avem de făcut nici un act de contrițiune, e bine să sărbătorim aniversarea eliberării Basarabiei aici, în sânul familiei care niciodată, în gândirea ei politică, n'a despărțit Basarabia de Ardeal.

Nu sunt numai vorbe, și trebuie să reamintesc faptele:

Eră în 1915. A venit la mine un profesor, d-l Alexis Nour – nu știu pe unde se găsește, căci aș fi fost foarte fericit să-l văd aici. El alcătuiuse o hartă admirabilă a Basarabiei unde, în forma cea mai plastică și servindu-se numai de documente rusești – insist: numai de documente rusești – ajunsese să stabilească că în Basarabia sunt 2 milioane de Moldoveni față de 85.000 Ruși și 210.00 Ucrainieni; restul, felurite neamuri până la totalul de 3 milioane.

Harta aceasta, aprobată de Societatea de Geografie, n'a putut să fie editată cu ajutorul nici unei instituțiuni oficiale de cultură din România. Și eu, simplu particular, din fondurile mele, am editat harta; iar deatunci ea a fost pe mesele tuturor conferințelor, se găsește în toate cancelariile și harta aceea este documentul cel mai temeinic pentru acei cari vreau să descurce problema naționalităților în Basarabia.

Mai târziu, la 1915, în Decembrie, în Senatul României, când se întrezări politica pe care și-o croir guvernul, dela tribuna Senatului am avut curajul să spun că dacă s'au descris suferințele Ardealului de ce nu ne gândim și la suferințele Basarabiei? Noi Românii avem revendicări spre Apus dar le avem și spre Răsărit.

Alexandru Marghiloman

Făceam apel la toți și le spuneam: glasul care nu se mai aude nu cumva a încetat de a fi un glas care geme?

Și trebuia curaj să spui aceasta, domnilor, pentru că, pe vremea aceea eram deja „trădătorul”!

Iar când, după intrarea în războiu a Turciei, a trecut prin București ambasadorul rus dela Constantinopol și împreună cu el un simpatice ministru au venit la mine și mi-au pus chestiunea drept: „Socotești, d-le Marghiloman, că idealul României se poate oare infăptui fără

victoria Antantei?” Eu am întrebat: „Care ideal? Pentru că România are un ideal și peste Prut și peste Carpați!”

Atunci mi s’au zis vorbele amare: „Despre Basarabia nu mai e de vorbit; s’a pecetluit soarta ei”. Cuvintele acestea au răsunat multă vreme în inima mea ca clopotul morților și poate că amintirea acestor clopote mi-a dat mai târziu vioiciunea și agerimea cu care am îmbrățișat chestiunea Basarabiei.

Da, domnii mei, am crezut noi că nu e o incompatibilitate între diferitele aspirațiuni ale țării și am crezut că putem căpătr și din stânga și din dreapta fără să sacrificăm dreapta în profitul stângei.

Și aci mă explic cu frații Ardeleni față de cari așr de mult s’au *denaturat* ideile mele, că multă vreme ei au văzut în mine un adversar, iar nu un frate luminat.

Dacă erau de seriat aspirațiunile noastre, nu mă ascund: întâiu alergam spre Basarabia și mai pe urmă spre Ardeal.

Pentru ce? În Ardeal, o limbă care nu se stinge, o cultură care, grație admirabilei preoțimi și învățătorilor de acolo, înfloriă; în Ardeal, un popor economicește viguros cu instituțiuni bine construite, un popor care ajunsese să contopească el economicește pe Unguri și să puie el țărnuire la impietările săsești. Un popor ca acela, putea încă aștepta, dacă era o absolută necesitate, sfârșitul unei domnii imperiale, pe când Barabia nu mai putea aștepta!

În Basarabia, de 100 de ani clasa conducătoare absolut rusificată. Cu tristeță, un patriot, Ioncu, spuneă, la un congres în Kiev, că toate căpeteniile Basarabiei ajunse în Dumă sau în Consiliul imperial, cheme-se Krupenski, Purișkievici, erau cei mai aprigi susținători ai politicii imperiale pentru desnaționalizarea Basarabiei. Comerțul Basarabiei, în mână de străini. Și cari străini? Străini de aceia pe cari din când în când pravoslavnică Rusie, pe cale de pogromuri, îi aducea la smerenia voită pentru ca totdeauna ei să fie un instrument în mâinile poliției. Iar poporul de jos, singurul care mai păstrase intact talismanul limbii și al bisericii, eră pe cale de a le uita și pe acestea pentru că, una câte una,

și se smulgeau din biserici cărțile românești pentru a fi înlocuite cu cărți rusești. Lucrul, domnii mei, ajunsese până acolo încât, atunci când s’a prezentat în Dumă o lege pentru naționalizarea școalelor, în cele 12 națiuni pomenite, Basarabia nu eră cuprinsă! Da, eră o credință absolută în cercurile de sus ale Rusiei, că nu mai există biserică moldovenească în Basarabia.

Și când, domnii mei, țara aceea era cu suflul pe buze, credețimă, nu era impietate față de idealul nostru când gândiam că, înainte de toate, trebuie să luptăm pentru Basarabia! În caz de primejdie, care este copilul care dintâi aleargă la poalele mamei sale ca să se apere? Este copilul cel slab, copilul cel crud și numai pe urmă vine băiețandru, flăcăul. Copilul bolnav, Basarabia, trebuia întâiu ajutat pentru că flăcăul Bănățean, flăcăul Ardelean aveau puterea încă să aștepte.

Domnii mei, ce să mai răsfoim trecutul? A fost o pronie cerească mai înțeleaptă decât concepțiunea oamenilor, care a învățat așa evenimente secolului că deodată s’a realizat visul celui mai visător patriot și deodată am avut în brațele noastre și Ardealul, și Banatul, și Bucovina, și Basarabia.

Dacă am reamintit acest trecut este numai ca să afirm aici că, în chestiunea Basarabiei, noi avem precădere pentru a o sărbători, noi avem precădere pentru a restabili adevărul istoric.

Cum s’a realizat unirea? E de un viu interes astăzi, când tot procesul e din nou adus la bară lumii, ca să i se cunoască toate fazele și să se răscolească toate filele.

Căzuse imperiul. Guvernul trecător al lui Kerenki se clatină, eră Rusia în ajunul evenimentului bolșevismului. Deodată, asupra inițiativei unui soviet moldovenesc din Odesa, se adună la Chișinău, în Octombrie 1917, congresul tuturor Moldovenilor din toată Rusia. O mișcare pornită dela popor.

În congresul acesta în care erau reprezentate toate breslele, toate armele, toate clasele, prima gândire a congresului a fost să reia numele de „moldovenesc” și să proclame Basarabia autonomă politicește și ca teritoriu.

Este foarte interesant să știți cum s’a motivat această rezoluțiune:

„Având în vedere cultura națională a neamului moldovenesc, trecutul său istoric; plecând dela principiul proclamat de revoluțiune că fiecare popor are dreptul de a dispune de soarta sa pentru a realiza o unire mai strânsă a poporului moldovenesc, primul congres al Moldovenilor din toată Rusia în unanimitatea a decis: Basarabia se bucură deace înaintea de autonomie teritorială și politică”.

Acesta este, domnii mei, prologul alipirii Basarabiei.

Acest vot al unui popor, neinfluențat de nimeni, încălzit numai de simțământul național, conține în germenii desfășurarea istorică a tot ceea ce s'a petrecut deatunci. Și când te gândești că Cicerin și Krestinki tăgăduiesc spontaneitatea alipirii Basarabiei de Moldova, aș zice că nu cunosc istoria contemporană a țării lor, ori atunci păcătuiesc contra adevărului.

A doua grijă a acestui congres a fost de a convoca un Sfat al Țării care să ocârmuească treburile Basarabiei.

Cu câtă înțelepciune acest congres dozează reprezentanța în Sfatul Țării! El hotărăște că vor fi 120 deputați: 68 din partea Moldovenilor, restul reprezentanți ai tuturor minorităților etnice. Exact, proporțiunea dintre neamuri. Și congresul acesta, deșieșit din revoluțiune, proclamă mai sus de oricine dreptul tuturor minorităților să participe la viața comună. El rezervă 10 locuri și pentru Moldovenii de peste Nistru.

Se aleg deputați din toate breslele, din toate partidele; comune, zemstve până și Liga culturală a femeilor au reprezentanții lor.

În Novembre, acelaș an, se adună Sfatul la Chișinău.

Ședința inaugurală a Sfatului Țării a fost o solemnitate fără de seamă: episcopul rus din Cetatea-Albă, Gavril, îi dă binecuvântarea în limba moldovenească; se face slujba în limba moldovenească pentru întâia dată!

La ședința inaugurală, cel dintâiu care salută congresul este d-l Inculeț care până atunci eră Comisar ajutor trimis dela Petrograd pentru ca să precipite revoluțiunea în Basarabia.

Vorbesc pe rând Ucrainenii, Moldovenii; se rostește partidul socialist-revoluționar, se

rostește partidul socialist-democrat, se rostește reprezentantul cooperațiunilor, se rostește doamna Alistar, reprezentanta Ligii culturale a femeilor; vorbesc un Armean, un Grec, un German, un Evreu, un Polonez. Toate breslele, fără excepțiune, toate, într-un singur glas proclamă independența, autonomia și dreptul la o viață liberă a Basarabiei.

Iar d-l Inculeț, care până atunci eră șampionul rămânerii în sânul federațiunii rusești, el însuș e așă furat de avântul general, că acceptă să prezideze el acest Sfat al Țării.

Sfatul Țării a început organizarea țării. A constituit un guvern în capul căruia eră d-l Erhan, până atunci prezident al grupului țărănesc. Dar, lipsit de armată, lipsit de bani, în mijlocul vâltoarei pe care o provocă plecarea de pe front în masă a regimentelor rusești, cu fugari cari constituiau tot felul de comitete, cu bande cari se dădeau la tot felul de atentate, starea acestui guvern provizoriu a început să fie de o precaritate neliniștitoare.

Deaci înainte începe să se lege istoria Basarabiei de istoria Moldovei. Țin însă să vă atrag atenția că atât la adunarea congresului din Octombrie, cât și la constituirea Sfatului Țării, noi din regat, n'am avut nici un amestec. Cu toate forțele încordate, cu toată atenția pironită asupra frontului, Moldova căutră numai săși apere existența ei contra bolșevismului care dezorganizase un front și amenința să-i dezorganizeze țara. Astfel că nici un picior de dincoace de Prut nu eră în Basarabia în momentul când ea, dela dânsa singură, a constituit și congresul și pe urmă Sfatul Țării.

Ca bază, este imposibil să regăsești, la toate adunările cari au constituit Statele independente ieșite din Rusia, cheme-se ele Finlanda, Estonia, Lituania, cum voiți, nicăiri nu veți găsi o adunare având la bază liberul arbitru cum l-a avut Sfatul Țării, democrația cea mai perfectă, cum a avut-o Sfatul Țării.

Când ordinea s'a primejduit până la cataclism, doi din directori, Christi și Pelivan, au fost la Iași. Cel dintâiu gând al lor a fost să ceară ajutor șefului armatei rusești, general Cerbaciuc. Bietul om însă, pe vremea aceea eră în aș

hal, încât trupele române trebuiau să-l păzească contra trupelor rusești.

După lungi dezbateri în Sfatul Țării, după multe sbuciumări s'a hotărât o cerere formală, care a fost iscălită de directorul dela interne și de directorul pentru afacerile străine de a se da un regiment ardelenesc și guvernul român a dat ordin ca 1000 de ardeleni, cari erau pe drum, prizonieri schimbați, liberi, și cari trebuiau să reintre în România, să se oprească la Chișinău pentru a fi la dispoziția Sfatului Țării.

Ce s-a petrecut cu acea miie de Ardeleni? Sunt și astăzi în București, la Cameră și Senat, oameni cari pot spune: fără să știe pentru ce, dezarmați fiind, aproape treziți din somn, revoluționarii, cari puseseră mâna pe Chișinău, i-au atacat cu puști, cu mitraliere, i-au necinstit și i-au făcut prizonieri.

A fost o clipă teribilă atunci la Chișinău: jumătate din directorat a trebuit să se ascundă, jumătate să fugă în Moldova. Rămăsese singuri, fiindcă ei nu făceau parte din blocul moldovenesc, d-nii Inculeț și Erhan. Atunci n'a mai fost ezitațiune și s-a chemat armata română să protejeze guvernul legal al țării și să scape țara de prădăciunile bolșevismului.

Așa s'a făcut: au intrat vânătorii, conduși de generalul Broșteanu, și când, la 15 Ianuarie, generalul Broșteanu s'a înfățișat, în Sfatul Țării, a fost aclamat și salutat de unanimitatea adunării. Atunci, la adăpostul ordinei restabilite de armata română, s'a făcut un pas înainte și s'a proclamat „Res publica” democrației moldovenești, la Chișinău.

Iată, domnii mei, care eră situațiunea când am fost chemat deaici, la Iași. Supunându-mă unui angajament pe care-l luasem după Consiliul de Coroană dela Cotroceni m'am dus la Iași chemat de M.S. Regele, și am primit cruda sarcină să desbat și să iscălesc pacea învinsului.

Părtași la această chemare au fost de sigur în primul rând acei cari pe urmă au pretins că am fost desemnat de Mackensen. Am minuta procesului verbal al unui Consiliu de Coroană ținut cu guvernul Averescu, cu reprezentanții guvernului Brătianu și cu șefii militari, în care d-l Brătianu a sfătuit obștește pe M.S. Regele, că „dacă este să

se încheie pace, ar fi bine să se cheme cei din București și cu deosebire d-l Marghiloman”. Și s'a invocat ca justificare că „poate cei din București vor obține condițiuni mai bune și, în orice caz, nu vor putea critica pe urmă pacea pe care România ingenunchiată eră silită s'o încheie”.

Vă închipuiți că, ajungând la Iași ca să consum acest holocaust, cu câtă evlavie m'am uitat la aurora care luminează orizontul dinspre Basarabia, când am fost pus în curent cu mișcarea națională care se produsese.

Îndată ce Barabia a constatat că grație armatei române s'a restabilit ordinea și că prin ea, o viață normală a reînceput spontan, în toate unghiurile. S'au produs mișcări pentru uniune: la Bălți, zemstva în unanimitate a proclamat unirea cu România și a cerut-o în scris; o altă delegație a tuturor fruntașilor, foști demnitari ai Rusiei, mari proprietari, negustori, preoți, fuse-se deja la Iași să ceară formal unirea cu România; la Soroca, breslele întrunite au cerut și ele unirea cu România; se anunțase meetinguri de acelaș fel la Orhei, Bender, Chișinău și mișcarea eră așr de mare, vântul bătea așa de tare, că directorii au fost siliți să împiedice unele întruniri tocmai ca să nu se accelereze mișcarea aceasta către România.

N'am pierdut o secundă din vedere Basarabia. Aveam două căi de acces: ori să iau act de toate mișcările populare cari se produsese și să fac ca și celelalte să se poată rosti, ori să iau calea cea mai grea: să mă înțeleg cu Sfatul Țării.

Calea era cea mai grea, pentru că știam, că acolo toate intrigile puteau prinde, acolo erau toți adversarii cari trebuiau convinși, acolo erau rusofilii ireductibili cari trebuiau reduși.

Când mi-am ales odată calea, am venit la București pentru că, de, domnii mei, faptul eliberării Basarabiei nu se poate examina fără să se știe ce se petrece pe celelalte hotare ale României la epoca aceea. Nu uitați că, pe temeiul preliminarilor dela Bufta, Germanii trecuseră deja prin sudul Basarabiei, că ei își dăduseră mâna cu Ucraina, că Ucraina eră considerată absolut ca o provincie germană pentru că acolo guvernul Golubovici nu trăir decât sprijinit pe cărjile pe cari i le dăduse Germania, iar Austriacii,

grație păcii făcute cu Ucraina, pătrunseseră pe la Nord, dealungul Nistrului, ajunseseră până la Bender. Basarabia eră într-un clește care, dacă s'ar fi strâns, tot ce am fi edificat noi la Iași sau la Chișinău era edificat în vânt.

Și am venit la București să negociez.

Negocierile le-am dus între 14 și 18 Marte, întâiu cu d-l de Kühlmann.

Atmosfera nu era prielnică. Arion și cu mine nu acceptam formula pentru petrol și eră o stare de iritațiune în tratativele noastre care făcea foarte grea introducăiunea chestiunii Basarabiei. Am avut o clipă de fericire: a fost rivalitatea între aliați pe chestiunea petrolului; un moment de descordare s'a produs și am putut scăpa cu o formulă vagă de promisiune. Am strecurat atunci din nou cererea Basarabiei la care ni s'a răspuns în fine: mână liberă, cu o condițiune: să nu aduc complicațiuni cu Ucraina.

Cu austriacii, cu contele Czernin, a fost negociațiunea mai grea. Contele Czernin formulase o condițiune: ca armata română să puie la dispozițiunea aliaților pe frontul de Sud-est un batalion pentru ca să adeverească așf că guvernul din Iași a rupt definitiv cu Antanta. Asta eră ultima condițiune pe care o lăsase, plecând, în scris, contele Czernin. Din fericire înlocuitorul lui, d-l de Koerner, eră un om care a înțeles și ineleganța cererii și imposibilitatea morală pentru România de a o accepta. Și, încetul cu încetul, făgăduind o mică rectificare de graniță basarabeană, la 10 km spre Apus de Hotin, am obținut și dela cei cari se coboriseră pe marginea de Nord a Basarabiei mână liberă.

Cu aceste două gajuri în mână am sburat la Iași.

Nu întrebuițez un termen exagerat fără să-mi dau seama: trebuia să sbor, domnii mei, pentrucă dejr situațiunea lui Kühlmann se slăbise; atacat cu violență de partidul militar, în special de Ludendorff, care-l acuză că a cedat diplomației române asupra celor două puncte la care ținea mai mult statul major german, adică: plecarea regelui din țară până la pacea generală și dezarmarea armatei; atacat pe aceas-tă chestiune, Kühlmann, mâine putea să cadă, cum a și căzut și, dacă partidul militar dăder pe

succesorul lui, tot ce putusem clădi în privința Basarabiei ar fi fost clădit pe nisip. Iar pentru Czernin izbucnise dejr scandalul cu scrisorile principelui Sixt de Bourbon și toată lumea sim-țiă că Czernin, dintr'o clipă într'alta, se va retra-ge neputând admite ca pe deasupra capului lui să se facă negocieri când el, care aveă răspunde-rea, nu știă nimic. Ca succesor al lui se desemnă dejr un maghiar și-mi ziceam: dacă maghiarul va fi succesorul lui Czernin, orice aranjament binevoitor pentru România în privința Basara-biei eră și el caduc. Deaceea eram grăbit, domnii mei. Trebuia să fie fapt împlinit!

Cum am ajuns la Iași, m'am pus în contact cu Inculeț și cu Ciugureanu, care înlocuise de curând pe Erhan în capul directoratului, și cu bunul Pantelimon Halippa. Conferința noastră a fost lungă. Ciugureanu și-a dat mâna îndată cu noi; Halippa, foc și inimă pentru nația lui, a fost și mai lesne în curentele noastre. Ieșit din popor fiu al democrației, Halippa se temer numai de un lucru: ca nu cumva noi, cari re-prezentam partidul conservator, să dărmăm bazele democratice ale așezământului făcut la Chișinău, și-mi cere, ca probă, să admit votul femeiei. Ne-am împăcat lesne angajându-ne că nu ne vom atinge de drepturile politice ale fe-meilor în ceea ce privește adunările provinciale. Însă d-l Inculeț rezistr, și atunci, am făcut apel la d-l Stere. Sângele lui basarabean, cultura lui rară, suferințele tinereții lui, îi dădeau un presti-giu neasemănat în Basarabia și aș fi fost un mare culpabil dacă, hotărât să nu brutalizez, hotărât să nu întrbuințez, nici o impunere nici morală, nici materială pentru ca Sfatul Țării să se pro-nunțe în deplină libertate, aș fi trecut pe lângă un asemenea auxiliar fără să fac apel la dânsul.

Și, în ziua de 23 Marte, am ținut un Consi-liu de miniștri, iarăș cu cele trei personaje basa-rabene și cu d-l Stere și am ieșit din acel Consi-liu mână în mână jurând că suntem frați pentru vecie.

Au plecat imediat pentru Chișinău Inculeț, Halippa, Ciugureanu, Stere. Eră hotărât că la rândul meu voiu sosi acolo pentru ziua de 26.

În ajun primesc depeșă că nu e nimic încă terminat și să mai amân plecarea. Eu, care

aveam temeiurile mele ca să fiu grăbit, eu care știam că bietul popor basarabean nu fusese 100 de ani sub domnia rusească fără să contracteze boala nehotărârii, am răspuns telegramei că viu imediat și am plecat. Am plecat cu Mitileneu, ministru de justiție, cu generalul Hârjeu, cu Gârleșteanu, Corteanu și cu generalul Mircescu care s'a alipit pe lângă noi neavând însă nici un comandament în Basarabia. Am sosit în dimineața de 26 la Chișinău. Pe peronul gării membrii directoratului în afară de d-l Inculeț care a venit la sfârșit. Arhiepiscopul Gurie ne-a ieșit înainte. Pe urmă, cu generalul Hârjeu, am trecut pe frontul întâiu al escadronului de cavalerie basarabeană pe care l-a prezentat generalul Brăescu, ministrul de război basarabean, pe urmă pe frontul batalionului de vânători român.

Ziua de 26 a fost toată întrebuințată în conferințe. Ce puteam face eu, eră numai la suprafață; cine lucra în păturile adânci erau Stere, Cazacu, Costin, Niță, Serghie, profesorul Cădere.

Stere, zicea glumind, că a făcut kilometri de vorbărie. Fapt este, că a ținut 28 de cuvântări și, după propria lui expresiune, făcând cu nebunii pe mai nebunul decât dâșii. Însă spre seară se desemnă tot mai mult voința blocului moldovenesc, pe care-l conducea Halippa, de a impune părerea lui de unire definitivă cu România.

În dimineața zilei de 27, după ce văzusem în ajun preoțimea basarabeană, reprezentanții comunităților, reprezentanții nobilimii, reprezentanții comerțului, după ce avusesem conferințe cu conducătorii, în dimineața de 27 nu mai eră decât o singură rezistență, aceea a d-lui Țigan-ko, când din întâmplare, se răspândește șvonul fals că avem intențiunea de a restabili pe proprietari, pământurile expropriate în favoarea poporului și deodată se produce iarăș spărtură în blocul țărănesc și Savenco ne face o întreagă răsturnare a situațiunii. A ajuns însă cuvântul meu, că vom respecta legile țării, ca să putem proceda la formularea condițiunilor pe baza cărora se putea alipi Basarabia de România.

La 3 ore mă duc la Sfatul Țării. Am precauțiunea să pătrund numai cu prietenii civili cari erau pe lângă mine. Nici o uniformă nu s'a văzut în Sfatul Țării, nici o uniformă împrejurul

Sfatului Țării. Intru în sala de ședințe. Sala mă primește în picioare, afară de grupul rezistenților care, ca demonstrațiune, nu s'a sculat. Iau cuvântul ca să arat ce beneficii pentru Basarabia, ce mântuire pentru neamul întreg dacă unirea se va face.

Am pus, domnii mei, toată căldura de care sunt capabil, tot darul de convingere și vedeam cum cuvintele mele prind, căci unul câte unul rezistenții se sculau și la sfârșitul cuvântării mele, toată sala era în picioare.

Am declarat atunci, după ce am depus pe masa biuroului condițiunile formulate în dimineața aceea cu reprezentanții grupurilor, că, pentru a lăsa Sfatului Țării deplina lui libertate de judecată, mă retrag împreună cu toți prietenii veniți din regat. Și de fapt ne-am dus la Cercul militar unde am așteptat rezultatul discuțiilor.

La Cercul militar ni s'a făcut o primire caldă, dar clipele păreau zile, orele luni, trecea timpul și nu venia nici un răspuns. Sfatul Țării deliberă după obiceiul de acolo: fiecare partid avea sala lui și discută cu infinită aprindere. Se face 5, se face 6, ajungem la 7, se întunecă și nici un răspuns dela Sfatul Țării. Vă închipuiți ce înfrigurare eră pe noi la ideea că cineva necunoscut a putut aduce surparea conferinței, când apare colonelul Condeescu din jandarmerie. Venise în fuga mare să anunțe că majoritatea se rostise în favoarea motiunii blocului țărănesc.

Cea dintâiu bătălie se dăduse pe chestiunea votului și anume: dacă se votă pe față și cu apel nominal sau nu, și majoritatea orânduise votul pe față. Bătălia era câștigată, intrigi nu se mai puteau produce, acei cari trăgeau pe dedesubt itele nu mai puteau exercita arta lor și era sigur astădată că votul va fi așa cum îl așteptam. De fapt, ni se spuse că, cu mare majoritate, Sfatul Țării, cu apel nominal, a votat unirea cu România.

Domnii mei, plecăm de astă dată în corteg pompos oficial către Sfatul Țării. Cu noi, toți generalii, ofițerii superiori, escortă de cavalerie basarabeană în cap, escorta lăncierilor români în spate. Ajungem la Sfatul Țării. Cel dintâiu pe care îl întâlnesc e Stere. Mă duc la dânsul să-l felicit. Atât a putut să spuie: „S'a votat”. Și mi-a

căzut în brațe în clocote de plâns. Minute întregi n'a putut rosti un cuvânt.

Mai departe, pe scară, doctorul Cazacu, de obicei atât de stăpân pe dânsul cu vorbirea aspră și ascuțită pe care o cunoașteți, în imposibilitate de a rosti o vorbă, ochii lui plini de lacrimi, grăind ceea ce nu putea să spuie cuvântul lui, iar general Hârjeu, în care se deșteptase vechiul sânge basarabean, ștergând lacrimi furtive, m'a îmbrățișat mulțumindu-mi că i-a fost dat să trăiască alături de mine aceste clipe nemuritoare. Nu vă mai spui, domnii mei, în ce stare eram eu: cu cleștele nu mi-ai fi putut smulge o vorbă.

Gândiți-vă: eu, trădătorul, aveam norocul să iau de mână Basarabia, s'o duc la Patria-Mumă!

Întrăm, oficialitatea română într'o sală mică unde trebuie să așteptăm ca să se facă din nou rândueală. Apoi suntem introduși în Sfatul Țării și raportorul ne comunică că Sfatul Țării a votat unirea prin 86 de voturi pentru, contra fiind 3 și abținuți 30. E cel mai mare număr de votanți care vreodată s'a rostit în Sfatul Țării în tot timpul cât a fost în sesiune.

Am luat atunci cuvântul. Sala se schimbase: toată lumea eră în picioare, ciorchini omenеști pe toate marginile sălii. Și atunci, am rostit următoarele vorbe.

„În numele poporului românesc și al Regelui României, cu adâncă emoțiune și cu falnică mândrie, iau act de hotărîrea quasi unanimă a Sfatul Țării. La rândul meu, declar, că de astăzi înainte, Basarabia este pentru vecie unită cu România.

În aceste clipe mari să ne închinăm cu smerenie în fața geniului rasei noastre care după o despărțire de un veac și mai bine găsește singur calea firească să o ducă la mântuire, calea firească arătată de istorie. Să ne unim cu toții inimile și să strigăm, împreună și cu cei ce s'au abținut, Trăească România una și nedespărțită!”

În sală, explozia unei emoțiuni ne mai pomenite. Nu mai eră bucurie, eră delir: generații noștri cădeau în brațele deputaților, soldații sărutau pe ofițeri; iar noi trăiam niște clipe de fericire nespūsă.

N'a mai fost cortej, domnii mei, n'a mai fost paradă, a fost o mulțime în delir, ca un po-

top, se ducea spre catedrală. Iar în vasta biserică din Chișinău, luminată ca într'o seară de Paști, episcopul Gurie proclamă pe Regele Ferdinand și pe Regina Maria, Domni stăpânitori ai Basarabiei și oficiază un Te-deum solemn.

Domnii mei, în mulțimea aceea, în care erau oameni din toate clasele, de toate religiunile, așa de unanim a fost sentimentul național că nu s'a înregistrat o vorbă de contestațiune: nu s'a exprimat un gest de opunere.

Și astăzi, domnii mei, profit de această ocaziune ca să mă închin cu slavă înaintea modeștilor deputați din Sfatul Țării. Erau acolo oameni de multe ori cu cultură rudimentară: erau acolo oameni aproape sărmani, ieșiți din popor; unul, dar unul, nu și-a precupețit votul!

Și-au apărat cu cerbicie convicțiunile, au rămas unii dintre dâșii ireductibili; pe alții i-a rupt apa dar n'a fost unul care să fi negociat ceva pentru dânsul, nu a fost unul căruia să-i fi putut face necinstea cineva să-i propună ceva.

Ei, domnii mei, când eliberarea Basarabiei s'a făcut pe bază de liber arbitru, de rostire democratică și printr'un act curat ca apa de cristal, nu mai poate nimeni să-i tăgăduiască legitimitatea și procesul este pentru totdeauna închis.

Așa s'a săvârșit, domnii mei, actul sfânt al unirii Basarabiei. Cu dânsul, când am fost silit să mă retrag, la sfârșitul anului 1918, puteam să-mi închei activitatea politică și aș fi făcut-o voios dacă aș fi fost tratat nu cu recunoștință, pentru că nu cer firii omenеști sentimente extraordinare dar dacă aș fi fost tratat cu decență.

Dar nu trecuse o lună dela retragerea mea, domnii mei, și când a mvăzut că puhoiul calomniei a rupt orice zăgaz, când am constat căineala cu care toți acei cari au tremurat odinioară pentru răspunderile lor, mă atacau, când am constat că toți cari au păcătuit, prin faptă sau lipsă de prevedere, căutau să mă încarce cu toate păcatele pe cari ei aveau să le ispășească, am ridicat capul, mi-am încordat nervii, și am rămas la postul meu.

Nu aveam să mă apăr pe mine, știam că istoria – nu istoria pe care o fac polemicile de partid, dar istoria pe care o sapă realitatea faptelor – că acea istorie îmi va da dreptate; dar aveam

de apărat, domnii mei, cinstea partidului meu care nu trebuîr o clipă măcar să poată fi bănuir că a suportat în fruntea lui un om care, într'un anume moment a slujit alte interese decât interesele țării lui.

Și astăzi, domnii mei, lumina e făcută; soarta mi-a dat revanșa care mi-o datora.

Cu toate acestea n'a sunat ceasul când poți să zici: sloboade, Doamne, pe robul tău.

Da, domnii mei, țara noastră a crescut, dar vaza ei nu a crescut. Prin vina noastră, n'am știut să ne adaptăm vremurilor noi. Am rămas încălciți în politică îngustă de partide, cu polemicele de persoane, cu pismuirile ei. A rezultat de aici o slăbire generală de Stat. Avem pe granițele noastre vecini cari ne pândesc și ar fi mare păcat dacă s'ar acredita acel că porcul acesta al României este slăbit, cum ar fi tot așa de mare păcat dacă ar trece drept adevăr că corupțiunea

în România falsifică toate ruajele acțiunii de Stat. Și, cum dorim, domnii mei, o țară puternică, o țară rânduie la care puterea morală să fie egală cu puterea materială, nu rămâne decât să îndemn pe toți acei cari, prin acțiunea lor politică sau prin vieța lor privată, pot statornici pilde în țara aceasta, ca toți acei cari, prin experiența lor pot fi încă puncte de razim pentru reconstituirea de forțe, să rămâie în popor; și pentru că eu cred, domnii mei, că suntem în stare de a aduce această contribuțiune țării, aici, în mijlocul unor oameni de bine, eu nu pot ridica decât un toast și ca o ultimă rugăciune către Atotputernicul, care a fost așa de blând, așa de darnic, așa de ocrotitor cu România: să dea oamenilor mintea cea bună, și ridic paharul meu, domnii mei, într'o strângere la un loc a oamenilor de bine, pentru întremarea Patriei noastre".

Aniversarea Unirii Basarabiei. Discursul rostit de Alexandru Marghiloman la banchetul de la Athene Palace

Rezumat. În 1924, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani și a aniversării Unirii Basarabiei cu România, Alexandru Marghiloman a fost sărbătorit de rude, prieteni și apropiați în București, la Athene Palace, prilej cu care a rostit emoționantul discurs „Aniversarea Unirii Basarabiei,” fiind onorat cu o medalie jubilară și un volum omagial.

Pentru autenticitatea mesajului, am păstrat forma originală a discursului lui Alexandru Marghiloman și în final am atașat o reproducere a paginii de gardă a volumului.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, aniversare 70 de ani, București, Athene Palace, discurs „Aniversarea Unirii Basarabiei,” medalie jubilară, volum omagial.

Anniversary of the Union of Bessarabia. Speech by Alexandru Marghiloman at the Athene Palace Banquet

Abstract. În 1924, on the occasion of his 70th birthday and the anniversary of the Union of Bessarabia with Romania, Alexandru Marghiloman was celebrated by relatives, friends and nears in Bucharest, at Athene Palace, on the occasion of which he delivered the emotional speech “Anniversary of the Union of Bessarabia”, was honored with a jubilee medal and a homage volume.

For the authenticity of the message, we keep the original form of Alexandru Marghiloman's speech and finally attach a reproduction of the volume cover page.

Keywords: Alexandru Marghiloman, 70th anniversary, Bucharest, Athene Palace, speech “Anniversary of the Union of Bessarabia”, jubilee medal, homage volume.

Ioan SCURTU

Profesor universitar, doctor în istorie, membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România din anul 1998. A fost cadru didactic la Facultatea de Istorie, Universitatea din București între 1962 și 2004, apoi la Universitatea Spiru Haret și la Facultatea de Arhivistică. A ocupat diferite funcții profesionale: șeful catedrei *Istoria românilor* 1990–2003, Universitatea din București, director general al Arhivelor Naționale, 1991–1996, director al Institutului de istorie „Nicolae Iorga” (2001–2006), director general-adjunct al Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989 din 2004, președintele Societății de Științe Istorice din România, din 1998, prorector al Universității Spiru Haret, 2004–2007, decanul Facultății de Istorie, Muzeologie și Arhivistică a Universității Spiru Haret din 2007.

A publicat peste 100 de cărți, dintre care 28 personale (de autor), 38 în calitate de coordonator și coautor, 53 coautor; 7 în limbi de circulație internațională. De asemenea, a publicat circa 220 de studii în reviste de specialitate, dintre care 209 de autor, iar 22 în limbi de circulație internațională (engleză, franceză, rusă, germană). Se adaugă mai mult de 25 de prefete, studii introductive, recenzii, note bibliografice.

SFATUL ȚĂRII, ALEXANDRU MARGHILOMAN ȘI UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA

Când, în august 1916, România a intrat în război alături de Antanta, din care făcea parte și Rusia (împreună cu Franța, Marea Britanie și Italia), părea că Basarabia era abandonată, în favoarea eliberării Transilvaniei. Evoluția evenimentelor internaționale a făcut ca tocmai Basarabia să facă primul pas spre Marea Unire – cel mai important act din istoria poporului român.

Generația anilor 1917–1918 a avut capacitatea de a depăși toate greutățile, de a înfrunta cu bărbăție amenințările la care a fost supusă de unele dintre cele mai mari puteri ale vremii și de a promova interesele fundamentale ale poporului român. Intrarea României în Primul Război Mondial, sacrificiile armatei române, contribuția la victoria Antantei au avut ca principal obiectiv participarea sa la Conferința de pace de după încheierea acestuia. Sacrificiile armatei române, jertfa ostașilor români în bătăliile din 1916–1919 au permis delegației României să se prezinte cu demnitate la Conferința păcii de la Paris. Un argument la fel de puternic au fost actele de Unire, care scoate argumentau ideea fundamentală care a stat la baza deciziilor luate de Conferința de pace: dreptul națiunilor la autodeterminare.

În 1917–1918, harta Europei a cunoscut o modificare esențială, ca urmare a constituirii, pe ruinele vechilor imperii, a noi state sau întregirea altora. La această nouă arhitectură a continentului, românii și-au adus propria lor contribuție, alături de alte popoare: finlandezi, letoni, letonieni, estonieni, polonezi, cehi, slovaci, sârbi, croați, sloveni, macedoneni, albanezi etc.

În acest context, primii dintre români care au intrat în „arena istoriei” au fost cei din Basarabia – anexată de Rusia în 1812 – pe fondul dezagregării Imperiului Rus, cuprins de febra revoluției începând din februarie 1917. La 3/16 aprilie 1917 s-a înființat Partidul Național Moldovenesc care avea înscrisă în programul său autonomia Basarabiei [1]. La rândul lor, militarii moldoveni care făceau parte din armata Rusiei au devenit foarte activi. La 18 aprilie au organizat o mare întrunire la Odesa, cu participarea a peste 10 000 de basarabeni – ofițeri, soldați, studenți, profesori, preoți etc. – care s-a pronunțat pentru autonomia Basarabiei.

Războiul pe frontul de Est era în plină desfășurare. În vara anului 1917 au avut loc marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, în care

trupele române, în colaborare cu cele ruse, au barat ofensiva Puterilor Centrale, care viza desființarea statului român independent și înaintarea prin Ucraina spre Moscova și Petersburg.

Pe de altă parte, în toamna anului 1917, frământările politice și sociale din Rusia au luat amploare, iar guvernul provizoriu a recunoscut dreptul popoarelor (națiunilor) la autodeterminare, iar finlandezii, letonii, letonienii, estonienii, ucrainenii au început să-și constituie organe de conducere proprii.

În zilele de 20–27 octombrie 1917 a avut loc la Chișinău, Congresul militarilor moldoveni, la care au participat 989 delegați. Aceștia au hotărât „să declare autonomia teritorială și politică a Basarabiei”, iar pentru „ocârmuirea acesteia „în cel mai scurt timp să se alcătuiască Sfatul Țării” [2, p. 126-127].

Tocmai atunci, la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, puterea la Petresburg a fost preluată de Partidul Comunist bolșevic, care a adoptat decretul asupra păcii și a încheiat armistițiul cu Puterile Centrale. Rămasă singură pe frontul de Est, România a fost și ea nevoită să pornească pe aceeași cale, semnând armistițiul la Focșani în ziua de 26 noiembrie/ 9 decembrie 1917.

În Basarabia, alegerile pentru Sfatul Țării s-au desfășurat într-o atmosferă revoluționară. După mai mult de un secol, populația avea posibilitatea să se exprime liber și să deseneze deputați care să-i reprezinte interesele.

Sfatul Țării s-a întrunit la 21 noiembrie în localul Liceului nr. 3 din Chișinău, iar în ziua de 2 decembrie 1917 a votat în unanimitate o *Declarație* în care se menționa:

„Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul său istoric, se declară de azi înainte Republica Democratică Moldovenească, care va intra în alcătuirea Republicii Federative Democratice Rusești, ca parte cu aceleași drepturi. [...] Puterea împlinească în Republica Democratică Moldovenească o are Sfatul Directorilor Generali, care sunt răspunzători numai înaintea Sfatului Țării”.

Prin această *Declarație* s-a făcut primul pas decisiv spre afirmarea identității naționale, contestată timp de un secol de Imperiul Rus. Prin acest act se pune capăt ocupației țariste care

data din 1812 și s-au creat premisele revenirii Basarabiei la România.

Pan Halippa avea să afirme că fruntații basarabeni au crezut că „făuritorii revoluției ruse din 1917, având înscrise pe steagurile lor lozincile umanitarismului mondial: <Libertate, dreptate, fraternitate, egalitate etc> vor înlocui sistemul despotismului imperialist al țărilor, care cu lăcomie ocupau mereu noi și noi teritorii străine, subjugau și exploatau mereu alte popoare nevinovate” [3, p. 106]. Realitatea a fost cu totul alta.

Conducerea sovietică, animată de ideea revoluției mondiale, a lansat un apel către români, prin care le cerea să se ridice la luptă pentru eliberarea lor de sub exploatarea burghezo-moșierească. Pentru a stimula această luptă și a declanșa revoluția, Simion G. Roșal (cel care dăduse semnalul revoluției în Petrograd) a fost trimis de V.I. Lenin la Iași cu misiunea de a-i asasina pe generalului Scerbacev – fostul comandant al armatei ruse din Moldova, regele Ferdinand și Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri al României [4, p. 108]. Acesta a fost surprins în noaptea de 8/9 decembrie, când intrase în locuința lui Scerbacev, astfel că puciul nu a reușit.

Întrunit în aceeași noapte, guvernul a hotărât, iar regele a aprobat, să se dea un ultimatum militarilor ruși, cerându-le să depună armele și să părăsească România. Ultimatumul a fost transmis în dimineața zilei de 9 decembrie 1917. Pe teritoriul Moldovei se aflau circa un milion de militari ruși. Unii dintre ei au acceptat să plece liniștiți, dar alții au refuzat, recurgând la jafuri și omoruri împotriva populației civile. Armata română a intervenit, înregistrându-se altercații și chiar confruntări violente. O bună parte dintre trupele rusești care părăsea frontul românesc s-a oprit în Basarabia, procurându-și cele necesare existenței prin jafuri și chiar omoruri.

Conducerea Republicii Democratice Moldovenești nu și-a putut constitui o forță de ordine internă (poliție, jandarmerie) și nici o armată proprie, cu care să asigure averea și viața cetățenilor. Ca urmare, o delegație a acestuia s-a deplasat la Iași, unde în zilele de 13–14 decembrie a avut discuții cu membrii guvernului

și cu miniștrii Antantei acreditați în România, solicitând ajutor pentru restabilirea ordinii. Problema cea mai presantă era paza depozitelor de armament și de alimente ale României aflate în Basarabia încă de la sfârșitul anului 1916 de teama ocupației germane, precum și paza liniilor ferate Bender–Chișinău–Ungheni folosite pentru transportul bunurilor și persoanelor. Cu prilejul acestor discuții s-a convenit să fie folosiți prizonierii români din armata austro-ungară luați de ruși, care au fost eliberați, având permisiunea de a se întoarce în Moldova.

În replică, conducerea de la Petrograd (noua denumire a orașului Petersburg) a cerut, la 16 decembrie 1917, guvernului român să ia măsuri „împotriva conspiratorilor contrarevoluționari români” care acționau „pe teritoriul revoluției ruse” [5, p. 7]. Deși adoptaseră decretul privind dreptul popoarelor la autodeterminare până la despărțirea de statul rus, sovieticii nu țineau seama de hotărârea Sfatului Țării din 2 decembrie 1917 și considerau Basarabia ca teritoriu aparținând Rusiei.

Guvernul sovietic nu a stabilit relații cu Consiliul Directorilor, ci a sprijinit formarea de comitete revoluționare bolșevice pe teritoriul Basarabiei care să preia puterea, iar la Odesa s-a constituit în ziua de 21 decembrie 1917 un așa numit Front Otdel – un fel de secție în cadrul organizației militare bolșevice RUMCEROD, care avea misiunea de a „prelua puterea pe Frontul Român” [5, p. 15-16].

La 30 decembrie 1917, guvernul de la Iași a hotărât să răspundă solicitării Consiliului Directorilor de la Chișinău. În replică, sovieticii au decis, în ziua de 31 decembrie 1917, arestarea lui Constantin Diamandi, ministrul României la Petrograd. El a fost eliberat a doua zi, ca urmare a protestului întregului corp diplomatic acreditat în Rusia.

În ziua de 3 ianuarie, guvernul sovietic a transmis o notă ultimativă guvernului României în care afirma că „autoritățile române au săvârșit acte dușmănoase la adresa soldaților ruși”, drept care cerea încetarea acestor acte și pedepsirea vinovaților. Refuzul de a da răspuns la aceste solicitări până în 24 de ore „va fi soco-

tită ruptură de relații”, iar guvernul sovietic va lua „măsurile militare cele mai energice”.

Între timp, la Chișinău s-a instalat Front-Otdelul, un fel de comandament bolșevic, care se declara autoritate supremă, ale cărui ordine trebuiau executate. În dimineața zilei de 6 ianuarie 1918, când militarii ardeleni, care au pornit din tabăra de la Kiev, au ajuns în gara Chișinău, au fost atacați din ordinul Front-Otdelului de militarii ruși bolșevizați și făcuți prizonieri [3, p. 78-82]. În aceeași zi, bolșevicii au să desființeze Sfatul Țării, dar deputații aflând despre această acțiune au reușit să se ascundă pentru a nu fi arestați. Câțiva dintre aceștia – Anton Crihan, Ioan Pelivan, Ion Buzdugan – s-au refugiat la Iași, insistând ca armata română să intervină pentru a restabili ordinea de drept în Basarabia.

Guvernului Brătianu a hotărât să acționeze. Divizia 11 comandată de generalul Ernest Broșteanu a trecut Prutul în ziua de 10 ianuarie 1918. La vestea înaintării trupelor române, bolșevicii au părăsit Chișinăul. La 13 ianuarie armata română a intrat în capitala Basarabiei fără incidente, fiind întâmpinată cu bucurie de primul ministru Petre Erhan și de un numeros public.

Guvernul sovietic a reacționat prompt: la 13/26 ianuarie 1918 a anunțat oficial ruperea relațiilor diplomatice cu România. În notă se preciza: „Tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română. Puterea sovietică își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur pe care îl va preda în mâinile poporului român” [5, p. 15-16].

Luptând cu fermitate, în decurs de o lună armata română a restabilit ordinea în Basarabia. În confruntarea cu grupările bolșevice, a dat jertfe importante: 3 ofițeri și 309 ostași morți, 12 ofițeri și 309 militari răniți.

Între timp, ideea independenței popoarelor ocupate față de Rusia a câștigat teren. Mai întâi finlandezii au proclamat independența țării lor, fiind urmați de letonieni, estonieni și lituanieni. La 9/22 ianuarie, a luat ființă Republica Democrată Ucraineană.

Pe acest fond, la 24 ianuarie 1918, Sfatul Țării a proclamat independența Republicii

Vila Albatros, astăzi.

Democratice Moldovenești [6]. Ziua nu a fost aleasă întâmplător: ea amintea de faptul că Rusia rupsese Basarabia din trupul Moldovei, care la 24 ianuarie 1859 se unise cu Muntenia, formând împreună România.

Declarația Sfatului Țării avea următorul conținut:

„Moldoveni și popoare înfrățite ale Republicii Democratice Moldovenești!

Marea revoluție rusească ne-a scos din întunericul și robia, în care am trăit atâta amar de vreme, la calea sloboziei, dreptății și frăției!

Prin jertfa și osteneala voastră a tuturor, țara noastră înfăptuindu-și dreptul dobândit de revoluție de a-și hotărî singură soarta, s-a declarat Republică democratică slobodă.

Înfrățiți prin sângele vărsat sub steagul revoluției, noi ne-am arătat dorința neclintită să trăim în unire cu republicile ce s-au înființat pe

pământul fostei împărății rusești, alcătuind toți la un loc marea Republică federativă rusească.

Dar vremurile sunt schimbătoare și împrejurările politice de azi împiedică cu desăvârșire înfăptuirea acestei uniri.

Republica democratică a Ucrainei, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat neatârnată și noi astfel ne-am despărțit de Rusia și de republicile alcătuite în vechile ei hotare.

În astfel de împrejurări și noi suntem silii să ne proclamăm, în unire cu voința norodului, Republică Democratică Slobodă, de sine stătătoare și neatârnată, având ea singură dreptul de a-și hotărî soarta în viitor”.

Proclamarea independenței Basarabiei reprezenta cel de-al doilea pas spre desprinderea definitivă de Rusia și asigurarea libertății de a decide în conformitate cu interesele și aspirațiile românilor dintre Prut și Nistru. De la 24 ia-

nuarie 1918, Rusia nu mai putea decide asupra Basarabiei.

Românii din Basarabia priveau spre frații lor, exprimându-și dorința de unire. Ion Buzdugan ținea să declare: „În ziua aceasta frumoasă trebuie să ne amintim de cei care suferă și mor sub jug ungar – frații noștri din Bucovina și din Ardeal. Eu cred că soarele libertății se va arăta și pentru ei. Cred că frații noștri din Bucovina și Ardeal, împreună cu moldovenii de peste Nistru se bucură de independența noastră. În ziua de 24 ianuarie, măreață zi istorică, vom duce tuturor vestea aceasta îmbucurătoare. Suflul nostru și dragostea pentru poporul nostru sunt mai puternice decât frontierele Carpaților: cu această forță vom distruge aceste frontiere și poporul român se va uni” [7, p. 18].

Menținerea Republicii Democratice Moldovenești era extrem de dificilă în condițiile în care aceasta era amențată de grupările bolșevice ruse constituite pe teritoriul său, de militarii ruși care se retrăgeau din România, continuându-și acțiunile de jaf și omoruri pe teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și de naționaliștii ucraineni care urmăreau anexarea Basarabiei. În aceste condiții, Sfatul Țării a apelat la sprijinul guvernului de la Iași.

România se afla – la rândul său – sub amenințarea Puterilor Centrale, în special a Germaniei și Austro-Ungariei (Bulgaria și Turcia erau considerate aliați minori), care cereau guvernului de la Iași să semneze pacea separată, de fapt capitularea, deși România nu fusese înfrântă în război. În mod ostentativ, mareșalul Mackensen a organizat o paradă militară în piața Cercului Militar din București în ziua de 14/27 ianuarie 1918 și a ținut o cuvântare energică în care aprecia că împăratul Germaniei era stăpânul României. Supus unui ultimatum din partea mareșalului Mackensen de a încheia pace separată cu Puterile Centrale, guvernul Ion I.C. Brătianu a demisionat, fiind înlocuit la 29 ianuarie/11 februarie 1918 cu un cabinet prezidat de generalul Alexandru Averescu.

Noul guvern a obținut prelungirea armistițiului cu Puterile Centrale. În timpul discuțiilor a apărut ideea ca România să renunțe la Do-

brogea, având în schimb „mână liberă” în Basarabia. Potrivit delegatului german Kühlmann, „Averescu s-a situat pe poziția că România, ajunsă într-o situație de constrângere, fără vina ei, din cauza prăbușirii aliaților ei, în special a Rusiei, nu poate semna – nefiind învinsă – decât o pace onorabilă” [8, p. 1066] și ca urmare nu a acceptat propunerea Puterilor Centrale. O asemenea idee – de renunțare la Dobrogea în schimbul Basarabiei – fusese sugerată și lui Alexandru Marghiloman rămas în teritoriul ocupat [9, p. 71].

În acest timp, prin decizia guvernului de la Petrograd s-a constituit Colegiul Suprem Autonom pentru Afacerile Româno-Ruse, cu sediul la Odesa, format din reprezentanții organelor sovietice locale, dar având în frunte, în calitate de președinte, pe Christian Racovski, fostul lider al Partidului Social-Democrat din România. Acest Comitet a decis arestarea, în noaptea de 23/24 ianuarie 1918, a parlamentarilor români refugiați la Odesa, precum și a altor demnitari și oameni de afaceri aflați în zonă, în total peste 80 de persoane [10, p. 88]. La 10/23 februarie, Colegiul respectiv a decis să propună guvernului român „să evacueze Basarabia”, și în mod special, „să-și retragă trupele din teritoriul Basarabiei”, „să nu întreprindă nici un fel de acțiuni dușmănoase îndreptate împotriva revoluției ruse” ș.a. [5, p. 20].

Tocmai în acele zile, Puterile Centrale amenințau cu ocuparea întregii Moldove dacă România nu încheia pacea separată. Pe acest fond, în ziua de 14/27 februarie a avut loc la Răcăciuni (județul Bacău) întâlnirea regelui Ferdinand cu Ottokar Czernin, la care reprezentantul Austro-Ungariei a declarat, pe un ton imperativ, că dacă refuză, atunci „continuarea luptei este inevitabilă și aceasta înseamnă sfârșitul României și al dinastiei” [11, p. 108]. I-a dat regelui un ultimatum: „Eu aștept timp de 48 de ore un răspuns clar, neechivoc” [8, p. 1080].

Situația României devenise extrem de critică și se părea că „ostilitățile vor reîncepe” [9, p. 92], dar liderii politici de la Iași și-au păstrat sângele rece. După trei Consilii de Coroană, desfășurate în zilele de 17, 18 și 19 februarie 1918, s-a

hotărât acceptarea condițiilor puse de Puterile Centrale și negocierea modalităților concrete de realizare a acestora. La 20 februarie/ 5 martie 1918, C. Argetoianu a semnat, în numele României, preliminarile Tratatului de pace.

La 25 februarie trupele Puterilor Centrale au ocupat Odesa, iar structurile bolșevice din zonă și-au încetat existența. În ziua de 28 februarie 1918, Christian Racovski îi scria lui V.I. Lenin: „Sosit cu sarcina de a alunga forțele române contrarevoluționare din Basarabia și de a provoca o mișcare revoluționară în România, am fost nevoit din cauza situației catastrofale create în Sud, ca urmare a ofensivei austro-germano-ucrainene, să mă opresc la jumătatea drumului” [5, p. 20].

Liderii politici români – de la Iași, București și Chișinău – nu s-au lăsat copleșiți sub presiunea acestor dificultăți uriașe, ci au reușit să găsească soluțiile și modalitățile concrete de a domina situația și a promova interesele fundamentale ale poporului român. În acest context complicat Alexandru Marghiloman a intrat în prim-planul vieții politice din România și nu numai.

La sugestia lui Ion I.C. Brătianu și a lui Barbu Știrbey, regele Ferdinand a avut o discuție cu Constantin Argetoian înainte de a pleca la București pentru semnarea preliminarilor tratatului de pace, cerându-i să discute cu Marghiloman, pentru a vedea „dacă n-ar fi dispus să vie până la Iași” [12, p. 397]. Acesta i-a declarat că era gata să răspundă la solicitarea suveranului, „numai să-i pot fi de vreun folos” [12, p. 412].

În ziua de 26 februarie/11 martie oficialitățile de ocupație i-au pus la dispoziție lui Marghiloman un vagon-salon până la Focșani, unde a urcat într-un automobil militar care l-a transportat la stația Pădureni, de unde a luat un tren special, cu care a ajuns la Iași. A fost primit de rege, care i-a adus la cunoștință că Alexandru Averescu a demisionat și i-a cerut să formeze noul guvern.

Alexandru Marghiloman a acceptat. Marele său rival politic, președintele Partidului Național-Liberal, Ion I.C. Brătianu, recunoștea că Alexandru Marghiloman „se sacrifică primind să se înhame la o operă tragică dar patrioti-

că”. A prevăzut faptul că mai târziu acesta „va fi calomniat, ofensat, badjocorit, dar trebuie să se știe că acest om a salvat Coroana și Moldova și că acest lucru primează”, iar el, Brătianu, îi era „recunoscător în chip special domnului Marghiloman pentru marele serviciu pe care l-a adus Coroanei și Țării” [13, f. 3].

Guvernul Alexandru Marghiloman, care a depus jurământul în ziua de 5/18 martie 1918, a acționat pentru detensionarea relațiilor cu Puterile Centrale, intrând în tratative care să pregătească semnarea păcii și a reușit să ducă la bun sfârșit relațiile cu Sfatul Țării, netezind calea unirii Basarabiei cu România.

În provincia dintre Prut și Nistru curentul în favoarea Unirii cu România se amplificase, iar mai multe zemstve au adoptat rezoluții în acest sens. De exemplu, zemstva din județul Bălți a votat o rezoluție în care se afirma: „Ținând seama că timp de 14 veacuri, Basarabia a fost totdeauna un trup cu Moldova din dreapta Prutului și că soarta ei a fost de-a pururea legată de aceea a Principatelor Dunărene, cu care a gustat aceleași suferințe și alceleași bucurii.

Ținând seama că în anul 1812, în urma frământărilor sângeroase ale tuturor popoarelor europene Basarabia a fost smulsă fără consimțământul ei de la trunchiul ei etnografic al națiunii sale de origine cerem Unirea Basarabiei cu România”.

Ion Inuleț și Daniel Cigureanu au venit la Iași; în ziua de 1 martie au participat la întâlnirea cu mai mulți oameni de cultură desfășurată la Institutul de Anatomie, unde au fost salutați de Petre Poni din partea Academiei Române și de C. Bacaloglu, președintele Societății de Medici și Naturaliști. Între cei care au luat cuvântul s-a aflat și N. Iorga, care a spus: „Ați venit la o mare durere a noastră și ne-ați adus o mare mângâiere”. Evident, profesorul se referea la presiunile Puterilor Centrale ca România să încheie pace separată, precum și la perspectiva unirii Basarabiei cu România.

Inuleț și Ciugureanu au purtat discuții cu primul ministru Averescu în legătură cu declararea unirii Basarabiei cu România, dar acesta i-a sfătuit să mai aștepte pentru ca nu cumva

Puterile Centrale să susțină că România era compensată pentru pierderea Dobrogei prin ali-pirea Basarabiei.

Aflând despre negocierile de pace separată între România și Puterile Centrale, președintele Consiliului de Miniștri și ministru de externe al Republicii Ucraina adresa, la 16/29 martie 1918, telegrame guvernelor german, austro-ungar, turc, bulgar și român prin care susținea că „Basarabia, din punct de vedere etnografic, economic și politic formează o unitate indivizibilă cu teritoriul Ucrainei” și afirma că orice discuție privind schimbare, a granițelor româno-ruse „poate avea loc numai cu participarea și consințământul reprezentanților guvernului ucrainean” [7, p. 253].

În aceeași zi de 16 martie 1918, Sfatul Țării a adoptat o declarație prin care respingea pretențiile ucrainenilor: „Sfatul Țării, în care sunt reprezentate toate națiunile care locuiesc pe teritoriul Basarabiei, își exprimă în unanimitate protestul său energic împotriva tentativelor neuzite ale unui popor abia eliberat asupra dreptului și libertății altuia, care și el a devenit liber”.

În zilele de 20–23 martie 1918, Ion Inculeț, Daniel Ciugureanu și Pan Halippa s-au aflat din nou la Iași, unde au discutat cu Alexandru Marghiloman, Ion I.C. Brătianu și cu reprezentanții Antantei modalitățile concrete de proclamare a Unirii Basarabiei cu România.

Alexandru Marghiloman și delegații Basarabiei au abordat în detaliu documentul care urma să fie prezentat în Sfatul Țării [14]. A fost organizată o ședință de guvern la care au participat și cei trei fruntași basarabeni, fiind aduse toate clarificările. S-a stabilit atât unirea Basarabiei cu România, cât și „bazele”, pe care aceasta se încadra în statul unitar român.

Președintele Consiliului de Miniștri a acceptat să se înscrie „realizarea reformei agrare, după nevoile și cererile norodului”, precum și organizarea de alegeri „pe baza votului universal, egal, secret și direct”; Basarabia urma să aibă reprezentanți în guvern, participând astfel la conducerea treburilor României. Ședința s-a încheiat cu „strângeri de și felicitări” [9, p. 121], iar Alexandru Marghiloman a promis că va

participa la evenimentul unirii Basarabiei care urma să aibă loc la Chișinău.

Delegația guvernamentală română condusă de Alexandru Marghiloman a călătorit cu trenul, ajungând Chișinău în dimineața zilei de 26 martie/8 aprilie 1918. În notele sale zilnice acesta a notat: „Intrarea în oraș cu automobilele în cortegiu, pluton de roșiori în frunte și în urmă ofițeri lângă trăsurile. Cu mine am pe Inculeț; Hârjeu ia pe Ciugureanu” [9, p. 124]. A fost cazat la hotel *Londra*, unde a primit mai mulți miniștri, pe arhimandritul Gurie, membri ai Sfatului Țării, precum și reprezentanți ai marilor proprietari, minorităților naționale etc. Seara a participat la o masă cu 40 de tacâmuri.

Istorică ședință a Sfatului Țării din 27 martie 1918 [15, p. 209–211] a fost deschisă de Ion Inculeț la ora 16,15. Acesta a salutat prezența în sală a președintelui Consiliului de Miniștri al României, Alexandru Marghiloman, și a celorlalte oficialități venite de la Iași, precum și pe Constantin Stere. A ținut să sublinieze semnificația deosebită a momentului: „Ședința de astăzi, domnilor deputați, va fi o ședință istorică pentru națiunea noastră, pentru poporul nostru. Noi trebuie să depunem toate silințele ca să ieșim cu cinste în acest moment istoric. Dați-mi voie să acord cuvântul primului ministru, dl Marghiloman, pentru a face declarație cu acest scop a venit la noi”.

Întâmpinat cu „aplauze furtunoase și îndelungate”, Alexandru Marghiloman a ținut un discurs plin de substanță:

„În vremurile de restriște ale Republicii Independente Democratice Moldovenești, când tânărul guvern s-a adresat României după ajutor, ea, ca mamă iubitoare care a auzit vocea cunoscută a copilului său, n-a întârziat să vină în ajutorul lui. Toate clasele sociale, toate partidele politice, ca unul, s-au grăbit să vină acolo unde le cheamă datoria și vocea sângelui. Și iată că astăzi noi culegem roadele muncii Domniilor Voastre, fiii adevărați ai poporului și patrioților care au muncit pentru folosul și mărirea poporului nostru și a întregii României.

Cu atenția încordată, cercurile politice ale României urmăreau tot ce se făcea de partea

cealaltă a Prutului și când s-a ivit pericolul care amenința integritatea Republicii Independente Democratice Moldovenești, România înrudită s-a grăbit cu ajutorul ca să garanteze integritatea și independența și nedespărțirea acestei țări. La conferința de pace din București am lămurit condițiunile prin care s-ar putea păstra integritatea și nedespărțirea Basarabiei și eu m-am grăbit să vin aici în mijlocul Domniilor Voastre.

Din constatările și tratativele cu reprezentanții diferitelor fracțiuni și partide ale parlamentului, eu am înțeles dorințele și cerințele dictate de vremuri și împrejurări, pe care noi trebuie să le îndeplinim în conformitate cu obiceiurile locale, moravurile, libertățile și drepturile câștigate de Domniile-Voastre și care nu sunt în contradicție cu interesele mari ale unitei și nedespărțitei României. Unirea Basarabiei cu România trebuie să se facă cu condițiunea păstrării particularităților locale ale acestei provincii.

Dar să trec din domeniul dorințelor la fapte ceva mai reale. Să-mi dați voie să dau citire Declarației guvernului român:

<Sfatul Țării de astăzi va rămâne numai pentru rezolvarea chestiunii agrare, potrivit nevoilor poporului. Guvernul român va prezenta Adunării Constituante, la care vor lua parte și reprezentanții aleși ai Basarabiei, normele stabilite de Sfatul Țării care vor rămâne până la rezolvarea acestora de către Adunarea Constituantă.

Basarabia își păstrează autonomia provincială având Sfatul său provincial (Dieta), ales în viitor pe baza votului universal direct și secret, ca organul său executiv și cu administrare proprie. Acest Sfat provincial votează bugetul local și controlează organele administrative orășenești și ale zemstvei. Organul administrativ numește funcționarii instituțiilor administrative locale. Funcționarii superiori locali se numesc de către guvern.

Recrutarea armatei se face pe aceeași bază ca în întreaga Românie – teritorial.

Legile existente și autoadministrarea locală orășenească și a zemstvelor vor rămâne și nu vor putea fi schimbate decât de parlamentul român până ce [atunci când] la lucrările lui nu vor lua parte și reprezentanții Basarabiei.

Drepturile câștigate de către minoritățile naționale din Basarabia se vor păstra.

Guvernul va propune ca în Consiliul de Miniștri al României să intre doi reprezentanți ai Basarabiei, aleși de Sfatul Țării existent. Basarabia trimite în parlamentul țării un număr de reprezentanți proporțional cu numărul populației. Ei vor fi aleși în Camera Deputaților, potrivit legilor care vor fi stabilite de către Adunarea Constituantă.

Votul universal, egal, direct și secret va servi ca bază pentru alegerile din Basarabia, în volost, sate, orașe, zemstve.

Libertatea individuală, libertatea cuvântului, a presei, a cugetului, adunărilor și toate libertățile cetățenești se garantează de către Constituție pentru Basarabia, ca și pentru întreaga țară.

Toate infracțiunile săvârșite până acuma împotriva legilor din motive politice, în timpurile tulburi ale transformărilor, vor fi amnistiate. După Unirea Basarabiei, ca a unei fiice cu Patria mamă, parlamentul va hotărî convocarea neîntârziată a Adunării Constituante, în care vor intra proporțional cu numărul populației și reprezentanții Basarabiei aleși pe baza dreptului general electoral, pentru introducerea în Constituție, de comun acord, a principiilor și garanțiilor arătate mai sus>”.

După citirea declarației, Marghiloman a spus că se retrage din sală, împreună cu colaboratorii săi, pentru ca Sfatul Țării „să poată discuta în toată libertatea”.

Deputatul Ion Buzdugan în numele Blocului Moldovenesc – „care de astăzi înainte va fi Blocul Românesc, care va apăra drepturile întregului neam românesc” – a dat citire Declarației privind Unirea Basarabiei cu România, care începea astfel:

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove,

În puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure

să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna

Se unește cu mama sa România”.

Acest document a fost citit în limba rusă de Vasile Cijeveschi, după care au urmat discuții și votul deputaților. Despre rezultatul înregistrat a fost anunțat Alexandru Marghiloman, care se afla la Cercul Militar, și invitat în sală. Ion Buzdugan a citit în prezența președintelui Consiliului de Miniștri al României *Declarația* privind Unirea Basarabiei.

Apoi a luat cuvântul Alexandru Marghiloman, care a declarat că acceptă *Declarația* atât în spirit, cât și în literă. Subliniind semnificația aceluia moment istoric, Marghiloman spus: „să ne închinăm în fața geniului rase noastre, care după o despărțire de un veac întreg găsește singur calea firească, care să-l ducă la mântuire, calea firească arătată de istorie”.

A încheiat cu cuvintele: „În numele poporului român și a regelui său, Majestatea Sa Ferdinand I, iau act cu mândrie de declarația domniilor voastre pentru unire și declar că Basarabia este de acum unită pe vecie cu România una și indivizibilă.”

Ședința s-a încheiat la orele 19,20 într-o atmosferă de mare entuziasm. Cei prezenți au scandat minute în șir „Trăiască Unirea!”, „Trăiască România Mare!” „Trăiască România Nouă!”

Ion Inculeț a transmis regelui Ferdinand o telegramă prin care-i aducea la cunoștință decizia Sfatului Țării: „Aduc Majestății voastre expresia credinței neclintite a întregului popor românesc din România basarabeană” [7, p. 82].

Deputații și oaspeții de la Iași s-au îndreptat spre Catedrala ortodoxă, însoțiți de un numeros public, care aplauda și scanda „Trăiască Unirea!”, „Trăiască România Mare!” A avut loc un serviciu divin, oficiat de arhimandritul Gurie. De la ora 21 s-a organizat o cină cu 220 de tacâmuri, oferită de președintele Consiliului de Miniștri al României. [9, p. 126]

În acest timp, pe adresa lui Ion Inculeț a venit telegrama regelui Ferdinand: „Cu adâncă emoție și cu inima plină de bucurie am primit știrea despre importantul act ce s-a săvârșit la Chișinău. Sentimentul național ce se deșteptase

atât de puternic în timpurile din urmă în inimile moldovenilor de dincolo de Prut au primit, prin votul înălțător al Sfatului Țării, o solemnă afirmare. Un vis frumos s-a împlinit. Din suflet mulțumesc bunului Dumnezeu că mi-a dat, în zile de restriște, ca o dulce mângâiere, să văd după o sută de ani pe frații basarabeni revenind iarăși la Patria Mamă. Aduc prinosul meu de călduroase mulțumiri domniilor voastre și Sfatului Țării, ale cărui patriotice eforturi au fost încoronate de succes.

În aceste momente solemne și înălțătoare pentru Patrie, de aici înainte comună, vă trimit la toți cetățenii din noua Românie de peste Prut regescul meu salut, înconjurându-vă cu aceeași inimioasă și caldă iubire părintească”.

În dimineața zilei de 28 martie 1918, Alexandru Marghiloman a primit un document scris caligrafic, intitulat *Actul Unirii* votat de Sfatul Țării la 27 martie 1918, care avea în partea de sus gravată stema Moldovei – capul de bour. Documentul era semnat de președinte al Sfatului Țării – Ion Inculeț, vicepreședinte – Pan Halippa, secretar – I. Buzdugan.

Șeful guvernului român și ceilalți membri ai delegației oficiale s-au înapoiat cu trenul la Iași. În gară s-au întâlnit cu regina Maria, care se întorcea dintr-o vizită făcută pe „fostul front” din Moldova [16, p. 481]. Regina avea să noteze: „M-am pomenit în mijlocul unor manifestații zgomotoase. Trenul meu a sosit cu 5 minute după al lui Marghiloman, care se întorcea de la Chișinău și fusese primit cu multe urale. Și acolo, pe peron, primul meu ministru și cu mine, care suntem <en froid> [17], a trebuit să ne dăm mâna în public și să ne felicităm unul pe altul de parcă lumea întreagă ar fi fost plină de tandafiri”. Regina aprecia – pe drept cuvânt – că Unirea Basarabiei era „primul pas înspre Unirea visată de România” [16, p. 402].

Ziarul ieșean „Mișcarea” scria: „în mijlocul grelelor noastre încercări, unirea Basarabiei cu Patria Mamă este o rază de lumină care mângâie sufletele noastre și trezește nemuritoare speranțe” [18].

În ziua de 30 martie 1918 s-a deplasat la Iași o delegație reprezentativă a Basarabiei, forma-

tă din Ion Inculeț – președintele Sfatului Țării, Pan Halippa – vicepreședinte, Daniel Ciugureanu – președintele Consiliului (guvernului), Teofil Ioncu – ministrul de interne, N.B. Codreanu – ministrul căilor de comunicație, general C. Brăescu – ministru de război, Vladimir Podvinski – controlor de stat, Mihai Savenco – ministrul justiției, episcopul Gavril vicarul Basarabiei și arhimandritul Gurie. Cu aceeași tren au sosit generalul Hârjeu – ministrul de război al României și Constantin Stere.

Trenul a oprit la ora 10,00, delegația fiind întâmpinată de Alexandru Marghiloman și de ceilalți membrii ai guvernului, precum și de alte persoane oficiale. Atât în gară, cât și pe traseul până la Mitropolie, oficialii au fost salutați și aclamați de numeroși ieșeni.

De la ora 11,00 a avut loc Te-Deum-ul, oficiat de mitropolitul Pimen, episcopul Gavril și arhimandritul Gurie în prezența regelui Ferdinand și a reginei Maria, a primului ministru Alexandru Marghiloman, a celorlalte oficialități, precum și a altor lideri politici, între care Ion I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Alexandru Constantinescu, Gh.G. Mârzescu, I.G. Duca, Mihail Pherekide, V.G. Morțun, a unui mare număr de ieșeni.

După slujba religioasă a avut loc o recepție în Palatul Mitropoliei la care au participat regele, regina, membrii guvernului și alte personalități. De la ora 12,30 a urmat defilarea trupelor, care au salutat pe suveranul României, pe reprezentanții Basarabiei și pe toți oficialii prezenți.

Regele Ferdinand a oferit, de la orele 13,00, la reședința sa din strada Lăpușneanu, un dejun oficial. Cu acel prilej s-au ținut discursuri. Adresându-se oaspeților, Ferdinand a spus: „*Vă salut azi pe voi, frați de peste Prut. Voi sunteți aceia care ați înțeles sentimentul ce de mult domnea în inimumile fraților noștri moldoveni ai Basarabiei; l-ați înțeles atât de bine, că azi putem vorbiunii cu alții și ca frați și ca prieteni.*

Sărbătorim astăzi înfăptuirea unui vis, care de mult zăcea în inimile tuturor românilor de dincolo și de dincoace de apele Prutului.

Din graniță ați făcut punte, unindu-vă cu țara

mamă și de aceea vă zic: bine ați venit între noi.

V-ați alipit în timpuri grele pentru țara mamă, ca copil tânăr, însă cu inima adevărat românească.

Salutăm în voi o parte frumoasă a unui vis, care niciodată nu se va șterge.

De aceea ridic paharul meu în sănătatea fraților noștri îmbrățișați de mine cu aceeași căldură a dragostei părintești.

Trăiască copilul cel mai mic, dar poate cel mai voinic al României- Mame!”

A răspuns Ion Inculeț: „Sunt foarte fericit că eu, în calitate de reprezentant al poporului român de peste Prut, am căderea să aduc Majestății Voastre vestea Unirii poporului basarabean cu țara noastră mamă.

A fost un gând vechi al nostru pe care noi astăzi, prin noi, îl vedem cu mare bucurie realizat, rămânând acum după înfăptuirea Unirii să luptăm pentru realizarea dorințelor poporului nostru și îndeosebi a țărânimii noastre.

În această privință Majestatea Voastră a binevoit a ne da cea mai frumoasă pildă [19].

Gestul Majestății Voastre a avut un ecou mare în țărâtimea basarabeană, care aclamând pe Majestatea Voastră, vă numește <Crestianski Carol> [Regele țaranilor]”.

Trăiască Majestatea sa regele, Majestatea sa regina, cu întreaga dinastie!”

În acest timp, în strada Lăpușneanu și în Piața Unirii s-au adunat numeroși cetățeni, care avăzionau și cântau *Hora Unirii*. Apoi, regele, regina, celelalte oficialități – în frunte cu Alexandru Marghiloman – au ieșit în balcon pentru a saluta mulțimea adunată în jurul Palatului. De la orele 16,00 s-a încins o *Hora Unirii*. Basarabenii au decis să participe la această manifestație și au propus să ia parte și principese regale. Reginei Maria avea să noteze: „Nando nu se împotrivi și fiicele noastre se pomeniră deodată în centrul unor zgomotoase și însuflețite aclamații și jucară dansul național în vestita stradă Lăpușneanu, împreună cu niște basarabeni necunoscuți, însă plini de entuziasm” [16, p. 403].

Seara, mitropolitul Pimen a oferit o cină în onoarea basarabenilor, după care aceștia au

plecat la gară conduși de membrii guvernului, de corpul ofițeresc și un numeros public.

Prin decretul din 9/22 aprilie 1918, regele a ratificat Unirea Basarabiei cu România, iar printr-un alt decret, semnat în aceeași zi, Ion Inculeț și Daniel Ciugureanu au fost numiți miniștri secretari de stat [20]. Pentru prima dată doi reprezentanți ai acestei provincii istorice românești făceau parte din guvernul României. Iar acest guvern era prezidat de Alexandru Marghiloman.

În perspectiva istoriei, este limpede că Alexandru Marghiloman și-a legat numele de primul dintre cele trei acte ale Marii Uniri din 1918: Basarabia realizată la 27 martie, urmată de Bucovina la 28 noiembrie și Transilvania în ziua de 1 decembrie.

Cu toate acestea, multă vreme numele lui Alexandru Marghiloman a fost prezentat în culori negre sau a fost ignorat. După război, pe fondul disputei politice dintre partide, Marghiloman era apreciat ca un colaborator cu inamicul și socotit „trădător”. Mulți dintre colaboratorii săi au părăsit Partidul Conservator pe care-l considerau „mort”, fapt ce l-a determinat pe N. Iorga să scrie în noiembrie 1918, că acesta era „îngropat așa de repede fără ca nimeni să se îngrijească măcar din milă, să vadă dacă cel așa de grăbit îndesat în sicriu nu mai dă cumva semne de viață” [21]. În memoriile sale, I.G. Duca a negat contribuția lui Marghiloman a unirea Basarabiei cu România, scriind: „Adevăratul său rol s-a redus la prezența fizică la Chișinău în ziua votului Sfatului Țării” [22, p. 105].

După 1944 – în timpul ocupației sovietice – nu s-a scris despre Unirea Basarabiei cu România, ci despre faptul că armata regală română „atacă și ocupă Basarabia, înăbușind lupta sovietelor revoluționare din Basarabia” [23, p. 456]. După 1958 nu s-a admis publicarea vreunei lucrări dedicate Basarabiei, iar numele lui Maghiloman era citat doar în legătură cu pacea de la Buftea-București.

Abia după 1989 s-au putut publica studii și cărți despre istoria Basarabiei, inclusiv despre activitatea politică a lui Alexandru Maghiloman.

Încă din anii mei de studenție (1957–1962), când mergeam cu trenul spre Piatra Neamț, priveam de la fereastra vagonului, îndată ce ieșeam din gara Buzău, celebra vilă a lui Alexandru Marghiloman, lăsată în paragină. După ani și ani, am avut marea satisfacție să constat că oficialităților din Buzău, sub conducerea primarului Constantin Toma, au reușit să refacă vila *Albatros*, care a devenit sediul Fundației Culturale *Alexandru Marghiloman*, iar în martie 2018 – cu prilejul Centenarului Unirii Basarabiei cu România – a fost dezvelită statuia acestui important om politic și patriot român. Sunt, aceste acte, dovezi că, până la urmă, istoria așează pe fiecare om politic în locul ce i se cuvine.

Note și referințe bibliografice:

1. Nota autorului/n.a. Deoarece în România și Rusia – inclusiv în Basarabia, se folosea stilul vechi, iar în Austro-Ungaria – inclusiv în Bucovina și Transilvania, precum și în Germania era în vigoare stilul nou, pentru orintarea cititorilor am folosit, atunci când era cazul, ambele stiluri.
2. Scurtu, Ioan (coordonator). *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*, Iași: Editura TipoMoldova, 2010.
3. Halippa, Pantelimon. *Testament pentru urmași*. Ediție Antolie Moraru, Chișinău, 1991.
4. Stan, Constantin I. *Ferdinand I „Întregitorul”*, București: Editura Paideia, 2003.
5. *Relațiile româno-sovietice*, Vol. I. 1917–1934. Redactor responsabil al ediției române Dumitru Preda, București, 1999.
6. Țurcanu, Ion. *Sfatul Țării*, Chișinău: ARC, 2018 (cap. Proclamarea independenței).
7. *Sfatul Țării*. Documente. Ediție de Ion Țurcanu, Chișinău: Știința, 2016.
8. *1918 la români*, Vol. II. Documente externe, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 1066.
9. Marghiloman, Alexandru. *Note politice*, Vol. III. Ediție Stelian Neagoe, București: Editura Machiavelli, 1995.
10. Procopiu, Grigore. *Parlamentul în pribegie. 1916–1918*, București, 1992.
11. Scurtu, Ioan. *Personalitățile Marii Uniri. Regele Ferdinand*, București, 2016.
12. Argetoianu, Constantin. *Memorii*, Vol. III-V, Ediție Stelian Neagoe, București: Editura Machiavelli, 2008.

13. Arh. N.I.C., fond Casa Regală. Regele Ferdinand, d. 43/1915–1918, f. 3.
14. Scurtu, Ioan. *Alexandru Marghiloman și Unirea Basarabiei cu România*. În: rev. „Pro Saeculum”, nr. 7-8/ 2018.
15. *Reconstituirea desfășurării ședinței după: Sfatul Țării*. Documente, p. 553-362; Alexandru Marghiloman, Note politice, Vol. III, p. 120-135; Stelian Neagoe, Istoria Unirii Românilor, Vol. II, București, 1993; C. Stere, Preludii. Partidul Național-Țărănesc și „cazul Stere”, București, 1930, p. 209-211.
16. *Maria, regina României, Povestea vieții mele*, vol. III, Iași: Editura Tipo Moldova, 2017.
17. N.a., Regina Maria se declarase ferm împotrivă încheierii păcii cu Puterile Centrale, cu care negocia Alexandru Marghiloman.
18. „Mișcarea”, Iași, din 30 martie 1918.
19. N.a., Inculeț făcea aluzie la scrisoarea regelui din 20 martie 1918 prin care anunța că, până la împroprietărire, țăranii puteau deja să intre în folosința pământului ce li se va cuveni din Domeniile Coroanei.
20. „Monitorul Oficial”, nr. 6 din 10/23 aprilie 1918.
21. „Neamul Românesc” din 3 noiembrie 1918.
22. Duca, I.D. *Memorii*, Vol. 4. Ediție Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1994.
23. Istoria RPR. Manual pentru învățământul mediu. Sub redacția acad. Mihail Roller, București: Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1956, p. 456.

Sfatul Țării, Alexandru Marghiloman și Unirea Basarabiei cu România

Rezumat. În perspectiva istoriei, este limpede că Alexandru Marghiloman și-a legat numele de primul dintre cele trei acte ale Marii Uniri din 1918: Basarabia realizată la 27 martie, urmată de Bucovina la 28 noiembrie și Transilvania în ziua de 1 decembrie. Liderii politici români – de la Iași, București și Chișinău – nu s-au lăsat copleșiți sub presiunea acestor dificultăți uriașe, ci au reușit în anul 1918 să găsească soluțiile și modalitățile concrete de a domina situația și a promova interesele fundamentale ale poporului român. În acest context complicat Alexandru Marghiloman a intrat în prim-planul vieții politice din România și nu numai.

Cuvinte-cheie: istorie, Alexandru Marghiloman, Marea Unire din 1918, Basarabia, lideri politici români, dificultăți, interesele poporului român.

Country Council, Alexandru Marghiloman and the Union of Bessarabia with Romania

Abstract. From the perspective of history, it is clear that Alexandru Marghiloman linked his name to the first of the three acts of the Great Union of 1918: Bessarabia on March 27, followed by Bukovina on November 28 and Transylvania on December 1. The Romanian political leaders – from Iasi, Bucharest and Chisinau – were not overwhelmed by the pressure of these huge difficulties, but managed in 1918 to find solutions and concrete ways to dominate the situation and promote the fundamental interests of the Romanian people. In this complicated context, Alexandru Marghiloman came to the forefront of political life in Romania and beyond.

Keywords: history, Alexandru Marghiloman, Great Union of 1918, Bessarabia, Romanian political leaders, difficulties, interests of the Romanian people.

Jipa ROTARU

Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, profesor universitar, doctor în științe istorice, specialitatea istoria României, istorie antică. Din punct de vedere profesional, din 2008, este profesor universitar, Universitatea Hyperion București, Facultatea de Științe Politice, Sociologie și Relații Internaționale; 1996–2006, decan al Facultății de Jurnalism și Științe Politice din Universitatea A. Șaguna, Constanța; 1995–1995, șeful Muzeului Marinei Române; 1991–1995, director al Muzeului Militar Național; 1995–1996, profesor, conducător de doctorat, Universitatea Națională de Apărare Carol I, București.

Cercetare: istoria modernă și contemporană a Europei și a României; istoria militară în special; istoria marinei; muzeografie militară. Peste 160 de studii, științifice.

În domeniul muzeografiei militare, a publicat peste 22 de materiale în reviste de profil din țară și străinătate și a coordonat proiectarea și realizarea expoziției de bază a Muzeului Militar Național în noul sediu, precum și a filialelor Constanța, Oradea, Mărășești ale muzeului. De asemenea, a proiectat și a realizat peste 22 de expoziții tematice în colaborare cu instituții similare în țară (Constanța, Galați, Brăila, Iași, Piatra Neamț, Cluj, Oradea, Timișoara) și străinătate (Paris, Kent-Ohio, Chișinău, Plevna, Istanbul, Trencin - Cehoslovacia).

REGELE FERDINAND I, ALEXANDRU MARGHILOMAN ȘI UNIREA BASARABIEI

Demersul nostru, care are în centrul atenției două dintre cele mai titrate personalități ale istoriei contemporane românești, a fost generat de supoziția veridicității unor raporturi speciale între regele Ferdinand I al României și Alexandru Marghiloman [1, p. 78], cel care a fost catalogat de către adversarii politici drept „trădător” și această anatemă și-a pus cu prisosință amprenta asupra elaborării unor judecăți de valoare, cât de cât plauzibile, cu privire la atitudinea filogermană a lui Alexandru Marghiloman.

Era socotit filogerman, întrucât în toamna anului 1916, atunci când armata română suportă cea mai grea înfrângere pe frontul Primului Război Mondial și drept consecință dinastia, precum și celelalte instituții ale statului, se refugiază la Iași, Alexandru Marghiloman, sfătuit de o parte din colegii de partid, a rămas în teritoriul ocupat de Puterile Centrale [2, p. 295] din Muntenia, la solicitarea regelui Ferdinand, acesta la rândul său fiind sfătuit îndeaproape, după cum se cunoaște în tot ceea ce întreprindea în planul vieții politice, de inegalabilul om politic, liderul liberal I.I.C. Brătianu. Încrezător în instituția monarhică și mai ales din dorința de a o

sluji cu devotament, Alexandru Marghiloman, la sugestia grupului din Partidul Conservator pe care îl conducea, a acceptat să preia conducerea guvernului oferită de rege și să antameze tratative pentru încheierea păcii cu Puterile Centrale. Fidel instituției regale, așa cum era întreaga aristocrație română, cea conservatoare în mod special, încă din anii anteriori, când se afirma viguros în viața publică, îndeplinind cu destulă pricepere și dăruire funcții importate precum cele de avocat al statului, deputat în Colegiul I de Buzău, ministru al justiției, ministru al lucrărilor publice, ministru al agriculturii, industriei, comerțului și domeniului, ministrul afacerilor străine, iar ca apartenență politică, înscriindu-se în Partidul Conservator, pe care l-a și condus din 1914 și până la moartea sa, în 1925, Alexandru Marghiloman a fost politicianul român pe care primul ministru în epocă și principalul sfetnic al regelui – Ion I. C. Brătianu l-a ales, propunându-l suveranului ca cel mai capabil pentru a negocia și semna Tratatul de Pace cu Germania. Capacitățile sale și expertiza politică îl îndreptățeau pe Alexandru Marghiloman să i se încredințeze această misiune, mai

ales că raporturile personale dintre el și Ion I.C. Brătianu nu erau cele mai cordiale, lăsând deoparte chiar interesele de partid. [1, p. 78]

De altfel, într-o primă etapă, raporturile de bună colaborare și înțelegere cu Dinastia s-au manifestat însă anterior preluării tronului de către regele Ferdinand I, în vremea regelui Carol I. Era în vara anului 1914, când în Europa izbucnea războiul mondial. Țară europeană, România nu putea rămâne în afara evenimentelor. Se puneau doar problema când și de partea cui ne vom angaja în conflagrație pentru a ne împlini, în sfârșit, idealul deplinei unități naționale. În aceste împrejurări, regele a convocat la Sinaia un Consiliu de Coroană pentru 21 iulie / 3 august 1914. La această consultare, regele convoacă membrii guvernului Ion I.C. Brătianu, președintele Adunării Deputaților, foștii prim miniștri (Th. Rosseti, P.P. Carp), fruntașii partidelor din opoziție, între care și Alexandru Marghiloman. Carol a intrat în sala de muzică a castelului Peleş, însoțit de principele moștenitor. Era pentru prima oară când Alexandru Marghiloman se afla față în față cu noul suveran, dând impresia că ambii se află pe aceeași baricadă, încercând să susțină părerea bătrânului rege, de implicare nemijlocită în evenimente, de partea Puterilor Centrale. Pentru a fi mai convingător, Carol I „a scos dintr-o casetă de fier tratatul încheiat de el și contra-semnat de Ion Brătianu tatăl, în 1883, reînnoit sub guvernele Catargiu, Sturdza și Maiorescu a căror iscălitură o purta” [1, p. 123-124] și ceru celor prezenți să voteze în așa fel încât România să-și respecte angajamentul. Majoritatea participanților, argumentând că tratatul nu mai este obligatoriu pentru părțile semnate, atâta timp cât Austro-Ungaria și Prusia, partenerii de alianță nu au fost atacate, ci ele au fost agresoare, atacând Serbia. Drept urmare, la propunerea lui Alexandru Marghiloman cei prezenți s-au pronunțat pentru neutralitate. Pe moment, singur, P.P. Carp, invocând Tratatul din 1883 dar și necesitatea solidarizării cu regele, s-a pronunțat pentru intrarea în acțiune alături de Austro-Ungaria și Germania. „Cum lăsați pe omul aista singur?” a întrebat fruntașul conservator, arătând spre Carol I, care în fața cvasiunanimi-

tății celor ce se declarau împotriva intrării în acțiune, a conchis: „*Constat că reprezentanții țării, aproape în unanimitate, au cerut neutralitatea. Ca rege constituțional, mă supun voinței dumneavoastră. Mi-e frică însă că prestigiul țării va ieși micșorat din ședința de astăzi și mă tem că ați luat o hotărâre de care România se va căi în viitor*”. [3]

Alexandru Marghiloman a fost singurul care a propus esecutiva armată, votată până la urmă de toți cei prezenți, mai puțin P.P. Carp și Regele Carol I.

Concret, prin decizia adoptată la Consiliul de Coroană de la Sinaia, se abandona tratatul secret cu Puterile Centrale, care prin agresiunea împotriva Serbiei, nesocotiseră spiritul și litera acestuia. Carol I a fost grav afectat de hotărârile adoptate de Consiliul de Coroană și de faptul că nu și-a putut impune punctul de vedere și a trebuit să se supună majorității oamenilor politici. El sperase că se poate făuri mai ușor unitatea națională prin lupta alături de Puterile Centrale. Într-o discuție cu Alexandru Marghiloman, în toamna anului 1914, după primul Consiliu de Coroană, regele îi spunea: „*România nu mai poate trăi în limitele sale actuale, însă nu e încă momentul /.../ După ce Rusia va fi înfrântă, ceasul României va veni. În ziua în care va suna ora lichidării Austro-Ungariei, oră care nu poate întârzia mai mult de 20 de ani, România va lua atunci Ardealul și Bucovina*” [3]. Umilit și neîmpăcat, bătrânul suveran își va găsi, la 27 septembrie 1914, obștescul sfârșit la castelul Peleş, fiind înmormântat în biserica mănăstirii Curtea de Argeș, unde trupul său neînsuflit odihnește și astăzi.

A urmat urcarea pe tron a lui Ferdinand I, cu noianul de necunoscute și nedumeriri pentru un rege aplecat mai mult asupra unor prodigioase activități științifice și culturale, decât asupra treburilor administrative de la curte. A avut însă, șansa de a-i fi aproape sfetnici destoinici, care cunoșteau îndeaproape treburile țării, precum regina Maria, I.I.C. Brătianu, Alexandru Marghiloman, Barbu Știrbei, Al. Averescu și Constantin Argentoianu. Împreună cu această camarilă, regele a reușit ca pe toată perioada

Regele Ferdinand

grea a războiului să selecteze problemele majore ale politicii interne și externe ale țării, în centrul preocupărilor în perioada de neutralitate situând cu predilecție problematica înzestrării și pregătirii armatei pentru război și la momentul potrivit intrarea în luptă pentru făurirea depli-

nătății unității naționale. Se contura tot mai clar în sânul opiniei publice, intenția de a intra în război alături de Antanta, puterile acesteia, mai ales Marea Britanie și Franța, înclinând să asigure sprijin României pentru îndeplinirea idealurilor sale. [4, p. 25]

Regina Maria

Rămas în teritoriul ocupat de trupele Puterilor Centrale, Al. Marghiloman s-a implicat cu simț de răspundere de însărcinările asumate, pronunțându-se și el pentru neutralitatea României, insistând însă pentru un statut politic clar al românilor din Transilvania și pen-

tru unirea Bucovinei și Basarabiei cu România. Comentând misiunea dificilă asumată de Al. Marghiloman, Nicolae Iorga sublinia că acesta a fost o tragică victimă a unor grozave împrejurări, dar și o podoabă a vieții noastre publice. Cert este că tot ce a declarat și a făcut, împli-

Alexandru Marghiloman

cându-se cu mult discernământ în evenimentele din 1914–1918, a fost rezultatul înțelegerii nemijlocite cu regele Ferdinand I și I.I.C. Brătianu, rolul său fiind de rezervă politică și factor răspunzător în teritoriul ocupat.

Că și-a asumat conștient acest rol, Marghiloman a mărturisit în notele sale politice [5,

p. 141], unde notează cât de mult a insistat regele Ferdinand ca el să conducă noul cabinet. Scria: „*Regele îmi cere limpede să iau guvernul și pune o insistență deosebită*”. [5, p. 141]

Intensele demersuri și acțiuni politice întreprinse atât din interiorul țării, cât și din exterior din partea ambelor tabere beligerante, au

generat grăbirea hotărârii Regelui de a supune aprobării forțelor politice diriguitoare problema intrării în război. Gruparea antantistă în frunte cu Nicolae Filipescu, Take Ionescu și mai tânărul Nicolae Titulescu au inițiat ample acțiuni pentru mobilizarea opiniei publice, în vederea intrării României în război alături de Antanta. Într-o astfel de acțiune, la Ploiești, Titulescu spunea: „Din împrejurările de azi, România trebuie să iasă întreagă și mare! România nu poate fi întreagă fără Ardeal! România nu poate fi mare fără jertfă! /.../ Ardealul e românismul în restriște, e întărirea care depărtează vrăjmașul, e viața, care cheamă viață! Ne trebuie Ardealul, nu putem trăi fără el!”. [4, p. 29]

Concomitent cu agitația din țară, din partea puterilor Antantei, presiunea asupra României este într-o continuă creștere, grăbind momentul hotărârii vitale pentru intrarea în conflict. În iunie 1916, generalul M.V. Alekseev, șeful Marelui Stat Major al armatei ruse și generalul Joseph Joffre, comandant șef al armatelor franceze, cereau intrarea României în război „*acum ori niciodată*”. [6, f. 1]

A urmat Consiliul de Coroană de la Cotroceni din 14 august 1916, unde corifeii vieții politicii românești, în frunte cu regele Ferdinand I, Ion I.C. Brătianu și Alexandru Marghiloman s-au pronunțat pentru ieșirea din neutralitate și intrarea în război alături de Antantă. Deschizând ședința, Ferdinand I a declarat: „*Văd situația în așa fel încât nu mai putem rămâne în neutralitate. De aici înainte victoria Puterilor Centrale este exclusă*”. [7, p. 148-152]

Cu o majoritate zdrobitoare, Consiliul a hotărât intrarea imediată în război, în care sens fuseseră semnate încă din 4 august 1916 cele două convenții, una politică și una militară, la a căror negociere regele Ferdinand participase nemijlocit. Cel ce s-a opus și de această dată hotărârii majorității celor prezenți la Cotroceni, a fost ca și la Consiliul de Coroană din 1914, bătrânul conservator P.P. Carp, rămânând de pomină, dialogul dintre acesta și rege din timpul dezbatărilor. Pentru semnificația lui, îl reproducem și noi. Carp a ținut să amintească regelui că era un Hohenzollern și că atunci când interesele patri-

ei de origine și ale patriei adoptive coincid, nu trebuie să iei o atitudine care să contrazică aceste duble interese. Regele a replicat: „*Domnule Carp, știi foarte bine că sunt un Hohenzollern, nu era nevoie să mi-o amintești dumneata. Dacă interesele patriei de origine ar corespunde cu cele ale României, n-aș ezita să adopt opiniile dumneavoastră. Această soluție ar fi fost cea mai ușoară pentru mine. Dar interesele României nu merg alături de cele ale Austro-Ungariei și, în consecință, cu cele ale Germaniei. De aceea /.../ cu sufletul torturat, am luat hotărârea de a-mi face datoria față de poporul român, ale cărui destine le conduc /.../ cu convingerea că decizia din aceste zile este singura care concordă cu destinele țării mele, România*”. La care, cu încăpățănarea-i caracteristică, P.P. Carp a ripostat: „*Sire, am trei fii, îi voi trimite pe toți trei pe front, totuși, doresc înfrângerea armatelor române, căci prefer România învinsă alături de Germania decât victorioasă alături de Rusia*”.

Și cu prilejul acestui Consiliu de Coroană s-a observat apropierea și chiar unitatea de vederi dintre cei doi protagoniști ai demersului nostru, regele Ferdinand I și Alexandru Marghiloman. Abordându-l pe ilustrul politician ce va prelua, înlocuindu-l pe P.P. Carp, conducerea Partidului Conservator chiar în acest an – 1914, regele Ferdinand îi cerea concursul. Diplomat cum îl știm, respectându-și totodată interlocutorul, dar și convingerile politice, Alexandru Marghiloman îi declara lui Ferdinand că nu poate semna o declarație de război împotriva Germaniei, dar dacă „*merge rău, voi fi aci pentru a vă ajuta*”. Mulțumindu-i lui Marghiloman regele, satisfăcut pe deplin îi spune că „*va conta mult pe sprijinul său*”, discuția încheindu-se cu angajamentul președintelui Partidului Conservator. „*La zile negre, mă veți găsi*” [5, p. 155].

Și nobilul conservator s-a ținut de cuvânt. El nu numai că nu s-a angajat în nici un fel în cumplita campanie antimonarhică dezlănțuită în România, după acceptarea condițiilor păcii cu Puterile Centrale de către forțele politice interne, dar în cele mai grele situații a căutat soluții pentru a apăra și încuraja pe Ferdinand, așa cum îi promisese încă de la semnarea tratatului

de pace cu Puterile Centrale (o pace „*tipic imperialistă, impusă României prin forță și dictat*” [8, f. 1], cum o caracterizează reputatul istoric Ioan Scurtu și care înlocuia starea de război cu un drastic regim de ocupație. Și nu au fost puține luările de poziții ale regelui României și măsurile practice adoptate la sugestia marelui om politic, atașat din ce în ce mai mult regelui său. Au avut prioritate acele acțiuni care, încurajate de rege, aveau să asigure unele dintre victoriile armatei române pe front precum cele de la Mărăști Mărășești și Oituz din vara anului 1917. Bine consiliat de experimentatul om politic, care a fost președintele Partidului Conservator, regele României s-a adresat în repetate rânduri soldaților săi care luptau pe front, încurajându-i și mai ales promițându-le că după încheierea ostilităților, vor fi răsplătiți după merit, acordându-li-se pământ (reforma agrară) și, totodată, dreptul de a participa la viața politică (reforma electorală), ambele aceste reforme fiind cu adevărat înfăptuite în anii imediat următori încheierii ostilităților. Adresându-se direct celor din tranșee, la Răcăciuni (Bacău), Ferdinand le spunea: „*Vouă, fii de țărani care ați apărut cu brațul vostru pământul unde v-ați născut, unde ați crescut, vă spun eu, regele vostru, că pe lângă răsplata cea mare a izbânzii, ați câștigat totodată, dreptul de a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pe care v-ați luptat. Vi se va da pământ. Eu, regele vostru, voi fi întâiul a da pildă; vi se va da o largă participare la treburile statului*”. [4, p. 41]

Și numai la o lună distanță (23 aprilie 1917) Ferdinand ținea să reia îndemnul adresat ostașilor săi, spunându-le: „*Întăresc încă o dată, făgăduința mea de rege, că după izbânda pe care o așteptăm, se va realiza pentru voi legiuita stăpânire asupra ogoarelor câștigate cu sângele vostru și prin vot obțesc, veți lua parte activă la alcătuirea unei Românie noi și mari, pe care o vom înfăptui împreună*”. [4, p. 40]

Ca să poată înfăptui asemenea nobile deziderate, regele României mai avea încă câteva obstacole aproape insurmontabile. Trebuia să încheie, în condiții cât mai favorabile războiul. Conștient

de valoarea omului politic care-i promisese sprijinul la greu, convins că acesta prin calitățile sale diplomatice va reuși să obțină condiții de pace cât mai bune, Ferdinand a apelat din nou la președintele Partidului Conservator, chemându-l la Iași pentru a-i încredința formarea unui nou guvern capabil să aducă pacea în condiții cât mai avantajoase. După unele surse, se pare că „*soluția Guvern Al. Marghiloman i-a fost sugerată lui Ferdinand de către regina Maria, care-l cunoștea foarte bine și îl aprecia în mod special*”. În amintirile sale, regina nota: „*Ne plăcea foarte mult să mergem la vila Albatros. Alexandru Marghiloman era omul elegant al Partidului Conservator, bine îmbrăcat, zămbitor, apropiat și plăcut în purtare. Era bogat, ținea cai de curse și avea o casă întocmită cu belșug. Îi plăcea să primească și primirile lui dovedeau o largă risipă și o oarecare dorință de a uimi. Relațiile noastre înfățișau pentru mine, latura ușoară și plăcută a vieții; la el, politica părea de mai mică însemnătate decât câștigătorii derby-ului, decât Parisul și eleganțele modei. În locuința de vară lângă Buzău, soția lui, născută Știrbey (mai târziu doamna Ion Brătianu) îl ajutase să întocmească o prea frumoasă grădină. Tot acolo, își avea herghelia*”. [9, p. 285]

Cam așa arăta ambientul în care își petrecea cea mai mare parte din timp omul de stat și conservatorul incoruptibil Al. Marghiloman. Odată preluată guvernarea, Al. Marghiloman avea de anihilat consecințele loviturilor repetate date monarhiei în ultimii 2 ani, dar și ale trădării aliatului rus, prin părăsirea frontului și jafurile la care se dedau soldații ruși care bolșevizându-se dezertau, părăsind în debandadă frontul. Deosebit de costisitoare au fost demersurile diplomatice angajate de România și regele Ferdinand pentru încheierea unui armistițiu. Revenit la Iași după o întâlnire la Răcăciuni cu O. Czernin, ministrul de externe austro-ungar, care puseseră problema păcii într-o manieră ultimativă, Ferdinand a convocat Consiliul de Coroană care s-a întrunit de trei ori, în zilele de 17-19 martie 1918. Problema luată în discuție în acest crucial moment pentru țară, era aceea a acceptării păcii oneroase oferită de Puterile

Centrale sau respingerea acestora și reînceperea ostilităților militare. [10]

Cum cea de a doua soluție era aproape imposibilă, Al. Averescu (prim-ministru în funcțiune) îl avertiza pe rege că armata nu poate face decât o slabă rezistență și a depus demisia guvernului său. În atari condiții. I.I.C. Brătianu și liberalii în general au propus regelui și acesta a acceptat să fie încredințată guvernarea conservatorilor, în concret, celui mai potrivit politician al vremii – Al. Marghiloman.

Unul dintre cei mai mari oameni politici din epocă, I.I.C. Brătianu, aprecia la Marghiloman faptul că el „se sacrificase și /.../ trebuie să se știe că acest om a salvat Coroana și Moldova și că acest lucru primează”.

Chemat de urgență la Iași, Al. Marghiloman are prilejul de a sta în două rânduri față în față cu regele care-l socotea, în raport cu convingerile sale politice, cel mai potrivit pentru tratarea și semnarea păcii. După instituirea păcii, prima urgență a guvernului Marghiloman a constituit-o continuarea tratatelor începute de Al. Averescu și semnarea păcii, lucru petrecut la 24 aprilie 1918 la București. Condițiile impuse de către Centrali și acceptate de Marghiloman erau dintre cele mai oneroase. Conștient că doar așa poate salva țara de o supunere totală germanilor, primul-ministru prezentând rezultatele tratatelor regelui, îi propunea ca în condițiile concrete ale frontului să fie de acord cu semnarea păcii așa cum se solicita de Austro-Ungaria și Germania, în speranța că la sfârșitul războiului condițiile păcii vor fi revăzute. După contituirea noului guvern, regele Ferdinand afirma: „Am făcut apel la Marghiloman, pentru că dintre toți oamenii politici rămași la București, el este cel care a făcut dovada de a fi avut cea mai mare grijă pentru interesele conservării țării și a instituțiilor sale.”

Deocamdată, Dobrogea era cedată Germaniei, România mai păstra doar un culoar prin care se asigura accesul la Marea Neagră, Austro-Ungaria își însușea o suprafață muntoasă de 5600 km², cu masivele Ceahlău, Parând, Negoiu, Caraiman, Vrancea. Germania își păstra întregul dispozitiv militar în România (era vorba

deci de un regim de ocupație militară – n.n.) starea de război devenind stare de ocupație și monopoliza surplusul de cereale, producția de petrol, șantierele navale ș.a. [11, p. 138]

Sfătuit de regina Maria, I.I.C. Brătianu și consiliat îndeaproape de Marghiloman, regele Ferdinand a refuzat să ratifice Tratatul de Pace de la București, ceea ce a făcut ca acesta să devină caduc din punct de vedere juridic, iar în toamna anului 1918, România să întrevadă posibilitatea înfrângerii Puterilor Centrale și prin reintrarea în luptă, să obțină la finele războiului, mult râvnita deplină unitate națională. [11, p. 145]

În aceeași manieră de conștientă înțelegere și colaborare, s-au manifestat regele și Alexandru Marghiloman (primul-ministru între 5 martie și 24 octombrie 1918) și pe parcursul dezvoltării și aprofundării demersurilor consacrate realizării unirii tuturor provinciilor românești la Patria Mamă, cel mai mult afirmându-se aceste opțiuni patriotice în cazul unirii Basarabiei cu Țara.

Odată guvernul Marghiloman instalat, sunt intensificate măsurile pentru prelungirea armistițiului semnat anterior la Focșani de generalul Al. Averescu, în calitatea sa de prim-ministru și crearea condițiilor pentru negocierea păcii. Despre primele acțiuni întreprinse de către liderul conservator odată instalat la guvern, ne lasă importante referiri un cunoscut om politic, istoric și literat din epocă, Theodorian Carada: „Primul său gest fu a se duce, la 26 martie 1918 la Chișinău, de a dobândi de la Sfatul Țării realipirea Basarabiei la Patria Mamă”, apoi se apleacă cu stăruință spre îmbunătățirea condițiilor păcii statornicite anterior de Al. Averescu și spre salvarea dinastiei și fruntariilor vestice amenințate de germani. Meritul său cel mai semnificativ constă în faptul că a reușit, cu toate că prin preliminarile păcii România se obligase să demobilizeze, să păstreze toate diviziile care, mai târziu, aveau să pătrundă în Ardeal. În ziua de 27 martie 1917, Sfatul Țării a declarat unirea Basarabiei cu România, ca urmare a unui vot al cărui rezultat a fost: 86 voturi „pentru”, 36 de „abțineri” și 3 voturi „împotriva”. După votare,

intrând în sală, primul ministru al României, Alexandru Marghiloman a dat o citire unei declarații regale: „*În numele poporului român și al regelui său Majestatea Sa Ferdinand I, iau act de hotărârea Sfatului Țării și proclam Basarabia unită, de data aceasta pentru totdeauna, cu România una și indivizibilă*”. [9, p. 289]

După exprimarea votului și citirea mesajului regal, Alexandru Marghiloman a declarat în calitate sa de prim-ministru: „*În numele poporului român, al regelui Ferdinand I, iau act de unirea Basarabiei cu România, de aici înainte și în veci*”. [9, p. 289]

Se încheia astfel, în primăvara anului 1918, un capitol fulminant din activitatea în slujba țării, a aceluia care, hulit sau blamat de mulți, nu s-a dat la o parte de la înfăptuirea cu vigoare și aplomb a destinului său de salvator al țării. El a semnat pacea de la Cotroceni (iunie 1918) „*cea-sul cel mai amar al vieții mele*”, cum personal a socotit acest moment, sperând să obțină condiții mai ușoare din partea Germaniei și Austro-Ungariei. Acest episod și consecințele lui au fost cele mai controversate din lunga carieră politică a ilustrului conservator. Cu toate că cele 31 de articole ale actului semnat aveau prevederi militare, materiale și teritoriale extrem de grele, înțelegem că semnarea în sine a păcii a fost un act de salvare a țării ce a facilitat condiții favorabile reluării, în toamna anului 1918, a ofensivei militare și împlinirea visului de înfăptuire a României Mari. Prioritățile lui au fost, pe întreaga perioadă a guvernării Coroana, Armata și România. Eforturile sale după înfăptuirea actului de la Chișinău, din 27 martie 1918, s-a îndreptat spre facilitarea înfăptuirii unirii și a celorlalte provincii aflate sub dominație străină, Bucovina și Transilvania. Întregul mandat al curajosului demnitar a stat sub două grele lovituri asupra statului român: dezastrul provocat de război și lașitatea politică a celor care n-au fost capabili să-și asume răspunderea eșecului până la capăt.

Cum se știe, în toamna anului 1918, Primul Război Mondial s-a încheiat prin înfrângerea Puterilor Centrale și semnarea de către acestea a actelor de capitulare. În aceste condiții, guvernul Marghiloman a fost înlăturat, iar Parla-

mentul ales sub acest guvern a fost dizolvat prin Decretul Regal din 5 noiembrie 1918. Cu excepția lui Marghiloman și a câtorva adepți ai săi, nimeni nu a protestat împotriva acestei decizii și, în consecință, regele a constituit un nou guvern prezidat de generalul Constantin Coandă. Se puna astfel capăt unei fructuoase colaborări dintre regele Ferdinand și marele om politic, care a fost președintele Partidului Conservator – Alexandru Marghiloman.

Noul guvern, chiar dacă în opinia publică este socotit ca ne semnificativ, „*un guvern de pensionari*”, avea să rămână în istoria noastră modernă, cu meritul de a fi decretat cea de a doua mobilizare a armatei și, prin ultimatumul adresat Comandamentului Superior German din teritoriul ocupat a alungat trupele germane de pe cuprinsul țării. În proclamația adresată ostașilor și poporului român, regele Ferdinand preciza că „*reîncepea lupta pentru înfăptuirea visului de veacuri: unirea tuturor românilor*”.

Marghiloman a fost omul politic de sacrificiu în acest sens, înscriindu-se în întreaga lui carieră de prim-ministru, fiind pus în slujba Coroanei și a țării. Cum era și firesc, atitudinea sa i-a adus etichetarea de „trădător” din partea unor neputincioși și adversari politici. Dar Marghiloman a stat în fața opiniei publice cu seninătatea conștiinței curate și cu inconfundabila bunătate a sufletului său, ceea ce a făcut ca societatea și lumea politică interbelică să-l perceapă ca pe un mare sacrificat.

Acum, la trecerea a mai bine de un veac de la acea guvernare de sacrificiu asumat, putem spune că Alexandru Marghiloman și executivul său și-au atins obiectivul de apărare a statalității românești, a dinastiei sale conducătoare și a armatei naționale.

Nicolae Iorga sublinia, cu referire la Alexandru Marghiloman, că „*...acesta a fost o tragică victimă a unor grozave împrejurări, dar și o podoabă a vieții noastre publice*”, iar el, primul ministru, și-a atins obiectivul de apărare a statului român, a dinastiei sale conducătoare și a armatei naționale. Acum, când îl privim retrospectiv, putem aprecia că prețul plătit de „*marele om de stat*” care a fost Marghiloman, a fost însă

extrem de mare. Calomniat, hulit și lovit permanent de adversarii săi politici, imediat după anul 1919, a reușit prin conduita sa, stând neclintit să se mențină la standardele de performanță politică cele mai înalte, ignorându-i pe toți neaveniții care încercau să-i facă viața amară.

Note și referințe bibliografice:

1. *100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman*. Volumul sesiunii internaționale de comunicări științifice. Buzău, 22-23 martie 2018. Buzău: Mad Linotype, 2018, p. 78.
2. Kirițescu, Constantin. *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916–1919*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 295.
3. Biblioteca Națională, fond St. Georges, ... XIX/1-9.
4. Scurtu, Ioan. *Regele Ferdinand I*, București: Editura Garamond, p. 25.
5. Marghiloman, Alexandru. *Note politice*, Vol. II / 1916–1917, p. 141.
6. Arhivele Istorice Centrale, fond Casa Regală, d. 16 / 1916, f. 1 sau d. 17 / 1916, f. 1.
7. Vezi AIC, fond Casa Regală, d. 13/1916, f. 1-5 sau Alexandru Marghiloman, *Note politice*, Vol. II, 1916–1917, p. 148-152.
8. ANIC, fond Casa Regală, d. 10/1918, f. 1.
9. Nicoară, Marius Adrian. *Ministeriatele lui Alexandru Marghiloman*. În: *100 de ani de la Unirea Basarabiei u România. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman*. Volumul sesiunii internaționale de comunicări științifice. Buzău, 22-23 martie 2018. Buzău: Mad Linotype, 2018, p. 285.
10. Nota autorului/n.a., cinic, O. Czernin îi rezuma regelui Ferdinand următoarele 9 puncte (condiții) pentru încheierea păcii: 1) Dobrogea; 2) Dunărea fluviu german; 3) Severinul; 4) Broșteni–Mircești; 5) Trecătorile; 6) Dezarmarea armatei; 7) Drumurile de fier; 8) Trecerea germanilor prin țară contra Rusiei; 9) Petrolul pe 80 de ani (I. Scurtu, op. cit., p. 50).
11. Tănase, Mircea. *Alexandru Marghiloman vs Alexandru Averescu. Discursuri, răspunsuri și răspun-deri în Parlamentul României în 1918*. În: *100 de ani de la Unirea Basarabiei u România. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman*. Volumul sesiunii internaționale de comunicări științifice. Buzău, 22-23 martie 2018. Buzău: Mad Linotype, 2018, p. 138.

Regele Ferdinand, Alexandru Marghiloman și Unirea Basarabiei

Rezumat. Comunicarea prezentată, prilejuită de aniversarea a 100 de ani de la întronarea de la Alba Iulia, se dorește un omagiu și pioasă recunoștință aduse regelui Ferdinand și omului politic de profundă rezonanță patriotică, cel ce a fost pentru aproape 15 ani președintele Partidului Conservator – Alexandru Marghiloman. Ambii, atât regele, cât și veritabilul om politic conservator, au fost animați, în anii Primului Război Mondial, de o stăruință deosebită pentru îndeplinirea marelui deziderat al unificării depline a tuturor teritoriilor românești și făurirea României Mari. Regele „unificator”, sfătuit îndeaproape de o camarilă competentă am spune, care avea la vârf pe inegalabilul lider liberal I.I.C. Brătianu și pe regina Maria. Chiar dacă nu excela în aptitudinile specifice unui adevărat lider politic, fiind mai mult înclinat spre preocupările științifice și culturale, regele Ferdinand a știut să-și aleagă sfetnicii și să-i angajeze la îndeplinirea idealurilor naționale. Așa a fost cazul lui Alexandru Marghiloman, care pentru capacitățile sale deosebite, a fost ales de I.I.C. Brătianu și propus regelui pentru a forma guvernul care să trateze și să încheie pacea cu Puterile Centrale, atunci când țara se afla în mare pericol, în primăvara anului 1916. În lucrarea noastră, am insistat pe prezentarea cât mai realistă a felului în care Alexandru Marghiloman și echipa sa au acționat pentru salvarea țării, dar mai ales a acelor măsuri și acțiuni întreprinse în condițiile încheierii armistițiului și semnării capitulării separate de către Puterile Centrale învinse. Am insistat, de asemenea, pe o prezentare cât mai realistă a celor două personalități ale epocii, care în egală măsură și-au pus amprenta pe frontispiciul a ceea ce avea să devină, prin eforturile comune ale suveranului, dar și ale președintelui Partidului Conservator, România Mare.

Cuvinte-cheie: Regele Ferdinand, Partidul Conservator, liberalii, teritoriu, România Mare, I.I.C. Brătianu, guvern, parlament, război, tratat, pace, guvern, lider, politic, liberal, conservator, armată, dinastie, capitală, politician, adversar etc.

King Ferdinand I, Alexandru Marghiloman and the Union of Bessarabia

Abstract. The communication presented, on the occasion of the 100th anniversary of the enthronement of Alba Iulia, wishes a tribute and pious gratitude to King Ferdinand and the politician of deep patriotic resonance, who was for almost 15 years the president of the Conservative Party – Alexandru Marghiloman. Both the king and the true conservative politician were animated in the years of the First World War, by a special perseverance to fulfill the great desideratum of the full unification of all Romanian territories and the creation of Great România. The “unifying” king, closely advised by a competent chamberlain, I would say, who had at his top the incomparable liberal leader I.I.C. Brătianu and Queen Maria. Even if he did not excel in the specific skills of a true political leader, being more inclined to scientific and cultural concerns, King Ferdinand knew how to choose his advisers and engage them in the fulfillment of national ideals. Such was the case of Alexandru Marghiloman, who, due to his special abilities, was elected by I.I.C. Brătianu and proposed to the king to form a government that would treat and conclude peace with the Central Powers, when the country was in great danger, in the spring of 1916. In our paper, we insisted on the most realistic presentation of the way in which Alexandru Marghiloman and his team acted to save the country, but especially of those measures and actions taken under the conditions of concluding the armistice and signing the separate capitulation by the defeated Central Powers. I also insisted on a more realistic presentation of the two personalities of the time, who also left their mark on the front page of what would become, through the joint efforts of the sovereign, also of the president of the Conservative Party, Greater Romania.

Keywords: King Ferdinand, Conservative Party, liberals, territory, Greater România, I.I.C. Brătianu, Government, Parliament, war, treaty, peace, government, leader, politician, liberal, conservative, army, dynasty, capital, politician, opponent etc.

Profesor universitar, doctor habilitat, Universitatea de Stat din Moldova, membru de onoare al AOSR, președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova „Alexandru Moșanu”; specialist în Istoria contemporană a Românilor și Universală, autorul unor monografii referitoare la Problema poloneză în anii celui de-al Doilea Război Mondial la Basarabia în anii celei de-a doua conflagrații mondiale la istoria actuală a Federației Ruse etc. Conducătorul Programului de Stat „Recuperarea și valorificarea memoriei victimelor regimului comunist de ocupație, 1940–1941; 1944–1953”.

Anatol PETRENCU

ALEXANDRU MARGHILOMAN ȘI UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA: ASPECTE ISTORIOGRAFICE

În cele ce urmează vom expune succint modul de prezentare a activității politice a primului ministru al României Alexandru Marghiloman în actul istoric al Unirii Basarabiei cu România în viziunea istoriografiei sovietice și post-sovietice, în lucrările istoricilor de dincoace de Prut. Vom încerca să găsim răspuns la întrebarea de ce Alexandru Marghiloman este (a fost) trecut cu vederea în opinia publică din Republica Moldova.

În condițiile URSS-lui, stat prin excelență totalitar, istoria a fost supusă definitiv discursului politic al dictatorului Iosif Stalin. Astfel, în *Raportul politic al Comitetului Central al Partidului comunist (bolșevic) al URSS*, prezentat Congresului al XVI-lea (29 iunie 1930), Iosif Stalin s-a referit și la relațiile URSS-ului cu statele capitaliste (occidentale), la plata datoriilor Guvernelor Țariste și Provizoriu, datorii pe care Executivul sovietic nu dorea să le restituie sau condiționa întoarcere lor. Iosif Stalin ironiza pe seama argumentelor invocate de occidentali, și anume: a dreptului internațional și a obligațiilor internaționale: „Dar pe baza cărui drept internațional domnii «aliați» au separat Basarabia de URSS și au dat-o în robie boierilor români?” [1, p. 258].

Astfel, Iosif Stalin a considerat că nu basarabienii au votat Unirea, că nu România a acceptat realizarea Unirii; în viziunea lui, statele occidentale, foste aliante ale Rusiei în Primul Război Mondial (ele au fost nominalizate – SUA, Marea Britanie, Franța), „au dezlipit” Basarabia de URSS care, la acel moment, 1918, nu exista deocamdată.

Mai târziu, istoricii sovietici „au coborât” la temă, păstrând însă spiritul de ură față de România și față de decizia Sfatului Țării. În 1953 a fost scos de sub tipar volumul al II-lea al *Istoriei Moldovei*, în limba rusă, ai cărui autori au trasat, pentru mulți ani înainte, modul de prezentare a evenimentelor din anii 1917–1918 din Basarabia. Pentru acești autori, Sfatul Țării a fost un organ „autoproclamat” și „contrarevoluționar”. În opinia lor, votul Sfatului Țării a fost o „înscenare” realizată împotriva voinței „maselor truditoare”, prin care „boierii români” au comis „un act tâlhăresc de anexare a Basarabiei” [2, p. 53].

În 1970 a fost publicat volumul doi al *Istoriei RSS Moldovenești*. Capitolul referitor la evenimentele din Basarabia din 1917–1918 a fost redactat de N.D. Roitman. La scurgerea a 17 ani de la editarea primei sinteze a *Istoriei RSSM*, constatăm că tonalitatea și prezentarea eve-

nimentelor, cuvintele folosite sunt identice cu cele din 1953. În opinia autorului, Sfatul Țării (luat între ghilimele) a fost un organ „burghezo-naționalist”, „împostor” și „contrarevoluționar”. N. Roitman a introdus în capitolul dat numele conducătorilor Sfatului Țării: Ion Inculeț, Daniel Ciugureanu și Pan Halippa, care „în martie 1918, au sosit la Iași pentru «tratative» cu guvernul român și reprezentanții Antantei” [3, p. 92]. Astfel, autorul a nominalizat câțiva oameni politici basarabeni plecați la Iași pentru negocieri cu Guvernul României. Deducem – cu Alexandru Marghiloman.

Câțiva ani mai târziu, a fost scos de sub tipar volumul al șaselea al *Enciclopediei sovietice moldovenești*, în care sunt câteva aliniate referitoare la Sfatul Țării (autorul articolului – A. Esaulenco). Aceeași prezentare a Sfatului Țării: „organizație contrarevoluționară, creată de naționaliștii burghezi moldoveni cu ajutorul României regale pentru a lichida Sovietele și a zădărnici biruința revoluției socialiste în Basarabia” [4, p. 320].

Așadar, istoriografia sovietică a prezentat evenimentele din Basarabia din anii 1917-1918 într-o lumină denaturată, a omis cu bună știință mișcarea de renaștere națională a românilor basarabeni, a negat legitimitatea Sfatului Țării, organ legislativ al Republicii Democratice Moldovenești (Basarabiei), a votului, exprimat de deputați pe data de 27 martie 1918, de Unire a Basarabiei cu România. Marile personalități ale timpului, inclusiv prim-ministrul României Alexandru Marghiloman, au fost neglijate, date uitării.

Din a doua jumătate a anilor '80 ai secolului trecut regimul totalitar sovietic a fost nevoit să promoveze politica de restructurare a economiei URSS, însoțită de numita „transparență”; altfel spus – de liberalizare a regimului. Restructurarea și transparența, promovate de Mihail Gorbaciov, au ajuns cu întârziere în RSS Moldovenească. Abia în 1988, în presa de la Chișinău, au fost publicate primele articole în care istoricii basarabeni au ridicat probleme legate de Deportările în Siberia a populației basarabene, de Foametea organizată în anii 1946-1947,

de chimizarea excesivă a solurilor etc. Datorită avântului Mișcării de renaștere națională, autoritățile comuniste au fost nevoite să accepte trecerea scrisului la grafia latină, iar limba română (numită impropriu „moldovenească”) a fost decretată limbă de stat (31 august 1989). La 23 iunie 1990, RSS Moldova își proclamă suveranitatea, iar la 27 august 1991 – Independența de stat a Republicii Moldova față de fostul Imperiu sovietic. Astfel, în Republica Moldova s-au creat condiții propice pentru studierea și prezentarea corectă a istoriei Basarabiei.

Unul dintre subiectele deosebit de importante asupra cărora s-au aplecat istoricii basarabeni a fost Unirea Basarabiei cu România. Au fost publicate articole în reviste de specialitate (*Patrimoniu, Cugetul, Revista de Istorie a Moldovei* etc.), culegeri de documente [5]. Către 1998 (împlinirea a 80 de ani de la Unirea Basarabiei cu România) a fost publicat un șir de monografii [6; 7], enciclopedia *Sfatul Țării* [8] și altele.

Unul dintre cei mai prolifici istorici basarabeni care au valorificat din plin subiectul Unirii Basarabiei cu România este istoricul dr. Ion Țurcanu. În operele sale, bazându-se pe diverse surse memorialistice, pe presa timpului și pe documente de arhivă, dr. Ion Țurcanu a promovat următoarele teze:

- Armata Româna, care în ianuarie 1918 a intrat în Basarabia, avea sarcina alungării bolșevicilor din spațiul pruto-nistean [7, p. 145-146];

- Autorul citat consideră că populația Basarabiei „era străină ideii naționale românești”. El a făcut trimitere la declarațiile adversarilor Unirii, stabiliți la Odesa, care au constituit așa-numitul „Comitet pentru eliberarea Basarabiei” și citează din documentele numitului „Comitet”: „România nu a încercat deloc să propage ideea națională românească în sânul populației moldovenești basarabene”, și conchide: „Iată o realitate cât se poate de tristă pentru politica oficială națională românească” [7, p. 144].

Astfel, în opinia lui I. Țurcanu, Armata Română și românii basarabeni nu au contribuit la Unire, ceea ce nu este adevărat. Teza dlui I. Țurcanu a fost combătută argumentat de regretatul istoric Valeriu Popovschi, care sublinia: Ion

Țurcanu afirmă „într-un mod extrem de categoric, că toate inițiativele maselor populare din ținut în favoarea Unirii n-au avut absolut nicio importanță și că ele (masele populare – V.P.) în genere «trebuie excluse din lista factorilor în virtutea cărora a fost înfăptuit acest act»”. Valeriu Popovschi continuă: „Ion Țurcanu practic neagă și importanța altor factori în făurirea Unirii, inclusiv rolul Sfatului Țării, reducând totul la simpla dorință a primului-ministru român A. Marghiloman de a o realiza în rezultatul unei înțelegeri cu Puterile Centrale” [9, p. 91].

Istoricul Ion Țurcanu consideră că au existat mai mulți factori care, obiectiv, au lucrat în același sens. În primul rând, este vorba de poziția marilor proprietari funciari basarabeni care au pledat clar pentru Unirea Basarabiei cu România, s-au adresat regelui Ferdinand I și guvernului român (citește – Alexandru Marghiloman) [7, p. 172]. În susținerea acestei teze, autorul citează din documentele publicate în cartea lui Ștefan Ciobanu [10]. În al doilea rând, făcând trimitere la lucrarea Generalului Schina, istoricul citat comentează o frază care ar fi spus-o A. Marghiloman în timpul banchetului din seara zilei de 27 martie 1918 și anume: „Unirea s-a făcut la București”, adică cu acceptul Puterilor Centrale. Astfel, Ion Țurcanu evidențiază doi factori ce au contribuit la Unirea Basarabiei cu România: dorința fierbinte a lui A. Marghiloman de a înfăptui Unirea Basarabiei cu România și poziția favorabilă a Puterilor Centrale.

Istoricii care au scris despre Unirea Basarabiei cu România din 27 martie 1918 au menționat vasta activitate pe care a efectuat-o Alexandru Marghiloman în perioada de până la ședința Sfatului Țării, prezența lui în ședința plenară a Parlamentului basarabean și discursul de după votare. Aceste fapte sunt cunoscute atât specialiștilor, cât și cercurilor mai largi de cititori. În acest sens, dacă A. Marghiloman a avut un rol definitoriu în actul Unirii, atunci cine, când, pentru ce și cât de „justificat” i-a dat „bile negre” premierului român Alexandru Marghiloman?

În cartea deja citată, semnată de Ion Țurcanu, autorul a publicat un studiu întocmit de *Foreign Office* (Ministerul de Externe al Marii

Britanii) la 12 august 1918, în care, printre altele, este prezentată nelișiștea lui Constantin Stere față de eschivările lui A. Marghiloman de a înfăptui reforma agrară și electorală. Autorii documentului scriu în continuare: „Este perfect lămurit pentru criticul imparțial din afară că Marghiloman n-are nici cea mai mică intenție să-și realizeze promisiunile (...). Cu privire la reforma agrară, el nu poate în mod evident să-și înstrăineze susținătorii săi boieri, nici dacă ar dori-o, n-ar putea să facă acest lucru în prezent, deoarece stăpânii săi germani nu numai că preferă, pentru motive politice, o mică clică de proprietari de pământ cu care ei pot mai ușor negocia, dar sunt foarte opuși la orice schimbare agrară care ar putea să afecteze producția agrară de care depind ei” [7, p. 283].

Cu regret, istoricul Ion Țurcanu nu a dat niște explicații la aceste afirmații părtinitoare și tendențioase.

Acest document a fost redactat în august 1918, timp în care, la Chișinău, activa Comisia agrară a Sfatului Țării și care examina problema exproprierii marilor latifundii și împrumutării țăranilor cu pământ, prim-ministrul României fiind chiar Alexandru Marghiloman. Este o contradicție evidentă: pe de o parte s-a afirmat cum că A. Marghiloman nu dorea înfăptuirea reformei agrare, pe de altă parte, pe perioada mandatului lui a activat Comisia Agrară a Sfatului Țării având sarcina elaborării Legii privind proprietatea asupra pământului.

Tot atunci (în august 1918) nu fusese încă publicate *Notele politice* ale lui A. Marghiloman, din care cititorul imparțial să se convingă că Alexandru Marghiloman nu avea „stăpâni germani”. A fost o opinie greșită a Ministerului de Externe britanic. Sau, dimpotrivă, strecurată cu bună știință: Mare Britanie continua războiul cu Germania, iar Pacea de la București, impusă de Germania și Austro-Ungaria României, nu putea fi pe placul britanicilor.

În același volum a fost publicat un alt document, în limba rusă – un discurs rostit la 7 octombrie 1918 de Nicolai N. Alexandri (1859–1931), decanul de vârstă al Sfatului Țării, care s-a pronunțat împotriva deciziei Sfatului Ță-

rii de Unire necondiționată (în mod special N. Alexandri dorea păstrarea „autonomiei” Basarabiei în cadrul României întregite, ceea ce era în contradicție evidentă cu prevederile Constituției României) în care vorbitorul spunea despre A. Marghiloman: „Fizionomia lui Marghiloman este clară, expresivă, precisă. Ea nu ne atrage, ci inspiră dezgust. A lucra pentru ea ar fi o crimă...” [7, p. 290]. Din nou, textul a fost lăsat fără comentarii care s-au impus în mod obligatoriu: după revoluția din februarie 1917, Rusia democratică s-a dorit a fi un stat federal după modelul Statelor Unite ale Americii, cu recunoașterea dreptului la autonomie națională a popoarelor din fostul imperiu, numit „țemnița popoarelor”. Această teză (revendicare) – de autonomie regională – a fost promovată de oamenii politici basarabeni în condițiile Rusiei democratice. Dar această dorință și-a pierdut actualitatea în condițiile în care Sfatul Țării a votat Unirea cu România, a cărei Constituție nu admitea autonomii de niciun fel.

Problema care a existat atunci și care este prezentată subiectiv în prezent este cea legată de exproprierea pământului și împrăștierea țăranilor. Așa cum am scris mai sus, marii latifundiași basarabeni au pledat pentru Unirea Basarabiei cu România (chiar dacă erau de alte etnii decât cea română), asta pentru a-și păstra proprietățile funciare. În acest sens, ei au găsit susținere din partea conducerii României. Istoricul Ion Țurcanu remarcă: „Dat fiind caracterul guvernării românești, alcătuită din oameni cu multă avere, de regulă, mari moșieri, care nu puteau avea nici o solitudine pentru țăranii, ba dimpotrivă, îi urau (dovadă: reprimarea sălbatică a răscoalelor țăărănești din 1888 și 1907), precum și marile necazuri pe care această guvernare le-a avut din partea trupelor ruse bolșevizate de pe Frontul Român, e de la sine înțeles că ea nu a putut să nu simpatizeze cu boierii din Basarabia, chiar dacă cea mai mare parte a acestora nu erau români” [11, p. 31]. Este citat Alexandru Marghiloman care promite ajutor acordat marilor proprietari basarabeni. Toate acestea în condițiile în care Sfatul Țării a declarat socializarea

pământului și împărțirea lui celor ce muncesc. În altă parte, I. Țurcanu a afirmat: „Se cunoaște prea bine că nu doar Marghiloman, ci toată clasa politică și bogată din România nu agreea Sfatul Țării și deci nu era de așteptat ca guvernul român, curtea regală sau parlamentarii să accepte o lege agrară făcută de deputații-țărani basarabeni, care chiar dacă nu ar fi fost influențați deloc de revoluția rusă, oricum erau adversari de neîmpăcat ai moșierilor, exploatatorii lor din tată-n fiu, așa cum, între altele, foarte bine o arată documentele Sfatului Țării, și în special cele ale Comisiei Agrare” [12, p. 41]. Documentele la care a făcut referire istoricul Ion Țurcanu demonstrează că marii proprietari erau conștienți de necesitatea împrăștiării țăranilor cu puțin pământ sau fără pământ și căutau soluții legale de rezolvare a problemei. În plus, marii proprietari aveau și ei partea lor de dreptate, atunci când era vorba de păstrarea unor mari ferme agricole, de centre de selecție a semințelor, ferme de vite etc. Observăm că faptele au fost prezentate cu părtinire, subiectiv. De aici și marginalizarea marii personalități a românilor – Alexandru Marghiloman.

Referințe bibliografice:

1. Сталин, Иосиф, *Политический отчет Центрального Комитета XVI съезду ВКП (б)*, 27 июня 1930 г., в И. В. Сталин, *Сочинения*, том 12 (апрель 1929 – июнь 1930) [Iosif Stalin, *Raportul politic al Comitetului Central adresat Congresului al XVI-lea al Partidului Comunist (bolșevic) al URSS*, 27 iunie 1930. În: I.V. Stalin, *Opere*, Vol. 12 (aprilie 1929 – iunie 1930)], Moscova, 1949.

2. *История Молдавии*, том 2 (*От Великой октябрьской социалистической революции до наших дней*) [Istoria Moldovei, Vol. 2 (*De la Marea revoluție socialistă din Octombrie până în zilele noastre*)], Chișinău: Editura „Școala sovietică”, 1953.

3. *Istoria RSS Moldovenești*, Vol. II (*De la Marea revoluție socialistă din Octombrie până în zilele noastre*), Chișinău, 1970 (redactată cu litere rusești).

4. *Enciclopedia sovietică moldovenească*, Vol. 6, Chișinău, 1976.

5. *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917–1918. Documente*. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău: Editura Hyperion, 1995 (inclusiv discursul lui A. Marghiloman în ședința Sfatului Țării din 27 martie 1918, p. 200–202; 211).

6. Moraru, Anton; Negrei, Ion, *Anul 1918 – ora astrală a Neamului Românesc*, Chișinău: Editura Civitas, 1998, 223 p.
7. Țurcanu, Ion, *Unirea Basarabiei cu România. Preludii, premise, realizări. 1918*, Chișinău: Firma editorial-poligrafică „Tipografia Centrală”, 1998.
8. Colesnic, Iurie, *Sfatul Țării. Enciclopedie*, Chișinău: Editura Museum, 1998 (despre Alexandru Marghiloman la p. 263)
9. Popovschi, Valeriu, *Basarabia în epoca renașterii naționale: 1917–1918. Fenomene politice, instituții, personalități*, Chișinău: Editura Serebia, 2018.
10. Ciobanu, Ștefan, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917–1918*, Chișinău, 1993.
11. Țurcanu, Ion, *Între sublim și tragic. Sfatul Țării în documentele sale fundamentale. În: Sfatul Țării: Documente, Vol. I, Procesele verbale ale ședințelor în plen*, Chișinău: Editura Știința, 2016.
12. Țurcanu, Ion, *Legiferarea agrară în Sfatul Țării. Un obiectiv de cercetare ambițios, imperios și anevorios*, în *Sfatul Țării: Documente, Vol. II. Procesele verbale ale ședințelor Comisiei Agrare*, Chișinău: Știința, 2018.

Alexandru Marghiloman și Unirea Basarabiei cu România: aspecte istoriografice

Rezumat. În istoriografia sovietică, supusă dictatului ideologic, tema Unirii Basarabiei cu România, a rolului marilor personalități ale timpului, în același rând a prim-ministrului României Alexandru Marghiloman, a fost distorsionată sau neglijată. Interesul pentru marele eveniment din 27 martie 1918 din Basarabia apare în anii Restructurării promovate de Mihail Gorbaciov și, mai ales, după proclamarea Independenței de Stat a Republicii Moldova. Istoricii basarabeni au studiat diverse probleme legate de actul Unirii din 1918, au publicat culegeri de documente, articole, monografii, au organizat conferințe științifice consacrate Unirii Basarabiei cu România, personalităților timpului respectiv. Printre alți oameni politici, istoricii l-au prezentat și pe A. Marghiloman. Examinarea acestor studii demonstrează că prim-ministrul României a fost expus în mod părtinitor, subiectiv, ca o persoană reacționară, solidară cu „boierii” basarabeni, pornită împotriva reformei agrare și împrăștiării țăranilor cu pământ. Documentele publicate, memoriile oamenilor politici ai vremii, presa demonstrează că Alexandru Marghiloman a promovat interesele Națiunii Române, a ținut cont de doleanțele diferitor pături sociale, iar istoricii de astăzi au sarcina examinării obiective, „fără ură și părtinire” a marii personalități Alexandru Marghiloman.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, Basarabia, Unirea, România, memorie, uitare.

Alexandru Marghiloman and the Union of Bessarabia with Romania: Historiographical Aspects

Abstract. In Soviet historiography, subject to ideological dictates, the theme of the Union of Bessarabia with Romania, the role of the great personalities of the time, in the same line of the Prime Minister of Romania Alexandru Marghiloman, was distorted or neglected. The interest for the great event of March 27, 1918 in Bessarabia appears in the years of Restructuring promoted by Mikhail Gorbachev and especially after the proclamation of the State Independence of the Republic of Moldova. Bessarabian historians studied various issues related to the act of Union of 1918, published collections of documents, articles, monographs, organized scientific conferences dedicated to the Union of Bessarabia with Romania, personalities of that time. Among other politicians, historians also introduced A. Marghiloman.

Examination of these studies shows that the Prime Minister of Romania was biased, subjectively exposed as a reactionary person, in solidarity with the Bessarabian “boyars”, against the agrarian reform and the ownership of land by the peasants. The published documents, the memoirs of the politicians of the time, the press show that Alexandru Marghiloman promoted the interests of the Romanian Nation, took into account the wishes of different social strata, and today’s historians have the task of objective examination, “without hatred and bias” of the great personality Alexandru Marghiloman.

Keywords: Alexandru Marghiloman, Bessarabia, the Union, România, memory, forgetfulness.

Dan PRISACARU

Doctor în istorie, colonel (rez) Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, Filiala Iași, cadru didactic asociat la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, România.

ALEXANDRU MARGHILOMAN – „MANTAUĂ DE VREME REA” A ESTABLISHMENT-ULUI POLITIC ROMÂNESC ÎN ANII 1916–1918. REPERE

MOTTO:

„Eu, Brătianu, în caz de reușesc francezii; D-ta, Marghiloman, în caz de reușesc germanii.”

Constantin Bacalbașa, „Adevărul”, din 13 mai 1925

„Sire, când va fi nevoie mă vei găsi. Și când m-a chemat la 7 martie 1918, m-a găsit căine credincios pe treapta Dinastiei.”

Alexandru Marghiloman, Ședința Adunării Deputaților din
17 decembrie 1919

„România Mare nu s-a făcut nici după concepțiile dvs. politice, nici după planurile noastre... dacă reușea o concepție politică, pierdeam Basarabia, dacă reușea până la capăt altă concepție politică, nu aveam Ardealul. Și atunci, domnii mei, să ne plecăm fruntea înaintea unui geniu mai mare decât al nostru, înaintea unei pronii, care a fost mai înțeleaptă decât noi. Numiți-o Providență, numiți-o geniul rasei, botezați-o cum vreți voi; să știți că România a ieșit din instinctul tuturor românilor, nu din calculele făcute de unii.”

Alexandru Marghiloman, 1920

Ascensiunea și declinul politic ale celui supranumit „lordul valah”, Alexandru Marghiloman, se suprapune, în linii generale, cu cele ale conservatorismului românesc. Intrat în viața politică românească alături de junimiștii lui Petre P. Carp, se va impune în Partidul Conservator ca unul dintre cei mai capabili, abili și influenți oameni politici. Apogeul său coincide, din nefericire, cu una dintre perioadele de grele încercări, dar și de izbânzi, din istoria noastră

națională, aceea a primei conflagrații mondiale, care, pentru România a însemnat Războiul de Întregire Națională (15/28 august 1916 – 20 martie 1920). Ales președinte al Partidului Conservator în anul izbucnirii Primului Război Mondial, Alexandru Marghiloman avea să fie martor la încercările prin care va trece țara și al procesului ireversibil de ieșire din viața publică a formațiunii politice pe care o conducea [1, p. 7].

Potrivit aprecierii unor experți în politologie, măreția și decăderea lui Marghiloman și a conservatorismului românesc sunt situate între cele două păci de la București: din 10 august 1913, de la încheierea celui de-al Doilea Război Balcanic și din 24 aprilie/7 mai 1918, cu Puterile Centrale. Între ele este un arc de timp, care corespunde unei perioade de ascensiune și glorie, urmată de înfrângere și declin [2, p. 21-22].

După cum se cunoaște, în Consiliul de Coroană din 21 iulie/3 august 1914, Alexandru Marghiloman a susținut cu fermitate soluția neutralității, demonstrând, în termeni juridici, că România nu era obligată să intre în război alături de Puterile Centrale [3, p. 38-44]. Poziția lui Marghiloman a fost de a nu merge de partea Rusiei, cunoscut fiind faptul că aceasta urmărea accesul și controlul asupra Strâmțorilor, fapt ce ar fi însemnat intrarea României în sfera influenței ruse. Neutralitatea era în concepția acestuia cea mai avantajoasă soluție, întrucât o alăturare de partea Triplei Alianțe ar fi reprezentat „părăsirea, pentru foarte multă vreme, a ideii românismului din Austria și alte locuri” [4, p. 230-236]. În final, Consiliul de Coroană va decide ca România să rămână neutră față de conflictul izbucnit, motivându-se că Austro-Ungaria a fost cea care a declarat război Serbiei și astfel nu se poate fi activat *casus-foederis* [4, p. 230-236].

Moartea Regelui Carol I l-a pus în dificultate pe Alexandru Marghiloman, deoarece Ion I.C. Brătianu începea să fie convins că nu mai este necesară crearea unei rezerve politice. În timpul vieții bătrânului suveran, președintele Partidului Național Liberal a apelat la această soluție pentru a-l convinge să accepte politica sa. Cu Regele Ferdinand nu mai era nevoie, în condițiile în care Ion I.C. Brătianu era acum sigur de ascendentul pe care îl avea asupra Familiei Regale, iar pe de altă parte, se angajase de partea Antantei, fiind sigur că aceasta va învinge. În noua situație, liderul conservatorilor îi era nefolositor. Marghiloman însă rămâne ferm în convingerea sa că țara are nevoie de o alternativă politică și că neutralitatea trebuie păstrată cu orice preț, ceea ce va duce, în vara

anului 1915, la ruptura Partidului Conservator, prin desprinderea grupării N. Filipescu – I. Lahovari. Aceasta se apropiase mult de Take Ionescu, susținând intrarea imediată a țării în război, de partea Antantei. Principalul susținător al lui Marghiloman va rămâne Titu Maiorescu, ale cărui idei cu privire la necesitatea unei rezerve politice pentru România sunt asumate și de „lordul valah” [5].

Peste doi ani, la Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916, liderul conservator s-a situat pe aceeași poziție, afirmând următoarele: „*Din mijlocul secolului al 17-lea Rusia luptă ca să iasă la Marea caldă. Azi acesta este singurul ei țel. Rog pe Rege să se gândească că dacă Rusia vine la Constantinopol, România este drumul care leagă Rusia cu Strâmțorile. Chiar dacă n-ar cuteza Rusia să-și anexeze această cale – România, instalarea la Strâmțori a marelui nostru inamic este moartea economică a țării. Cred că acesta este cel mai mare păcat pe care un Român poate comite împotriva viitorului țării. S-a făcut apel la concursul tuturor. Odată deciziunea luată, vom tăcea ! Aceasta este tot ce putem face pentru a nu rupe unitatea națională*” [4, p. 148-157].

Atitudinea lui Marghiloman va glisa însă ușor către filogermanism, motiv ce va ridica semne de întrebare din partea apropiaților și a adversarilor săi politici. Poziția sa favorabilă Triplei Alianțe era interpretată, în general, ca fiind doar calculul rece al unui politician abil, care înțelegea să nu se dea la o parte atunci când avea ocazia de a accede la putere. Una dintre explicații poate fi și aceea că asupra lui Alexandru Marghiloman a fost exercitată o influență majoră din partea fondatorilor Junimii: P.P. Carp și Titu Maiorescu. Aceștia l-au convins de faptul că Germania era singura putere capabilă să asigure securitatea României în fața expansiunii rusești. În același timp, trebuie reamintită loialitatea omului politic conservator față de Rege. La rândul său, Carol I și, ulterior, Ferdinand I, l-au privit pe Marghiloman ca pe o personalitate politică pe care se puteau sprijini, o alternativă la politica lui Ion I.C. Brătianu [5, p. 17-23].

Însă nu numai „lordul valah” a fost alături de Suveran în momentele dificile în care acesta

era presat de opinia publică să intre în război împotriva țării sale de origine, ci și premierul Ion I.C. Brătianu, chiar dacă aranjamentele sale politice erau diferite. Împreună cu Regele Ferdinand I, cei doi șefi de partide politice au analizat strategia cea mai favorabilă țării. Cunoscându-se că ambele tabere militare aflate în război aveau șansele lor de a învinge sau pierde, iar pentru România înfăptuirea idealului național însemna readucerea la trupul țării a teritoriilor din Austro-Ungaria și Imperiul Rus, soluția cea mai indicată a fost aceea a temporizării luării unei decizii finale până când situația de pe front ar fi înclinat balanța de partea uneia sau alteia dintre tabere și angajarea în negocieri care să aducă obținerea celor mai avantajoase condiții pentru Regatul României. Așadar, în timp ce Ion I.C. Brătianu încheia, la 18 septembrie/1 octombrie 1914 înțelegerea secretă cu Rusia („Acordul Sazonov-Diamandy”), Alexandru Marghiloman își însușea rolul de rezervă politică a regelui și, implicit, a țării, dacă Germania ieșea învingătoare. Există indicii temeinice că o înțelegere tacită a existat între cei doi oameni politici influenți ai României [5, p. 17-23].

Era o măsură de prevedere elementară pentru o țară mică care intra într-un conflict atât de mare, ca să-și asigure spatele în cazul în care s-ar fi confruntat cu o situație fără ieșire. Liderul conservator a făcut-o asumându-și conștient riscurile – era un jucător pasionat – din calcul politic, din dorința de a fi de folos țării și Suveranului, dar și din convingerea, care se va accentua pe parcursul războiului, că Tripla Alianță va fi câștigătoare [5, p. 17-23].

Iar evenimentele dramatice din toamna și iarna anului 1916/1917, când Armata Română, Familia Regală și administrația centrală au fost nevoite să se refugieze la Iași, păreau să dea dreptate liderului conservator. Acesta va rămâne în teritoriul ocupat de inamic, în calitate de președinte al Crucii Roșii și va ajuta substanțial locuitorii Capitalei. Spre deosebire de P.P. Carp și unii apropiați din jurul acestuia, refuză să accepte funcții publice oferite de ocupantul german, căutând să se mențină neutru și

să convingă autoritățile de necesitatea menținerii familiei de Hohenzollern pe tronul României.

Revoluția bolșevică din Rusia și încheierea păcii separate de la Brest-Litovsk au lăsat România singură pe Frontul Oriental, de la Marea Baltică la Marea Neagră. Ca urmare, după încheierea Armistițiului de la Focșani, la 3/16 decembrie 1916 și guvernarea Alexandru Averescu din perioada 27 ianuarie/9 februarie – 4/17 martie 1918, Regele Ferdinand și Ion I.C. Brătianu au hotărât că a sosit timpul să intre în scenă „rezerva regală”. Alexandru Marghiloman se afla, potrivit aprecierii lui Nicolae Iorga, „în ireparabilul unei situații din care – fără s-o fi căutat numaidecât, dar pe care n-o primise cu neplăcere – nu mai putea ieși” [6].

În articolul „România gătită” apărut în ziarul parizian *La Victoire* la 7 martie 1918, Gustave Hervé își exprima compasiunea pentru situația nedreaptă ce urma să i se rezerve țării noastre prin pacea cu Puterile Centrale, relevante în acest sens fiind următoarele aspecte: „*România n-a fost învinsă de germani, ea le-a fost dată de revoluțiunea rusă legată de mâini și de picioare. Din acea zi [referire la încheierea păcii separate de la Brest-Litovsk, n.n.] viteaza armată română, care s-a reorganizat atât de repede cu ajutorul ofițerilor francezi și care în august 1917, la bătălia de la Mărășești, a frânt cumplit timp de 3 săptămâni furioasele atacuri ale lui Mackensen, nu mai avea o altă cale de ales decât aceea de a depune armele... Ea va cunoaște acum ce înseamnă pacea «fără anexiuni» a austro-germanilor. România pierde toată Dobrogea, adică ținutul cuprins între Dunărea de Jos și Marea Neagră cu singurul ei port Constanța. Ea va trebui să sufere dinspre Ungaria îndreptările de graniță pe care noi nu le cunoaștem încă îndeajuns, dar care vor îngădui vecinilor în cazul când România s-ar mișca, să coboare ușor de la munte la câmpie. Ea va fi nevoită cât va ține războiul să lase liberă trecerea trupelor austro-germane în drum spre Odesa. Nici vorbă că din punct de vedere economic ea cade cu totul în robia dușmanilor. Numai un exces de scrupul face pe aceștia să îngăduie încă o așa zisă independență. În realitate, însă, încercu-*

ită și înlănțuită, România de azi încetează de a fi o națiune independentă. Ea devine un stat vasal al Pangermanismului” [7, f. 27].

Ca urmare, desemnarea Guvernului Marghiloman a constituit soluția de avarie, o „*man-ta de vreme rea*” a establishment-ului politic românesc de la acea dată, când se cautau soluții de a se salva ce se mai putea salva din Țară, Dinastie și Armată.

Alexandru Marghiloman își va asuma misiunea de a obține condiții cât mai bune pentru țară în situația dramatică de la începutul anului 1918. Eroarea „lordului valah” a fost aceea că și-a supraevaluat influența pe care o avea avea asupra Puterilor Centrale și va realiza ca a fost înșelat de aceștia. A crezut până aproape de final în victoria Germaniei și, ulterior, după înfrângerea acesteia, în rolul important pe care Berlinul avea să-l joace, în continuare, în Europa Centrală și de Sud-Est. Numai astfel poate fi explicat de ce Alexandru Marghiloman a dorit să racordeze România la politica Germaniei în Sud-Estul Europei și la Gurile Dunării.

Deși Pacea de la Buftea-București din 24 aprilie/7 mai 1918 a fost un act diplomatic realizat cu „cuțitul la gât”, în condițiile prăbușirii Frontului în Est, el a fost acceptat de întreaga clasă politică. Însă duritatea și nedreptatea prevederilor acesteia s-au răsfrânt asupra semantului ei, Alexandru Marghiloman. Cineva trebuia să-și asume răspunderea semnării odiosului document. A încercat și generalul Alexandru Averescu, însă Regele Ferdinand și Ion I.C. Brătianu, au hotărât că este mai bine pentru țară ca acest rol să revină omului politic din teritoriul ocupat [5, p. 17-23].

Anul 1918 îi va aduce totuși și bucurii „lordului valah”, în guvernarea sa având loc unirea Basarabiei cu Regatul României, prima etapă a procesului de întregire națională, încheiat la 1 Decembrie 1918. Alexandru Marghiloman, spre deosebire de generalul Averescu, s-a implicat activ în acest proces, având sprijinul Antantei, dar și al Puterilor Centrale. A fost prezent la Chișinău, unde a primit, în numele Regelui, declarația de unire a Republicii Democratice

Moldovenești cu Regatul României, prezentată de Sfatul Țării, la 27 martie/9 aprilie 1918. Evident, meritul acestui important act istoric nu-i revine doar lui Alexandru Marghiloman, însă acesta a avut voința și determinarea de a imprima un curs de acțiune, fapt recunoscut de istoricii basarabeni și românii din stânga Prutului. De asemenea, Guvernul Marghiloman a autorizat intervenția Armatei Române în Bucovina pentru restabilirea ordinii interne și apărarea românilor din această provincie, anexată de Imperiul Habsburgic în anul 1775.

Este cunoscut și faptul că guvernarea Marghiloman a avut și limite, generate, printre altele, de faptul că se baza pe sprijinul unui Parlament ales sub ocupație străină, fără reprezentativitate, precum și că a luat o serie de măsuri restrictive, precum: menținerea stării de asediu și a cenzurii, decretul-lege privind obligativitatea muncii și culturilor agricole, legea arendărilor obligatorii, darea în judecată a Guvernului Brătianu și altele. De asemenea, unii contemporani i-au reproșat accentuat lui Marghiloman că a intenționat să refacă țara după o viziune proprie, că a scos la iveală acte de corupție din guvernarea liberală și că a uitat scopul pentru care a fost adus la putere. Alții însă, au apreciat devotamentul și curajul „lordului valah”, care s-a pus în slujba Regelui, asumându-și actul guvernării în condițiile grele în care se afla România în acele împrejurări. În spatele unor inerente calcule politice, a stat întotdeauna omul generos, dispus să-și servească țara cu patriotism. Eleganța comportamentului său a făcut, așa cum avea să afirme Regina Maria, ca totul să fie îndurat mult mai ușor decât cu un altul [5, p. 17-23].

Victoria aliaților noștri pe Frontul de Vest, sprijiniți de prezența militară a SUA, a determinat ca Antanta să învingă, iar România să-și desăvârșească unitatea națională la 1 Decembrie 1918.

„*Maurul își făcuse datoria, maurul trebuia să plece !*” În noul context politic, din noiembrie 1918, Alexandru Marghiloman va fi înlăturat brutal de la putere, iar guvernarea sa va fi supusă oprobiului public. Deși a adus servicii imense

țării, a fost ostracizat, etichetat „trădător” și blocat de a mai accede în arena politică a României Întregite. Cel care a avut puterea morală să își riște cariera politică în interesul țării, va da însă detractorilor săi replica ce se impunea [8, p. 7].

Ales deputat în primul Parlament al votului universal din România Mare, Alexandru Marghiloman va fi aplaudat frenetic la tribuna Adunării Deputaților, pe când răspundea, argumentat și convingător, la învinuirile aduse de Ion I.C. Brătianu, pe care sfârșitul războiului l-a găsit în tabăra învingătorilor. Același Ion I.C. Brătianu care, cu câteva ceasuri înainte să ia drumul refugiului către Iași, la începutul lui decembrie 1916, se întâlnise în secret cu Marghiloman, într-o cameră de hotel din București, spre a-și lua rămas bun: „*Alexandre, dacă învinge Antanta – eu; dacă înving Puterile centrale – tu*” [8, p. 7].

Pentru toate nedreptățile îndurate în ultima parte a vieții, Alexandru Marghiloman s-a revansat în posteritate, prin memorabilele sale *Note politice*, apărute în 1927, la doi ani de la trecerea sa la cele veșnice. Lucrarea în cinci volume va fi retrasă și topită de autorități, deoarece prezenta istoria trăită și relatată de un mare învins și care contrasta cu versiunea învingătorilor [8, p. 7].

Despre Alexandru Marghiloman, părintele stenografiei românești, Henri Stahl, avea să consemneze: „*Oratorul strălucit [Alexandru Marghiloman, n.n.] vorbește limpede și precis, într-o formă impecabilă, într-o frază turnată în bronz. Fără împetuozitate oratorică, fără a-și impune brutal voința, fără a cerși aplauzele masei prin ridicarea neașteptată a vocii după o perioadă învățată pe de rost, captivează prin eleganța expunerii, convinge prin chintesența ideilor, prin argumentarea logică ce i-o inspiră o sănătoasă experiență, o intuițiune puternică a realităților – inspiră maselor o absolută încredere în cinstea desăvârșită, în înalta garanție morală a vorbitorului, încât ai siguranța deplină a putinței de înlănțuire, prin acel om, a dorințelor de mai bine ale unei țări*” [9, p. 1046].

La rândul său, Nicolae Iorga va realiza, la 13 mai 1925, un portret-sinteză al lui Alexandru

Marghiloman, scriind următoarele: „*Un om s-a stins care a fost cu sau fără voia sa tragica victimă a unor împrejurări grozave. De un mar talent oratoric, unul dintre acele talente care n-au nevoie să strige nici să facă gesturi, ci sunt numai afluxul nesilit al unui suflet vibrant, de o dezinteresare personală absolută într-o țară unde politicienii cei mai bogați sunt cei mai nesățioși, de o perfectă anemitate în raporturi într-o societate unde cine se crede puțin își atribuie meritul de a fi brutal, Alexandru Marghiloman a fost om podoabă a vieții noastre politice*” [6].

Note și referințe bibliografice:

1. Zub, Alexandru. *Discurs istoric și tranziție*, Institutul European, Iași, 1998, p. 7.
2. Stanomir, Ioan. *Contemplând crepusculul. Alexandru Marghiloman și memoria conservatoare*. În: „Idei în dialog”, anul IV, nr. 7 (34), Iulie 2007, p. 21-22.
3. Duca, I.G. *3 august 1914. Consiliul de Coroană de la Sinaia*. În: „Magazin istoric”, nr. 1/1976, p. 38-44.
4. Alexandu Marghiloman, *Note politice 1897–1924*, Vol. I (1897–1915), Cuvânt înainte Irina Vlăduca-Marghiloman, Argument: Constantin Toma, Primarul Municipiului Buzău, Ediție anastatică îngrijită de: Marius-Adrian Nicoară, doctor în istorie; Alfred Vasilescu, doctor în securitate națională; Ștefan Davidescu, editor, Buzău: Editura Alpha MDN, 2019, p. 230-236.
5. Pentru detalii, a se vedea și *Alexandru Marghiloman (1854–1925). Omul politic și epoca sa*, Teză de doctorat, doctorand Maria-Daniela Balan, conducător științific, Cercetător științific I dr. Mihai Ștefan Ceaușu, Academia Română, Filiala Iași, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași, 2018.
6. „Neamul Românesc”, 13 mai 1925.
7. Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond *Proprietari de moșii*, d. 3, f. 27.
8. Neagoe, Stelian. *Alexandru Marghiloman – dimensiunile unei personalități tragice*. În: Alexandru Marghiloman, „Discursuri parlamentare 1895–1920”, Vol. I (1895–1911), Ediție inedită și postfață de Stelian Neagoe, București: Editura Machiavelli, 2014, p. 7.
9. Marghiloman, Alexandru. *Discursuri parlamentare 1895–1920*, Vol. II (1911–1920), Ediție inedită și postfață de Stelian Neagoe, București: Editura Machiavelli, 2014, p. 1046.

**Alexandru Marghiloman – „Mantaua de vreme rea” a establishment-ului politic românesc
în anii 1916–1918. Repere**

Rezumat. Guvernul Alexandru Marghiloman din perioada 5/18 martie – 23 octombrie/5 noiembrie 1918 a constituit soluția de avarie, o „manta de vreme rea” a establishment-ului politic românesc de la acea dată, când se cautau soluții de a se salva ce se mai putea salva din Țară, Dinastie și Armată.

Alexandru Marghiloman își va asuma misiunea de a obține condiții cât mai bune pentru țară în situația dramatică de la începutul anului 1918. Eroarea „lordului valah” a fost aceea că și-a supraevaluat influența pe care o avea asupra Puterilor Centrale și va realiza că a fost înșelat de aceștia. A crezut până aproape de final în victoria Germaniei și, ulterior, după înfrângerea acesteia, în rolul important pe care Berlinul avea să-l joace, în continuare, în Europa Centrală și de Sud-Est. Numai astfel poate fi explicat de ce Alexandru Marghiloman a dorit să racordeze România la politica Germaniei în Sud-Estul Europei și la Gurile Dunării.

Cuvinte-cheie: Puterile Centrale, Pacea de la Bufta-București din 24 aprilie/7 mai 1918, soluție de avarie, salvarea existenței statului român, a Armatei și a Dinastiei.

**Alexandru Marghiloman – „the Mantle of Bad Weather” of the Romanian Political Establishment
in 1916–1918. Highlights**

Abstract. The government of Alexandru Marghiloman from March 5/18 to October 23 / November 5, 1918 was the solution to the damage, a “the mantle of bad weather” of the Romanian political establishment from that date, when solutions were sought to save what he could still be saved from the Country, the Dynasty and the Army.

Alexandru Marghiloman will undertake the mission to obtain the best possible conditions for the country in the dramatic situation of the beginning of 1918. The error of the “Wallachian Lord” was that he overestimated his influence on the Central Powers and will realize that he was deceived by them. He believed almost to the end in Germany’s victory, and later, after its defeat, in the important role that Berlin would continue to play in Central and South-Eastern Europe. Only in this way can it be explained why Alexandru Marghiloman wanted to connect Romania to German politics in South-Eastern Europe and to the mouths of the Danube.

Keywords: Central Powers, Peace of Bufta-Bucharest of April 24 / May 7, 1918, emergency solution, saving the existence of the Romanian state, the Army and the Dynasty.

Mircea TĂNASE

Colonel parașutist în rezervă, absolvent al Academiei de Înalte Studii Militare București (1994), al Facultății de Istorie a Universității București (2002), doctor în științe militare și informații, lector universitar asociat la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu, membru asociat al Diviziei de Istoria Științei din cadrul Comitetului Român de Istoria și Filozofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România/UZPR. Domenii de preocupare: istoria militară, istoria parașutismului românesc și mondial, istoria intelligence-ului, monumente istorice. Cărți publicate: *Salt în istorie. Parașutiștii din România în timpul celui de-al doilea război mondial*, București, 2003; *Trupele aeropurtate în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, București, 2006; *Parașutismul militar în România – tradiție și actualitate – 1941–2008*, București, 2008; *Eroi învinși ai revoluției*, București, 2009; *Eroi ai nimănui – agenți parașutați în România în timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial*, București, 2010; *Căpitanul parașutist Mihail Țanțu – faptele, mărturisirea și osânda unui cavalier*, București, 2015; *Prin Buzăul istoric. Locuri, fapte, personalități*, Buzău, 2016; *Informații și operații speciale în confruntările militare*, Sibiu, 2018; *Cuvinte de serviciu – editoriale 2009–2017*, București, 2018; *Buzău – orașul aviației și parașutismului militar românesc*, Buzău, 2019 (coautor); *Parașutiștii, între mirajul legendelor și memoria documentelor – studii, documente, evocări, mărturii*, București, 2021.

ALEXANDRU MARGHILOMAN ȘI ALEXANDRU AVERESCU ÎN ECUAȚIA FĂURIRII ROMÂNIEI MARI

Semnarea Tratatului de Pace cu Puterile Centrale

După ce în vara anului 1917 România re-purtase marile victorii pe frontul de est al Primului Război Mondial (Mărăști, Mărășești, Oituz) și ar fi trebuit să valorifice la maxim, alături de aliați și, desigur, și în folos propriu, acest avantaj strategic, se vedea acum, din păcate, abandonată de aliații care o convinseseră să intre în război de partea Antantei.

La 5 decembrie 1917, pe fondul declanșării revoluției bolșevice în Rusia și degringoladei generate de aceasta în interiorul armatei țariste, s-a semnat la Brest-Litovsk armistițiul inițial ruso/sovieto-german. În această situație, la începutul anului 1918, sub presiunea Puterilor Centrale, România a fost obligată să semneze și ea un Tratat de pace cu Puterile Centrale, altfel riscând dezintegrarea și chiar dispariția ca stat. Semnarea acestui Tratat de Pace, dureros și greu de suportat, dar pentru acel moment, mai mult decât obligatoriu, se dovedea a fi, desigur, un imperativ național, pe care liderii politici ai

vremii l-au înțeles și l-au acceptat, chiar dacă el impunea, de pe pozițiile de forță ale Puterilor Centrale, importante cedări teritoriale strategice, demobilizarea inițială a opt divizii, ulterior a întregii armate române, retragerea misiunilor militare ale Antantei din România și chiar înlăturarea dinastiei de Hohenzollern de pe tronul României. Șeful guvernului liberal, Ion I.C. Brătianu, desi susținea semnarea păcii, dar nedorind ca prin aceasta să compromită viitorul politic, a demisionat la 26 ianuarie/8 februarie 1918 și l-a sfătuit pe regele Ferdinand să-l desemneze inițial ca prim-ministru pe generalul Alexandru Averescu, în speranța că acesta va negocia cu inamicul cu „mâna pe sabie”. O altă variantă sugerată suveranului a fost ca pacea să fie semnată de Alexandru Marghiloman, care ar fi avut, în acele momente, mai mare credibilitate în ochii ocupantului german, sperându-se astfel la îmbunătățirea condițiilor de pace.

La 20 ianuarie/11 februarie 1918 regele Ferdinand l-a desemnat pe generalul Alexandru Averescu, comandantul Armatei a II-a române

și artizanul victoriei de la Mărăști din vara anului 1917, cu formarea unui nou guvern.

La 18 februarie/3 martie 1918 s-a semnat Pacea de la Brest-Litovsk între Rusia (de acum sovietică) și Germania, ceea ce a pus România într-o situație extrem de dificilă, astfel că, două zile mai târziu, Constantin Argentoianu, ministru de justiție în guvernul Averescu, a semnat la Buftea, în numele României, un acord de prelungire a armistițiului cu încă 14 zile și preliminariile Tratatului de Pace. În condițiile în care Puterile Centrale și-au sporit presiunile și au înăsprit condițiile păcii, generalul Averescu le-a considerat inacceptabile și și-a prezentat demisia. Regele Ferdinand I-a chemat la Iași pe Alexandru Marghiloman și l-a desemnat, la 5/18 martie 1918, cu formarea unui nou guvern și semnarea păcii cu Puterile Centrale.

Personalitate marcantă a vieții politice românești de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, născut la Buzău la 27 ianuarie 1854, Alexandru Marghiloman se declarase pentru neutralitatea României la începutul Primului Război Mondial, nefiind de acord cu intrarea noastră în război alături de Antanta, din care făcea parte și Rusia. În final, a optat pentru intrarea în război alături de Germania și Austro-Ungaria, crezând în forța militară a Germaniei și fiind sigur de victoria acesteia. Regele Ferdinand i-a respectat această opțiune și, deși a decis intrarea României în război alături de Antanta, i-a dat lui Marghiloman greua misiune de a rămâne în teritoriul ocupat, alături de alți oameni politici cunoscuți pentru simpatiile lor față de Puterile Centrale (P.P. Carp, Titu Maiorescu, C. Stere și alții), ca o rezervă pentru situația în care acțiunea alături de Antanta s-ar fi încheiat cu un eșec. Conștient de această grea misiune, Marghiloman a rămas astfel la București, ca rezervă politică a regelui Ferdinand, asumându-și cu bună știință riscul de a fi împotriva curentului general și a se autocondamna politic.

După desemnarea sa ca prim-ministru al României, Alexandru Marghiloman a continuat tratativele de pace cu Puterile Centrale și a semnat, la 24 aprilie/7 mai 1918, Tratatul de Pace de la București. Cele 31 de articole ale tratatului

Alexandru Averescu

cuprindeau prevederi militare, economice și teritoriale împovărătoare pentru poporul român. Din păcate însă, în acel moment greu al istoriei, era singura soluție pentru păstrarea ființei naționale a statului român. Iar după cum consemna mai târziu Marghiloman, semnarea tratatului a fost „ceasul cel mai amar al vieții mele” [1, p. 50]. În schimb, pentru țară, „în pofida pierderilor grele suferite, a prevederilor inechitabile, pacea de la București a fost un act de salvare națională, care a permis reluarea ofensivei militare împotriva Puterilor Centrale, când condițiile redeveneau favorabile” [2, p. 318]. Tratatul de Pace nu a fost însă ratificat și de regele Ferdinand, care a apreciat că între timp situația pe front se schimbase în favoarea Antantei, care întorsese frontul apusean și se aștepta să fie reluată ofensiva în Balcani. Astfel, României i se înlesnea și drumul unirii cu Bucovina și Transilvania.

Problema Unirii Basarabiei cu România

La intrarea României în Primul Război Mondial, alături de țările Antantei, scopul propus și promisiunile primite din partea noilor aliați au fost reprimirea Transilvaniei și a

Alexandru Marghiloman

Bucovinei, părți ale Imperiului Austro-Ungar. Redobândirea Basarabiei, deși la fel de mult dorită, dar aflată sub stăpânirea Rusiei, ieșea pentru moment din discuție. Desigur, nu i se putea pretinde atunci Rusiei țariste, acest nou aliat, nedorit, dar impus de conjunctura istorică, să consimtă la cedări teritoriale. Dimpotrivă, în planurile lui – fapt dovedit la scurtă vreme – era ajungerea la Strâmțori, prin anexarea unei fâșii din teritoriul Dobrogei românești!

Relativ la unirea cu Basarabia, în scurtă perioadă cât a condus guvernul român, generalul Alexandru Averescu a avut o poziție prudentă, considerând că Rusia – bulversată de uraganul bolșevic – trece doar temporar printr-o eclipsă de putere, iar România era obligată deocamdată la o atitudine rezervată. Totuși, ceea ce se pare că a atârnat cel mai mult în balanța deciziilor lui Averescu a fost convingerea sa că Basarabia era, la acel moment, „contaminată de bolșevism”, iar alipirea ei la România regală ar fi constituit o reală primejdie. În viziunea sa, reunirea cu teritoriul românesc dintre Prut și Nistru putea fi pusă în discuție mai târziu, printr-o înțelegere cu imperiul de la răsărit. Astfel, această prudență exagerată și, după cum a apreciat istoricul Petre Otu, „preocuparea deosebită pentru aspectul legal al problemei l-a privat pe Averescu de a fi intrat în istorie ca unificator al Basarabiei, provincia sa natală” [3, p. 230].

În schimb, noul prim-ministru, Alexandru Marghiloman, nu s-a mai formalizat în calcule și previziuni politice atât de laborioase și sceptice. Pe baza creșterii puternice a curentului unionist, amplificată, desigur, și de pericolul din ce în ce mai crescut al amenințării la care era supusă Basarabia de bandele de militari ruși bolșevizați și scăpați de sub comandă, în retragerea lor haotică și devastatoare de pe frontul românesc, dar și de amenințarea alipirii forțate la o Ucraină renăscută acum din cenușa fostului Imperiu Țarist și cu pretenții teritoriale din ce în ce mai mari, Marghiloman a fost invitat și, în fruntea unei puternice delegații române, s-a deplasat la Chișinău. După mai multe discuții cu membrii guvernului basarabean, cu capii bisericii ortodoxe române din Basarabia și cu șefii de comunități, în după-amiaza zilei de 27 martie/9 aprilie delegația română a fost primită în Sfatul Țării, de la tribuna căruia primul-ministru român a expus punctul de vedere al guvernului de la București, „care ar dori ca, menținându-se libertățile locale și obiceiurile pământului, să nu fie nici o discordanță cu ideea constituțională de Stat unitar român” [4, p. 212-215]. Mesajul său a fost salutat călduros, cu ovații, de către membrii Sfatului Țării, iar după ce dezbaterile au luat sfârșit, delegația română a fost invitată să ia cunoștință de rezultatul deliberărilor. Președintele adunării, Ion Inculeț, a anunțat că 86 membri ai Sfatului au votat pentru unirea Basarabiei cu România, trei au fost contra, iar 36 s-au abținut. De la tribuna Sfatului Țării de la Chișinău, Alexandru Marghiloman, „în numele poporului român și al Regelui lui, M.S. Regele Ferdinand I, a declarat că ia act de votul Quasi unanim al Sfatului și proclamă Basarabia unită cu România de aici înainte una și nedespărțită. Toată asistența în picioare strigă: Trăiască România! Trăiască Regele Ferdinand! Trăiască Regina Maria! [5, p. 212-215].

La 23 decembrie 1918, când s-a celebrat împlinirea unui an de la despărțirea Basarabiei de Rusia (declarația de autonomie), la Chișinău au avut loc ample manifestații, iar la București Alexandru Marghiloman a salutat de la tribuna Parlamentului român declarația lui Charles

Wopicka, ministrul american în România, susținerea năzuințelor naționale ale tuturor românilor: „Nu poate fi nimic mai fericit pentru noi românii, decât a vedea, că în orice direcție se îndreaptă privirile noastre, faptul măreț al unirii Basarabiei cu România nu mai este contestat de nici o grupare din Europa. [...] Acum, când un glas atât de autorizat ca cel al ministrului Statelor Unite, declară formal, că năzuințele României și în această direcție sunt cu totul aprobate și susținute de Aliați, nu poate fi situație mai fericită pentru România decât de a vedea că alipirea României răsăritene de România este azi un punct dobândit pentru toată lumea. [...] Să nu se uite că și Bucovina, și nordul Basarabiei sunt obiectiv de veghe continuă pentru noi și că dincolo, deja astăzi românii știu că România liberă și organizată, de aici, le întinde brațele ei ocrotitoare. Nu pot încheia, domnii mei, decât rugând pe fiecare dintre dvs. și cu aceasta rugând pe toată lumea, să aibă încredere și să știe că nu este muncă, nu este sacrificiu pe care să nu fim capabili să-l îndeplinim, când este vorba de interesele naționale ca și cele obștești” [6, p. 1013].

Acesta a fost ultimul discurs parlamentar al lui Alexandru Marghiloman în calitate de prim-ministru. Redutabilul debateur a părăsit scena politică nu fără a se fi duelat, elegant, dar convingător, cu toți detractorii săi, cei care acum reveniseră în prim-planul politicii românești și, încercând să-și aroge meritele făuririi României Mari, l-au acuzat, în chipul cel mai dur, și de multe ori nefondat, de toate neîmplinirile și păcatele guvernării sale. Uitaseră, deliberat desigur, că ei făcuseră pasul în spate, aruncându-l în arenă, la sacrificiu, iar acum îl denigrau cu nonșalanță. Dar, ca întotdeauna, interesul politic a primat în fața onestității...

La solicitarea Antantei, având în vedere iminenta ofensivă aliată pe frontul dunărean și înfrângerea Puterilor Centrale, România a reintrat în război și, la sfârșitul acestuia, și-a împlinit ceea ce-și propusese inițial, făurirea României Mari. Doar că, de adată aceasta, alții au fost cei care au primit laurii victoriei!

Recunoștința posterității

La 6 noiembrie 1918 regele Ferdinand a demis guvernul Marghiloman. Astfel, nici Alexandru Averescu și nici Alexandru Marghiloman, cei doi prim-miniștri ai României în, probabil, cele mai grele momente ale existenței sale, nu au fost prezenți la grandioasa intrare în București, pe sub Arcul de Triumf, la 1 decembrie 1918, a familiei regale, însoțită de generalii H.M. Berthelot și Constantin Prezan, și nici la defilarea trupelor române și franceze la statuia lui Mihai Viteazul. Deși își riscaseră viitorul politic încercând să salveze România – atât cât mai rămăsese din ea la acel moment – în speranța unor vremuri mai bune pentru neamul românesc, cei doi artizani ai României Mari au fost „răsplătiți” cu o nemerită ingratitudine!

Totuși, spre deosebire de Alexandru Averescu (desemnat de încă două ori prim-ministru al României (martie 1920 – decembrie 1921 și martie 1926 – iunie 1927)) și ridicat, în octombrie 1930, la rangul de mareșal al României, Alexandru Marghiloman, nu a mai contat ca jucător politic după scoaterea sa brutală din arenă în toamna anului 1918. Activitatea sa politică a intrat într-un accentuat con de umbră, încercând, zadarnic, să revigoreze Partidul Conservator. Confesiunea sa din testament dă însă adevărata dimensiune a marelui om politic: „Am greșit poate mai mult decât socotesc, dar gândul mi-a fost întotdeauna curat și mi-am iubit țara” [7, p. 48-55].

La 10 mai 1925 a trecut în eternitate, la vila sa *Albatros* din Buzău. A fost înmormântat în cavoul familiei din Cimitirul Bellu din București și, chiar dacă regele Ferdinand și primul ministru I.I.C. Brătianu nu au dorit să-i organizeze binemeritele funerarii naționale, înmormântarea lui Alexandru Marghiloman a avut ample și binemeritate ecouri la nivelul întregii țări.

Referințe bibliografice:

1. Mirela Laura Vlăduță, Mirela Laura, Andreica, Victor, *Contribuții la o monografie: Liceul teoretic Alexandru Marghiloman Buzău*, noiembrie 2002.
2. Stan, Constantin I., *Alexandru Marghiloman și pacea de la Buftea-București din 23 aprilie-7 mai 1918*.

În: „România și primul război mondial”, Focșani: Editura Empo, 1998.

3. Otu, Petre, *Mareșalul Alexandru Averescu – militarul, omul politic, legenda*, București: Editura Militară, 2005.

4. *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917–1918. Documente*. Antologie de Ion Calafateanu și Viorica Pompilia Moisuc, Chișinău: Hyperion, 1995.

5. *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917–1918. Documente*. Antologie de Ion Calafateanu și Viorica Pompilia Moisuc, Chișinău: Hyperion, 1995.

6. Marghiloman, Alexandru, *Discursuri parlamentare 1895–1920, Vol. al II-lea 1911–1920*, ediție inedită și postfață de Stelian Neagoe, București: Machiavelli, 2014.

7. Niculescu, Valeriu, Petcu, Gheorghe, *Buzău-Râmnicu Sărat, oameni de ieri, oameni de azi*, Vol. 1, Buzău: Alpha MDN, 1999.

Alexandru Marghiloman și Alexandru Averescu în ecuația făuririi României Mari

Rezumat. Intrarea României în război, în august 1916, de partea Antantei, din care făcea parte și Rusia, desi a generat numeroase controverse și o puternică sciziune a clasei politice românești, s-a dovedit – date fiind rezultatele finale, unele dintre ele nesperate sau chiar intangibile la momentul respectiv – ca fiind cea mai bună alegere. Alexandru Averescu și Alexandru Marghiloman, doi dintre făuritorii României Mari, deși de profesii și opțiuni politice diferite, și-au pus întreaga energie în folosul îndeplinirii idealului național. Dar fiecare a reușit atât cât i-au promis propriile calcule politice și militare și, mai ales, cât au acceptat și au putut să riște pentru viitorul lor și al țării.

Cuvinte-cheie: Primul Război Mondial, Basarabia, unire, ideal național, România Mare.

Alexandru Marghiloman and Alexandru Averescu in the Equation of Making Greater Romania

Abstract. Romania's entry into the war, in August 1916, on the part of the Entente, of which Russia was a part, although it generated numerous controversies and a strong split in the Romanian political class, proved – given the final results, some of them unexpected or even intangible. that moment – as the best choice. Alexandru Averescu and Alexandru Marghiloman, two of the makers of Greater Romania, although of different professions and political options, put all their energy into using the national ideal. But each succeeded as much as his own political and military calculations promised, and especially as they accepted and were able to risk their future and that of the country.

Keywords: World War I, Bessarabia, union, national ideal, Greater Romania.

Doctor în istorie, profesor asociat Facultatea de Istorie, Universitatea din București. Domenii de preocupare: istoria României, istorie militară, istoria serviciilor de informații. Cărți publicate: *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919–1945*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010 (lucrare distinsă de Academia Română cu premiul Mihail Kogălniceanu); *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională (1916–1920)*, București: Editura Militară, 2012; *Spioni, spioane și dandanale în România neutră (1914–1916)*, București: Editura Militară, 2016; *Spioni, spioane și dandanale în România războinică (1916–1919)*, București: Editura Militară, 2019; *Informații, propagandă și contraspionaj în Transilvania, Ungaria și Banat (1918–1920)*, București: Editura Militară, 2020 ș.a.

Alin SPĂNU

RELĂȚIILE DINTRE ALEXANDRU MARGHILOMAN ȘI OTTOKAR CZERNIN LA ÎNCEPUTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (IULIE 1914 – IUNIE 1915)

La declanșarea Primului Război Mondial, în vara anului 1914, au bubuit tunurile, au zăngănit armele și luptele s-au purtat pe pământ în aer și în apă. Fiecare stat implicat din cele două alianțe – Antanta (Franța, Anglia și Rusia) și Puterile Centrale/Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria și Turcia) – a avut interesul să atragă cât mai mulți aliați, să obțină succese militare și teritorii cât mai întinse pentru a domina pacea.

Austro-Ungaria avea interesul ca România, stat vecin, aflat în apropierea a două teatre de operații (Serbia și Galiția) și cel puțin teoretic aliat [1] să se alăture Puterilor Centrale sau să-și mențină neutralitatea. Tocmai de aceea, la București au fost trimiși diplomați de carieră, cu experiență, care puteau îndeplini și alte misiuni în afara celor oficiale, buni analiști, capabili să sesizeze anticipativ eventualele derapaje sau schimbări bruște de atitudine față de monarhia habsburgică. În toamna anului 1913 Viena l-a numit pe Ottokar Theobald Otto Maria graf (conte) Czernin von und zu Chudenitz ca ministru plenipotențiar în România. Acesta s-a născut la 26 septembrie 1872 la Dimokur (Cehia) într-o familie de nobili, a absolvit Universitatea Carol-Ferdinand din Praga și a intrat în diplomatie, efectuând misiuni la Paris (1895–1899) și

Haga (1899–1902). Din 1903 este ales membru în camera inferioară a Boemiei și accede apoi la Curtea imperială din Viena. Devine un adept și un apropiat al arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul Imperiului Austro-Ungar, căruia îi împărtășește viziunea despre reformarea monarhiei prin federalizare.

La București are o primire politicoasă, însă nu călduroasă și constată destul de repede că singurii români atașați valorilor (și tratatelor) cu Germania și Austro-Ungaria sunt regele Carol I și o parte a politicienilor conservatori în frunte cu Titu Maiorescu [2], Petre P. Carp și Alexandru Marghiloman [3]. Acesta din urmă este desemnat să asiste, în locul premierului Titu Maiorescu, bolnav, la înmânarea scrisorilor de acreditare a noului ministru austro-ungar, la 18 noiembrie 1913. După festivitate, regele Carol I s-a arătat „mulțumit” [4, p. 142] de diplomat și de scrisoarea trimisă de arhiducele Franz Ferdinand, care îl numea „persoana lui de încredere și care va face «ce-i va cere regele»” [4, p. 142]. Premierul Titu Maiorescu este vizitat acasă de Czernin la 24 noiembrie 1913 și este categorisit „cu urechile încrețite ca o frunză de varză” [5, p. 25], înainte de a discuta despre o comandă de vagoane de la Praga. Cea mai bună prezentare a

situației în care s-a aflat reprezentantul Vienei aparține lui I.G. Duca [6], apropiat al liderului Partidului Național Liberal (PNL), Ion I.C. Brătianu, care, ulterior, a descris realitatea perioadei: „Noi nu am iubit niciodată Austria. Am încheiat și am suportat alianța cu dânsa fiindcă nu puteam face altfel. Între două rele am ales pe cel mai mic. Cât timp în Europa nimic nu se clătina, am menținut această stare de lucruri cu resemnare și firesc era ca față de ministrul Austro-Ungariei să fim politicoși și sociabili. Însă din clipa în care vechiul echilibru european era distrus și se deschidea pentru noi perspectiva unei îmbunătățiri a soartei noastre, din ceasul în care apărea o licărire cât de palidă de speranță pentru înfăptuirea idealului nostru național, Austro-Ungaria devenea un inamic și contele Czernin, prin stăruințele lui, inamicul care se opunea realizării aspirațiilor noastre naționale” [7].

Cert este că, după asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand la Sarajevo (28 iunie 1914), în Europa a început să miroasă a praf de pușcă. Monarhia habsburgică dorea o reparație din partea guvernului de la Belgrad, considerat vinovat de atentat, însă Rusia a amenințat Viena că o acțiune militară contra Serbiei va însemna o agresiune contra panslavismului. Însuși Czernin i-a declarat lui Alexandru Marghiloman, la 15 iulie 1914, că „Este vital pentru dânsii să extirpeze pan-serbismul pentru a dovedi lumii că țara lor nu a intrat în lichidare” [4, p. 157]. Astfel, cele două blocuri politico-militare se aflau pe picior de război. Evenimentele s-au precipitat, astfel că la jumătatea lunii iulie 1914 armele deja zăngăneau și șansele de menținere a păcii scădeau pe zi ce trece.

Teama lui Czernin că evenimentele defavorabile de pe front, unde armatele austro-ungare sufereau eșecuri usturătoare, va duce la o schimbare radicală a poziției României a fost aplanată chiar de premierul Brătianu. La 2 octombrie 1914 Czernin anunță Viena că premierul și liderii opoziției – conservatorul Alexandru Marghiloman și conservatorul-democrat Take Ionescu – „după o matură cercetare a situației” [8, f. 11] au decis neutralitatea României. În opinia diplomatului, aceasta reprezenta „o

îmbunătățire considerabilă” a situației Imperiului, o gură de oxigen în contextul în care opinia publică românească cerea insistent intrarea în război alături de Antantă.

La 17 octombrie 1914, Brătianu îl anunță personal că nu va permite tranzitul de cai către Imperiul otoman din cauza opiniei publice, care „n-ar tolera” [8, f. 13] așa ceva. Acest lucru este menționat și de liderul Partidului Conservator, Alexandru Marghiloman, care a notat, la jumătatea lunii noiembrie 1914, nemulțumirea lui Czernin față de refuzul guvernului de a accepta tranzitul a 200 de vagoane cu muniții către aliatul otoman. Aristocratul însuși, în memorii, a criticat poziția Bucureștiului, care „a strangulat, uneori, aprovizionarea Turciei cu materiale” [9], însă a permis transporturi de muniții ale Antantei pe Dunăre către Serbia.

Ministrul austro-ungar se dovedește un adevărat globe-trotter între liderii politici români, pe care încearcă să-i convingă de buna credință a Vienei. Aflat în vizită la Marghiloman (20 octombrie 1914), diplomatul „dezmințe atrocitățile imputate armatei austro-ungare în Bucovina” [4, p. 213], însă drama sa era că comunicatul Legației nu a fost reprodus de nici un ziar românesc. De asemenea, îi spune lui Marghiloman că premierul ungar, Istvan Tisza [10], „prepară concesiuni pentru români, dar mă tem că nu vor fi suficiente” [4, p. 213]. Președintele Partidului Conservator ascultă, dar punctează decisiv cerând acordarea de drepturi pentru românii transilvăneni. Peste două zile diplomatul revine la Marghiloman cu ultimele vești primite de la Viena: „Peste două-trei zile va fi ceva pentru români. Nu știu dacă va fi suficient, nu cunosc detaliile” [4, p. 216]. Tenacitatea lui Czernin e admirabilă, el revine și la 3 noiembrie 1914 la același lider politic, care notează următorul dialog privind interconexiunea între atitudinea României și condiționările față de congenerii din Transilvania:

„Czernin: Dar cum un popor atât de inteligent nu-și înțelege mai bine interesele?

Marghiloman: Cum ungurii n-au înțeles că trebuiau să ușureze această situație?” [4, p. 228].

Relațiile bune ale lui ministrului cu Marghi-

loman, care părea un simpatizant al cauzei Puterilor Centrale, era marcată constant de cereri privind concesii teritoriale în favoarea României și o îmbunătățire a situației românilor transilvăneni. Diplomatul i se confesează lui Marghiloman, la 3 februarie 1915, că detectivi unguri în colaborare cu Siguranța română monitorizează activitatea a cinci ruși care au „intenția probabilă de a comite un atentat” [4, p. 225], posibilele ținte fiind premierul Ionel Brătianu, Alexandru Marghiloman, ministrul Imperiului german, von dem Busche sau chiar... el însuși.

La 4 martie 1915 Czernin a informat Viena despre atitudinea ministrului italian la București, care afirma public că relațiile dintre Roma și Imperiu „s-au înrăutățit” [11, f. 16] și tind către un stadiu critic. De asemenea, regele Ferdinand s-ar fi confesat unui om politic că, în cazul în care Italia ar ataca Austro-Ungaria și el „ar fi nevoit” [11, f. 16] să facă același gest. Două săptămâni mai târziu (18 martie 1915) ministrul austro-ungar are o audiență la regele Ferdinand, căruia îi cere permisiunea de tranzit a unui tren cu muniții către Imperiul Otoman. Regele a respins „în mod absolut” [11, f. 16] toate propunerile și variantele de acțiune, motivând că opinia publică ar fi indignată la aflarea știrii, iar el va fi considerat principalul vinovat. În opinia lui Czernin monarhul român „este o piedică încă și mai mare ca dl. Brătianu. De aceea, toată afacerea nu a stat niciodată mai rău ca acum și am pierdut orice speranță de a putea obține ce dorim” [11, f. 16]. Cu o zi înainte de audiență ministrul i s-a plâns lui Marghiloman de discursul anti-austriac susținut de Ion (Jean) Lahovary [12], fruntaș al Partidului Conservator, iar acesta profită de context și îi arată „cât de grea e situația când ești cu mâinile goale în ceea ce privește Transilvania” [4, p. 272].

Contele Czernin este indus în eroare și consideră că victoriile din Galiția au făcut ca România „să șovăiască” [11, f. 16] în luarea unei decizii politice anti-imperiale. La jumătatea lunii mai 1915 îi explică lui Marghiloman că la întâlnirea cu Brătianu „la primul cuvânt de acțiune comună în schimbul compensațiilor acesta a declinat net orice conversație” [4,

p. 290]. Pe parcursul discuției a făcut efortul de a-l convinge de contrariu și a lăsat să se înțeleagă că „în plus de Bucovina s-ar mai putea avea ceva” [4, p. 290]. Ministrul plenipotențiar german la București, von dem Busche, discută cu Marghiloman (16 mai 1915) despre ce ar putea oferi Puterile Centrale pentru o neutralitate binevoitoare a României și o intrare în război, în perspectivă: retrocedarea Bucovinei și transformarea Transilvaniei în principat independent, depinzând de Viena, ca înainte de 1867. Liderul conservator notează cu amărăciune: „Cât de puțin e aceasta, având în vedere perspectivele cu care suntem ademeniți de aiurea” [4, p. 290].

La 23 mai 1915 Italia a declarat război Imperiului Austro-Ungar și a început operațiunile militare, ceea ce a schimbat balanța de forțe în Europa. În prima zi a lunii iunie 1915 Czernin are un dialog cu liderul conservator pe aceeași temă a neutralității sau atragerii României în conflict, pe care ultimul îl reproduce:

„Czernin: Pentru neutralitate România nu va primi nimic deoarece, dacă suntem bătuți, tot se va arunca asupra noastră.

Marghiloman: Băgați de seamă și nu vă lăsați orbiți de succesul din Galiția!” [4, p. 293].

Tema victoriilor militare va fi reluată de Czernin în toate discuțiile cu oamenii politici români, ca un factor suplimentar de presiune, mai ales că la 3 iunie 1915 fortăreața Przemska a fost recucerită de armatele austro-ungare de la ruși. Același subiect a fost reluat de cei doi și la 7 iunie 1915, când reprezentantul Vienei a avansat o propunere fermă: „Să se dea României Bucovina românească, ca aceasta să fie pentru opinia publică. Dar să fie bine înțeles între Rege, Guvern și d-ta că, în mod secret, sunteți angajați să intrați într-un timp hotărât în contra Rusiei” [4, p. 294]. Două zile mai devreme, la 5 iunie 1915, contele l-a vizitat pe fostul lider conservator, Titu Maiorescu, pe care l-a cultivat pentru a susține neutralitatea țării. Bătrânul junimist îl consideră pe austriac „om de omenie” [5, p. 81] și notează că acesta nu are încredere în Ionel Brătianu. De asemenea, promisiunile nu au lipsit din discuții: „pentru neutralitate ca acum («răuvoitoare») nu putem căpăta nicio concesie;

pentru una «binevoitoare» cu siguranță se poate vorbi; pentru colaborare la război mari concesii” [5, p. 81], ceea ce atestă interesul Vienei pentru o asigurare fermă din partea României.

În data de 11 iunie 1915 Alexandru Marghiloman are o întrevedere cu Ionel Brătianu, iar premierul îi declară că este dispus să mențină neutralitatea fără nicio condiție. La propunerea lui Marghiloman de a primi Bucovina, șeful guvernului îi răspunde scurt: „Nu ți-o lasă rușii!” [4, p. 297]. Czernin insistă pe lângă Marghiloman și, la 16 iunie 1915, îi afirmă că oferta cu Bucovina este valabilă o lună și îi prezintă propunerile lui Istvan Tisza privind o îmbunătățire a situației românilor transilvăneni. A doua zi omul de stat conservator răspunde printr-o scrisoare în care, între altele, a afirmat că „nici un român nu poate vedea în aceste propuneri un ajutor pentru dificultățile problemei” [4, p. 302].

Ultima depeșă trimisă de reprezentantul Vienei în luna iunie 1915 se referă la viața politică internă și liderii grupurilor politice. În afară de Partidul Național Liberal, Czernin i-a analizat pe partizanii lui Alexandru Marghiloman, grupul lui Ion (Jean) Lahovary și Take Ionescu, președintele Partidului Conservator Democrat. Diplomatul era informat că Jean Lahovary și Take Ionescu au hotărât să acționeze „alături de Împătrita Înțelegeră” [11, f. 21] și să fuzioneze pentru a avea o greutate mai mare.

Prima parte a anului 1915 a stat sub semnul intrării în război a Italiei. Fiind în aceeași situație ca și România, adică având un tratat de alianță cu Germania și Austro-Ungaria, gestul Italiei a fost, în primul rând, o lovitură de imagine. Intrarea în război de partea Antantei și cu scopul declarat de a-și elibera congenerii de sub dominația dualistă a trezit, în al doilea rând, interesul altor state de a lupta pentru unificarea națională. La București ministrul Czernin era „lucrat” din punct de vedere informativ, iar Alexandru Marghiloman a jonglat într-un mod elegant, dar extrem de pragmatic, în favoarea intereselor naționale, chiar dacă, uneori, a lăsat impresia că este gata să cedeze la propunerile tentante expediate de la Viena.

Note și referințe bibliografice:

1. La 18 octombrie 1883 România a semnat un tratat de alianță cu Imperiul austro-ungar, la care s-a asociat și Imperiul german, prin care se angajau să își vină reciproc în ajutor în cazul unui atac neprovocat la granițele răsăritene. Tratatul a fost reînnoit în 1902 și 1912.

2. Maiorescu, Titu (n. 15 februarie 1840, Craiova – d. 18 iunie 1917, București), unul dintre fondatorii Societății Junimea (1863), s-a alăturat Partidului Conservator, fiind ales deputat (1871–1895) și senator (1895–1914). În cabinetele conservatoare a fost de mai multe ori ministru la diferite departamente. Din 29 decembrie 1910 a devenit ministru de externe, apoi a fost numit premier (10 aprilie 1912), funcții păstrate până la 31 decembrie 1913. A deținut și funcția de președinte al Partidului Conservator (14 noiembrie 1913 – 28 februarie 1914), însă la 4 iunie 1914 a anunțat că se retrage din viața publică.

3. Marghiloman, Alexandru (n. 27 ianuarie 1854, Buzău – d. 10 mai 1925, București) doctor în drept și în științe politice la Paris (1878); intră în Partidul Conservator, devine deputat (din 1884), și ministru în diferite cabinete conservatoare (1888–1913). Din iunie 1914 a fost ales președintele Partidului Conservator. A acceptat funcția de prim-ministru, în martie 1918, pentru a îmbunătăți condițiile dure impuse României de reprezentanții Puterilor Centrale în negocierile de pace.

4. Marghiloman, Alexandru, *Note Politice* (ediție și introducere Stelian Neagoe) Vol. I, București: Editura Scripta, 1993.

5. Maiorescu, Titu, *România și Războiul Mondial. Însemnări zilnice inedite* (volum editat de Stelian Neagoe), București: Editura Machiavelli, 1999.

6. Duca, Ion G. (n. 20 decembrie 1879, București – d. 29 decembrie 1933, Sinaia) a intrat în politică în Partidul Național Liberal în 1907, fiind ales deputat de Covurlui, apoi a deținut funcții ministeriale: Ministerul Cultelor și Instrucțiunii (1914–1918), Ministerul Agriculturii și Domeniilor (1918–1919), Ministerul Afacerilor Străine (1922–1926) și Ministerul de Interne (iunie 1927–noiembrie 1928). A fost ales președintele PNL (decembrie 1930) și a fost numit premier (noiembrie 1933), însă după numai o lună a fost asasinat de legionari pe peronul gării Sinaia.

7. Duca, I.G. *Memorii*, Vol. I *Neutralitatea*, partea I-a (1914–1915), ediție și indice de Stelian Neagoe, București: Editura Expres, 1992, p. 68.

8. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita ANIC), fond Casa Regală – Miscelaneu (în continuare se va cita CR-M), dosar 243.

9. Roșulescu, Vladimir, *Primul Război Mondial. Anii de neutralitate în memoriile lui Czernin*, la adresa <http://vladimirrosulescu-istorie.blogspot.ro/2012/09/romania-primul-razboi-mondial-anii-de1533html>.

10. Tisza de Borosjeno și Szeged, Istvan (n. 22 aprilie 1861, Pesta – d. 31 octombrie 1918, Budapesta) a fost prim-ministru al Ungariei în perioadele noiembrie 1903 – iunie 1905 și iunie 1913 – iunie 1917.

11. ANIC, fond CR-M, dosar 243.

12. Lahovary, Ion (Jean) N. (n. 25 ianuarie 1844, București – 14 iunie 1915, București) a devenit depu-

tat din 1871, din partea Partidului Conservator. Între 1892 și 1895 a fost ministru plenipotențiar al României la Paris și a deținut funcția de ministru de Externe în două rânduri (1899–1900 și februarie – martie 1907).

Relațiile dintre Alexandru Marghiloman și Ottokar Czernin la începutul Primului Război Mondial (iulie 1914-iunie 1915)

Rezumat. Ottokar Czernin era, din 1913, ministrul plenipotențiar al Imperiului austro-ungar la București, cu misiunea de a aplana tensiunile dintre cele două state. Principala problemă o reprezentau atitudinea și acțiunile guvernului de la Budapesta față de românii din Transilvania (maghiarizare forțată, desființarea școlilor în limba română, lipsa unor drepturi etc.). După izbucnirea Primului Război Mondial (1914) guvernul ungar a mobilizat și trimis pe front foarte mulți minoritari (români, slovaci, sârbi, croați), ceea ce a nemulțumit statele vecine. Pe acest fond, Czernin a primit misiunea de a face tot posibilul pentru ca România să rămână neutră, întrucât era clar că nu se va alătura Puterilor Centrale. Unul din apropiații săi era Alexandru Marghiloman, președintele Partidului Conservator, căruia i se destăinuia și care îi arăta cauzele pentru care România nu putea să se alăture Austro-Ungariei.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, Ottokar Czernin, Primul Război Mondial.

The Relationship Between Alexandru Marghiloman and Ottokar Czernin at the Beginning of the First World War (July 1914-June 1915)

Abstract. Ottokar Czernin was, since 1913, the plenipotentiary minister of the Austro-Hungarian Empire in Bucharest, with the mission of easing tensions between the two states. The main problem was the attitude and actions of the Budapest government towards the Romanians in Transylvania (forced Hungarianization, the abolition of Romanian language schools, lack of rights etc.). After World War I (1914) outbreak, the Hungarian government mobilized and sent many minority members (Romanians, Slovaks, Serbs, Croats) to the front, which displeased neighbouring states. Against this background, Czernin was given the mission to do everything possible for Romania to remain neutral, as it was clear that it would not join the Central Powers. One of his intimates was Alexandru Marghiloman, the president of the Conservative Party, to whom he confessed and who showed him the reasons why Romania could not join Austria-Hungary.

Keywords: Alexandru Marghiloman, Ottokar Czernin, First World War.

Constantin COMAN

Profesor de istorie, grad didactic I, Colegiul Național Pedagogic „Spiru Haret” – Buzău, vicepreședinte al filialei Buzău a Societății de Științe Istorice din România. Cercetări în domeniul istoriei contemporane a României, didacticii și metodicii predării istoriei. Cărți publicate: „*Economie și societate în Buzăul interbelic*”, Buzău: Omega, 2008; coautor – *Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu*, Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei, 2014; *Seminarul Teologic Chesarie Episcopul din Buzău – Monografie*, Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei, 2016; *Istoria Județului Buzău – auxiliar didactic pentru cursul de istorie locală*, Alpha MDN, 2021.

ALEXANDRU MARGHILOMAN – MODEL DE SACRIFICIU POLITIC ASUMAT

Atunci când omagiem personalitățile care s-au dedicat Întregirii Naționale, pentru noi, buzoienui, de departe se detașează figura celui mai de seamă om politic care s-a ridicat din aceste meleaguri – Alexandru Marghiloman.

Fiu al unui „răzeș” ce a știut să facă avere și al frumoasei Irina, din neamul boierilor Izvorani, tânărul Alexandru, născut la 27 ianuarie 1854, a urmat cursurile vestitului Colegiu Sf. Sava, din București, între 1860 și 1870. Nu știu dacă abilitatea sa tată a știu sau intuit că diploma de doctor în drept la Paris avea o deosebită importanță în promovarea oamenilor politici din acea vreme de către rigurosul rege Carol I, cert este că Alexandru pleacă în 1870, la Paris, cu acest scop. Opt ani mai târziu el revine în țară cu diploma de doctor în drept și, mai ales, cu solide competențe juridice și oratorice care l-au propulsat în elita juridică și politică a tinerei României independente.

După o scurtă carieră juridică în calitate de procuror de Ilfov și avocat al poporului, de prin 1884 își începe ascensiunea politică, fiind ales deputat în gruparea junimiștilor condusă pe atunci de către boierul moldovean Petre P. Carp. Reușește să-i câștige încrederea exigentu-

lui său protector Petre P. Carp și, în împrejurările dramatice ale răscoalelor țărănești dezlănțuite în România anulului 1888, își asumă dificila sarcină de ministru al justiției în guvernul junimist ce avea ca premier pe Theodor Rosetti, dar a cărui „eminență cenușie” era, desigur, Petre P. Carp [1, p. 100]. În acele împrejurări Marghiloman capătă și încrederea înțeleptului rege Carol I, ceea ce l-a determinat pe malițiosul romancier Duiliu Zamfirescu să-l caracterizeze, ca „mânzul cel mai bun al grajdurilor Regelui Carol” [1, p. 104]. Ironia creatorului „Neamului Comăneștenilor” a fost o premoniție, întrucât omul politic Alexandru Marghiloman s-a dovedit permanent un mare om de stat loial dinastiei române. Având în vedere referințele privind „grajdurile regale”, ar fi de amintit și pasiunea comună Regelui Carol I și lui Marghiloman privind hipismul, iar rezultatele extraordinare din întrecerile hipice ale cailor din herghelia lui Marghiloman obținute în acea „La Belle Epoque” l-au făcut pe rege, președinte al Jokey-Clubului român, să-l propună ca vicepreședinte al acestei elitiste comunități. Nu putem să nu reamintim că dintre numeroșii cai campioni ai lui Marghiloman cel care a intrat demult în istorie, aproape identi-

cându-se cu numele ilustrului său stăpân, este „Albatros”, al cărui nume a fost moștenit de superba clădire care adăpostește acum Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” din Buzău.

Anul 1888 a fost unul dramatic nu numai datorită răzcoalelor țărănești, ci și uneltirilor puse la cale de către însărcinatul cu afaceri al Rusiei la București, Mihail Hitrovo, care reușise crearea unei conspirații prin care regele Carol I să fie alungat. Această împrejurare a fost folosită de către abilul Iancu Marghiloman de a câștiga pe vecie încrederea dinastiei de Hohenzollern prin a oferi mari sume de bani conspiratorilor, determinându-i să se retragă [1, p. 46, 120]. De acum fiul marelui moșier buzoian, Alexandru, capătă aversiune permanentă față de tot ce putea veni dinspre Rusia și intră a rândul elitei politice a României ca ministru în numeroasele guverne ce erau perindate la conducerea țării de către Rege prin atât de abila „rotativă guvernamentală” ce o pune în practică începând cu 1895 până la sfârșitul domniei sale, în 1914. Era de fapt transpunerea în România a ingeniosului sistem parlamentar bipartidist englez care făcea din Rege un factor decizional hotărâtor privind evoluția politică a statului, nu doar un simplu „factor constituțional”, al cărui rezultat era că oferea stabilitate statală și politică. În practica politică, prin „rotativa guvernamentală”, Regele îi alterna la putere, după epuizarea câte unui mandat de patru ani, când pe liberali, când pe conservatori, astfel încât puterea să fie sub controlul său, nu sub a lor. Așa se face că Marghiloman, membru de seamă al establishmentului politic românesc, va fi mai mereu ministru în guvernele conservatoare: la Justiție și apoi la Lucrări Publice în 1888, 1889 și 1890, la Agricultură, Industrie, Comerț și Domenii, în 1890–1891, apoi imediat, iarăși la Justiție, de data aceasta cu cel mai îndelungat mandat, 1891–1895. Între 1900–1901 a fost, ministru al Afacerilor Străine, între 1910–1912, ministru de Interne, iar între 1912–1913 ajunge ministru de Finanțe. În această perioadă se evidențiază de departe opera legislativă deosebit de benefică țării din mandatul său ca ministru al Justiției, când întregul guvern conservator condus de

Lascăr Catargiu (1891–1895) a pus în aplicare prevederile programului „Era Nouă”, elaborat încă din 1881 de către P.P. Carp. Astfel, atunci sunt aprobate legile pentru descentralizarea administrativă, a jandarmeriei, a independenței justiției, a modificării învoielilor agricole, a taxelor comunale, a clerului mirean și seminariilor, de organizare a învățământului profesional, precum și cea mai importantă – legea minelor, din 1895, prin care junimiștii reușeau să impună principiul asigurărilor sociale de boală și bătrânețe și dreptul statului de a interveni sau legisla pentru construcția de căi ferate de interes local. De fapt, întregul program legislativ al junimiștilor era mai degrabă de orientare liberală, însă realizau că fără aceste legi „Țara va cădea în lupte sterile ce vor întârzia propășirea și întărirea națiunii”, după cum afirma cel mai de seamă gânditor junimist, Titu Maiorescu [1, p. 18-127].

O altă guvernare importantă în care Alexandru Marghiloman a deținut portofoliul Finanțelor a fost cea din timpul „Crizei balcanice”, 1912–1913. A fost „cântecul de lebadă” al lui Titu Maiorescu care, ajuns premier, a dorit să arate lumii că România este o putere regională. România s-a implicat în atât de cunoscutul război cu Bulgaria, finalizat cu Pacea de la București, din 10 august 1913, prin care a dobândit Cadrilaterul, creându-și în acest fel un dușman gratuit, Bulgaria și care s-a dovedit atât de vindicativă la intrarea țării noastre în Războiul de Întregire Națională. Momentul 1913 s-a dovedit a fi o „aroganță” pe care România a plătit-o deosebit de scump la Turtucaia, în septembrie 1916!

Odată cu începutul Primului Război Mondial ia sfârșit „La belle Epoque” a elitelor exclusiviste și putred de bogate ale modernistului secol XIX și se intră în chinurile facerii lumii contemporane care va naște puterea celor mulți – democrația. Acest șoc a afectat profund doctrina conservatoare, fidelă „politicii pașilor mărunți”, în condițiile în care timpurile cereau reforme radicale. Toate aceste prefaceri printre care România își căuta drumul desăvârșirii statale și naționale și-au pus amprenta dură și asupra carierei politice a lui Alexandru Marghi-

loman. De fapt, pentru conservatori șocul începuse mai devreme, odată cu Marea Răscoală din 1907, când nefiind capabili s-o gestioneze, au plecat de la guvernare și au început să se dezbine. Tache Ionescu, „Gură de Aur”, intuiește mai bine „mersul timpurilor” și, în 1908, se desprinde din Partidului Conservator, care încă de la început fusese destul de eterogen, formând Partidul Conservator ... Democrat!

În 1915 pleacă din partid și Nicolae Filipescu, adept convins al alianței României cu Antanta, asemenea lui Tache Ionescu. Marghiloman a rămas alături de Carp și de Maiorescu, convinși că locul României nu poate fi decât alături de cea mai civilizată și puternică țară a Europei – Germania. Dacă la Carp și Maiorescu, filogermanismul deriva din educație, considerăm că Marghiloman era mai degrabă rusofob, decât filogerman, întrucât prin educație era atașat valorilor franceze, iar prin comportament stilului englez.

La Consiliul de Coroană de la Sinaia, din 21 iulie 1914, convocat de către bătrânul rege Carol I pentru a decide soarta țării, în acele momente de cumpănă de la începutul războiului, Marghiloman propune soluția „expectativei armate”, adică a unei neutralități ce părea binevoitoare Puterilor Centrale. Fidel romantismului junimist, Marghiloman vrea să rămână un adevărat om de onoare, asemenea cavalerilor medievale, prin respectarea măcar formală a vechii alianțe semnata încă din 1883 de Rege cu Puterile Centrale. Pe termen lung s-a dovedit a fi de fapt soluția realistă și salvatoare, adică soluția securității naționale, pe care țara noastră a îmbrățișat-o în prezent aderând la o Uniune Europeană cu hegemonie germană. România era atunci, în ciuda victoriei din războiul cu Bulgaria, prea mică pentru un război atât de mare! Țara noastră a intrat în război total nepregătită, iar aceasta s-a simțit atât de dureros în toamna anului 1916, când armata română a fost aproape distrusă de către trupele Puterilor Centrale. Soluția sa, în ciuda realismului, nu putea fi acceptată de o societate românească ce întotdeauna a făcut politică de sentimente, fiind cu totul orientată spre soluția unității naționale, toți românii

exclamând pe atunci „Vrem Ardealul!”. Acest curent a fost înțeles cel mai bine de către abilul Ionel I.C. Brătianu, care jongla mult mai bine în „meandrele concretului”, dovadă fiind și faptul că reușise să-i răpească „lordului valah” până și soția, pe Eliza (fostă Știrbey)!

Tocmai acum, în perioada intrării țării noastre în război, rusofobia lui Marghiloman se evidențiază izbitor în notele sale politice. Constată că dezastrul de la Turtucaia și apoi, uriașele pierderi ale luptelor din Dobrogea s-au datorat, nu numai factorilor interni, ci, mai ales, aliatului rus care a adoptat o strategie de noncombat. În timpul luptelor de la Turtucaia arăta că „rușii sunt la 80 de km de front” sau că „rușii nu s-au bătut nicăeri, Zoioncikovski (comandantul frontului din Dobrogea), beat sau zăpăcit, nu a dat nici-un ordin: atât numai că rușii fugeau pe capete”, iar în alte pagini că „În Dobrogea atât au jefuit rușii, încât nici jefuitoarii români nu au mai găsit nimic de luat” sau „Constanța a fost cedată fără luptă” deoarece „flota rusească a șters-o pe nesimțite”, în timp ce „bieții noștri soldați se bat peste tot admirabil ... Toți acei care i-au văzut pe front recunosc ce oameni de treabă sunt, din nenorocire cad prea mulți: ne topim într-un mod lamentabil.” [2, p. 20; 21; 59; 71; 72] Tocmai de aceea, nu se derobă de răspundere în fața Țării și a Dinastiei atunci când, pe 27 septembrie, la întâlnirea sa cu Regele Ferdinand I, afirmă: „Povățuiesc pe dl. Brătianu să continue singur și va avea din partea mea același concurs ca până în prezent. Păstrează, Sire, rezerve!”, fără a uita să-și afirme și cu acest prilej temerea față de ruși: „am spus Regelui că sper că ochii mei nu vor vedea grozăvia unui Rege și unei armate române refugiați în Rusia.” [2, p. 45]

Indignarea sa rusofobă izbucnește atunci când află că „Monitorul oficial anunță că s-a dat generalului Zoioncikovski Marea Cruce a „Coroanei României” și că, în același timp, Moruzi a fost făcut ofițer al aceluiași ordin împreună cu toți ofițerii ruși aghiotanți ai generalului. Ce s-ar fi putut oferi dacă generalul ar fi fost învingător și dacă trupele sale n-ar fi rupt-o la fugă? Este de plâns!” [2, p. 62]

Unirea Basarabiei 1918–1928, timbru poștal.

Momentul de vârf al carierei sale politice îl atinge Alexandru Marghiloman în perioada 5/18 martie – 24 octombrie/6 noiembrie 1918, când, pe de o parte, gestionează cu mult patriotism unirea Basarabiei cu Țara Mamă, pe 27 martie/9 aprilie, iar pe de altă parte, își asumă jertfa salvării statului și a dinastiei într-una din cele mai grele cumpene din istoria țării – semnarea unei „păci punico” cu Tripla Alianță, pe 24 aprilie/7 mai.

Încă din perioada armistițiului semnat la Focșani pe 26 noiembrie/9 decembrie Alexandru Marghiloman se implică în discuțiile cu autoritățile ocupației germane de la București, în primul rând, cu feldmareșalul Mackenzen, [3, p. 281-282] pentru a obține informații și a influența opinia acestora cu privire la condițiile unui posibil păci care urma să fie negociată și de către România, previzibilă, în condițiile în care Rusia bolșevică deja avea la Brest-Litovsk o echipă de negociere cu Puterile Centrale în frunte cu Lev Troțki. Întâlnirile sale cu reprezentanții diplomați ai Germaniei și Austro-Ungariei se intensifică pe parcursul lunilor februarie-martie ale anului 1918, întrucât atât Richard von Kuhlman, cât și Ottokar Czernin reprezentanții Puterilor Centrale, nu aveau încredere în guvernul generalului Averescu, văzut ca „omul dirijat” de I.I.C. Brătianu. La 24 februarie 1918 Alexandru Marghiloman discută cu Ottokar Czernin cu privire la condițiile de

pace pe care acesta urma să le negocieze cu generalul Averescu, primind refrenul – „a prendre ou a laisser – ia-o sau las-o”. Aceasta însemna de fapt: „o fâșie de pe frontiera munților pentru noi ... Pierdeți de asemenea toată Dobrogea. În schimb veți lua Basarabia, care e mai mare decât ce pierdeți. Pentru o țară care e la pământ e mai mult decât se putea spera.” Aceste condiții erau de fapt un ultimatum, deoarece neacceptarea lor însemna ruperea armistițiului și „pentru Rege sfârșitul.” [3, p. 366]

Amenințarea era reală și a fost folosită de Ottokar Czernin la întâlnirea avută cu regele Ferdinand pe 14/27 februarie 1918, când a spus că „26 de divizii, plus una bulgară și una maximalistă” erau pregătite de intervenție asupra României în cazul în care nu erau acceptate condițiile de pace. [3, p. 379] Referința la divizia maximalistă avea în vedere trupele bolșevizate ucrainiene care demonstra că Austro-Ungaria avea controlul supra Ucrainei care, la rândul ei, era folosită ca o amenințare în zonă. Tocmai de aceea la o întâlnire privată a lui Marghiloman cu Richard von Kuhlman, 7 martie, acesta referindu-se la Basarabia afirma: „Dacă domnii aceștia fac pe desguștații cu atât mai rău pentru ei. Chiar astă-seară ne-a venit o protestare din partea Ucrainei. Nu o să ne dăm nici o osteneală pentru ca să o aibă.” [3, p. 395]

Condițiile păcii erau deosebit de dure, tocmai de aceea Marghiloman este sfătuit chiar de

Khulman ca până la pace „să nu intru în corabia aceasta” [3, p. 401], iar șeful presei de la Budapesta îi spune clar să nu semneze pacea deoarece: „Va fi odioasă, și cel ce o va semna, cu greu va mai governa.” [3, p. 398] Și, totuși, Alexandru Marghiloman își asumă această sarcină încă de pe 28 februarie/12 martie când are o întâlnire cu Regele Ferdinand, la Iași, înțelegându-se să preia guvernarea, dar trag de timp, oficial declarând că nu s-au înțeles! [3, p. 401] De fapt tehnica prelungirii tratativelor, a permanentelor pertractări, a fost utilizată de către Marghiloman pe toată perioada guvernării sale în raporturile cu reprezentanții Puterilor Centrale, deoarece pe timp de război orice schimbare a raporturilor de forțe de pe front putea aduce argumente favorabile, așa încât fondul tratativelor era acela de a câștiga timp. Prelungirea, uneori, la nesfârșit a tratativelor a dat roade în cazul guvernului Marghiloman îndeosebi, după semnarea Păcii de la București, pe tema ratificării acesteia de către Rege, ceea ce a permis României reintrarea în război de partea Antantei, pe 10 noiembrie 1918, cu doar o zi înaintea semnării armistițiului de la Compiegne.

Acceptarea preluării guvernării la 5/18 martie 1918 a fost un sacrificiu asumat pentru salvarea Țării și Dinastiei. Într-o întâlnire cu ministrul de externe german, Richard von Kuhlman, acesta insistă asupra lui Marghiloman să nu preia guvernarea „i-ar fi surâs o situație extremă, care ar fi adus abdicarea Regelui.” Sarcina salvării dinastiei este afirmată clar de Marghiloman: „Îl rog să nu fie din nou muncit de idea de a alunga pe Rege: ar fi cel mai rău exemplu astăzi.” [3, p. 404]

Dacă menținerea ființei statale și a dinastiei au reprezentat principalele directive ale sacrificiului politic asumat de către Alexandru Marghiloman, totodată a avut în vedere situația populației, fiind permanent preocupat de atenuarea jafului sistematic efectuat de către trupele de ocupație ale Puterilor Centrale îndeosebi asupra resurselor alimentare și petrolifere ale țării. Tratativerile Păcii de la București au vizat nu numai raptul teritorial al Dobrogei, dorit de bulgari, și cel privind creștele montane, dorit de austro-ungari, ci îndeosebi menținerea ad-

ministrației militare asupra teritoriului ocupat de către Puterile Centrale. De fapt aceasta era marea miză a păcii – exploatarea până la epuizare a teritoriului ocupat – „Toată lupta e pentru regimul teritoriului ocupat și pentru dreptul de rechiziție”, spunea în *Notele sale politice* Alexandru Marghiloman [3, p. 421]. Articolul 7 al Tratatului de Pace a fost deosebit de disputat, diplomații german și austro-ungar manifestând un interes deosebit „pentru strângerea recoltei 1918, lemnul, petrolul etc. vor să aibă dreptul de rechiziție directă.” Mackensen a dat ordin de a rechiziționa „tot porumbul rămas, afară de sămânță, 500 g /zi de locuitor și aceasta numai până la 1 august! Ce va mânca țăranul până la noua recoltă?”, iar „Bulgarii fac șantaj, nu vor să dea drumul prizonierilor români, decât dacă se permite bulgarilor din Bolgrad să le dea 11.000 t de cereale”! [3, p. 422-423] Alexandru Marghiloman face eforturi considerabile pe parcursul tratativelor pentru a primi asigurări că administrația militară germană se va obliga să păstreze în țară ceea ce necesar țării, deoarece populația din partea ocupată a țării nu mai are hrană decât până la 31 mai. Ar fi necesare 10.000 de vagoane din Basarabia. La rândul lor austro-ungarii și germanii erau condiționați de Ucraina de unde sperau să preia un milion de tone de cereale. Tocmai de aceea Marghiloman, prevăzător, l-a trimis pe generalul Hârjeu să sechestreze grâul din Basarabia și să se facă un inventar. Miza asigurării cu alimente a populației este enormă, negociatorul german Kriege o spune clar: „Trebuie să avem certitudinea că pentru 1918 tot ce ne revine din recoltă, va sosi la destinație.” [3, p. 425-428] Pe parcursul negocierilor reprezentanții Puterilor Centrale cer și mai mult, 12.500 de vagoane de cereale „deoarece în Austria populația n-are decât 150g făină de porumb ca rație zilnică.” Și refuză să-și asume păstrarea de către populație a strictului necesar până la recolta din toamnă – „Se moare de foame în Austria, vom lua până la ultima măsură tot ce se poate lua.” [3, p. 473-475] Era evident că diplomații Puterilor Centrale făceau toate eforturile de a potoli adâncă nemulțumire a propriilor cetățeni față de prelungirea excesivă

a războiului care le provocaseră doar privațiuni și o dramatică scădere a nivelului de trai. Bomba socială era gata să explodeze în Germania și Austro-Ungaria, iar ceea ce făceau diplomații imperiilor centrale europene nu era decât întârzierea detonării ei în speranța unei victorii decisive în vara anului 1918. Tocmai de aceea negocierii germani și austro-ungari sunt capabili de orice, inclusiv de șantaj asupra guvernului Marghiloman. La 12/25 martie „Cartierul general nu admite prelungirea armistițiului dacă printre actele de semnat diseară nu se află și o declarație relativă la petrol”. În acea noapte se semnează Convenția petrolului, „la 4 dimineața. În așteptarea documentelor începe ploaia, după o secetă grozavă „Germanii neliniștiți în privința recoltei, sunt și mai veseli ca mine”!!!, remarcă tragic Marghiloman, evidențiind situația dramatică în care s-a negociat Pacea „punică” de la București. [3, p. 431-432]

Din păcate istoria este deseori nedreaptă, fiind scrisă de către învingători, și toate aceste fapte de sacrificiu politic au fost multă vreme ocltate, inclusiv importanța lui Marghiloman în primul pas spre întregirea națională din 1918 – Unirea Basarabiei cu România.

Prezent la Chișinău, în ziua memorabilei ședințe a Sfatului Țării, prim-ministrul Alexandru Marghiloman declara: „În numele poporului român.....iau act de acest vot quasi unanim și declar că Basarabia este acum unită pe vecie cu România, una și indivizibilă.”

Puțini dintre români știu că motivul demiterii lui Alexandru Marghiloman din fruntea guvernului pe 24 octombrie/6 noiembrie a fost acela de a fi ordonat generalului Zadici intrarea armatei române în Bucovina amenințată de bolșevici. La cererea lui Iancu Flondor, președintele Comitetului Executiv al Guvernului Provizoriu din Bucovina (Consiliul Secretarilor

de Stat), Marghiloman a trimis armata română pentru a proteja populația românească față de excesele bandelor bolșevizate venite din Ucraina. Deși se consultase cu Regele Ferdinand asupra acestei măsuri, totuși, la presiunea ambasadorilor Antantei, care l-au considerat un germanofil, Regele înlătură de la putere pe cel care i-a fost „câine de pază” la tronul dinastiei. [3, p. 117-118]

Peste numai un an, pe 17 decembrie 1919, după ce numele său fusese asociat pe nedrept de către opoziția sa politici cu trădarea, deoarece își asumase colaborarea cu ocupanții și acceptase condițiile înrobitoare ale Păcii de la București, Marghiloman se justifică într-un discurs memorabil susținut în Parlament, în care spunea: „România mare nu s-a făcut nici după concepțiile d-voastră politice, nici după planurile noastre ... Va să zică domnilor, dacă reușea o concepție politică, pierdeam Basarabia, dacă reușea până la capăt altă concepție politică, nu aveam Ardealul. Și atunci domnii mei, să ne plecăm fruntea înaintea unui geniu mai mare decât al nostru, înaintea unei Pronii care a fost mai înțeleaptă decât noi. Numiți-o providență, numiți-o geniul rasei, botezați-o cum veți voi, să știți că România a ieșit din instinctul tuturor românilor, nu din calculele făurite de alții!” [1, p. 243]

Referințe bibliografice:

1. Peneș, Nicolae. *Alexandru Marghiloman – lordul valah*, Buzău: Editura Alpha MDN, 2007.
2. Marghiloman, Alexandru. *Note politice*, vol. II, ediție și indice de Stelian Neagoe, București: Editura Machiavelli, 1994.
3. Marghiloman, Alexandru. *Note Politice (1897–1924)*, Vol. III (1917–1918), Buzău: Editura Alpha MDN, 2019.
4. Marghiloman, Alexandru. *Note Politice (1897–1924)*, Vol. IV (1917–1918), Buzău: Editura Alpha MDN, 2019.

Alexandru Marghiloman – model de sacrificiu politic asumat

Rezumat. Cel mai de seamă om politic buzoian de la cumpăna veacurilor XIX–XX a fost Alexandru Marghiloman. La Consiliul de Coroană de la Sinaia, din 21 iulie 1914, convocat de către bătrânul rege Carol I pentru a decide soarta țării, în acele momente de cumpănă de la începutul războiului, Marghiloman propune soluția „expectativei armate”, adică a unei neutralități ce părea binevoitoare Puterilor Centrale. Momentul de vârf al carierei sale politice îl atinge Alexandru Marghiloman în perioada 5 martie – 24 octombrie 1918, când, pe de o parte, gestionează cu mult patriotism unirea Basarabiei cu Țara Mamă, pe 27 martie/9 aprilie, iar pe de altă parte, își asumă jertfa salvării statului și a dinastiei prin semnarea unei „păci punice” cu Tripla Alianță, pe 24 aprilie/7 mai. Tratatul de Pace de la București au vizat nu numai raptul teritorial al Dobrogei, dorit de bulgari, și cel privind creștele montane, dorit de austro-ungari, ci îndeosebi menținerea administrației militare în vederea exploatării până la epuizare a teritoriului de sub ocupația Puterilor Centrale. Deși acuzat de colaboraționism cu ocupantul german de către opoziția săi politici, dornici să acapareze gloria făuririi României Mari, justificarea lui Marghiloman e magistrală: *„România mare nu s-a făcut nici după concepțiile d-voastră politice, nici după planurile noastre să știți că România a ieșit din instinctul tuturor românilor, nu din calculele făurite de alții!”*

Cuvinte-cheie: grupare junimistă, Consiliu de Coroană, expectativă armată, Marea Unire, Basarabia, dinastie, ocupație, rapt teritorial, rechiziții.

Alexandru Marghiloman – a Model of Assumed Political Sacrifice

Abstract. Alexandru Marghiloman was the most important political man from Buzău at the turn of the 19th and 20th centuries. At the Crown Council of Sinaia, on 21 July 1914, when he was convened by the old King Carol I to decide the fate of the country in those critical moments at the beginning of the war, Marghiloman proposed the solution of “armed expectation”, i.e. a neutrality that seemed to be favorable to the Central Powers. Alexandru Marghiloman reached the peak of his political career between 5 March and 24 October 1918, when on the one hand he managed with great patriotism the union of Basarabia with Romania, on 27 March/9 April, and on the other hand he assumed the sacrifice of saving the state and the dynasty by signing a “Punic peace” with the Triple Alliance, on 24 April/7 May. The Bucharest peace negotiations concerned not only the territorial seizure of Dobrogea, desired by the Bulgarians, and the mountain ridges, desired by the Austro-Hungarians, but especially the maintenance of the military administration in order to exploit until exhaustion the territory under the occupation of the Central Powers. Although accused of collaborationism with the German occupier by his political opponents, many eager to capture the glory of the creation of Greater Romania, Marghiloman’s justification is masterly: *„Greater Romania was made neither according to your political conceptions, nor according to our plans, Romania came out of the instinct of all Romanians, not from the calculations made by others!”*

Keywords: Junimist group, Crown Council, armed expectation, Great Union, Basarabia, dynasty, occupation, territorial kidnapping, requisitions.

Doctor în istorie; Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, România. Domenii de preocupare: istoria Dobrogei, istoria națională, istoria Americii Latine – cca. 200 articole publicate în reviste de specialitate. Volume publicate: *Secolul XX. Latinii din Carpați și din Anzi. Contribuții la istoria relațiilor României cu Argentina și Brazilia (1900–1930)*; *România și Columbia (1965–2000)*, Constanța: Ovidius University Press, 2004; *Un veac de ne-singurătate: relații între România și Columbia în secolul al XX-lea*, Constanța: Ed. Muntenia, 2005; Lavinia Dumitrașcu, Gheorghe Dumitrașcu, *Pagini din relațiile internaționale în secolul XX. Lumea – o lume de relații*, Constanța: Ed. Fundației „Andrei Șaguna”, 1999; Lavinia-Dacia Gheorghe, Gheorghe Dumitrașcu, *Raporturi între românii – turcii și tătarii din România, dinspre sfârșitul secolului al XVIII-lea până la începutul secolului al XXI-lea/ articole, memorii, anchete și chestionare, documente inedite și/sau rare, recensăminte, statistici, contribuții și sugestii bibliografice*, Constanța: Ed. Imperium, 2016.

Lavinia DUMITRAȘCU

PODUL DE LA CERNAVODA – OPERĂ A OAMENILOR POLITICI ȘI A INGINERILOR ROMÂNI

Sunt oameni care, chiar dacă, fizic, nu construiesc, printr-o semnătură pusă cu sufletul și cu conștiința, își aduc aportul la mari realizări ale unui neam, cu urmări pozitive incomensurabile pentru devenirea unei țări. Este și cazul lui Alexandru Marghiloman, care, ca om politic și, pentru scurt timp, ministru al Lucrărilor Publice (12 noiembrie 1888–26 martie 1889; 5 noiembrie 1889–16 noiembrie 1890) și al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor (16 noiembrie 1890–15 februarie 1891), a contribuit, împreună cu alți oameni politici români, la realizarea Marelui pod peste Dunăre de la Cernavoda. Acesta scurtează distanțe, unește frații, permite României să respire spre lume, prin portul Constanța.

Dobrogea revenea României, după Războiul de Independență. Trebuia unită, însă, în fapt, în condițiile în care, pentru a ajunge în Dobrogea, dura foarte mult și condițiile erau grele. În 1857, Imperiul Otoman concesionase construirea căii ferate Cernavoda–Constanța și a lucrărilor de modernizare a portului Constanța companiei engleze „Danube and Black Sea Railway Company Limited”. [1, p. 127-139] Majoritatea oamenilor politici români, dar, mai ales, Mihail Kogălniceanu [2, p. 193], I.C. Brăti-

anu [3, p. 276] și regele Carol I [4, p. 173], aveau în vedere construirea unui pod peste bălțile Dunării și peste Borcea, o cale ferată pe acest pod – între Fetești și Cernavoda –, refacerea integrală a căii ferate Cernavoda–Constanța pentru alte dimensiuni de trafic și o serie de construcții feroviare adiacente. Astfel, să se facă legătura României nu doar cu Dobrogea, ci, de aici, cu portul Constanța și cu lumea întreagă. După discuții, locul ales pentru traversarea Dunării prin pod este Cernavoda.

Drept urmare, statul român a răscumpărat calea ferată Cernavoda–Constanța, pe 21 mai 1882 fiind publicată *Legea privind răscumpărarea de către statul român a căii ferate Cernavoda-Constanța și a lucrărilor din portul Constanța, concesionat în 1857 Companiei „Danube and Black Sea Railway and Kustendge Harbour Company Limited”*. România a plătit 16 800 000 lei aur pentru 64 km de cale ferată, lucrată de mântuială. [5, p. 88; 19] Peste trei ani, printr-o lege specială, statul român aloca 21 milioane lei pentru creșterea capacității portului și pentru refacerea – de fapt, construirea de la început – căii ferate Cernavoda–Constanța. [6, p. 53]

S-a organizat o Direcție specială, condusă de inginerii Spiridon Yorceanu, Ion Frunză și

inginerul englez Hartley, pe baza concluziilor cărora s-a întocmit caietul de sarcini în vederea licitațiilor. [7, p. 2] Primul concurs are loc pe 1 septembrie 1883. Și-au prezentat proiectele 8 mari case de construcții din Europa dar, niciuna n-a întrunit cerințele. Un alt concurs se organizează în 1886, participanții sunt tot atât de faimoși, dar, nici de data aceasta nu s-a putut alege un câștigător. [8, p. 3-8; p. 9-11]

În aceste condiții, Mihail Kogălniceanu, care crezuse de la început și total în geniul tinerilor ingineri români, a fost cel care l-a recomandat călduros pe Anghel Saligny pentru realizarea proiectului de construire a Podului de la Cernavoda, acesta fiind apreciat în mod deosebit de regele Carol I – care-l considera „o glorie a României” –. Saligny își alege o echipă formată din ingineri, majoritatea fiind absolvenți ai Școlii de Drumuri și Poduri (Ion Băiculescu, N.N. Herjeu, frații Alexandru și Nicolae Davidescu, Șt. Gheorghiu, Petri Zahariade, A. Dumitrescu, Ion Ionescu, Camil Brânză, I. Pislă, Ionel și Vintilă Brătianu etc.) [9, p. 378].

Pentru a alege soluția cea mai trainică pentru podul de la Cernavoda, Anghel Saligny vizitează și analizează cele mai mari poduri din lume, discută cu constructorii acestora, iar Vintilă Brătianu s-a familiarizat cu una dintre cele mai mari oțelării din Europa, Uzinele „Creusot”. [10, p. 216; p. 115-116; p. 89] Proiectul elaborat de Saligny a fost terminat în 1888 și admis pe 1 decembrie 1889. [11, p. 291] Conform acestuia, Podul peste Dunăre urma să folosească două mari inovații: sistemul de grinzi-console și oțelul Siemens Martin, în locul fierului pudlat. [12, p. 92]

„În 1890, se organizează licitația pentru luarea în antrepriză a tuturor lucrărilor, diverse porțiuni, fundații, zidării, corpuri metalice fiind adjudecate de firme străine sau românești, dar sub controlul specialiștilor români.” Al. Marghiloman, ministrul Lucrărilor Publice este prezent la această licitație. [13, p. 2-3] Anghel Saligny își ia responsabilitatea calculelor și dispozițiilor adoptate în timp de companii străine, precum „Fives Lille” și uzinele „Creuzet” din Franța, au fost doar executanți ai planurilor

românești de construcție a podului. Inginerul Romulus Baiulescu a fost reprezentantul Companiei „Fives-Lille”, iar Vintilă Brătianu intermediarul între Compania „Fives-Lille” și uzinele „Schneider-Creuzet”. [14, p. 126; p. 48-49]

Lucrările de construire a podului au început pe 9/21 octombrie 1890, când regele Carol I a pus piatra de temelie a construcției. Slujba religioasă a fost săvârșită de preotul Dimitrie Chirescu. [15, p. 233]

Documentul comemorativ este citit de Alexandru Marghiloman, ministrul Lucrărilor Publice. Acesta afirmă că „pe podul Carol I se va împlânta cultura și înfrățirea dincolo de Dunăre”. De asemenea, susține că românii trebuie să fie mândri că acest pod, cel mai mare de acest fel din Europa, care este concepția și execuția românilor, în condițiile în care, cu 30 de ani în urmă, toate drumurile de fier ale țării erau executate de străini. [16, p. 63] În documentul comemorativ, depus la fundația podului, regele Carol I scria că, de la revenirea Dobrogei la România „*neconținut pironită Ne-a fost gândirea la această provincie, însă mărețul Danubiu Ne-a oprit și Ne opresce să dăm litoralului Mării Negre și porturilor lui viața și dezvoltarea trebuincioasă pentru prosperitatea economică a țării. Numai construcțiunea unui pod peste Dunăre înlăturează aceste piedici. Corpurile noastre legiuitoare, încălzite de focul nestins al iubirii de țară, au hotărât în anul 1883 clădirea acestui pod și Noi am sancționat în același an patriotica lor hotărâre. Azi inginerii români clădesc podul. Nu vor trece decât câțiva ani și săvârșită va fi o grandioasă lucrare, un monument care va transmite urmașilor noștri și generațiunilor viitoare dovadă de puterea de viață, patriotismul și hărnicia României actuale. Fie ca această măreață lucrare să sporească prosperitatea și gloria scumpei noastre țări, fie ca prin ea să se strângă legăturile cari unesc Dobrogea cu patria-mamă, fie ca porturile ei să ajungă la o splendoare de soliditatea ce le poartă țara....*” [17, p. 1041-1042]

Pentru lucrările podului peste Dunăre s-au realizat 43 000 m³ săpătură în aer comprimat, 1139 tone de oțel la chesoane, 37340 m³ zidărie, 5066 tone oțel dulce și 148 tone oțel dur. Lucră-

rile au costat, în total, 35 milioane lei, din care pentru podul propriu-zis s-au cheltuit 9 928 838 lei, restul fiind folosiți pentru calea ferată și celelalte lucrări. [18, p. 1035; p. 436]

Partea artistică a podului o reprezintă cele două statui de dorobanți care îl flanchează, opera sculptorului francez Léon Pilet, fiind alese de rege din cinci modele, ca semn de recunoștință pentru soldații români care întorseseră Dobrogea la Țară.

Inaugurarea podului de la Cernavodă „Regelui Carol I” a avut loc pe 14/26 septembrie 1895. Ziare din toată Europa și-au trimis corespondenți la Cernavoda și Constanța, evenimentul ținând, nu în puține cazuri, prima pagină a publicațiilor. [19, p. 2] Era vorba despre primul pod din Europa continentală, după „Firth of Forth”, din punct de vedere al lungimii deschiderii sale centrale de peste Dunăre – 190 m – și cel mai lung pod din lume – 4087 m. [20, p. 90]

14 000 de bucureșteni au cumpărat bilete de tren și, acompaniați de lăutari, au plecat de la Gara de Nord în cele 4 trenuri de plăcere, puse la dispoziție de Direcția Căilor Ferate. Deși primul tren trebuia să plece la 6,25, călătorii au ocupat locurile încă de la 2 noaptea. Oamenii au călătorit și pe acoperișurile vagoanelor. [21, p. 337] Au fost prezenți cca. 400 de invitați și 30 000 de români adunați la Cernavoda, dintre care 20 000 veniseră cu trenul de plăcere. [22, p. 2; p. 1-2]

Capete încoronate, miniștri, președinți și membri ai Corpurilor legiuitoare, trimiși ai altor țări, conducători ai Armatei Române, înalți demnitari ai statului, reprezentanți ai presei românești și străine au fost prezenți la marea sărbătoare. La invitația familiei regale române, au venit special pentru acest eveniment principii Leopold – care purta uniformă de colonel al armatei române – și fiul său, Wilhelm de Hohenzollern, principele Bernard de Saxa-Meiningen cu principesele Charlota și Teodora.

Trenul regal s-a oprit la capătul podului, unde suita a fost întâmpinată, în sunetul salvelor de tun, de inginerul Anghel Saligny, de C. Olănescu – ministru al Lucrărilor Publice – și de I. Kalinderu – administratorul Domeniilor

Regale –, de elevii Școlii de sub comanda căpitănului Pârâianu, care s-au transformat în „garda de onoare a Regelui în tot decursul serbării”. [23, p. 1-2] Carol I a mers pe jos, spre Dobrogea, până la jumătatea podului, unde a bătut ultimul nit, de argint. Te-Deum-ul a fost ținut de Mitropolitul Primat și de episcopul Dunării de Jos, Partenie. [24, p. 174; p. 1035; p. 17; p. 3-4]

Carol I a citit actul comemorativ:

„NOI, CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională

REGE AL ROMÂNIEI

În anul mântuirii 1890 am pus piatra fundamentală a podului, menit să împreuneze cele două maluri ale Dunărei între Fetești și Cernavoda.

După cinci ani de muncă statornică, Dumnezeu hărăzind Țării liniște și îndestulare, astăzi în a 14-a zi a lunii Septembrie, din anul mântuirii 1895, și al 30-lea al Domniei Mele, mulțumită râvnei și măestriei inginerilor români, am trecut pe deasupra valurilor celor două brațe ale Dunărei mărețe și am bătut cel din urmă cuiu, care a încheiat și sfârșit aceste falnice lucrări, față fiind M.S. Regina, Altețele Lor Regale Principele și Principesa României, iubitul Meu frate, Principele Leopold de Hohenzollern, nepotul Meu, A. S. Principele ereditar de Hohenzollern, Alteța Sa Principele ereditar de Meiningen și Alteța Sa Regală Principesa ereditară de Saxa Mainingen, înaltul cler, miniștrii Mei, președinții și membrii birourilor Corpurilor legiuitoare, trimișii puterilor străine acreditați pe lângă Mine, înalții demnitari ai statului, frunțașii oștirii Mele și corpul tehnic.

De azi înainte nimic nu mai desparte România din stânga Dunării de Dobrogea, pe care, prin vitejia ostașilor noștri, din războiul de la 1877, am împreunat-o din nou cu patria noastră. Astfel, vom putea da acestei provincii și porturilor ei de pe țărmul Mării toată îngrijirea Noastră, spre a lor dezvoltare și propășire. Mândri, împreună cu Țara întreagă, că am ridicat un monument ce face fala neamului românesc și care va fi pururi îndemn puternic pentru urmașii Noștri, spre a purcede tot mai departe pe ca-

lea muncii, a civilizației, a măririi. Am semnat acest document de vecinică amintire.

Am chibzuit, dar ca, după sfințenia podului, făcută de I.P.S.S. Arhiepiscopul și Mitropolitul Primat, un exemplar să fie așezat în zidăria de pe malul drept al Dunării, împreună cu copia documentului ce a fost pus în zidăria piciorului de pe țărmul stâng, iar cel de-al doilea să se păstreze în Arhivele Statului”. [25, p. 121]

Înaltele personalități au poposit în tribunele frumos împodobite cu steaguri tricolore și „verdeață”, așezate pe înălțimea țărmului drept al Dunării, de unde au privit trecerea celor 15 locomotive, împodobit cu ghirlande de flori și steaguri, care a intrat pe pod cu o viteză de 80 km pe oră, în bubuitul tunurilor și muzicii militare, al sirenelor vapoarelor, vapoarelor și al uralelor mulțimii aflate pe ambele maluri ale Dunării. A urmat, în viteză, un tren de persoane gol și trenul regal care a traversat podul, însoțit de salve de tun și de uralele populației, marcând, astfel, punerea în circulație a podului peste Dunăre.

Aurel Mureșianu, directorul „Gazetei Transilvaniei”, prezent la eveniment, scria: „Cine ar fi putut rămâne nemișcat la acest spectacol impuitor, care anunța tuturor, că marea lucrare menită a da un nou și mai puternic avânt progresului economic al țării, a reușit pe deplin. În ochii multora se vedeau lacrimi de bucurie. În-suflețirea era mare, uralele și aplauzele nu mai încetau.” [26, p. 1-2]

Unii dintre cei prezenți își amintesc că, la inaugurarea podului a asistat „aproape întreaga populație dobrogeană” și că „Anghel Saligny, instalat pe o schelă de sub șina ferată, a dispus să treacă trei locomotive cu viteză maximă pe deasupra sa”, dorind să demonstreze celor ce contestau rezistența și siguranța podului. Se zvonea că avea, în buzunar, un pistol, pe care l-ar fi folosit în cazul în care podul nu rezista. Acesta declară imediat după „probarea” podului: „Știm că va ține!” [27, p. 175; p. 125; p. 338; p. 169]

Au ținut discursuri directorul general al Căilor Ferate, I. Gh. Duca, și ministrul Lucrărilor Publice, Constantin Olănescu, care au sub-

liniat importanța operei ingineresti și l-au proslăvit pe rege. Carol I „i-a acoperit cu ordine și medalii pe inginerii care și-au adus contribuția la proiect. Chiar și muncitorilor le-a oferit câte un ceas din aur.” [28]

Banchetul a fost, într-adevăr, regesc. Carol I și invitații săi au luat masa sub un umbrar, inginerii și mitropolitul separat. Anghel Saligny, invitat personal al regelui, avea locul rezervat la masă în fața principesei Maria.

Pentru numeroasa populație prezentă s-au întins sute de mese pline și vin din belșug: „au primit fiecare o bucată de carne friptă, o bucată de pâine și o bărdacă de vin, pe care se aduceau să le consume pe niște bănci de scânduri în mijlocul unui nor gros de praf”. [29, p. 338] Au fost sacrificați 100 de berbeci, 60 viței, au fost servite 800 vedre de vin la 100 de mese pentru câte 50 oameni. [30, p. 6] În mod special, pentru musulmanii prezenți, s-a pregătit pilaf și tradiționala cafea.

„Bucătarii erau mai tot Tătari din satele învecinate. Portul bulgăresc și turcesc al locuitorilor dobrogeni contrasta mult cu puținele costume românești, ce se vedeau printre ei.

Poporul era înnsuflețit și dezvolta un apetit mare. Mulți se plângeau însă, că Tătarii le-au ars carnea, ori le-au dat-o mai mult crudă decât friptă. Cu toate aceste veselii era mare și vinul cel bun împăca pe toți.” [31, p. 1-2]

Sărbătorirea inaugurării Marelui pod peste Dunăre a continuat în Constanța. Orașul a fost împodobit cu steaguri tricolore, arcuri de triumf, flori și covoare. Niciodată Constanța nu găzduise atâta lume. [32, p. 2-3]

Invitații au fost întâmpinați în gara, frumos decorată, de miniștrii, șefii autorităților județene, corpul consular, muftii, ofițerii superiori ai Marinei române și străine și ai garnizoanei. Cortegiul s-a deplasat la Catedrală, unde episcopul Dunării de Jos a oficiat Sfânta Liturghie. De aici, au plecat la Hotelul Carol, iar regele a primit autoritățile și delegațiile minorităților locuitoare în Dobrogea etc. A urmat vizita reginei și a principilor moștenitori la vaporul Meteor, la bricul „Mircea” și o plimbare pe mare cu cruci-

șătorul „Elisabeta”, timp în care regele a vizitat prefectura, tribunalul, închisorile, școli, cazarmele etc. Prânzul s-a luat la Hotelul Carol. A doua zi, înalții oaspeți au vizitat Biserica armenescă, pe cea grecească și geamia principală turcească, fiind primiți cu ovații. [33, p. 3, p. 4, p. 1]

Un alt banchet a fost oferit, în cinstea lui Anghel Saligny, la București, de Direcția Căilor Ferate Române. La banchet au participat toți inginerii care și-au adus contribuția la construcția podului. [34, p. 1037]

Podul de la Cernavoda a intrat, imediat, în cele mai importante tratate de poduri din lume, iar presa a purtat pe întreg mapamondul vestea marii reușite a României: cel mai lung pod din Europa, cu cea mai mare deschidere din Europa continentală, complexul celor trei poduri feroviare fiind cel mai lung din lume. [35, p. 394]

„Pe arcada porții, la stânga, e zidită o tablă comemorativă de bronz, pe care cu litere de aur se citește următoarea inscripție:

„Înființarea acestui pod a fost votată de Corpurile Legiuitoare în anul 1895, președinte al consiliului de miniștri fiind I.C. Brătianu.

Construcția lui, hotărâtă în anul 1889, s-a început în anul 1890 și s-a terminat în anul 1895 fiind Președinți ai consiliului de miniștri Generalul Gheorghe Manu și Lascăr Catargiu iar Miniștrii Lucrărilor Publice Alexandru Lahovary, Alexandru Marghiloman și Constantin Olănescu.

Lucrările s-au executat de către Direcțiunea generală a căilor ferate ale Statului prin Compania Fives-Lille din Franța, fiind Director general al căilor ferate Gheorghe I. Duca ear Autor al proiectului și director al lucrărilor Anghel Saligny.»” [36, p. 1-2]

Referințe bibliografice:

1. Covacef, Petre. *150 de ani în evoluția căilor ferate din Dobrogea*. Constanța: Editura Ex Ponto, 2010.
2. Kogălniceanu, Mihail. *Opere, V, Oratorie*, Vol. III 1878–1883. București: Editura Academiei RSR, 1986.
3. Brătianu, Ion C. *Acte și cuvântări*, Vol. VII 15 nov. 1881–31 mai 1882. București: Editura „Cartea Românească” 1939.
4. Gheorghe, Lavinia. *Politica regelui Carol I față de Dobrogea (1878–1900)*. În: „Muzeul Național Cotroceni – Colocviul Național de Istorie, Istoria Artei Decorative, Conservare-Restaurare și Relații Publice”, Vol. I, București, 2011, p. 170-184.
5. Ciorbea, Valentin. *Portul Constanța de la antichitate la mileniul III*. Constanța: Editura Europolis, f.a.; Bellu, Radu; Nicoară, Marius-Cristian, *150 de ani de cale ferată la Buzău (1870–2020)*, Buzău: Editura MDN, 2020.
6. 1866–1896 – *Treizeci de ani de domnie ai regelui Carol I. Cuvântări și acte*, Vol. 2 (1881–1896). București: Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1897.
7. *Memoriul asupra proiectului podului peste Dunăre la Cernavoda prezentat Direcțiunei Generale a Căilor Ferate Române de A.I Saligny inginer șef al Serviciului pentru Construcția Căii ferate Fetesci-Cernavoda*. București: Stabilimentul Grafic Socecu-Teclu, 1888.
8. *Ibidem*.
9. Iordănescu, D.; Georgescu, C. *Construcții pentru transporturi în România. Monografie*. Vol. 1, București: Centrala de Construcții Căi Ferate, 1986.
10. Seișanu, Romulus. *Dobrogea, Gurile Dunării și Insula Șerpilor. Schiță monografică. Studii și documente*. București: Editura ziarului „Universul”, 1928; Lămureanu, Constantin, *Europenismul românesc la sfârșit de secol 19. Anghel Saligny, 150 de ani de la naștere*. București: Editura Contrast, 2004; Simion Tavitian, *Dobrogea, tărâmul dintre ape*. Constanța: Editura Ex Ponto, 2005.
11. Rădulescu, Adrian; Bitoleanu, Ion. *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
12. Lăpușan, Aurelia; Lăpușan, Ștefan; Birda, Tiberiu. *Cernavoda 1995*. Constanța: Editura Mondo-graf, 1995.
13. *Podul peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), An LIII, nr. 7, 10/22.01.1890.
14. Dumitrașcu, Gh.; Bălăbănescu, M. *Implicațiile economice și politice ale construirii podului peste Dunăre Fetești-Cernavoda (1878–1895)*. În: „Comunicări de istorie a Dobrogei”, Constanța: 1982, p. 112-134; Baulescu, R., *Primii ani ai carierei lui Vintilă Brătianu*. În: „Viața și opera lui Vintilă I.C. Brătianu văzute de prietenii și colaboratorii săi”, București: Așezământul Cultural „Ion. C. Brătianu”, Imprimeriile „Independența”, 1936, p. 46-49.
15. Dumitrașcu, Lavinia. *„Amintiri din copilărie” și adolescență – Dimitrie D. Chirescu din „dinastia” Chireștilor din Cernavoda*. În: „Analele Dobrogei” (Constanța), seria a III-a, An I, Constanța: Editura Ex Ponto, p. 231-242; Despre Dimitrie Chiresscu, vezi și Gheorghe, Lavinia, *Contribuții la cunoașterea nea-*

mului Chireștilor din Cernavoda: Dimitrie Chirescu și Nicolae D. Chirescu. În: „Anuarul Muzeului Marinei Române”(Constanța), tom XIV, 2011, p. 468-481.

16. *Cuvântările Regelui Carol I*, Vol. II (1887–1914). București: Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol I”, 1939.

17. Ionescu, I. *Activitatea D-lui A. Saligny în construcția podurilor*. În: „Buletinul Societății Politehnice” (București), An XXXI, nr. 7-9, iulie-septembrie 1915, p. 994-1049.

18. *Ibidem...*; Măinescu, George C. *Evoluția căilor ferate din Dobrogea de la 1877 până în zilele noastre, din punct de vedere constructiv*. În: „1878–1929. Dobrogea – cincizeci de ani de viață românească”, București: Cultura Națională, 1928, p. 431-455.

19. *Inaugurarea podului peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), An LVIII, nr. 204, 14/26.09. 1895; *Inaugurarea podului de peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), An LVIII, nr. 210, 22.09./4.10.1895.

20. Tavitian, Simion, *op. cit.*

21. „Naționalul” (București), An VI, nr. 511, 16.04.1895 apud Fudulu, Cătălin, *Podul „Regele Carol I”*. În: „Acta Moldaviae Meridionalis” (Vaslui), XXV-XXVII, Vol. 1, 2004–2006, p. 326-343.

22. *Inaugurarea Podului peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), An LVIII, nr. 207, 19.09./1.10.1895; nr. 210, 22.09./4.10. 1895.

23. *Inaugurarea podului peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei”, An LVIII, nr. 208, 20.09./2.10.1895.

24. Gheorghe, Lavinia, *op. cit.*; Ionescu, I., *op. cit.*; Fudulu, Cătălin, *Podul de la Cernavoda s-a inaugurat*

cu lăutari de la București. În: „Dosarele Historia” (București), An I, nr. 3, ianuarie 2002; „Constanța” (Constanța), An III, nr. 136, 17.09.1895.

25. Romulus Seișanu, *op. cit.*

26. *Inaugurarea podului peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), An LVIII, nr. 209, 21.09./3.10.1895.

27. Gheorghe, Lavinia, *op. cit.*; Crișan, Ion, A. Saligny. București: Editura Tineretului, 1959, p. 125; Fudulu, Cătălin, *Podul „Regele Carol I”...*; Nicolau, Edmund; Ștefan, I.M., *Oameni de știință și inventatori români*. București: Ed. Ion Creangă, 1987.

28. Fudulu, Cătălin. *Carol I la Constanța*. În: „Ziarul Financiar – Ziarul de duminică” (București), 15.09. 2006

29. Fudulu, Cătălin. *Podul „Regele Carol I”...*

30. *Inaugurarea podului peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), An LVIII, nr. 201, 10/22.09. 1895.

31. *Inaugurarea podului peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei”, An LVIII, nr. 209, 21.09./3.10.1895.

32. *Festivitățile de la Constanța*. În: „Gazeta Transilvaniei”, An LVIII, nr. 211, 23.09./5.10.1895.

33. *Inaugurarea podului peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei”, An VIII, nr. 205, 16/28.09.1895; nr. 206, 17.09./9.10. 1895; nr. 207, 19.09/1.10.1895.

34. Ionescu, I., *op. cit.*

35. D. Iordănescu, C. Georgescu, *op. cit.*

36. *Inaugurarea podului peste Dunăre*. În: „Gazeta Transilvaniei” (Brașov). An LVIII, nr. 208, 20.09./2.10.1895. Sublinierile aparțin autorului.

Podul de la Cernavoda – operă a oamenilor politici și a inginerilor români

Rezumat. Povestea Podului de la Cernavoda, prin care se micșorează distanțe, care unește frații și permite României să respire spre lume, a fost scrisă atât de inginerii români care l-au proiectat și realizat fizic, cât și de oamenii politici care au sprijinit această opera. Între aceștia ultimii și ministrul Lucrărilor Publice, Alexandru Marghiloman.

Cuvinte-cheie: Dobrogea, Podul de la Cernavoda, Anghel Saligny, Carol I, Alexandru Marghiloman.

Cernavoda Bridge – the Illustrious Work of Romanian Politicians and Engineers

Abstract. The story of the Cernavoda Bridge, which shortened distances across the country, uniting families and allowing Romania to reach out into the world, was written both by the Romanian engineers who physically designed and built it, as well as by the politicians who supported this work. Among the latter are the Minister of Public Works, Alexandru Marghiloman.

Keywords: Dobrogea, Cernavoda Bridge, Anghel Saligny, Carol I, Alexandru Marghiloman.

Constantin NEAGU

Preot militar, doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I” București, domeniul Științe militare.

INTERFERENȚE ALE OMULUI POLITIC BUZOIAN, ALEXANDRU MARGHILOMAN, CU MEDIUL BISERICESC ORTODOX ȘI MILITAR, ÎN CONTEXTUL ACTULUI ISTORIC SFÂNT AL UNIRII BASARABIEI CU ROMÂNIA

Actul sfânt al revenirii la trupul țării a Basarabiei (27 martie/9 aprilie 1918) este legat intrinsec de personalitatea omului politic conservator, cu rădăcini buzoiene, Alexandru Marghiloman, care mărturisea, la un moment dat, cu sinceritate, că: „N-am pierdut o secundă din vedere Basarabia” [1, p. 98].

Ca un episod profetic al misiunii sale uni-oniste, în anul 1915, profesorul Alexis Nour i-a pus la dispoziție „o hartă admirabilă a Basarabiei” [1, p. 92], alcătuită de el, folosind exclusiv documente rusești [2]. În urma cercetărilor făcute, publicistul, eseistul și cartograful român de origine basarabeiană [3], stabilise că în teritoriul românesc dincolo de Prut trăiau 2 milioane de moldoveni, 85.000 ruși, 210.000 ucraineni și „felurite neamuri până la totalul de 3 milioane” [4, p. 92].

Deși această creație cartografică a fost aprobată de Societatea de Geografie, nici o instituție oficială de cultură din România nu i-a acordat sprijin în demersul nobil de editare a ei. Din acest motiv, așa cum mărturisea Marghiloman „eu, simplu particular, din fondurile mele, am editat harta; iar de atunci ea a fost pe mesele tuturor conferințelor, se găsește în toate

cancelariile și harta aceea este documentul cel mai temeinic pentru acei cari vreau să descurce problema naționalităților în Basarabia” [1, p. 92-93].

La vremea respectivă, politica guvernului condus de Ion I.C. Brătianu începuse să se orienteze progresiv spre direcția antantistă, la pachet cu alianța, *volens nolens*, cu Rusia. Ea era justificată, în special, de imperativul soluționării prioritare a situației românilor transilvăneni, care pătimeau sub jugul de fier austro-ungar. Deși a purtat alături de alți conaționali stigma-tul de „germanofil” [5], de fapt Marghiloman a avut curajul să susțină de la tribuna Senatului României că „dacă s-au descris suferințele Ardealului, de ce nu ne gândim și la suferințele Basarabiei? Noi Românii avem revendicări spre Apus, dar le avem și spre Răsărit” [1, p. 93].

În convorbirea avută la București cu ambasadorul rus de la Constantinopol, liderul conservator a reiterat ideea că: „... România are un ideal și peste Prut și peste Carpați. Atunci – continuă el – mi s-au zis vorbele amare: «Despre Basarabia nu mai e de vorbit; s-a pecetluit soarta ei». Cuvintele acestea au răsunat multă vreme în inima mea ca clopotul morților și poate

că amintirea acestor clopote mi-a dat mai târziu vioiciunea și agerimea cu care am îmbrățișat chestiunea Basarabiei” [1, p. 93].

Potrivit aprecierilor sale, procesul de deznăționalizare a românilor atinsese cote mult mai alarmante în Basarabia decât în Transilvania.

„Dacă erau de speriat aspirațiunile noastre, nu mă ascund: întâiu alergam spre Basarabia și mai pe urmă spre Ardeal. Pentru ce? În Ardeal, o limbă care nu se stinge, o cultură care, grație admirabilei preoțimi și învățătorilor de acolo, înflorește; [...]. Un popor ca acela, putea încă aștepta, dacă era o absolută necesitate, sfârșitul unei domnii imperiale, pe când Basarabia nu mai putea aștepta!

În Basarabia, de 100 de ani clasa conducătoare absolut rusificată. [...] Iar poporul de jos, singurul care mai păstrase intact talismanul limbii și al bisericii, era pe cale de a le uita și pe acestea pentru că, una câte una, i se smulgeau din biserici cărțile românești pentru a fi înlocuite cu cărți rusești. Lucrul, domnii mei, ajunsese până acolo încât atunci când s-a prezentat în Dumă o lege pentru naționalizarea școalelor, în cele 12 națiuni pomenite, Basarabia nu era cuprinsă! Da, era o credință absolută în cercurile de sus ale Rusiei că nu mai exista limbă, nu mai exista cultură, nu mai exista biserică moldovenească în Basarabia.

Și când, domnii mei, țara aceea era cu suflul pe buze, credeți-mă, nu era impietate față de idealul nostru când gândiam că, înainte de toate, trebuie să luptăm pentru Basarabia! În caz de primejdie, care este copilul care cel dintâiu aleargă la poalele mamei sale ca să se apere? Este copilul cel slab, copilul cel crud și numai pe urmă vine baiețandru, flăcăul. Copilul bolnav, Basarabia, trebuie întâiu ajutat pentru că flăcăul Bănățean, flăcăul Ardelean aveau puterea încă să aștepte.” [1, p. 93-94]

Devenit cel de-al 25-lea prim-ministru al României (martie-noiembrie 1918) [6], abandonată de principalul său aliat din zonă, Rusia, plasată odată cu revoluția din anul 1917 pe orbita bolșevismului, a trebuit să accepte pacea total dezavantajoasă cu Puterile Centrale de la București (24 aprilie/7 mai 1918) [7, p. 21].

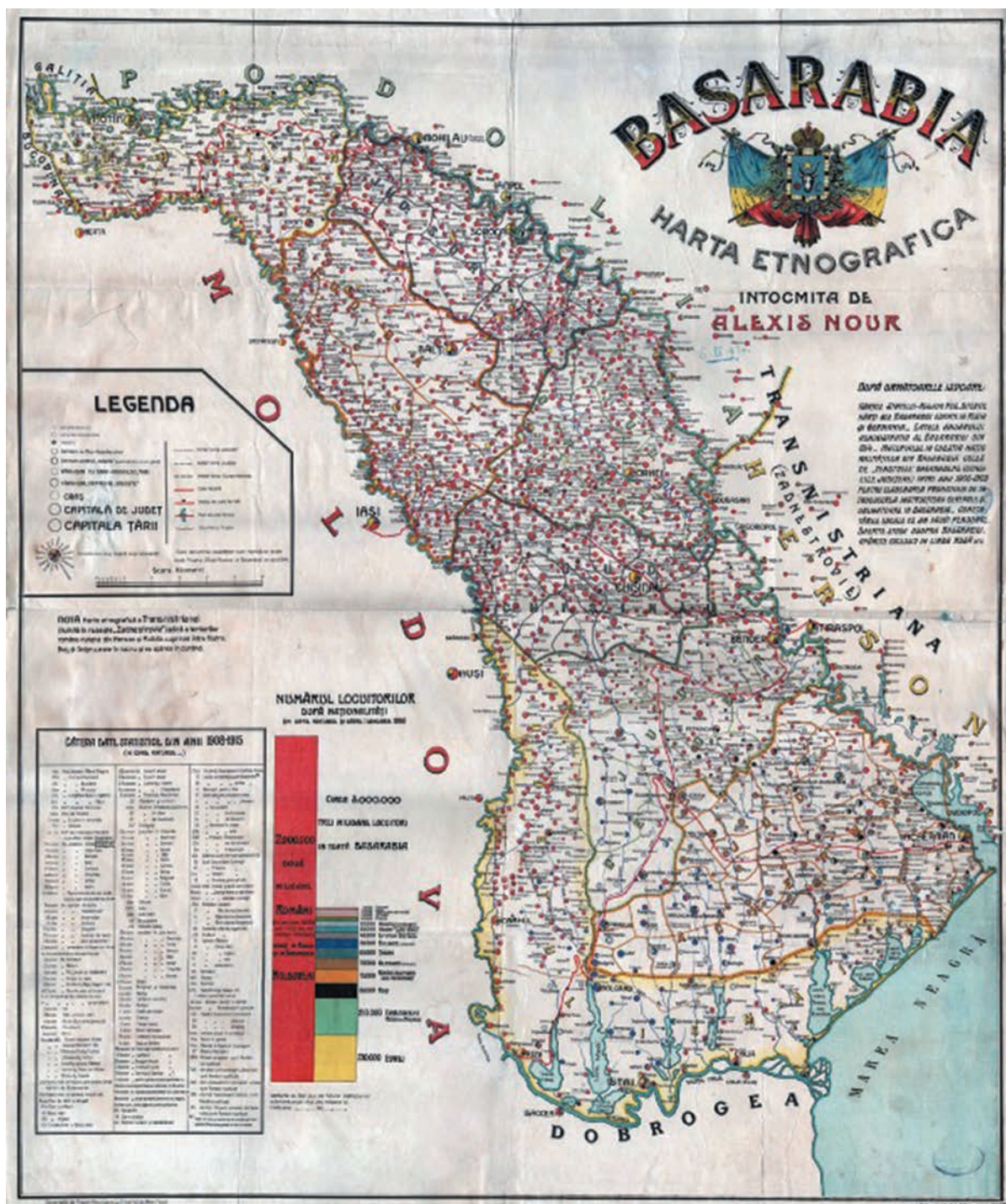
Dincolo de toate aceste asperități, „momentul cel mai luminos al guvernării sale l-a constituit unirea Basarabiei cu Regatul României” [8, p. 158], el asumându-și postura de „pionier care a netezit căile acestui act măreț” [1, p. 91].

Procesul de emancipare națională a românilor dintre Prut și Nistru, intensificat spre finele anului 1917, a fost serios perturbat de către trupele ruse retrase de pe front și de forțele militare bolșevice. După ce la 2/15 decembrie 1917, Sfatul Țării a proclamat Republica Democratică Moldovenească a solicitat autorităților române sprijin militar în vederea apărării ordinii, avutului și vieții cetățenilor basarabeni. Prezența și intervenția trupelor române, începând cu 10/23 ianuarie 1918, au făcut ca forțele anarhiste ruse să fie alungate peste Nistru, până la sfârșitul aceleiași luni. De asemenea, a fost facilitat un alt eveniment politic major petrecut la 24 ianuarie/6 februarie 1918, când Sfatul Țării a proclamat independența Republicii Democratice Moldovenești, într-o zi aleasă simbolic, ce amintea de Unirea Principatelor Romane, Moldova și Muntenia, la 1859 sub domnia lui Alexandru Ioan I Cuza [9, p. 346].

După ce grație armatei române s-a restabilit ordinea, la Bălți, la Soroca, la Orhei, Bender, Chișinău și în alte părți ale Basarabiei, s-au produs multiple acțiuni pentru unire [1, p. 98].

La 26 martie/8 aprilie 1918, premierul Marghiloman s-a deplasat la Chișinău, însoțit de generalul Constantin Hârjeu, ministrul de război, și de alți demnitari români. Delegația a fost întâmpinată de către autoritățile politice, militare și bisericești locale, așa după cum consemna, lapidar, politicianul buzoian: „Am sosit în dimineața de 26 la Chișinău. Pe peronul gării membrii directoratului în afară de d-l Inculeț care a venit la sfârșit. Arhiepiscopul (corect arhimandritul, n.n) Gurie ne-a ieșit înainte. Pe urmă, cu generalul Hârjeu, am trecut pe frontul întâiu al escadronului de cavalerie basarabeană pe care l-a prezentat generalul Brăescu, ministrul de război basarabean, pe urmă pe frontul batalionului de vânători român...” [1, p. 100-101]

În după-amiaza zilei de 27 martie/9 aprilie șeful guvernului român a rostit în Sfatul Țării

un discurs „vibrător” în care a evidențiat necesitatea unirii, retrăgându-se apoi la Cercul Militar [10, p. 458-459]. El a acționat de această manieră pentru a respecta libertatea de decizie a forului legislativ basarabean și pentru a risipi orice suspiciune cu privire la implicarea armatei române în influențarea rezultatului final al

votului, așa după cum reiese și din pledoaria avocatului de altă dată: „La 3 ore mă duc la Sfatul Țării. Am precauțiunea să pătrund numai cu prietenii civili cari erau pe lângă mine. Nici o uniformă nu s-a văzut în Sfatul Țării, nici o uniformă împrejurul Sfatului Țării. Intru în sala de ședințe. [...] Iau cuvântul ca să arăt ce beneficii

pentru Basarabia, ce mântuire pentru neamul întreg dacă unirea se va face...” [1, p. 101] Facem precizarea că acest amănunt important a fost ignorat ulterior de către mulți dintre istoricii sovietici și de către contestatarii „de serviciu” ai Unirii, până în zilele noastre.

Sfatul Țării a votat prin vot nominal deschis în favoarea Unirii Basarabiei cu România, care după 106 ani de ocupație țaristă, a revenit în granițele ei firești, fiind prima provincie românească care a fost alipită la Patria Mamă. Figura istorică a protagonistului buzoian se regăsește și în acțiunile festive desfășurate în cadrul acestui măreț eveniment, la care a participat în mod direct: „...plecăm de astădată în cortej pompos oficial către Sfatul Țării. Cu noi, toți generalii, ofițerii superiori, escorta de cavalerie basarabeană în cap, escorta lăncierilor români în spate. Ajungem la Sfatul Țării. Cel dintâiu pe care-l întâlnesc e Stere. Mă duc la dânsul să-l felicit. Atât a putut să spuie: «S-a votat» și mi-a căzut în brațe în clocote de plâns. Minute întregi n-a putut rosti un cuvânt... Nu vă mai spui, domnii mei, în ce stare eram eu: cu cleștele nu mi-ai fi putut smulge o vorbă. Gândiți-vă: eu, trădătorul, aveam norocul să iau de mână Basarabia, s-o duc la Patria-Mumă!...” [1, p. 102]

În ciuda asprei judecăți inchizitoriale, la care a fost supus de-a lungul timpului, incontestabilul patriotism al lui Alexandru Marghiolan transpare cu claritate și din conținutul discursului său, rostit în acele momente unice de înălțare sufletească a întregului neam românesc, din stânga și din dreapta Prutului, și oferit spre edificare posterității:

„În numele poporului românesc și al Regelui României, cu adâncă emoțiune și cu falnică mândrie, iau act de hotărârea quasi unanimă a Sfatului Țării. La rândul meu, declar, că de astăzi înainte, Basarabia este pentru vecie unită cu România. În aceste clipe mari să ne închinăm cu smerenie în fața geniului rasei noastre care după o despărțire de un veac și mai bine găsește singur calea firească să o ducă la mântuire, calea firească arătată de istorie. Să ne unim cu toții inimile și să strigăm, împreună și cu cei ce s-au abținut,

Trăească România una și nedespărțită!” [1, p. 103]

Reputatul autor al *Notelor politice 1897–1924*, având abilități și de jurnalist iscusit cu state vechi, ne oferă o serie de amănunte și despre starea de spirit a artizanilor acelor clipe mult așteptate, părți integrante ale proiectului multi-secular de Întregire Națională: „În sală, explozia unei emoțiuni nemaipomenite. Nu mai era bucurie, era delir: generalii noștri cădeau în brațele deputaților, soldații sărutau pe ofițeri; iar noi trăiam niște clipe de fericire nespūsă.

N-a mai fost cortej, domnii mei, n-a mai fost paradă, a fost o mulțime în delir, ca un potop, se ducea spre catedrală. Iar în vasta biserică din Chișinău, luminată ca într-o zi de Paști, episcopul (corect arhimandritul, n.n.) Gurie proclamă pe Regele Ferdinand și pe Regina Maria, Domni stăpânitori ai Basarabiei și oficiază un Te-Deum solemn” [1, p. 103].

Părintele Gheorghe C. Crețu (1880–1956), confesorul Regimentului 6 Vânători, unul dintre eroii în reverendă ai Primului Război Mondial, a făcut parte din soborul de preoți condus de arhimandritul Gurie Grosu, care a oficiat o slujbă de Te Deum. Momentul religios s-a desfășurat, la 27 martie 1918, în catedrala Nașterii Domnului din Chișinău, și a consfințit Actul Unirii Basarabiei cu România.

Într-un raport de activitate, trimis la 3 aprilie 1918, către Serviciul Religios al Marelui Cartier General, preotul de armată menționa că a fost organizatorul Te Deum-ului de la Chișinău din 27 martie 1918 și singurul preot din Regatul României prezent la oficierea acestui act liturgic:

„Astfel am avut fericirea de a fi singurul preot din Regat care am oficiat la acest mare act istoric, dictând pe românește ecteniile ce trebuiau zise cu această ocazie.

Mai mult, cu de la mine putere, am pus să se pomenească I.P.S. Mitropolit Pimen și apoi Arhiepiscopul locului. Preoții de aici susțineau să se pomenească Sinodul și Patriarhul Rusiei, dar, la obiecția mea că într-o zi așa de mare și de istorică trebuie să lepădam tot ce e străin, toți au

primit să se facă pomenirea așa, deși știau bine că, din punct de vedere canonic, trebuia numai episcopul locului.

Numele I.P.S. Mitropolit Pimen, pomenit alături de al iubitului nostru rege, a făcut o frumoasă impresie în public, lucru pe care și ziarele l-au relevat.” [11, p. 135-137]

Aceste momente de efervescență națională au continuat și la Iași, „capitala rezistenței până la capăt” [12] a neamului românesc, unde, în ziua de 30 martie/12 aprilie, delegația basarabeană condusă de Ion Inculeț, a prezentat regelui Ferdinand și guvernului român Hotărârea de unire a Basarabiei cu Țara-mamă.

În prezența înalților oaspeților basarabeni, a perechii regale a României, a prim-ministrului Alexandru Marghiloman, a generalului Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General, a unor miniștri, a membrilor Parlamentului și a altor oficialități la catedrala mitropolitană s-a slujit un Te Deum, oficiat de mitropolitul Pimen Georgescu, episcopul Gavriil, vicarul Arhiepiscopiei Basarabiei, arhimandritul Gurie și de alți clerici. După încheierea serviciului divin, la Palatul Mitropolitan a avut loc o recepție, urmată de o trecere în revistă a trupelor din garnizoana ieșeană [13].

Referindu-se la importanța actului major al Unirii pentru parcursul istoric al Învierii României, în peisajul infernului dantesc al Primului Război Mondial, „lordul valah” [14] sublinia că „Unirea Basarabiei a fost prima zare de lumină care străbătea cerul negru și mohorât care de 18 luni apăsa peste întreaga Românie. A fost picătura de rouă care a căzut pe buzele fripte de friguri ale României sângărânde. Și a fost mai presus de toate vestirea resurecțiunilor totdeauna posibile.” [1, p. 91]

Prima treaptă urcată de poporul nostru în ascensiunea sa spre realizarea idealului României Mari a fost, în viziunea proeminentului lider politic, rodul indubitabil al intervenției providenței divine: „A fost o pronie cerească mai înțeleaptă decât concepțiunea oamenilor, care a învățat așa evenimentele secolului că deodată s-a realizat visul celui mai visător patriot și de-

odată am avut în brațele noastre și Ardealul, și Banatul, și Bucovina, și Basarabia.” [1, p. 95]

Profund religios și apropiat de Biserica Ortodoxă Română, așa după cum îl caracterizează, istoricul Marius-Adrian Nicoară [15], pentru toate aceste considerente, evidențiate în cadrul modestului nostru demers științific, el a înălțat și „o rugăciune către Atotputernicul, care a fost așa de blând, așa de darnic, așa de ocrotitor cu România: să dea oamenilor mintea cea bună” [1, p. 105].

Note și referințe bibliografice:

1. *Din amintirile lui Alexandru Marghiloman.* Selecție și note de Ion Țurcanu. [online]. [Accesat: 6.4.2022]. Disponibil la adresa: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Din%20amintirile%20lui%20Alexandru%20Marghiloman.pdf.

2. *Din amintirile lui Alexandru Marghiloman.* Selecție și note de Ion Țurcanu, p. 92 [online]. [Accesat: 6.4.2022]. Disponibil la adresa: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Din%20amintirile%20lui%20Alexandru%20Marghiloman.pdf.

Potrivit unui articol de presă recent, această hartă etnografică a Basarabiei a fost realizată în anul 1916. Vezi Pintilie, Rădulescu, Luiza. *O hartă rară a Basarabiei, realizată în 1916, este expusă în premieră la Muzeul județean de istorie și arheologie Prahova.* În: „Prahova” (Ploiești), 27.03.2018, [online]. [Accesat: 6.4.2022]. Disponibil la adresa: <https://ziarulprahova.ro/2018/03/o-harta-rara-a-basarabiei-realizata-in-1916-este-expusa-in-premiera-la-muzeul-județean-de-istorie-si-arheologie-prahova/>.

3. Au fost utilizate surse demografice, militare, istorice și statistice rusești, incluse în documente ale Statului Major rus, hărți editate în Rusia și Germania, date din anuarul administrativ al Basarabiei. Vezi Pintilie, Rădulescu, Luiza. *O hartă rară a Basarabiei, realizată în 1916, este expusă în premieră la Muzeul județean de istorie și arheologie Prahova.* În: „Prahova” (Ploiești), 27.03.2018, [online]. [Accesat: 6.4.2022]. Disponibil la adresa: <https://ziarulprahova.ro/2018/03/o-harta-rara-a-basarabiei-realizata-in-1916-este-expusa-in-premiera-la-muzeul-județean-de-istorie-si-arheologie-prahova/>.

4. *Din amintirile lui Alexandru Marghiloman.* Selecție și note de Ion Țurcanu, p. 92, [online]. [Accesat: 6.4.2022]. Disponibil la adresa: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Din%20amintirile%20lui%20Alexandru%20Marghiloman.pdf.

Există și opinia că realizarea hărții Basarabiei s-a făcut cu susținerea financiară, în secret, a Băncii Na-

ționale a României și a boierului patriot basarabean Vasile Stroescu. Vezi Pintilie, Rădulescu, Luiza. *O hartă rară a Basarabiei, realizată în 1916, este expusă în premieră la Muzeul județean de istorie și arheologie Prahova*. În: „Prahova” (Ploiești), 27.03.2018. [online]. [Accesat: 6.4.2022]. Disponibil la adresa: <https://ziarulprahova.ro/2018/03/o-harta-rara-a-basarabiei-realizata-in-1916-este-expusa-in-premiera-la-muzeul-județean-de-istorie-si-arheologie-prahova/>.

5. Boia, Lucian. *Germanofili: elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*. București: Humanitas, 2009.

6. Wikipedia *Enciclopedie Liberă*, [online]. [Accesat: 6.4.2022]. Disponibil la adresa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Marghiloman.

7. Preda, Dumitru; Alexandrescu, Vasile; Prodan, Costică. În apărarea României Mari. Campania României din 1918–1919. București: Enciclopedică, 1994, p. 21.

8. Pentelescu, Aurel; Preda, Gavriil. *Mitropolitul Pimen Georgescu (1853–1934) și Marea Unire din anul 1918*. București: Militară, 2009, p. 158.

9. *Istoria României în date*. Coord. Giurescu, Dinu C. Ediția a II-a revizuită și adăugită. București: Enciclopedică, 2007, p. 346.

10. Marghiloman, Alexandru. *Note politice 1897–1924, Vol. III (1917–1918)*. Ediție anastatică îngrijită de Nicoară, Marius-Adrian, doctor în istorie; Vasilescu, Alfred, doctor în securitate națională; Davidescu, Ștefan, editor. Buzău: Alpha MDN, 2019, p. 458–459.

11. *Jurnal de front. Note zilnice din Primul Război Mondial ale preotului militar Gheorghe C. Crețu 1916–1918*. Ediție îngrijită, cuvânt înainte și postfață de pr. dr. Teleanu, Aurel, Bogdan. București: Cartea Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2018, p. 135–137.

12. Agrigoroaiei, Ion. *Orașul Iași – capitala rezistenței până la capăt (1916–1917)*. Iași: Junimea, 2016.

13. *Sărbătorirea Unirii Basarabiei la Iași. Primirea fraților basarabeni*. În: „Mișcarea” (Iași), 31.03. 1918.

14. Peneș, Nicolae. *Alexandru Marghiloman lordul valah*, Vol. 1–2. Buzău: Editgraph, 2011.

15. Nicoară, Marius-Adrian. *Raiduri în istorie [ep.1] – Alexandru Marghiloman*, [online]. [Accesat: 6.4.2022]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://supersonicradio.ro/podcast/raiduri-in-istorie-e1-alexandru-marghiloman/>

Interferențe ale omului politic buzoian, Alexandru Marghiloman, cu mediul bisericesc ortodox și militar, în contextul actului istoric sfânt al Unirii Basarabiei cu România

Rezumat. Actul sfânt al revenirii la trupul țării a Basarabiei (27 Martie/9 Aprilie 1918) este legat intrinsec de personalitatea omului politic conservator, cu rădăcini buzoiene, Alexandru Marghiloman. Potrivit aprecierilor sale, procesul de denaționalizare a românilor atinsese cote mult mai alarmante în Basarabia decât în Transilvania.

Momentul cel mai luminos al guvernării sale l-a constituit unirea Basarabiei cu Regatul României, în care a interferat atât cu mediul militar, cât și cu cel bisericesc ortodox.

Reputatul autor al *Notelor politice 1897–1924* ne oferă prețioase informații despre momentele istorice memorabile și despre starea de spirit a artizanilor acelor clipe mult așteptate, părți integrante ale proiectului multisecular de Întregire Națională.

Unirea Basarabiei cu Patria Mamă, după 106 ani de ocupație țaristă, a fost în accepțiunea „lordului valah” rodul providenței divine.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, omul politic buzoian, Unirea Basarabiei cu Patria Mamă, interferențe, mediul bisericesc ortodox, mediul militar.

Interference of the Buzău Politician, Alexandru Marghiloman, with the Orthodox Church and Military Environment, in the Context of the Holy Historical Act of the Union of Bessarabia with România

Abstract. The holy act of reuniting with Bessarabia (March 27 / April 9, 1918) is intrinsically linked to the personality of the conservative politician Alexandru Marghiloman. According to him, the process of denationalization of Romanians had reached much more alarming levels in Bessarabia than in Transylvania.

The brightest moment of his government was the union of Bessarabia with the Kingdom of Romania which interfered with both the military and the Orthodox church.

The renowned author of the *Political Notes 1897–1924* provides us with valuable information about the memorable historical moments and about the mood of the artisans of those long-awaited moments, integral parts of the multisecular project of National Integration.

In the sense of the “Wallachian lord”, the union of Bessarabia with the Motherland, after 106 years of Tsarist occupation, was the fruit of divine providence.

Keywords: Alexandru Marghiloman, conservative politician, the union of Bessarabia with the Motherland, interfered, the military and the Orthodox church.

Constantin Vlad, profesor, bibliotecar, coorganizator de sesiuni științifice naționale, Cavaler al Asociației Naționale a Cavalerilor de „Clio” filiala „Barbu Catargiu” din Maia, județul Ialomița.

Constantin VLAD

ALEXANDRU MARGHILOMAN – PROBLEMA AGRARĂ, PROBLEMA ELECTORALĂ

„A fi patriot nu e un merit, e o datorie;
numai cine nu socoate iubirea de țară
drept o datorie e în stare să se laude cu ea.”
George Topîrceanu

Alexandru Marghiloman (27 ianuarie 1854 – 10 mai 1925), născut la Buzău, a fost una dintre personalitățile marcante ale vieții politice românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea care ilustrează cu prisosință prin calitățile sale omul politic preocupat de binele general, de prosperitatea țării, pe care o slujește cu dragoste și devotament, punându-și în valoare argumentele specifice unui om intergu, competent și bine pregătit.

După absolvirea Colegiului „Sfântul Sava”, își ia doctoratul în Drept și în Științe Politice la Paris în anul 1878, după care în anul următor intră în magistratură ca procuror la tribunalul Ilfov, de unde demisionează în 1883 pentru a se înscrie în barou. Își începe ascensiunea politică în calitate de deputat al Partidului Conservator în 1884, ocupând în același timp diferite portofolii ministeriale (Ministrul Justiției – 23 martie – 12 noiembrie 1888; 21 februarie – 2 noiembrie 1891; 18 decembrie 1891 – 3 octombrie 1895; Ministrul Lucrărilor Publice – 12 noiembrie 1888 – 26 martie 1889; 5 noiembrie 1889 – 16 noiembrie 1889; Ministrul Agriculturii, Industriei,

Domeniilor și Comerțului – 16 noiembrie 1889 – 15 februarie 1891; Ministru de Externe – 7 iulie 1900 – 13 februarie 1901; Ministru de Interne – 29 decembrie 1910 – 28 martie 1912; 5 martie 1918 – 24 octombrie 1918; Ministrul Finanțelor – 14 octombrie 1912 – 31 decembrie 1913; Președintele Consiliului de Miniștri 5 martie 1918 – 24 octombrie 1918; Ministrul Agriculturii și Domeniilor 6 martie 1918 – 4 iunie 1918 (ad-interim), din anul 1914 preluând conducerea partidului până în 1925 la moartea sa. Exprimându-și în mod indirect admirația pentru personalitatea lui, un adversar politic scria „... un partid care dorește să câștige alegerile, să îl pună pe Alexandru Marghiloman ministru de Interne.”

Problema agrară

Adresându-se membrilor Senatului în ședința din 12 martie 1914, Alexandru Marghiloman ridică „problema agrară” aducând critici modului în care vedeau liberalii soluționarea problemei agrare și în același timp oferă soluțiile prevăzute în Doctrina Conservatoare tratând punctual fiecare problemă avută în vedere.

Efectele rele ale inalienabilității lotului țărănesc

Alexandru Marghiloman evidențiază carențele legii deja învechite de la 1864 prin care era garantată inalienabilitatea lotului țărănesc, fapt ce duce la împărțirea populației rurale în două pături de țărani:

1) „Pătura țăranului silitor, harnic, voind să-și mărească exploatațiunea lui și nepuțând-o.”

2) „Pătura țăranului nevolnic care, prin faptul că a fost decretat proprietar, rămâne proprietar, dar vegetează din lipsă de cunoștințe, putere sau capacitate, pe lotul lui, atrofiind și acest lot al lui spre paguba economiei generale.”

3) O cauză „proprie României, aceea că nu avem industrie”.

Având în vedere cele arătate mai sus, Alexandru Marghiloman critică lipsa de acțiune reformatoare atât de necesară pentru a rupe cercul vicios al efectelor produse de inalienabilitatea lotului țărănesc pentru că era clar pentru toată lumea că țăranii harnici nu se puteau dezvolta, deoarece nu găseau pământ disponibil, țăranii nevolnici rămânând codași împiedicau progresul și dezvoltarea generală a satelor și a economiei naționale a țării, iar lipsa industriei influența negativ atât prelucrarea producției obținute, lipsind astfel o alternativă la îndemână pentru cei care nu se mai puteau ocupa de agricultură din lipsa principalului obiect al muncii și anume pământul.

Un alt factor luat în discuție îl constituie disproporția dintre proprietatea mare și proprietatea mică cauzată de faptul că sporul demografic pozitiv ducea la fărâmițarea proprietății și evident la lipsa unui randament pozitiv coroborat cu faptul că nu existau alternative viabile pentru tinerii care nu dețineau și nici nu puteau cumpăra pământ. Soluțiile oferite de conservatori, fiind expuse de la tribuna senatului de către Alexandru Marghiloman, aveau în vedere printre altele:

„Avutul de mână moartă aparține incontestabil Statului și este la dispoziția lui, pentru a face dintr'ânsul întrebuințarea socială cea mai bună ce va crede. Avem în România 7.950.000 ha

pământ arabil. De o parte sunt 3.300.000 ha proprietate mare de la 100 ha în sus. De altă parte sunt 4.100.000 ha pământ țărănesc. Stau la mijloc de la 550.000 la 600.000 ha proprietate de mână moartă sau a statului, ce se poate trece la săteni, cum va crede legiuitorul de cuviință.

Proprietatea de mână moartă nu există decât în virtutea legii care recunoaște o personalitate juridică instituțiilor de binefacere. Creație a legii, creație a codului, ea poate să dispară în virtutea unei legi ordinare.

De-altminterea, proprietatea de mână moartă nu a fost considerată niciodată că îndeplinește toată funcțiunea ei către stat.

Toate statele îi impune abonamente financiare special prin carii se rescumpără faptul că statul păgubește din aceea că proprietatea de mână moartă nu circulă, nu merge prin moștenire, nu se divide, nu trece prin dotă, și așa mai departe. Dacă insistăm însă asupra acestui punct, este că ni s-a făcut de pe banca ministerială o imputațiune neîntemeiată, aceea că, în spiritual nostrum egoist de clasă, apărăm proprietatea individual pentru că are cine striga în numele ei; dar nu apărăm proprietatea sărmănilor, proprietatea bolnavilor, infirmilor: ei nu strigă. Eroare! Sărmanii, bolnavii, nebunii, ei nu au proprietate; au numai folosința proprietății instituțiilor de binefacere și întrucât statul pune în locul moșilor acestor instituțiuni rentă și lasă un beneficiu sufficient pentru îndestularea mizeriei lor, nu se despoaie o clasă de sărmani în locul altei clase de oameni carii ei se pot apăra.

Deci, domnii mei, în primul rând cred că proprietatea de mână moartă poate pune la dispozițiunea imediată a statului disponibilități de 5-600.000 mii de ha carii pot servi la cea dintâi operă, fie de împărțire în loturi, fie de colonizare.

Este evidentă necesitatea adoptării unei legi de preemțiune care să poată asigura combaterea speculațiunilor cu terenuri agricole, statul reușind astfel a-și mări disponibilitățile lui în pământ cu cel puțin 50-60.000 ha pe an.

Lipsa unui instrument de stat, adică o bancă garantată de stat, este un motiv întemeiat pe care marea proprietate îl aduce în atenția dumneavoastră deoarece din lipsa instrumentelor de

credit, marea proprietate era în imposibilitatea de a face un sacrificiu folositor proprietății țăranilor. În acest sens, noi am cerut ca, Casa Rurală să poată interveni ca intermediar, ca instrument de credit în constituțiunea loturilor pe cari proprietatea mare ar fi dispusă să le constituie în favoarea țăranilor.

Interesul marii proprietăți are două laturi: interesul moral, acela că sunt mulți proprietari convinși de necesitatea de a fi pace la țară, convinși de necesitatea ca între proprietatea mica, muncitorul de pământ și dânșii, să existe un lanț intermediar care lipsește în structura noastră rurală.

Dar este și interesul material, nu este nici menii nebun ca pentru a se elibera mai repede de o datorie, să-și instaleze un concurent în propria lui moșie, un alt mare proprietar, cu interese contrarii de ale lui. Dar când vinzi loturi la țărani, nu vinzi unui concurent; întărindu-i pe dânșii, întărești puterea de producție a întregii proprietăți; asociindu-i în progres îți garantezi propriul tău viitor. Deci și interes moral și interes material.”

În concluzie se evidențiază faptul că statul are rolul de a crea un cadru legislativ menit să combată specula cu terenuri agricole, dar care să încurajeze asocierea țăranilor, care să fie protejați de un organism garantat de stat, de genul Casei Rurale, în timp ce statul se poate ocupa de atribuțiile firești care îi revin precum educația, sănătatea, apărarea, protecția socială a categoriilor defavorizate etc.

Rolul casei centrale în constituirea voluntară de loturi

Casa centrală este instituția cea mai îndreptățită de a selecta viitorii împroprietăriți, ea fiind aceea care face propunere de loturi, ea este aceea care examinează valoarea lotului, care caută să se aranjeze de bună voie pentru preț și care recurge la arbitraj dacă prețul nu convine.

Casa centrală să facă emisiuni de obligațiuni care reprezintă pământ. Casa centrală reprezentând o instituție dependentă de stat va face plasamentul acestor obligațiuni să fie cu

certitudine dintre cele mai lesnicioase și atunci, în raport cu starea creditului momentului, poate funcționa și împroprietărirea țăranilor. Este important ca această transformare socială să se facă lin, așezat, fără zdruncinări având în vedere faptul că, în clipa de azi trebuie să se folosească învățămintele clipei de ieri. Este de remarcat faptul că această metodă lasă absolut intacte resursele proprii ale statului, Casa centrală funcționând singură, iar statul putând să-și vadă liniștit de opera socială de care este răspunzător.

Alexandru Marghiloman demonstrează audienței faptul că soluțiile pe care le prezintă sunt perfect aplicabile la momentul respectiv pentru rezolvarea problemei agrare arătând preocupare pentru progresul societății prin progresul fiecărui cetățean în parte, iar simplitatea și corectitudinea metodelor propuse evitau o campanie costisitoare și anevoioasă de modificare a constituției. În același timp, combate varianta de reformă liberală care avea ca metodă centrală de rezolvare a problemei agrare exproprierea.

Colonizarea locuitorilor din zonele de munte la câmpie era prezentată ca soluție viabilă, deoarece oamenii trebuiau să meargă acolo unde era pământ disponibil iar acest lucru trebuia făcut cu grijă pentru ca cei coloniști să poată trece mai ușor peste diversele probleme generate de strămutare. Punând la dispoziția adversarilor politici soluții atât de bine venite, în mod de interesat, nefiind mânat de partizanatul atât de nociv al politicienilor cu vederi limitate, Alexandru Marghiloman demonstrează o bună cunoaștere a realităților țării, considerând agricultura ca fiind un punct forte al economiei României care ar putea aduce bunăstare prin sporirea producției agricole, mărirea suprafețelor cultivate și implicarea unui număr cât mai mare de locuitori ai satelor românești în această activitate economică, știut fiind faptul că fără hrană omul nu poate trăi, iar furnizorul acesteia a fost, este și va fi agricultura.

Problema electorală

În partea a doua a acestui discurs Alexandru Marghiloman analizează cu ochiul expertului dat de vasta sa experiență în viața politică și

administrativă intenția liberalilor de a modifica legea electorală, critică vehement modul în care aceștia vor să modifice legea combătând cu exemple concrete atât faptele petrecute deja, dar și încercând prevenirea perpetuării acestor stări, de fapt, oferind și de această dată soluții realiste prin care să se garanteze progresul social dar mai ales educarea maselor cu drept de vot pentru ca acestea să poată participa în cunoștință de cauză la viața publică și la problemele ce se cer rezolvate în contul statului. Astfel în abordarea acestei probleme spinoase, Alexandru Marghiloman spunea în cuvântul său următoarele:

„Trec, domnii mei, la modificarea legii electorale. Din cuvintele domnului prim-ministru am reținut o afirmațiune: modificarea legii electorale va consta în contopirea colegiilor electorale. Și nu se adaugă: că la aceste colegii electorale se va opera și adjoncțiunea unei mase noi electorale de 6-700.000 de oameni!

E, prin urmare, vorba ca la colegiile actuale cari sunt de circa 100.000 de alegători săteni și orașeni, să se mai adauge toți acei care știu a citi și scrie, ceea ce mai face un supliment de 650.000 până la 700.000 de alegători.

Deci, când e vorba de colegiul unic, să se știe că este vorba de un colegiu de 750.000 de alegători. Ce este colegiul acesta? evident un colegiu rural. În adevăr, populațiunea rurală în România este de 87 % din suma populațiunii totale. Deci, colegiul acesta nou va fi de 82.5% colegiu țărănesc. Scoțând populația rurală, s-ar crede că va rămâne 17.5% contingentul orașenesc. Nu! Căci în populațiunea orașenească intră și un număr mare de străini, aproape un sfert. Atunci contingentul electoral al orașelor de la 17.5% cât este nominal, scăzându-se contingentul populațiunii străine, rămâne de 13-13,5%. Deci viitorul colegiu unic, ale cărui binefaceri ni le-ați cântat este un colegiu care se compune pentru 82.5% rurali și pentru 13.5% orașeni. Ei bine domnii mei, credeți că este bine să dați acestui colegiu totalitatea puterii electorale? Căci nu este vorba după cum s-a zis să asociem pe rurali la viața publică; nu este vorba cum s-a mai zis să împărțim

cu ruralii puterea electorală, ci este vorba să le o dăm integral, pentru că acest colegiu, unic, va avea să aleagă toată Camera. Prin urmare integralitatea vieții politice se atribuie acestui colegiu rural. Este un bine acesta?”

Analizând situația generată de intenția liberalilor, Alexandru Marghiloman explică audienței cu lux de amănunte și cu exemple concrete din ce motive această „utopie” nu este posibilă la nivelul societății românești, aducând argumente de necontestat împotriva acestei inițiative după cum urmează:

- Mai întâi le reamintește liberalilor aflați la guvernare faptul că „puterea electorală” a unui partid este trecătoare și se compune din „creditul” pe care îl inspiră persoanele care alcătuiesc partidul, din procedurile lui, din ținuta lui morală, dar se compune în cea mai mare parte din „neîncrederea” pe care o inspiră adversarul. În acest sens, le reamintește liberalilor faptul că, deși se află la guvernare, partidul liberal este cel mai slab electoralicește vorbind în preferințele electoratului și, deși a mai promis la alegerile din urmă cu 4 ani o astfel de reformă, nu au făcut-o.

- Un alt factor criticat vehement, în cuvântarea sa, de către Alexandru Marghiloman este implicarea, supravegherea, influențarea votului și chiar confiscarea mandatelor de către administrație, care de fiecare dată când sunt organizate alegeri caută să își impună candidații și interesele proprii în dauna voinței electoratului, fapt care necesită o serioasă reformă administrativă care să pornească de la asigurarea stabilității administrației și promovarea în funcții în baza unei pregătiri serioase a candidaților și nu ca o recompensă pentru serviciile aduse partidului. El recomandă astfel să se renunțe la dreptul de a suspenda sau de a revoca primarii rurali, de a dizolva consiliile locale iar prefectii să ajungă la dovada unei educații morale, culturale și cinste care să le permită să evite amestecul politicului în administrație sau al administrației în viața politică.

- O propunere deosebită este aceea de a se trece mai întâi la „educația civică” a sătenilor

pentru ca mai apoi cei care acum fug de sarcinile ce le par de neîndeplinit să fie atrași la îndeplinirea acestora de la nivel local până la guvernarea țării. Nu se poate ca dintr-odată să dai țăranului singur integralitatea conducerii treburilor publice fără o prealabilă pregătire care să îi permită să fie la înălțimea cerințelor unei astfel de misiuni.

- Un alt inconvenient semnalat în această cuvântare a lui Alexandru Marghiloman este acela că, indiferent de mărimea sa, colegiul rural rămâne o mulțime fără voință, care urmează impunerea care i se face și în consecință se va naște o nouă perioadă de regimuri ale unanimităților care va genera corupție, suprimarea democrației și a unei vieți parlamentare autentice fapt care l-a determinat ca în încheierea cuvântării sale să exclame: „Aceasta nu vreau pentru țara mea! Eu, domnii mei, nici soluțiunea dințai, nici cea de a doua nu o primesc și trebuie să

vă spun aici franc și categoric: Pe calea aceasta ne veți putea înfrânge, dar nu ne veți aduce la o compromisiune. Suntem ferm hotărâți pentru orice îmbunătățire a corpului electoral: lărgirea colegiilor, accesiunea capacitarilor la colegiul I de Cameră, o altă proporție de candidați, tot ce voiți, dar colegiul unic rural nu, asta niciodată.

Veți găsi pe acest teren rezistența noastră neânduplecată. Știu bine că veți putea trece mai departe, dar noi rezistându-vă, nu facem operă de conservatori numai, credem că apărăm libertatea în țara aceasta.”

Referințe bibliografice:

1. *Discursul lui Alexandru Marghiloman la ședința senatului României de la 12 martie 1914*, Biblioteca Academiei Române.

2. Nicolescu, Valeriu; Avram, Valeriu; Nicoară, Marius-Adrian. *500 personalități buzoiene pentru România*, 1918–2018 – editura Alpha MDN.

Alexandru Marghiloman – problema agrară, problema electorală

Rezumat. Această comunicare are în vedere omagierea personalității celui care a fost marele om politic Alexandru Marghiloman, cel care și-a dedicat întreaga carieră politică realizării marilor deziderate ale neamului românesc dintre care cel mai important a fost, bineînțeles, acela de realizare a Statului National Unitar Român.

Cuvinte-cheie: doctrina conservatoare, problema agrară, Alexandru Marghiloman, colonizare, preemțiune, improprietărire, Casa Rurală, credit, mijloace financiare, expropriere, reforma electorală, colegiu rural, educație civică.

Alexandru Marghiloman – the Agrarian Problem, the Electoral Problem

Abstract. This communication pays homage to the personality of the great politician Alexandru Marghiloman, who dedicated his entire political career to the achievement of the great desideratum of the Romanian people, the most important of which was, of course, the achievement of the Romanian National Unitarian State.

Keywords: conservative doctrine, the agrarian problem, Alexandru Marghiloman, colonization, preemption, ownership, Rural House, credit, financial means, expropriation, electoral reform, rural college, civic education.

Aliona GRATI

Doctor habilitat în filologie, conferențiar, cercetător științific principal, Departamentul Științe Umaniste al Universității de Stat „Dimitrie Cantemir”. Domenii de preocupare: critică, istorie și teorie literară, studii culturale. Cărți publicate: *Magda Isanos. Eșeu despre structura imaginarului*, Chișinău: Prut, 2004; *Romanul ca lume postBABELică. Despre dialogism, polifonie, heteroglosie și carnavalesc*, Chișinău: Gunivas, 2009; *Cronici în rețea: metaliteratura.net*, Junimea, 2016; *Dicționar de teorie literară. 1001 de concepte operaționale și instrumente de analiză a textului literar*, Chișinău: ARC, 2018; *Chișinău. Morile Timpului. Eșeu de imagologie literară*, Chișinău: Prut, 2020; *Regele Mihai și Basarabia. O poveste uitată de neuitat*, București: Eikon, 2021 etc.

„FIȚI BINEVENIȚI LA NOI ÎN CHIȘINĂUL ROMÂNESC!” REGELE FERDINAND ȘI REGINA MARIA ÎN CAPITALA BASARABIEI

În luna mai a anului 1920, înainte de recunoașterea României Mari de către puterile internaționale, Chișinăul a fost vizitat de regele Ferdinand I Întregitorul și regina Maria. Prezența lor la Chișinău avea caracterul simbolic al autorității regale românești în Basarabia. Organizat de ziua Înălțării Domnului, era cel mai important eveniment al orașului după 27 martie 1918, când Sfatul Țării a declarat Unirea Basarabiei cu România în prezența lui Alexandru Marghiloman, prim-ministrul României.

Mihail Sadoveanu consemna evenimentul cu încântare într-un scurt reportaj în ziarul „Basarabia”: „La Chișinău sosește familia Regală. Capitala Basarabiei românești sărbătorește bucuros și cu evlavie ziua aceasta frumoasă de primăvară, când, pentru întâia oară, i s-a dat marea și mult așteptata fericire de a putea primi în zidurile ei, pavate cu verdeață și flori, pe adevărații ei suverani. (...) Unirea cu Țara-Mumă, zămisliță la Chișinău și tot aici înfăptuită de către cei mai vrednici fii ai poporului basarabean, se încununază astăzi prin sosirea la noi a Suveranilor democrați. Măriilor Voastre! Fiți bineveniți la noi în Chișinăul Romanesc! Tu, Mărite Domn,

Eliberator al Basarabiei și Rege al Țăranilor, și tu, Slăvită Doamnă, Mamă a orfanilor și Bucurie a săracilor, fiți bine-veniți! Chișinăul Unirii, Chișinăul Romanesc vă sărbătorește!” [1, p. 2].

Regele Ferdinand, regina Maria și principesa Elisabeta au ajuns la Chișinău cu trenul regal pe data de 20 mai 1920. Erau însoțiți de demnitarii de rang înalt: de prim-ministrul Alexandru Averescu și de directorul Poliției și Siguranței Generale Romulus P. Voinescu. Alaiul regal a fost întâmpinat cu pâine și sare, s-au rostit discursuri patetice.

Organizatorii evenimentului au uzat de toate ritualurile unor asemenea practici internaționale pentru a institui într-un spațiu festiv o nouă solidaritate, o nouă societate. Vechea clădire a gării, împodobită cu ghirlande vii din ramuri de brad, iederă și flori, steaguri naționale, steme și scuturi cu inițialele regale, își primea în felul acesta înalții vizitatori. Populația a venit de peste tot să își salute monarhii care se numeau, neobișnuit pentru ei, „rege” și „regină”, revărsându-se în puhoie spre centru. Pe strada Alexandru cel Bun au fost ridicate, ca pe timpurile țarului, câteva arcuri de triumf. Șiruri de oameni

Regele Ferdinand I și Regina Maria pe o stradă din Chișinău, 20 mai 1920.

plini de exuberanță s-au întins de o parte și de alta ale străzilor, de la gară până la catedrală, pentru a saluta suita. Elevii zgomotoși aruncau flori, iar cerul de azur era agitat de aeroplane. Starea generală era de armonie, de bucurie a oamenilor care nu s-au văzut multă vreme.

Faptul că membrii familiei regale au coborât printre muritorii de rând de la marginea țării, neîncadrați de suita de polițiști, scenă cu care au fost obișnuiți în timpul vizitelor țărilor, i-a captivat pe oameni și le-a dat un sentiment de siguranță. „Ce frumoasă e regina României!” murmura mulțimea. „Regina Maria are toate calitățile. În albastrul scânteietor al ochilor ei și în înmlădierea grațioasă a corpului ei de silfidă, vezi o adevărată zână din povești. Cine știe când poporul roman va mai avea o astfel de regină!” scriau ziarele [2, p. 220-229].

La rândul ei, regina Maria și-a notat în jurnalul său impresiile despre vizita la Chișinău. Mai întâi, ea a consemnat efervescența cu care au fost întâmpinați de chișinăuieni: „mulțimi entuziaste, ovații puternice și flori aruncate”. Cu toate simpatiile față de membrii monarhiei ruse cu care se înrudea, regina a accentuat

caracterul românesc al celor care au venit să întâmpine alaiul, aceștia fiind considerați nu altcumva decât o prelungire estică a românilor. Totodată, nepoata țarului Alexandru al II-lea nu s-a sfiit să recunoască meritele Rusiei la dezvoltarea teritoriului, străzile pavate, drepte și largi, având pe ambele părți mulți copaci: „Fără îndoială teritoriul este al României, cu populație românească, dar Rusia fiind imensă și bogată a investit bani în el și a construit edificii mai mari, mai bogate, mai solide decât am fi putut face noi, vecinii mai săraci. Din copilărie am fost atrasă de lucrurile rusești. Ceva moștenit în mine a iubit fastul, amplexarea și profunzimea Rusiei. Am văzut Rusia în fragedă tinerețe, când era magnifică, și port în suflet această nostalgie. (...) Am fost pretutindeni deosebit de impresionată de clădirile rusești, care în raport cu ale noastre sunt mai frumoase și mai mari. În general, orașul e larg și arată bine. (...) E un oraș mare, dar are înfățișarea unui mic oraș de provincie. Hotărât lucru, îmi place” [3, p. 150-156].

În cele trei zile cât s-au aflat la Chișinău, monarhii au avut un program încărcat de manifestări, li s-a organizat vizitele de rigoare în insti-

Regele Ferdinand I și Regina Maria pe o stradă din Chișinău, 20 mai 1920.

tuțiile emblematice ale orașului, la care au mers fie împreună, fie separat. Ca să facă „fericită cat mai multă lume”, aflăm din notele reginei, membrii augustei familii au acceptat să fie găzduiți în trei conace diferite. Regele a luat reședință la primarul Vasile Anghel, regina Maria a fost primită de familia Pantelimon Sinadino, iar principesa Elisabeta a stat în casa boierului Paul Gore.

De la gară, regele Ferdinand, regina Maria, principesa Elisabeta și demnitarii s-au îndreptat spre Catedrala Mitropolitană „Nașterea Maicii Domnului” unde au asistat la un *Te Deum*. Apoi membrii familiei regale au urmărit din pavilionul regal situat în fața Palatului Mitropolitan, ceremoniile organizate în onoarea lor. Prin fața le-a defilat elevi din instituțiile de învățământ și soldați din unitățile militare.

S-au păstrat câteva fotografii în alb-negru și cărți poștale cu instantanee din timpul vizitei suveranilor. Primele, făcute la gară, demonstrează felul riguros în care chișinăuienii au organizat acest eveniment uriaș. Altele au fixat cum regele

Ferdinand și regina Maria au ieșit din Catedrala Mitropolitană „Nașterea Maicii Domnului” după ce au asistat la *Te Deum*. Regina Maria, al cărei sânge s-a decantat într-un lung șir de generații împărătești, are o figură distinctă. E îmbrăcată în rochie albă și poartă pe cap o pălărie în stil cocoșnic, decorată cu perle și cu o voaletă albă vapoasă, asemănătoare unei tiare. Pare imaginea coborâtă chiar în acel moment dintr-o pânză luminoasă de-a lui Claude Monet. Impresionează prin grația atitudinii, ținuta nobilă și vestimentația în acord rezonabil cu moda la *Belle Epoque* a saloanelor aristocratice europene. Principesa Elisabeta era îmbrăcată la fel. Regele era înveșmântat în uniformă militară cu galoane și fireturi strălucitoare. Își ținea fruntea sus imperturbabil, de parcă nu ar fi vrut să arate vreo slăbiciune și, în același timp, să fi pierdut pentru vreo clipă controlul asupra supușilor săi.

O carte poștală immortalizează alaiul în fața Palatului Mitropolitan, fixând segmentul de timp în care cuplul regal urmărește, de pe o sce-

Regele Ferdinand I și Regina Maria în fața Catedralei Mitropolitane Nașterea Domnului din Chișinău, 20 mai 1920.

nă improvizată cu baldachin de catifea, ghirlande de flori și însemnele Casei Regale, ceremoniile organizate în onoarea acestuia. Prin fața le defilează elevii instituțiilor de învățământ și soldați din unitățile militare.

Superbă și memorabilă este fotografia care i-a înregistrat pe regele Ferdinand și pe regina Maria într-o mașină decapotabilă plimbându-se pe străzile pline de forfotă ale Chișinăului. În ținuta sa albă, sub o umbrelă de soare, regina se întreține în priviri radiante cu regele în uniformă cu broderii și galoane, de care atârnă o mulțime de insigne cu diferite semnificații. Pe fundal se văd casele din piatră albă cu geamuri arcuite în ancadramente în stil *Art Nouveau*, răspândite în partea nouă a Chișinăului.

După parada, familia regală a vizitat liceul militar pentru băieți, care a primit mai târziu numele lui „Ferdinand I”, Liceul de Fete Nr.1, numit, respectiv, „Regina Maria”, precum și azilul de copii orfani ai militarilor „Regina Maria”. La amiază, în sala primăriei a fost organizată o recepție în cinstea familiei regale. Oficialitățile au ținut cuvântări, deputații și marii boieri au

prezentat suveranilor omagiile lor. Jurnalul reginei conține descrierea momentului: „S-au ținut multe discursuri, într-o ciudată rusă-română cu multe sunete moi «l». Am fost cât se poate de prietenoși, și în final am plecat fiecare pe la ale noastre” [3, p. 151].

A doua zi, pe 21 mai, suveranii au mers la *Cimitirul eroilor* ca să asiste la un parastas pentru cei căzuți pe câmpul de luptă, apoi au avut o întâlnire cu reprezentanții clerului din Basarabia în incinta Sălii Eparhiale. După care, au vizitat spitalul din Costiujeni. „Împrejurimile Chișinăului – scria regina – îmi amintesc de Iași – multe vii și dealuri joase și ondulate”.

Spre seară, în sala Sala Cercului Cultural a Primăriei a fost organizat banchetul festiv. Aici Regele Ferdinand I a ținut un discurs memorabil, în care și-a exprimat bucuria de a se afla în capitala unui frumos ținut „unit, pe veci, cu Regatul Meu”. Auditoriul a fost desigur emoționat atunci când regele a menționat eforturile considerabile ale locuitorilor dintre Nistru și Prut pentru păstrarea demnității și identității naționale: „Iubirea de neam nu s-a stins în

Regele Ferdinand I și Regina Maria în fața Catedralei Mitropolitane Nașterea Domnului din Chișinău, 20 mai 1920.

timpurile cat Basarabia a stat sub o stăpânire ce nu avea legături de suflet cu poporațiunea moldovenească, care de veacuri alcătuiește talpa acestei țări”. Cei adunați în sală au fost asigurați de faptul că politica Casei Regale a prevăzut drepturi egale la o viață decentă pentru toate neamurile locuitoare în Basarabia. Fraza de încheiere a sensibilizat și a măgulit probabil mulți ascultători: „Cu această nădejde neclintită ce o port în suflet, strig din toată inima: Să trăiască Basarabia și Capitala ei!” [4, p.114-117].

În a treia zi, majestățile lor au fost primite călduros de evreii în sinagogă, apoi au vizitat bisericile greacă, romano-catolică, luterană și armeană. „Fiecare instituție vrea să fie vizitată, fiecare naționalitate vrea să i se acorde atenție”, preciza autoarea augustă. O fotografie înfățișează figura reginei alături de părintele Vasile Guma, ambii stând în fața Ospătăriei Populare.

Regina e îmbrăcată într-o sobră rochie neagră cu o cruce de argint la gat, iar pe cap poartă o broboadă prinsă de o diademă cu ornamente în formă de frunze. Zâmbește larg, semn că e mulțumită de mersul bun al lucrurilor, spre marea încântare a celor care o însoțesc.

Și tot din însemnările reginei aflăm că, în ziua plecării, oamenii au venit din toate părțile să-și ia rămas-bun de la familia regală și să o roage, cu lacrimi de fericire în ochi, să revină la Chișinău cat mai curând posibil. Regele și regina s-au îndreptat spre sudul Basarabiei, unde urmau să viziteze, în următoarele câteva zile, orașele Cetatea Albă, Arciz, Bolgrad și Reni [5].

Peste cinci ani, în zilele de 8 și 9 septembrie 1925, regele Ferdinand I și regina Maria, însoțiți de fiii lor principele Carol și principele Nicolae

Regele Ferdinand I și Regina Maria în fața Casei Eparhiale din Chișinău, 21 mai 1920.

și de nora lor, principesa Elena, au vizitat iarăși Chișinăul, onorându-l cu ocazia inaugurării Expoziției agricole.

Familia regală a fost întâmpinată în gara Chișinău la ora 9.30 cu pâine și cu sare de către oficialii orașului. Era o zi de marți cu soare, doamnele și domnișoarele au adus buchete mari de flori, compania de onoare și-a onorat exercițiile de rigoare, iar fanfara militară a dat intonația sărbătorii. Pe toată durata vizitei, regele, regina și principii au stat în trenul regal, fără să ocupe vreun apartament în Chișinău. Regele Ferdinand deja avea sănătatea precară.

Și această vizită este reflectată de regina Maria pe câteva foi de jurnal. „Eu am mers cu Maiestatea Sa în mașina deschisă și am trecut pe străzile lungi, care sunt lungi și late ca cele rusești, și ne-am dus mai întâi la marea catedrală. Îmi plac ceremoniile religioase de la Chișinău, care mai păstrează vechile tradiții rusești, slujba este frumoasă și fastuoasă, la care se adaugă solemnitatea riturilor ortodoxe. Cântările sunt perfecte și ei mai au cantori din cei cu uimitoare voci de bas, care merg crescendo până când faci să îți se taie respirația, gândindu-te până când o

pot ține așa fără ca să i se întâmple ceva cântărețului” [6, p. 243], scrie regina în caietul său.

După serviciul religios s-a dat parada militară în piața din fața Palatului Mitropolitan, pe care regele Ferdinand și regina Maria, asistați de protipendada politică a timpului, au urmărit-o de la tribune. Imediat după încheierea manifestației, familia regală s-a retras pentru odihnă în trenul lor, care îi aștepta pe o linie de rezervă, departe de ochii curioși. Regele Ferdinand avea deja sănătatea șubredă.

Regina nu a rămas încântată nici de prânzul de la primărie, nici de potopul de metafore și epitete ale discursurilor lungi. Așa că a răsuflat bucuroasă când în sfârșit au fost invitați la evenimentul pentru care făcuse drumul până aici. Expoziția agricolă era situată în partea de sus a orașului, în fața Palatului Sfatul Țării, nu departe de actuala Valea Morilor. Ceva mai sus de parcul „Principele Carol” (azi scuarul Consiliului Europei) și strada Ion Inculeț au fost amenajate numeroase pavilioane. Era o expoziție cu participare internațională, aici și-au expus produsele țări ca Italia, Franța, Polonia și Cehoslovacia. Reginei i-a fost pe plac ceea ce a văzut,

Regele Ferdinand I și Regina Maria în Grădina Publică din Chișinău, 21 mai 1920.

expoziția părăndu-i: „frumos realizată și desigur interesantă și cu un deosebit efort de stimulare a interesului pentru produsele locale, ceea ce a reușit”. La fastuoasa inaugurare s-au ținut discursuri lungi, s-a auzit muzică de fanfară, apoi s-a servit o „copioasă «zacuscă» în cadrul expoziției doamnei Stănculescu”, după care vizitatorii au fost invitați la un mare dineu „nesfârșit, imposibil, exasperant de lung, dar Majestății Sale se pare că i-a plăcut și a fost într-o dispoziție excelentă. De cealaltă parte a sa, Sitta și cu Nicky s-au distrat copios”. Apoi, „trei doamne rusoase au cântat, la intervale, cu voci frumoase”.

A doua zi, pe 9 septembrie, regele, regina, principii și principesa au vizitat din nou expoziția pentru a o cerceta minuțios privind „fiecare fruct sau cereală, oală și sticlă, la fiecare pantof, pomadă sau insecticid, la fiecare țesătură, săpun și spărgător de nuci, trecând prin orfelinatul orfanilor de război unde toate lucrările școlii erau expuse, întâlnind acolo, printre alții, pe doamna Steriade și pe femeia de la Țăranca și ajungând,

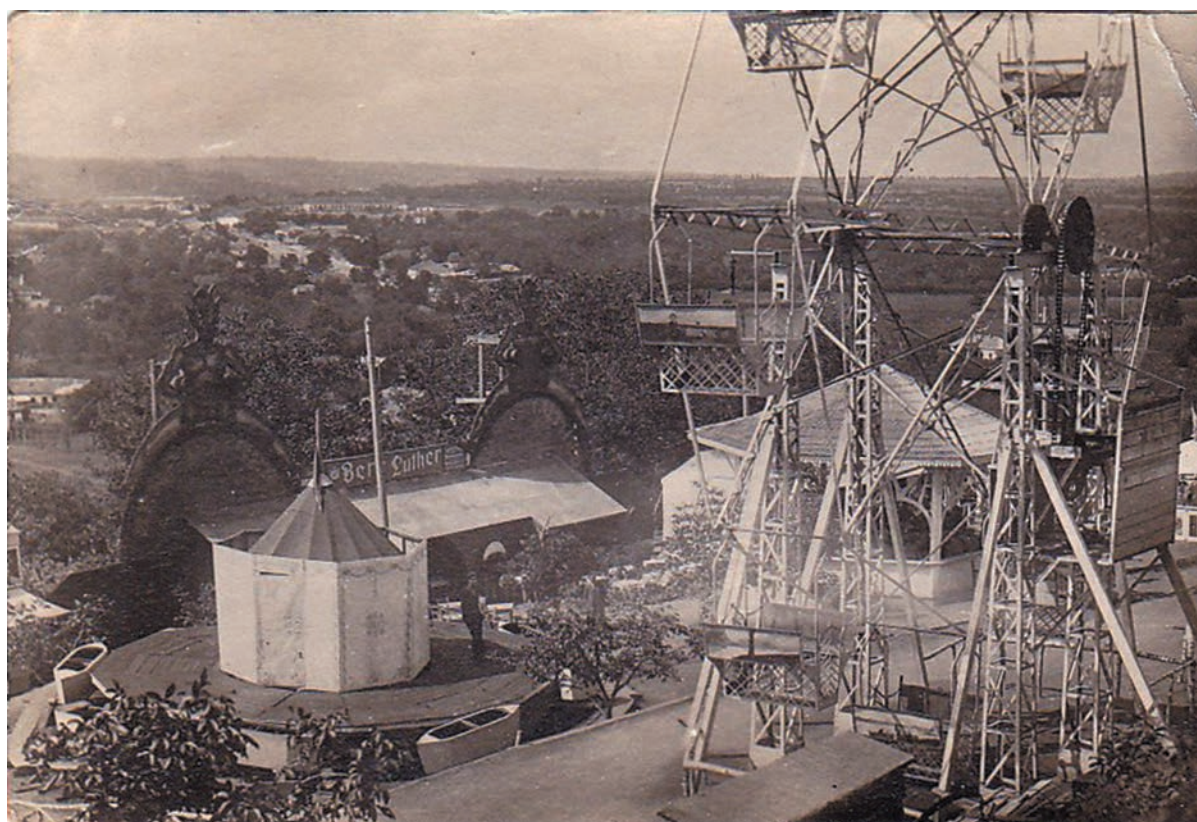
în final, la animalele care m-au interesat cel mai mult și pentru care, din păcate, ni s-a dat cel mai puțin timp.” Spiritul de observație al reginei a făcut posibilă înregistrarea unor scene din cadrul acelei expoziții: „Erau mulți cai atrăgători aduși acolo de un ciudat rus bătrân, cu aspect de țăran. Erau și vaci, viței și tauri. Aș fi vrut să mă iut la ei toți mult mai mult, cu atenție, dar am fost grăbită de Majestatea Sa, care ne făcuse să pierdem timpul printre grâne și dezinfectante. În cele din urmă, câștigătorii de premii au fost conduși afară și eu am primit o frumoasă iapă de la unul din crescători.” [6, p. 243-244]

După expoziție a avut loc un dejun oficial la Clubul Militar, o clădire din centrul Chișinăului (păstrată și astăzi): „Rudeanu, care este comandantul de aici, a ținut un frumos discurs, deși cam lung, la care Majestatea Sa a răspuns la fel de bine. Ambii au fost puternic aplaudați.” [6, p. 245]

După dejun, familia regală s-au îndreptat, într-o mașină decapotabilă, la Romanești, do-

Poarta de intrare la Expoziția agricolă, 1925.

Expoziția agricolă (astăzi parcul Valea Morilor din Chișinău), 1925.

Expoziția agricolă în fața Palatului Sfatului Țării, 1925.

meniile Ballif, care fuseseră Domeniile Coroanei Rusiei. Au evitat șoseaua, făcând ocol pe un drum de țară. Acest excurs mai puțin obișnuit, i-a dat posibilitate reginei să observe peisaje basarabene: „Basarabia îmi amintește foarte mult unele părți din jurul Iașului, în care am locuit.” [6, p. 245]

Spre seară familia regală a plecat la gara Chișinău. Deși ajunși la gară cu o oră întârziere, erau așteptați de chișinăuieni: „Populația, ca și data trecută, a fost din ce în ce mai caldă în aprecieri și manifestări de simpatie. În final, încărcăți cu tot felul de daruri modeste, am pornit în sunetul ovațiilor puternice. Nu eram obosită și am fost totuși mulțumită să iau o ceașcă cu supă în compartimentul meu, în loc să stau la un interminabil banchet improvizat. Compartimentul meu a fost umplut cu fructe frumoase, întrucât Basarabia este o mare regiune cultivatoare de fructe. Ei au avut o recoltă slabă anul acesta, dar fructe frumoase.” [6, p. 246] Trenul regal s-a îndreptat spre București, apoi spre Sinaia.

Referințe bibliografice:

1. Sadoveanu, Mihai. *Ziua Mare*, în „Бессарабия” (Chișinău), nr. 111, 19 mai 1920.
2. Simionescu, Eufrosinia. *Amintiri din Chișinău*, În: *Drumuri prin Basarabia interbelică*. Antologie de Liviu Papuc. Iași: Princeps Multimedia, 2014.
3. Maria Regina României, *Însemnări zilnice (ianuarie 1920–decembrie 1920)*, Vol. II, traducere de Sanda Racoviceanu, îngrijire de ediție, introducere și note de Vasile Arimia. București: Albatros, 2004.
4. *Cuvântarea regelui Ferdinand I la Chișinău*. În: „Basarabia agricolă”, nr. 5-6, 1940.
5. Vezi Lucia Argint, *Paralelă în timp: ritualul vizitei casei regale în orașul Chișinău în anul 1920, în presa timpului și în memoriile contemporanilor*. În: „Identitățile Chișinăului”, ed. a 3-a, 2015, p. 138-158.
6. Maria Regina României, *Însemnări zilnice (ianuarie–decembrie 1921)*, Vol. VII, traducere de Sanda Ileana Racoviceanu, îngrijire de ediție, cuvânt înainte de Vasile Arimia. București: Historia, 2008.

„Fiți bineveniți la noi în Chișinăul Românesc!” Regele Ferdinand și Regina Maria în capitala Basarabiei

Rezumat. Articolul prezintă cele două vizite ale primului cuplu regal al României Mari, Ferdinand I și Maria, în capitala Basarabiei, Chișinău. Prima vizită a avut loc între 20 și 23 mai 1920, înainte de recunoașterea României Mari de către puterile internaționale. Regele Ferdinand I, regina Maria și principesa Elisabeta au fost însoțiți de prim-ministrul Alexandru Averescu și de directorul Poliției și Siguranței Generale Romulus P. Voinescu. Prezența lor avea caracterul simbolic al autorității regale românești în Basarabia. A fost cel mai important eveniment al orașului Chișinău după Marea Unire. Organizatorii au uzat de toate ritualurile unor asemenea practici internaționale pentru a institui într-un spațiu festiv o nouă solidaritate, o nouă societate. A doua vizită, peste 5 ani, în zilele de 8 și 9 septembrie 1925, regele Ferdinand I și regina Maria, însoțiți de fiii lor principele Carol și principele Nicolae și de nora lor, principesa Elena, au vizitat iarăși Chișinăul, onorându-l cu ocazia inaugurării Expoziției agricole.

Cuvinte-cheie: Chișinău, Marea Unire, regele Ferdinand I, regina Maria, Basarabia.

„Welcome to our Romanian Chisinau!” King Ferdinand and Queen Maria in the capital of Bessarabia

Abstract. The article presents the two visits of the first royal couple of Great Romania, Ferdinand I and Maria, in the capital of Bessarabia, Chisinau. The first visit took place between 20th and 23rd of May 1920, before the recognition of Great Romania by the international powers. King Ferdinand I, Queen Maria and Princess Elisabeta were accompanied by Alexandru Averescu, the prime-minister, and by the director of the Police and General Safety, Romulus P. Voinescu. Their presence had a symbolic character of the royal Romanian authority in Bessarabia. It was the most important event of Chisinau after the Great Union. The organizers followed all of the rituals of such an international event in order to give in a festive space a new solidarity, a new society. The second visit took place after 5 years, on 8th and 9th of september 1925, King Ferdinand I and Queen Maria, accompanied by their sons, Prince Carol and Prince Nicolae, and their daughter-in-law, Princess Elena, visited Chisinau again, honoring it on the occasion of the inauguration of the Agricultural Exhibition.

Keywords: Chișinău, The Great Union, King Ferdinand I, Queen Maria, Bessarabia.

Liliana CONDRATICOVA

Doctor habilitat în istorie, doctor habilitat în studiul artelor și culturologie. Secretar științific general al Academiei de Științe a Moldovei. Domenii de preocupare: istorie, arheologie, arhitectură, studiul artelor. Cărți publicate: *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău (Tipar: Grafema Libris), 2017; *Destinul giuvaiergiului. Alexei Marco*. Chișinău (Tipar: Notograf Prim), 2017; *Bocancea. Mănăstire de călugări cu hramul Sf. Ap. Petru și Pavel*, Chișinău (Tipar: Tipografia Centrală), 2014; *Ювелирное искусство Бессарабии в первой половине XX века*. Saarbruecken, 2013; *Alexei Marco. Destinul unui bijutier din Moldova*. Iași: LUMEN, 2011; *Arta bijuteriilor din Moldova*. Iași: LUMEN, 2010; *Arta giuvaiergeriei: pietre prețioase și metale nobile. Îndrumar în studiul artei giuvaiergeriei*. Chișinău: Editura GraficDesign, 2008.

DESCOPERIND CHIȘINĂUL, PE URMELE LUI ALEXANDRU MARGHILOMAN

„Cel mai frumos moment al carierei politice a lui Alexandru Marghiloman a fost prezența lui pe 27 martie 1918 la Chișinău”

Adrian CIOROIANU
istoric, profesor universitar

Orașul Chișinău, cu vechile stradele și clădiri emblematice, devine tot mai frecvent locul unde își dau întâlnire tinerii și vârstnicii, turiștii din străinătate, care doresc să ne cunoască capitala. Rutele turistice elaborate de specialiștii în domeniu vin în ajutor pentru a putea vizita mai multe locuri știute și mai puțin știute din oraș, pentru a pătrunde în legendele urbei și a rămâne cu impresii de neuitat despre aceste locuri memorabile. Un loc aparte revine traseelor turistice specializate, marcate de anumite evenimente cultural-istorice sau personalități notorii care au fost în vizită la Chișinău, în diferite perioade.

Un asemenea traseu ne propunem și noi astăzi în intenția de a regăsi Chișinăul pășind pe urmele lui Alexandru Marghiloman [1], cel care a fost prim-ministru al României, fiind invitat la 23 martie 1918 la Chișinău de delegația basarabeană formată din marii fruntași ai neamului Ion Inculeț, Daniel Ciugureanu și Constantin Stere pentru a discuta problema Unirii Basarabiei cu România. Vom încerca să cunoaștem

Chișinăul alături de Al. Marghiloman pentru a vedea metamorfozele orașului și prin ce poate contribui generația de azi la reabilitarea și promovarea acestei părți importante a patrimoniului cultural și istoric. Pentru a evita unele posibile inexactități și tratări apărute în publicațiile la acest subiect, ne vom baza exclusiv pe „Notele politice” ale lui Alexandru Marghiloman, partea ce se referă la misiunea în Chișinău [2, p. 455-461].

În noaptea de 25-26 martie 1918, spre Chișinău s-a pornit delegația românească, în componența căreia au intrat prim-ministrul Alexandru Marghiloman, generalul Constantin Hârjeu, ministru de Război, Ion Mitilineu, secretar general la Interne, Constantin Garoflid, secretar general la Domenii, Andrei Corteanu, secretar general al Finanțelor, generalul Mircescu, I. Bărbătescu, director general al Siguranței Statului, Al. Kiriacescu, șeful cenzurii presei, colonelul Condeescu, din Jandarmerie, Romulus Voinescu, inspector de Siguranță, co-

Ionelul Gârleșteanu, T. Marinescu, subdirector la Interne, V. Ionescu, comisar de Siguranță și alte oficialități [3].

În dimineața zilei de 26 martie, delegația românească a ajuns la gara de la Ghidighici, fiind întâmpinați aici de conducerea Sfatului Țării. În gara Ghidighici avuse o ședere lungă, după cum își amintește Al. Marghiloman, apoi au intrat în oraș „cu automobilele în cortegiu”, Marghiloman fiind în mașină împreună cu Ion Inculeț. Potrivit amintirilor generalului Ioan Istrati, „În dimineața zilei de 26 martie/8 aprilie, românii au fost întâmpinați la gara Chișinău de conducerea Sfatului Țării, Ion Inculeț și Pan Halippa, de Daniel Ciugureanu și membrii guvernului său, de generalii români Ioan Istrati, Ernest Broșteanu, Ioan Rășcanu și Ioan Anastasiu, comandanți ai structurilor militare românești în Basarabia, însoțiți de numeroși ofițeri, de notabilitățile capitalei Republicii Moldovenești” [3].

Astăzi gara feroviară din Chișinău are adresa str. Piața Gării nr. 1, fiind și primul punct de la care vom porni promenada noastră prin Chișinăul istoric. La început de secol XX gara din Chișinău se considera un fel de poartă de intrare în capitala Basarabiei, Chișinău.

Primele mențiuni privind gara de trenuri din Chișinău coboară către anul 1870, amintindu-se o clădire temporară din lemn, construită după planurile obișnuite pentru acest tip de construcții din Imperiul rus. Primul tren a intrat în gara Chișinău la 15 august 1871. Tronsonul între Chișinău și Tiraspol a fost pus în funcțiune la 15 / 28 august 1871. Presa timpului menționa că stația din Chișinău este de clasa întâia, este foarte frumoasă și grandioasă, cu o fațadă deosebită, asemănătoare unui castel [4]. S-a format un adevărat complex feroviar pentru acele timpuri: gara fiind înconjurată de ateliere, depouri, magazine, piața pavată. Clădirea temporară din lemn, într-un singur etaj, s-a păstrat doar în descrierile presei de atunci. Pentru că aspectul clădirii nu era pe placul administrației orașului, arhitectul Henry Lonsky a primit ordin de a proiecta o nouă clădire a gării din oraș. În 1870 încep lucrările pentru construirea căii ferate Chișinău – Odesa

care s-au terminat cu puțin înainte de războiul ruso-turc din anii 1877–1878 [5, p. 67].

Clădirea capitală a gării de trenuri, cea unde a ajuns Al. Marghiloman în dimineața zilei de 26 martie 1918, a fost edificată la finele anilor 1870, având ca misiune de a lega Chișinăul cu orașul ucrainean Odesa. Autor al proiectului este arhitectul Henrich Lonsky (Heinrich von Lonsky), iar imaginea gării a rămas înveșnicită în mai multe fotografii ale timpului [6]. Edificiul era în trei etaje, asemănător unui castel, având câteva turnulețe pătrate împodobite cu turla ascuțite. Spațiul gării era foarte confortabil, împărțit în zone pentru pasagerii de clasa I-a, a II-a și a III-a, magazine, cafenele [7].

Gara se considera un fel de porți ale orașului, fiind una dintre primele clădiri văzute de oaspeții capitalei. În timpul celui de-al doilea război mondial, fiind o clădire strategică, gara a suferit în urma bombardamentelor și, deși reparată după 1941, a fost practic distrusă în 1944. Noua clădire a gării feroviare, cea pe care ne-am deprinsă să o vedem în centrul Chișinăului, a fost ridicată în anul 1948 conform proiectului arhitectului L. Ciuprin, consultant principal fiind arhitectul A. Șciusev, căruia îi aparține proiectul grandios urbanistic de restabilire a orașului Chișinău în primii ani postbelici [8, p. 29]. Așa-zisa reconstrucție este una radicală, clădirea nouă nefiind deloc asemănătoare cu vechiul castel proiectat de arhitectul H. Lonsky. O nouă reconstrucție clădirea gării a suferit în 2003, iar în 2013 în scuarul din fața gării a fost instalată compoziția sculpturală consacrată victimelor deportărilor staliniste din 5-6 iulie 1949 „Trenul durerii”, sculptor Iurie Platon. Sculptura din bronz reprezintă un tren de trei metri înălțime și 12 metri lungime, cântărește 15 tone, și reprezintă un grup de oameni care se transformă treptat în părți componente ale unei locomotive [9].

Arhitectul H. Lonsky, care era de origine austriacă, a obținut dreptul de a efectua lucrări de construcție în anul 1883, după proiectul său au fost edificate, între 1846 și 1902, mai multe clădiri-monument în orașul ucrainean Odesa, unele fiind lucrate împreună cu celebrul arhitect A. Bernardazzi [10].

Venind la Chișinău pentru a asista la actul istoric de Unire a Basarabiei cu România, Al. Marghiloman mărturisește că s-a oprit la hotelul „Londra”, un hotel de categoria I în care s-a amplasat „cartierul nostru general”, având și un excelent restaurant. La începutul secolului al XX-lea era unul dintre localurile preferate ale oaspeților importanți ai capitalei, aflat pe str. Pușkin intersecție cu Mitropolitul Varlaam (fosta Gostinnaia). În 1897 hotelul a fost electrificat, în 1901 și-a tras linie telegrafică, corespunzând tuturor cerințelor față de hoteluri elitare [11]. Astăzi clădirea nu se mai păstrează fiind aruncată în aer în anul 1941 [12]. În locul ei, după război, arhitectul A. Șciusev a ridicat o casă de locuit cu trei etaje, folosind piatra care a format cândva hotelul „Londra”. Potrivit imaginii din anii 1940–1941, clădirea hotelului era cu două etaje, cu cornișe frumos lucrate, cu porticuri decorative la intrare, balcoane forjate de metal – un exemplu clasic al edificiilor de acest gen, considerându-se un hotel de elită, de lux [13].

Marghiloman s-a întâlnit la hotelul „Londra” cu miniștrii moldoveni, precum și cu arhimandritul Gurie Grosu (1877–1943), un militant al românismului, fiind și ministru adjunct al Justiției în Guvernul provizoriu din Chișinău.

Prima seară a premierului român în capitala Basarabiei s-a încheiat prin participarea la un dineu, „la domnul Hertza”, pentru 40 de tacâmuri; după 12 urmat de un concert [2, p. 457]. De menționat că asupra imaginii orașului modern arhitectul H. Lonsky a lăsat o amprentă inubliabilă, proiectând asemenea capodopere arhitecturale precum vila urbană a lui Vladimir Herța (primar al Chișinăului și fondatorul Ligii Românești din Basarabia în 1919) construită în anul 1903 (bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 115), în stil eclectic, în formele barocului vienez. Astăzi clădirea se află în gestiunea Muzeului Național de Artă al Moldovei, fiind în stare avansată de degradare, mai ales interiorul acesteia, fiind în așteptarea reconstruirii autentice de ani buni. Putem presupune că anume la casa lui V. Herța a avut loc în seara zilei de 26 martie prânzul și concertul despre care Marghi-

loman amintește în memoriile sale. Este construită într-un etaj, aliniată cu fațadele la linia roșie a străzii. Rezalitul central este încununat de o cupolă cuplată din patru fâșii cilindrice, care susține un parapet din metal forjat. Fațada principală este decorată abundant prin reliefuli sculptate [14, p. 303].

Precizăm, în context, că hotelul „Londra”, vila urbană a lui V. Herța și Clubul Nobilimii se aflau la o distanță relativ mică între ele, astfel fiind asigurat accesul și comunicarea între un hotel de lux, elitar, și casa unde aveau obiceiul să-și dea întâlnire nobilii basarabeni și oaspeți Chișinăului.

În dimineața zilei de 27 martie Al. Marghiloman a ținut două discursuri în ședința Sfatului Țării (astăzi sediul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, str. Alexe Mateevici nr. 111) [15]. Clădirea-monument, un loc simbol din inima Chișinăului, ne atrage atenția, păstrând memoria evenimentelor desfășurate acum 100 de ani. Este celebra clădire a fostului Gimnaziu nr. 3 pentru băieți din Chișinău, în care, în luna martie 1918, și-a ținut ședințele Sfatul Țării. Pereții acestei clădiri păstrează încă spiritul epocii, se aud pașii membrilor Sfatului Țării și discursurile înflăcărate. Anume în această clădire, pe 27 martie 1918, cei 86 de deputați ai Sfatului Țării au votat Actul Unirii. Clădirea este inclusă în lista monumentelor de istorie și arhitectură de valoare națională, asupra cărui fapt indică și placa comemorativă instalată pe fațada edificiului actual al AMTAP. Într-un an emblematic pentru spațiul românesc, clădirea a ajuns în vizorul autorităților centrale, fiind inclusă în lista edificiilor prioritare pentru restaurare, în cadrul unui proiect transfrontalier, propunerea aparținând Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova și susținută financiar de autoritățile din Iași [16]. Restaurarea clădirii cu păstrarea originalității arhitecturii și elementelor de decor, ajunsă astăzi într-un stadiu avansat de degradare (ultima reparație fiind efectuată prin 2001), ar fi o realizare frumoasă și apreciazabilă pentru că în finalitate să obținem o bijuterie arhitecturală după cum și se cuvine să fie unul dintre cele mai memorabile și

valoroase edificii istorice din Basarabia. Astăzi, doar o placă comemorativă, în partea stângă a accesului principal în clădire, amintește de acele evenimente importante.

Actualul edificiu al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAP) a fost destinat inițial pentru un pension-orfelinat particular pentru copiii nobililor în perioada studiilor. Pensionul a fost construit de inginerul constructor P. Koșelev după proiectul arhitectului Vladimir Țăganco, fiind preconizat pentru un număr de 70 de copii [17]. Lucrările de construcție au fost efectuate de firma ucraineană Simeins & Golsk. Imobilul a fost dat în exploatare în anul 1905. La scurt timp a fost cedat însă Ministerului Învățământului pentru a fi transformat în Gimnaziul nr. 3 „A. Donici” pentru băieți. În anul 1912, la etaj, a fost sfințită o biserică cu hramul Sf. Mucenic Arhidiacon Ștefan, amenajată și asigurată cu odoare de cult de către moșierul din Orhei Ștefan Buzu [18]. Între 1914 și 1918, în interiorul clădirii a fost dislocat spitalul militar. În perioada anilor 1917 – 27 martie 1918, în această clădire și-a ținut ședințele Sfatul Țării, primul parlament al Basarabiei. În toamna anului 1925, clădirea Liceului și spațiul aferent a găzduit Expoziția Generală și Târgul de mostre, la care a participat și Regele Ferdinand I, manifestarea devenind un eveniment remarcabil în viața socială, economică și culturală a Basarabiei. În anul 1926, în fața clădirii a fost instalat monumentul lupoaicei adus de la București, care în 1940 a fost evacuat. Începând cu 1934, clădirea în cauză a devenit sediul Facultății de Științe Agronomice a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, iar din 1945 – cea a Institutului Agricol din Chișinău [19].

Clădirea a fost grav deteriorată în anii celui de-al Doilea Război Mondial, fiind restabilită prin 1950 după proiectul arhitectului Spirer, fiind pierdute irecuperabil aspectul original al acoperișului și unele detalii de decor. După cum afirmă specialiștii în domeniul arhitecturii, clădirea este ridicată pe un plan în formă complexă, având un scuar în față. Edificiul este ridicat în spiritul stilizărilor istorice, cu folosirea principiilor clasicismului francez, o evocare a epocii

europene de instruire, cu influența în compoziția lor a curenților specifice începutului secolului al XX-lea [20].

Deși s-a descris mult latura arhitecturală, în contextul restaurării acestei clădiri, preconizată pentru anul 2018, se cuvine de menționat și decorul interior al edificiului. Scara centrală a edificiului este făcută în două rampe, marcând accesul de la etaj la nivelul superior. În aripa stângă a clădirii în două nivele cu demisol se află casa scării ce marchează accesul la etaj. Baluștrii acestei lucrări din metal reprezintă simple vergi de metal. Accesul secundar la etaj este marcat de o scară în formă de melc, turnată din metal, care posedă urme de utilizare frecventă, desenul mai multor trepte și marcajul uzinei-productor fiind parțial șters [21, p. 307].

O valoare în plus îi conferă clădirii de patri-moniu o superbă scară de fontă, a cărei restaurare este necesară. Scara în formă de melc marchează accesul de la demisol la parter și ulterior la etaj. Pe fiecare treaptă, într-un medalion dreptunghiular, este imprimată inscripția în limba rusă „Uzina lui S. Serbov/orașul Chișinău”, însemnul producătorului – turnătorii lui S. Serbov. Însemnele aplicate pe partea laterală a pieselor executate confirmă realizarea la turnătorii de fontă a lui S. Serbov, administrată în acea perioadă de către arendatorii Mark/Moisei I. Gotlib (1862–1926) și A. Zingher (?-?) [22, p. 97-110]. Desenul treptelor este strict, cu o ornamentație geometrică, formată din romburi stilizate, alungite pe orizontală, cercuri și semicercuri. Spațiul între trepte este decorat printr-un ornament specific turnătoriei lui Serbov, care face cunoscute obiectele: un rând de cercuri executate în volum, amplasate pe orizontală în formă de fagure. La etapa actuală, această piesă unicat se află în stare de degradare, fiind necesare restaurarea artistică a unor trepte sau, după caz, confecționarea unor replici identice cu piesele originale, pentru a se păstra autenticitatea întregii lucrări de fontă.

Totodată, la sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului următor, mai multe clădiri au avut acoperișuri frumos și bogat înfrumusețate. Decorarea acoperișului devi-

ne o artă, ornamentația oferind individualitate și personalitate clădirilor, elocvent în acest context fiind acoperișul actualului bloc al AMTAP din Chișinău, constituind pentru acele vremuri o lucrare admirabilă ca realizare artistică și tehnică. Fierarii sau tinichigiii foloseau un variat repertoriu decorativ, explorând posibilitățile forjării, ciocănirii și cizelării metalului. Ca finalitate, se forma o frumoasă dantelă din metal, cu diverse elemente decorative forjate sau turnate (care erau ulterior asamblate), completate de aplice metalice. Elementele de înfrumusețare ale acoperișurilor în majoritatea cazurilor sunt remarcabile prin monumentalitatea lor și prin tratarea detaliilor decorative. Cu regret, astăzi arta de înfrumusețare a acoperișurilor a dispărut, iar timpul, coroziunea și neglijența proprietarilor au dus la înlocuirea pieselor autentice cu alte lucrări noi. Locul frumoaselor piese ornamentale pentru decorul acoperișurilor este preluat de piese ordinare, făcute din materii prime accesibile, în funcție de noile posibilități tehnologice. A dispărut și nevoia în meșteri ai acoperișurilor, care stăpâneau meseria și care au creat imaginea edificiilor de altădată din centrele istorice ale orașelor. Reiterăm faptul că restaurarea clădirii din Chișinău, aflată în stare avansată de degradare (ultima reparație fiind efectuată prin 2001), cu păstrarea originalității arhitecturii și elementelor de decor, ar fi o realizare frumoasă și apreciazabilă, putând obține astfel o bijuterie arhitecturală, un adevărat obiectiv de patrimoniu de valoare națională.

După primul discurs, Al. Marghiloman a părăsit sala de ședințe pentru a vizita Cercul Militar, sediul Corpului 6 Armată („Ne ducem la Cercul militar; un ceai foarte bine servit. Toți generalii și ofițerii prezenți”), unde a băut ceai cu generalul Istrati, ofițerii superiori și generali, după care a revenit în ședința Sfatului Țării, pentru a afla rezultatele votului. Ne-am dorit, în ciuda unei documentații puțin știute, să găsim numaidecât această locație. În anul 1918, pe adresa care ne indică actuala str. M. Eminescu nr. 43, se afla presupusa clădire a Cercului Militar din Chișinău, despre care nu se cunoaște multe lucruri și imagini de epocă.

Cercul Militar a fost construit la începutul secolului al XX-lea, pe actuala str. M. Eminescu nr. 43, într-o casă particulară, care mai târziu demolată și înlocuită cu alt edificiu. Există o carte poștală circulantă în perioada interbelică, alb-negru, 15×9,3 cm, cu una din schițele pentru Cercul Militar din Chișinău, proiect care însă nu a fost realizat [22]. În anii 1930, practic pe același loc, administrația românească a inițiat construcția unei noi clădiri a Cercului Militar Chișinău, folosindu-se proiectul elaborat de arhitectul Emil Guneș, proiectul fiind publicat în Revista „Arhitectura”, ianuarie-martie 1939, București. Clădirea a fost făcută în stil modern, iar deschiderea edificiului s-a făcut deja sub ocupația rusească, arhitectura fiind modificată în stil clasic pentru noul hotel. În prezent în această clădire își are sediul MobiasBanca, azi Banca OTPGRUP (bd. Ștefan cel Mare, 81a).

Mai multe cărți poștale ale vremii indică diferite etape de construcție și funcționare a acestui edificiu Militar: militari români la construcția Cercului Militar, în partea stângă sus fiind vizibilă clădirea Palatului Cultural ne-terminat, în prezent sediul Teatrului Național „Mihai Eminescu” sau având ca fundal Palatul de Justiție (Tribunalul), actualmente sediul Căii Ferate din Moldova (str. Vlaicu Pârcălab nr. 46) [23]. Văzută de sus, forma Art Deco a clădirii imită o navă maritimă, mai ales partea din spate care este curbă, precizând că această clădire este amplasată între două edificii cu statut de monument de istorie și cultură: Teatrul Național „Mihai Eminescu” (bd. Ștefan cel Mare nr. 79) și Sala cu Orgă (bd. Ștefan cel Mare nr. 81, inginer M. Cekerul-Kuș, arhitect A. Bernardazzi) și clădirea primăriei Chișinău (bd. Ștefan cel Mare nr. 83, arhitecți M. Elladi, A. Bernardazzi).

Cel de-al doilea discurs al prim-ministrului Marghiloman a fost susținut după audierea rezultatelor votării și proclamarea Actului Unirii Basarabiei cu România. După care, consemnează Marghiloman în notele sale, „Ne ducem apoi la catedrală, unde Gurie, după ce a ținut o scurtă cuvântare și a proclamat pe regele și pe regină suverani ai țării, a slujit un Te-Deum”, la care a asistat foarte multă lume.

Amintim că Catedrala mitropolitană Nașterea Domnului construită în anul 1838 la Chișinău, Piața Marii Adunări Naționale nr. 12, este un monument de arhitectură de însemnătate națională, a fost edificată la inițiativa mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (1812–1821), însă proiectul a fost realizat deja pe timpul succesorului său, arhiepiscopul Dumitru Sulima (1821–1844). Este construită în stilul empire rus, din piatră și cărămidă, are trei altare, după proiectul celebrului arhitect Avraam Melnikov. Ansamblul arhitectural include catedrala cu un plan cruciform, clopotnița, demolată în anii '60 ai secolului al XX-lea și reconstruită în 1998 după imaginile de epocă și Porțile Sfinte, proiectate de arhitectul L. Zaușchevici [24].

Ziua de 27 martie 1918 a finalizat cu activități solemne. La ora 21:00, la cazinou, „un prânz pentru 220 de tacâmuri” a fost oferit de Marghiloman pentru membrii Sfatului Țării, notabilități ale orașului, mari proprietari basarabeni, oficiali români [2, p. 460-461]. Aflăm astfel că în seara zilei de 27 martie 1918, prim-ministrul României Al. Marghiloman a dat o recepție oficială cu ocazia semnării Actului Unirii Basarabiei cu România anume în clădirea Clubului Nobilimii (Adunării Nobilimii) [8, p. 23] (bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 103), Muzeul Național de Istorie a României păstrând în colecția sa, în fondul de patrimoniu, o fotografie de epocă de la celebra recepție [25]. Clubul Nobilimii a fost ridicat pe locul unde din 1838 se afla Clubul Englezesc. Clădirea fusese reparată în anii 1846–1850, responsabil de efectuarea lucrărilor fiind arhitectul orășenesc Luca Zaușchevici. Deja în anii 1888–1889 arhitectul H. Lonsky a pregătit proiectul și devizul de cheltuieli pentru construcția unui nou club englezesc în locul clădirii care a suferit în urma incendiului.

Casa Nobilimii (Blagorodnoe sobranie) reprezenta casa întrunirilor nobilimii basarabene, construită în anul 1889, pe locul Clubului Englez, distrus în anul 1886 de incendiu. Clădirea Clubului Nobilimii sau Casa Nobilimii Basarabene a fost realizat în stil clasic cu elemente de baroc, la intrare având un foișor original, iar pe fațadă sculpturi – cariatide. În local aveau loc

serate literare, baluri, concerte și exista chiar un patinoar. Aici aveau loc serate literare, iar în 1918 Sadoveanu și-a prezentat opera. Și-au asumat responsabilitatea pentru reconstruirea clădirii până la 15 decembrie, 1890 arhitecții L. Seidevandt, VI. Țiganco și autorul proiectului H. Lonsky.

Se știe că în anul 1897 în Clubul Nobilimii a fost demonstrat primul film din Basarabia, pelicula fiind adusă de operatorul francez de cinema al fraților Lumière Félix Mesguich (1871–1949), unul dintre primii operatori de film, care în 1897 a realizat un tur prin Rusia, vizitând Odesa, Ialta ș.a., fiind exilat în același an din Rusia [26]. De altfel, Clubul avea o bibliotecă bogată, a construit special o clădire pentru teatru și tot aici un teatru de vară. Prima stație electrică din Basarabia a fost instalată tot la Clubul Nobilimii. În 1925, regele Ferdinand I și regina Maria au vizitat Clubul Nobilimii din Basarabia, de la Chișinău [27].

La începutul anilor 1920 în clădire a fost deschis Teatrul Național din Chișinău, clădirea fiind demolată în 1935 pentru edificarea unui cinematograf, construcție întreruptă în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Prin 1930 aici a funcționat „Teatrul vesel V. Vronski”. În anul 1952, sub conducerea arhitecților V. Voițehovski și M. Berber, pe fundamentul păstrat după cel de-al Doilea Război Mondial, a fost edificat cinematograful „Patria – Emil Loteanu” [28]. Aripa dreaptă a clădirii a fost demolată abia la sfârșitul anilor 1970. În așa fel, vorbim doar despre fundamentul clădirii care s-a păstrat original, clădirea Clubului Nobilimii fiind reconstruită integral. Putem afla cum arată acest club în perioada vizitei lui Al. Marghiloman la Chișinău în baza cărților poștale ale vremii, păstrate în colecția respectivă a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova [29].

„Părăsesc Chișinăul la 1 dimineața”, aminteste Marghiloman în „Notele politice”. Prezent la Chișinău, la 27 martie 1918, Alexandru Marghiloman a transmis Sfatului Țării salutul Regelui Ferdinand și grațitudinea întregului popor român. Imediat după miezul nopții de 28 martie, la 1 dimineața Alexandru Marghiloman a

părăsit Chișinăul în direcția Iași, însă faptele realizate pentru binele poporului au rămas adânc în memoria basarabenilor, iar noi azi avem posibilitate, grație scurtei vizite a lui Al. Marghiloman la Chișinău, să cunoaștem un altfel de Chișinău și să revenim în vâltoarea evenimentelor anului 1918. Pentru guvernul Alexandru Marghiloman, alipirea Basarabiei era un succes incontestabil. Regele Ferdinand a fost înștiințat în aceeași zi de hotărârea Sfatului Țării.

Referințe bibliografice:

1. <https://anchor.fm/fifpodcast/episodes/Personalitile-Unirii--Alexandru-Marghiloman-e1fent9> (accesat 20.04.2022)
2. Alexandru Marghiloman, *Note politice*, Vol. 3 (1917–1918), Ediție anastatică îngrijită de Marius-Adrian Nicoară, Alfred Vasilescu, Ștefan Davidescu, Buzău: Editura Alpha MDN, 2019, p. 455-461.
3. <https://moldova.europalibera.org/a/29425930.html> (accesat 20.04.2022)
4. Бессарабские областные ведомости, 21 августа 1871 г. / Bessarabskiye oblastnyye vedomosti, 21 avgusta 1871 g.
5. Veronica Cosovan, Chișinăul de altă dată în cărți poștale prezente în Serviciul Carte Veche și Rară, În: Magazin bibliologic, 2010, nr. 3-4, p. 67.
6. <https://www.facebook.com/RetroChisinau/photos/gara-feroviar%C4%83-perioada-%C3%AEncare/957465141024197> (accesat 20.04.2022).
7. Кишинев – железнодорожный вокзал: 150 лет со дня построения / Kishinev – zheleznodorozhnyy vokzal: 150 let so dnya postroyeniya, în: <https://bibliotecamironcostin.wordpress.com/2016/10/05/%d0%ba%d0%b8%d1%88%d0%b8%d0%bd%d0%b5%d0%b2-580-%d0%bb%d0%b5%d1%82-%d0%b7%d0%b4%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%b5-%d0%b6%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%b7%d0%bd%d0%be%d0%b4%d0%be%d1%80%d0%be%d0%b6%d0%bd%d0%be%d0%b3/> (accesat 20.04.2022).
8. Mariana Șlapac, Alla Ceastina, Repere în arhitectura Republicii Moldova. În: Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, ediția a IV-a, septembrie 2021, p. 29, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/12-37.pdf (accesat 20.04.2022).
9. „Trenul durerii” a ajuns în fața Gării. Monumentul în memoria victimelor deportărilor a fost instalat: https://www.publika.md/trenul-durerii-a-ajuns-in-fața-gării-monumentul-in-memoria-victimelor-deportărilor-a-fost-instalat-fotovideo_1511231.html#ixzz-7Rb5zR38x (accesat 20.04.2022).
10. Список зданий. Генрих Филиппович Лонский/ Spisok zdaniy. Genrikh Filippovich Lonski: <https://photobuildings.com/list.php?cid=4&hid=631&lang=ru> (accesat 20.04.2022).
11. <https://diez.md/2017/02/02/foto-descoperiri-urbane-povestea-uitata-hotelului-londra-cel-mai-re-numit-hotel-din-chisinau/> (accesat 20.04.2022).
12. <https://www.facebook.com/RetroChisinau/posts/1683755878395116/>; Архитектура старого Кишинева/ Arkhitektura starogo Kishineva, <http://www.bessarabia.ru/vk.htm>; https://adevarul.ro/mol-dova/actualitate/povesti-chiSinAu-lux-decadenta-hotel-suisse-vezi-galeriile-foto-1_50ad53d57c-42d5a663930ae7/index.html (accesat 20.04.2022).
13. <http://www.george-damian.ro/galerie-foto-chisinaul-in-anul-1940-914.html/hotelul-londra> (accesat 20.04.2022).
14. Liliana Condaticova, *Arta metalelor din Basarabia*, Chișinău, 2017, p. 303.
15. Liliana Condaticova, Edificii de patrimoniu din Chișinău ce au marcat destinul Basarabiei. În: 100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman. Volumul sesiunii internaționale de comunicări științifice. Buzău, 22-23 martie 2018. Buzău: Mad Linotype, 2018, p. 151-156; Liliana Condaticova, Clădirile unirii – Palatul Mitropolitan din Cernăuți și clădirea Gimnaziului nr. 3 din Chișinău, în: *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, Numărul 2(22) / 2018, p. 261-285.
16. http://www.prime.md/ro/una-dintre-cele-mai-frumose-cladiri-istorice-din-chisinau-a-fost-renovata-cum-arata-acum-academia-d_67956.html
17. Hadei, Daniela, *MÂNDRIE // Ședințele Sfatului Țării au avut loc în sediul actual al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, iar în prezent această clădire este neglijată de autorități*. <https://www.ziarul-national.md/cladirea-care-a-gazduit-sfatul-tarii/>.
18. Ana Gherciu, *Povestea clădirii în care s-a făcut Unirea*, <https://www.timpul.md/articol/povestea-cladirii-in-care-s-a-facut-unirea-42427.html> (accesat 20.04.2022)
19. Silviu Miloiiu, Cum ne raportăm la patrimoniul nostru istoric: clădirea Sfatului Țării de la Chișinău, http://adevarul.ro/cultura/patrimoniu/cum-raportam-patrimoniul-istoric-cladirea-sfatului-Tarii-chisinau-1_5800bc915ab6550cb88dc123/index.html (accesat 20.04.2022)
20. <http://www.monument.sit.md/alexei-mateevici/111/> (accesat 20.04.2022).
21. Liliana Condaticova, *Piese de feronerie artistică din Basarabia lucrate la turnătoria lui S. Serbov*. În: „Ioan Neculce”, Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei, S.n., Vol. XXII (Iași: Complexul Muzeal Național „Moldova „Iași”, 2016), p. 97-110.

22. <http://dednews.ru/wp-content/uploads/2012/12/kish02.jpg>; <http://www.moldavica.bnrm.md/biblielmo?e=d-01000-00---off-0cartipost--00-1---0-10-0---0---0direct-10---4-----0-11--11-ro-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=cartipost&cl=CL1.1&d=J30> (accesat 20.04.2022).
23. <http://artdeco-modernist.blogspot.com/2019/04/cercul-militar-chisinau.html> (accesat 20.04.2022).
24. Алла Частина, *Архитекторы Бессарабии (первая половина XIX века)*. Кишинев, 2018/ Alla Chastina, *Arkhitortory Bessarabii (pervaya polovina XIX veka)*. Kishinev, 2018; Alla Ceastina, *The architectural heritage of Chisinau in the first half of the 19th century in literature and sources (Historiographic analysis of scientific sources and publications)*. În: Patrimoniul cultural de ieri: implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, Iași-Chișinău, 22-23 septembrie 2020, ediția a II-a, p. 108-127.
25. <https://mvu.ro/product/alexandru-marghiloman-la-banchetul-oferit-dupa-votarea-unirii-basara-biei-27-martie-1918-chisinau/> (accesat 20.04.2022)
26. Félix Mesguich, în: https://grimh.org/index.php?option=com_content&view=article&layout=e-dit&id=745&lang=fr (accesat 20.04.2022).
27. Iurie Colesnic, Cluburile Chișinăului de ieri și mai puțin de azi... În: Biblio Polis, Vol. 39 (2011) Nr. 2 (Serie nouă).
28. Швец Юрий. *Благородное Собрание/ Shvets Yuriy. Blagorodnoye Sobraniye*, <http://oldchisinau.com/buildings/sobranie.html> (accesat 20.04.2022)
29. Кишинев. *Благородное Собрание/ Kishinev. Blagorodnoye Sobraniye*: carte poștală. Chișinău, 1912, Alb-negru; 13,9 × 8,8 cm; <http://www.moldavica.bnrm.md/biblielmo?e=d-01000-00---off-0cartipost--00-1---0-10-0---0---0direct-10---4-----0-11--11-ro-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&cl=CL1.1&d=J40.1&x=1> (accesat 20.04.2022).

Descoperind Chișinăul, pe urmele lui Alexandru Marghiloman

Rezumat. Prim-ministru al României Alexandru Marghiloman a avut o ședere la Chișinău de doar două zile, participând la lucrările Sfatului Țării din 27 martie 1918. Ne-am propus, în baza „Notelor politice”, să restabilim traseul urmat de Al. Marghiloman pentru a cunoaște Chișinăul acelor vremuri pentru a vedea metamorfozele orașului și cum contribuie generația de azi la reabilitarea și promovarea acestei părți importante a patrimoniului cultural și istoric. Itinerarul nostru include gara Chișinău, hotelul „Londra”, vila urbană a lui V. Herța, Gimnaziul nr. 3 de băieți, Cercul Militar Chișinău, Catedrala Nașterii Domnului și Clubul Nobilimii.

Cuvinte-cheie: Chișinău, traseu turistic, gara Chișinău, hotelul „Londra”, vila urbană a lui V. Herța, Gimnaziul nr. 3, Cercul Militar Chișinău, Catedrala Nașterii Domnului, Clubul Nobilimii, patrimoniu cultural, restaurare.

Discovering Chișinău, in the Footsteps of Alexandru Marghiloman

Abstract. The Prime Minister of Romania Alexandru Marghiloman had a stay in Chișinău for only two days, participating in the works of the Country Council (Sfatul Țării) on March 27, 1918. We set out, based on the „Political Notes”, to re-establish the route followed by Al. Marghiloman to know the Chișinău of those times to see the metamorphoses of the city and how today’s generation contributes to the rehabilitation and promotion of this important part of the cultural and historical heritage. Our itinerary includes Chișinău station, The London Hotel, V. Herța’s urban villa, Gymnasium no. 3, Chisinau Military Circle, Cathedral of Christ’s Nativity and The Club of Nobility.

Keywords: Chișinău, tourist route, Chișinău Railway Station, London Hotel, the urban villa of V. Herța, Gymnasium no. 3, Chișinău Military Circle, Cathedral of Christ’s Nativity, Club of Nobility, cultural heritage, restoration.

Gara din Chișinău, începutul secolului XX.

Gara din Chișinău, perioada interbelică.

Sediul nou al Gării, 1956.

Sediul nou al Gării, vedere actuală.

Hotelul Londra la începutul secolului XX

Hotelul Londra în perioada interbelică

Hotelul Londra în perioada interbelică

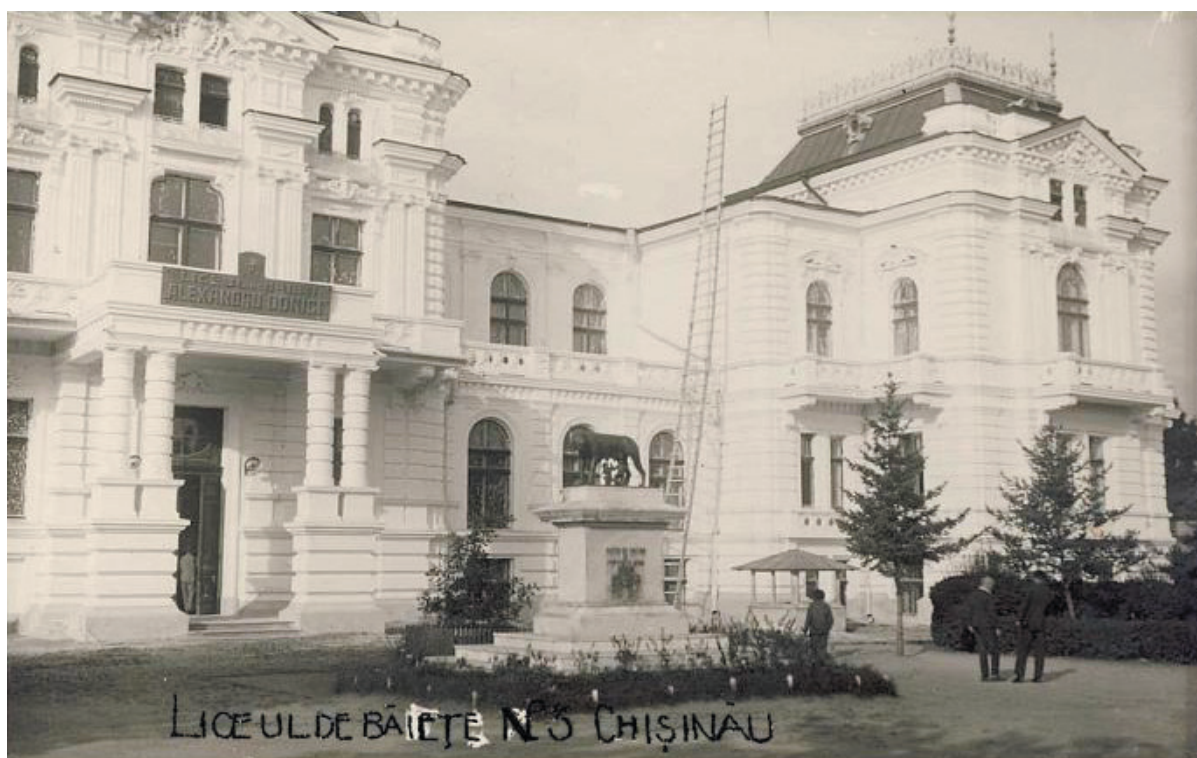
Vila urbană Herța, sediul Ministerului delegatului în Basarabia, perioada interbelică.

Vila urbană Herța, 2022.

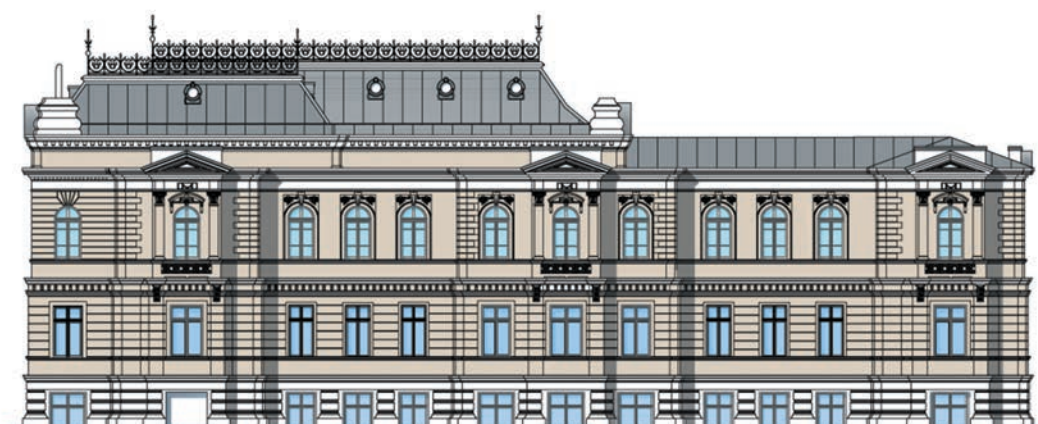
Vila urbană Herța, interior, situația 2022.

Liceul nr. 3 de băieți Al. Donici, perioada interbelică.

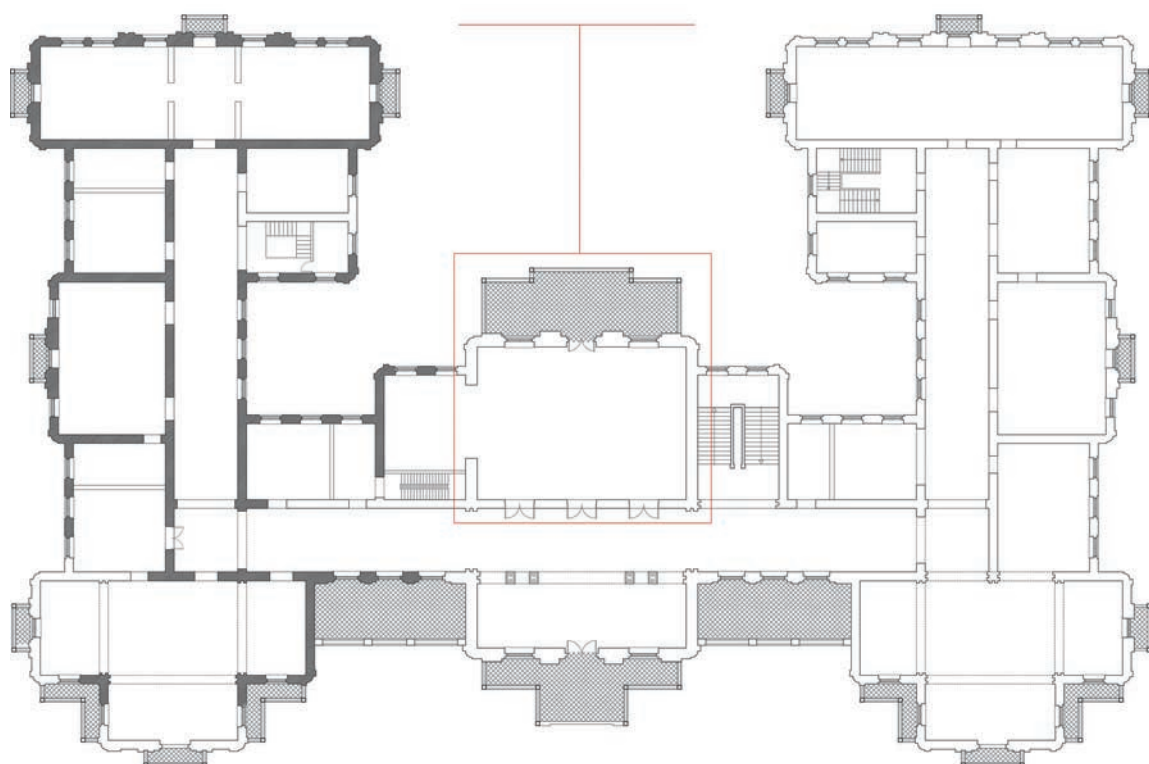
Facultatea de Agronomie, Chișinău.

Reconstituirea fațadelor clădirii Sfatului Țării din 1918 și starea la 2018, arhitect Leo Dumitrașcu.

Reconstituirea fațadelor clădirii Sfatului Țării din 1918 și starea la 2018, arhitect Leo Dumitrașcu.

Sala unde Sfatul Țării a votat la 27 martie 1918 Actul Unirii Basarabiei cu România.

Gimnaziul nr. 3 pentru băieți unde au avut loc ședințele Sfatului Țării.

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, 2022.

Cercul Militar din Chișinău, 1944 și 2018.

Cercul Militar din Chișinău, proiect nerealizat prin 1930.

Cercul Militar „Chișinău”.

ARH. E. GUNES

Cercul Militar din Chișinău, proiect realizat prin 1930.

Clădirea Cercul Militar din Chișinău, perioada sovietică.

Clubul Nobilimii din Chișinău

Clubul Nobilimii, în perioada interbelică sediul Teatrului Național.

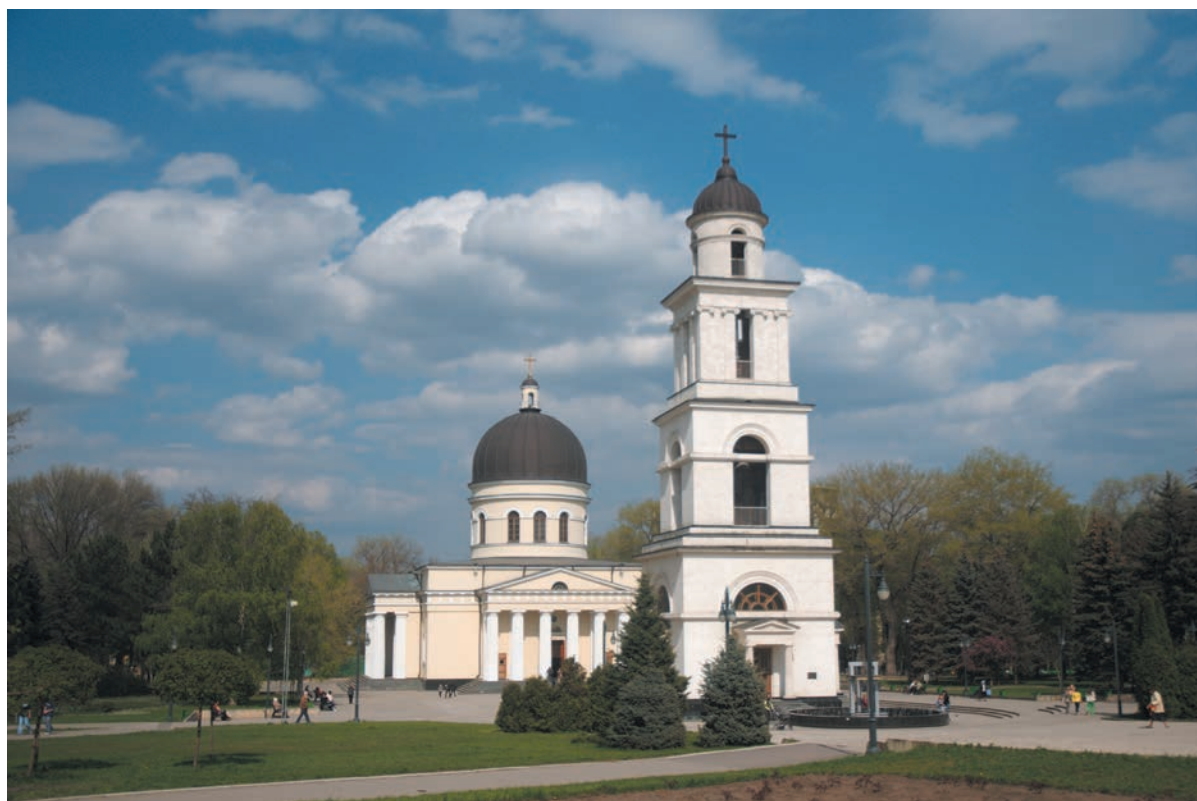
Teatrului Național din Chișinău, perioada interbelică.

Cinematograful *Patria*, ridicat pe fundația Clubului Nobilimii.

Catedrala mitropolitană Nașterea Domnului, începutul secolului XX.

Catedrala Nașterea Domnului și Clopotnița, 2009.

Marghiloman, portret de tinerețe.

Recepția oferită cu ocazia Unirii Basarabiei cu România.

Vasile VOICULESCU

PENTELEUL

Sub huiet și zbătaie de brazi înfuriați,
Jos urlete de ape în scochina adâncă,
Mânând din copcă-n copcă nahlapii spulberați
Pe jgheaburi șlefuite în gresia din stâncă.

Cu capu-n piept, năvalnici, vin norii mânioși
Și unii-ntr-alții, caier, cu fulgere-și azvârlă,
Că dârdăie din grădini pereții grei, pietroși
Sub muntele năpraznic... și ploaia curge gârlă.

Răzbubuie ca-n iaduri un ciocnet de urgii...
Bușteni de-a rostogolul se bat cu bolovanii...
Prăpastia-i zdrește cu știrbele-i gingii
Și hrubele-nfundate scot muget, ca vulcanii.

Cu tunete să crape și stei și cer... și tot
Furtuna către vale își lasă-ntreg alaiul...
...Abia un scul de ceață prin slăvi mai trece-not
Și muntele pe-ncetul își dezvelește plaiul.

Oblâncu-i scânteiază, iar piscul e polei.
Pe zări, cu diamantul par muchile-i tăiate,
Iar sarica-i de codri de-atâta ploaie grei,
Zbicindu-și-o la soare, el fumegă din spate

Și ca un baci din vremuri chiabur și năzdrăvan,
Deasupra, peste turma-i de cheanțuri și gurguiuri
La poale-i înșirată gorgan lângă gorgan,
Sumete Penteleul chelbașele-i țuguiuri.

LA CHEIA BUZĂULUI

Fusese aprigă năvala și crâncenă împotrivirea...
Dușmanul sta înfipt la Cheie și nu-l puteam clinti din loc...
Ca-ntr-un bârlog intrase-n steiuri și, plănuindu-ne strivirea,
Făr'de răgaz vărsa întruna un iad de flăcări și de foc.

Era un căpitan acolo, un om cărunt, părând cuminte,
Dar a-nceput de la o vreme să umble vajnic printre-ai săi,
Și-a strâns grăbit batalionul și doar c-o vorbă, „înainte”.
S-au repezit ca o furtună, nebuni, pe gura strimtei văi.

A fost fulger... căci dușmanul nu și-a venit în fire încă,
Când, într-un iureș de izbândă, într-un imens avânt pornit,
S-a prăbușit batalionul, ca un perete greu de stâncă,
Și, valmeș, a făcut fărâme și-a spulberat tot ce-a-ntâlnit!...

În urma lor porniră alții... Și-a fost că n-a rămas niciunul
Din câți dușmani băteau la Cheie și se-ntețeau să-și facă drum,
Zăceau pe jos mitraliere și mut înțepenise tunul...
O liniște posomorâtă se cobora încet acum...

Când s-au trezit, târziu, cu toții din fierbințeala vijeliei,
Și-au stat să-și socotească morții, pe căoitani nu l-au găsit!
Și-au căutat doar ca pe moaște, plângând, pe zeul bătăliei,
Dar căpitanul, fără nume, ca un Arhanghel a pierit!...

Prin văile adânci Buzăul se-ncolăcea ca un balaur,
Mai sus, pe creștete, molifții ardeau, troznind, ca niște torți.
Din slăvi amurgul, caun giulgiu de purpură cu vergi de aur,
Se întindea deopotrivă peste răniți și peste morți...
(V. VOICULESCU, *Opera literară*, Vol. 2: Poezia,
București: Cartex, 2004)

IARNA LA MĂGURA

În poiana Măgurii, senină
Ninge universul cu lumină
Străjuie cu liniștea-i pădurea
Pacea neodihnei de aiurea.

Ard pe rug zăpezile din vis
Infinitul poarta și-a deschis
Spre Poiana Măgurii senină
Caldă de zăpadă și lumină.

Nicolae PENEȘ

JERTFA BRÂNCOVEANULUI

În poiana Măgurii, rotată,
Universu-a plâns ca niciodată,
Albe chipuri de fecioare curg
Peste crengi de arbori în amurg.

Iarba crește verde și tot crește,
Dorm strămoșii – n arbori bărbătește.
Piatra se apleacă și sărută,
Umbra Brâncoveanului tăcută.

Domnul Tudor, ca un stei domnesc
Ne tot zice-n graiul românesc,
Despre câte-au fost să fie bine,
Despre cel plecat și nu mai vine...

În poiana Măgurii, să știi,
Semănat-am chipuri de copii,
Piatra caldă plânge și sărută,
Umbra Brâncoveanului tăcută.

Au crescut acolo, din vecii,
Zimbrii, vulturi, alte ramuri vii,
Iarba vine, vine și tot crește,
Umbra Brâncoveanului păzește.

În poiana Măgurii rotată,
Ana, cea mereu nevinovată,
Se apleacă, mută și sărută
Umbra Brâncoveanului tăcută.

(NICOLAE PENEȘ, *Tăcutele iubiri*,
ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Buzău: Editgraph, 2021)

CLOȘCA CU PUII DE AUR

călări prin Caucalanda, călări
treceau vizigoții în straie de noapte
și copitele cailor stele iscau –
tăcerea coboară în suflet rugină de moarte
și-adună-i în sulii întreaga arșiță
din podgorii, din câmp, de pe țărnul sarmat

călări prin Caucalanda, călări
treceau vizigoții în straie de noapte
eu stam închis pe mal la Tanais
într-un trunchi de arin stam închis
și sufletul meu spre Danubius rățăcea potrivindu-și
zborul pe stelele roșii iscate-n copitele lor
când viile-n mine
hohotul cald și-l visau și când ierburi
plângeau secerate sub tropotul barbar;
călări prin Caucalanda, călări
treceau vizigoții în straie de noapte

aici între pietre stau, aici între pietre
și plâng și râd și cad în genunchi pe semințe
unde-n noaptea barbară s-a fost poposit
Atanarih, lângă drum, cu comoara,
pierdut în cețuri de veac și-n durere
pe când dinspre sălbătice hoarde
prin săbii treceau și prin flăcări pământul;
călări prin Caucalanda, călări
treceau vizigoții în straie de noapte –

sub munți, sub păduri, sub azururi
tainice drumuri și porți desfăcute
lăsa peste ei, așteptându-i țărâna
– care vis, care dor, care patimă mare
i-au fost îndemnat să ne steie scut nouă?
se-ntrebau rădăcini, apele-ncet murmurau –
călări prin Caucalanda, călări
treceau vizigoții în straie de noapte!...

VOICULESIANĂ

era în sat un vrăjitor de lupi –
din când în când pădurea lui mă cheamă –
și-un nuc era, adumbritor, lângă fântână
și-o limbă reavănă – străinule, tu rupi
arar din ea câte-un cuvânt ori o fărâmbă

Florentin POPESCU

și-o lostriță era în râu, iar un pescar
– din când în când povestea lui mă cheamă –
a vrut-o de mireasă și-n zadar
dădea târcoale apei, nimănui vreo vamă
căci știma, blestemata, îl chinuia mereu
și-a fost să se înece de dorul ei pescarul
– din când în când pe-o lacrimă cobor –
dă vamă Styxului iubirea fără veste...

dar au murit și râul și stirpea-acelui vrăjitor
iar eu cutreier lumea să aflu-abecedarul
acestor taine-ascunse în pagini de poveste

(FLORENTIN POPESCU, *101 poeme*,
București: Editura BIDOVA, 2011)

CÂRLOVA

Văzut-ați voi, când primăvara vine,
Acele flori plăpânde, delicate,
Care-nflorite-abia, mor împăcate,
Vestind albastrul zilelor senine?

Așa poetul unor vremi uitate
Solit a fost de armonii divine
Ce-au fermecat o clipă din ruine
Târgoviștea¹ cu vechile-i palate.

Cu el venea o-ntreagă primăvară
De cântece, dar fu ursit să piară...
Trist sol sfios al zărilor albastre,

Simțind că moartea timpurie-l dărmă,
Aruncă-n zorii deșteptării noastre
Întâiul glas de trâmbiță de-alarmă!

(ST. O. IOSIF, *Poezii*,
București: Albatros, 1970, colecția Lyceum)

Șt. O. IOSIF

¹ Este vorba despre poezia „O noapte pe ruinurile Târgoviștei” de Vasile Cârlova (1809–1831).

CÂT E SIRIUL DE MARE

Cântec popular
Versuri și interpretare
Benone Sinulescu

Cât e Siriul de mare,
N-are drumuri mergătoare
Și-ai Buzău, Buzău
N-are drumuri mergătoare
Numai apa curgătoare
Și-ai Buzău, Buzău
Apa curge printre dealuri
Dorul mândrii-l duce-n valuri
Și-ai Buzău, Buzău
Du Buzău și al meu dor
La mândruța în pridvor
Și-ai Buzău, Buzău
Și îl lasă în grădină
Că mândra cu el s-alină
Și-ai Buzău, Buzău.
Și îl lasă în cerdac
Mândruții să-i fiu pe plac
Și-ai Buzău, Buzău

Benone SINULESCU

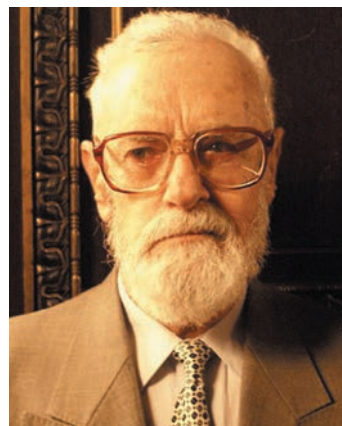
ISTRIȚA, ISTRIȚA!

La asfințit m-a otrăvit zeița cu uitătură de șarpe –
boală de care nimeni n-a știut să mă scape:
patruzeci de ani am trăit ispășindu-mi somnul prin lume
se spune c-am plâns pe malul noianului de ape
unde mi-am spălat fața și-am strigat-o pe nume.

Din vale până-n deal, drum de-o zi trudă pe jos –
dar eu mi-am mers tinerețea și-ntreaga moarte:
patruzeci de ani mi-am suspinat dorul primejdios
a ceea ce vede Ghilgameș departe,
până la Făpturile-de-piatră, nesparte.

Ca și el am găsit o mie de pietre cu chipuri;
căpătându-mi trezia după ani de bocete și mister, –
într-un verde grui de nisipuri,
mi-au zeii ceea ce nici eu nu știusem să cer.

În pulbere, în imaginea viscolitelor bezne
am intrat cu uneltele căutătorilor de morminte

Ion GHEORGHE

încât merg cu troienele de piatră pân'la glezne,
viața voastră de-atunci aducându-mi-o astăzi aminte.

Fecioare și Mume ale celui mai trainic Oracol danubian
cu lacrimi și cu lapte-au frământat nămolul de stânci,
păpuși de gresie zămislind zeului Caloian,
sfere și ouă-ngropând în mitra de pasăre a țărâni adânci.

Eu v-am cântat viețile pietrelor de-nchinare,
iar voi v-ați supărat pe lyra de la zeu –
de sărbătoarea vinului m-au prins cârdurile de fecioare
și m-au ucis cu bolovanii din care vă vedea chipul meu.

O stea v-a bântuit cu luminile-i otrăvite,
v-a prefăcut în turme de ciment-nespart –
de mii deani vi se chinuie sufletele în chipuri de vite
și tot atâtea vremuri ne despart.

Dar iată, mi-am adus aminte și v-am scos din nisipuri
mi-au înghețat umerii de câți morți am cărat dintr-acel grui –
spălându-vă piatră cu piatră vechile chipuri
pe golgota vieții mele vă sui.

Plângând vă duc prin lume fiarele și zeii –
și v-am redat numele patriei de demult –
acum îl zic șoptit la urechea femeii
și ea mi-l răspunde și eu i-l ascult:

Istrița! Istrița! – patria străbunilor strigată pe-un deal,
și răspunsul dat de noima graiului primordial.
(ION GHEORGHE *Noimele*, București: Cartea Românească, 1976)

Florentin POPESCU

A-L PRIVI PE BRÂNCUȘI LA BUZĂU

„Dacă cineva se hotărăște să viziteze și să cunoască Buzăul mai îndeaproape – dar nu numai trecând o dată sau de mai multe ori pe străzile lui, privind în fugă monumentele, clădirile și, în general, ceea ce numim într-un cuvânt „obiective industriale, social-culturale, turistice etc.”, ci caută să facă investigații și prin istorie, în viața socială și culturală, iar mai apoi încearcă să-și facă o imagine cât mai exactă și mai completă despre oraș, trebuie să înceapă neapărat cu lectura hrisovului din 30 ianuarie 1431, aparținând domnitorului Dan al II-lea, și să sfârșească privind mai mult timp „Rugăciunea” din Cimitirul Dumbrava. De ce? Dintre multele argumente în sprijinul afirmației, două sunt, fără îndoială, convingătoare: hrisovul conține prima mențiune documentară a orașului, iar sculptura lui Brâncuși concentrează – privită dintr-un anumit punct – simbolurile întregii istorii sociale și spirituale a Buzăului: ambianța de creștere, aspirația spre lumină și înălțare.

(...) Buzăul a avut multă vreme (și continuă încă să aibă) imprimată peste tot, ca efigie, fotografia Palatului Comunal – construcție uriașă de la începutul veacului trecut, cu turn și ceas, cu stâlpi, coloane, săli și arcade în stilul loggiilor italiene. Farmecul, impetuozitatea cu care simetriile cresc spre cer, masivitatea stâlpilor și coloanelor, lărga deschidere a bolților și ferestrelor, turnul dominând arhitecturile urbei și sfidând înălțimile, au fascinat dintotdeauna pe cei străini de oraș, pe cei care l-au întâlnit numai în fotografii ori – mai ales – pe cei care, ajungând la Buzău, au vrut să-l vadă înaintea oricărei alte clădiri.”

(...) Din orice parte ai privi „Rugăciunea” lui Brâncuși (copia rămasă în Cimitrul Dumbrava reproduce întocmai originalul), nu poți să nu rămâi fascinat de expresivitatea ochilor îndreptați undeva în sus; privirile femeii care se roagă sunt ațintite spre bustul lui Petre Stănescu, așezat pe un soclu înalt, dar, de fapt, ele răzbesc mult mai departe, pe lângă el, și se pierd în aer, undeva în nesfârșitul cerului. Remarci apoi înclinarea corpului înainte, gestul brațelor (de fapt al unui singur braț) închipuind rugăciunea, căzând în extazul cuvintelor rostite. Dacă studiezi axa corpului îngenunchiat, vei vedea că ea se prelungește undeva în aer, că taie diametral orașul, tinzând spre răsărit, mereu spre răsărit. Din orice parte ai privi-o, ființa îngenunchiată pare plecată, izbucnită, crescută din pământ, întruchipând nu numai lutul, dar și omul și aspirația lui la lumină și la cultură, venirea din istorie...”

(FLORENTIN POPESCU, *Țara fântânilor*. București: Editura pentru turism, 1972)

Surîntul celuiilalt

Referent artistic al Centrului Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman”, traducător de limbă greacă la editura „Doxologia”, doctorant la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Națională și Kapodistriacă, Atena, Grecia. Domeniu de interes: scrierile patristice. Articole publicate: „Unde fugim de-acasă” în Revista culturală trimestrială „Esențe”, Anul II, nr. IV, 2019 etc. Lector de carte – Nigrimiada, de Mihai Salcutan, Tipărit la Uniunea Epigramiştilor din România, Seria Epigrama 2000, Nr. 40, Buzău; Corector al volumului Enciclopedia Boxului Buzoian, Constantin Voicilas, Editgraph, Buzău, 2020.

Oana PARAIPAN

CENTRUL CULTURAL ȘI EDUCAȚIONAL „ALEXANDRU MARGHILOMAN”

În estul orașului Buzău, într-un loc liniștit și frumos, străjuiește cu iz aristocratic impunătoare Vila Albatros, fosta reședință de vară a marelui om politic Alexandru Marghiloman. După un parcurs istoric mai puțin favorabil, de uitare și nepăsare, Vila Albatros a fost repusă în valoare în anul 2015, funcționând ca centru de cultură și educație, ce poartă numele fostului prim-ministru Alexandru Marghiloman.

Prin moștenirea istorică pe care ne-a lăsat-o Alexandru Marghiloman, Vila Albatros este nu doar un obiectiv turistic veritabil, ci și un spațiu privilegiat în care mari oameni de cultură, scriitori, actori, artiști plastici, muziceni, profesori se întâlnesc pentru a comunica în numele frumuseții, al artei, literaturii și muzicii. Este un spațiu al educației nonformale, dar și de recreere, dezvoltare personală și de promovare al elevilor și tinerilor.

În perioada 2015-2019, sub conducerea doamnei director Elena Isbășoiu, Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” a organizat diverse evenimente culturale și activități educaționale, precum: concerte, festivaluri de muzică și literatură, lansări de carte, concursuri literare, vernisaje, spectacole de teatru, evenimente

comemorative sau omagiale, ateliere de teatru, muzică și creație. A urmat o perioadă de tranziție, în care activitățile au continuat sub interimatul doamnei contabil șef Luana Ionescu.

Începând cu anul 2021, conducerea instituției a fost preluată de doamna director Florina Diana Potîrniche, care a revigorat activitățile prin deschiderea mai mult către tineri, către arta contemporană și, mai ales, prin finanțarea unor proiecte artistice și educaționale inedite, consolidând titlul de Centru Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman”.

Din rodnică activitate a Centrului Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman” voi aminti câteva dintre cele mai importante evenimente și proiecte derulate de la înființare și până în prezent.

Având în vedere rezonanța istorică a Marii Uniri pentru instituția noastră, voi începe prezentarea cu anul Centenarului, 2018.

Centenarul Marii Uniri – Proiecte și evenimente culturale

În cadrul evenimentelor incluse în Programul proiectelor, manifestărilor și activităților culturale, științifice și artistice dedicate

aniversării Centenarului României, primarul municipiului Buzău, domnul Constantin Toma și domnul Marius-Adrian Nicoară, comandor doctor aviator, au organizat la Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” conferințe menite să aducă în atenția publicului „Personalități buzoiene de ieri și de azi”, care au avut o contribuție deosebită în diverse domenii, constituind pentru tinerii de azi un exemplu demn de urmat. Printre acestea amintim: „Nicu Constantinescu” (susținută de Primarul Municipiului Buzău, domnul Constantin Toma) „Viața și activitatea lui Traian Săvulescu” (conferențiar – cercetător Costel Vânătorul de la Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare pentru Legumicultură), „Căpitan aviator Mircea T. Bădulescu – Un militar buzoian erou al României contemporane” (conferențieri: Doru Laurian Bădulescu, Toma Cătălin și Daniel Mihalcea).

Asociația „Alexandru Marghiloman”, condusă de strănepoata marelui om politic Alexandru Marghiloman, Irina Vlăduca-Marghiloman, împreună cu Primăria municipiului Buzău și Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” au organizat două ediții (2018, 2019) ale evenimentului „Zilele Marghiloman”, în memoria politicianului buzoian. Programul celor două ediții a cuprins: lansarea „Proiectului de suflet pentru multe suflete”, în sprijinul copiilor bolnavi de cancer și al studenților care urmează cursurile facultății de drept, ceremonia militară dedicată dezvelirii Statuii fosului prim-ministru, Alexandru Marghiloman. La festivitatea de lansare au fost prezenți Primarul municipiului Buzău, domnul Constantin Toma, subprefectul Lucian Foca, generalul Gheorgheș Vlad, comandantul Diviziei 2 Infanterie „Getica”, scriitori, istorici, artiști plastici și avocați. De asemenea, un concert caritabil de muzică românească și poezie, susținut de Maria Mădălina Constantin de la Filarmonica „George Enescu”, Luminița Berariu de la Opera Națională București și, în calitate de invitat special, actorul Marius Bodochi de la Teatrul Național București, o masă rotundă cu titlul „Opera și personalitatea lui Alexandru Marghiloman”, conferința „Pledoarie pentru hipism” și prezentarea calului de

Logo-ul Centrului Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman”

curse Frozen Fire și un picnic, care a amintit de evenimentele selecte de pe vremea când Marghiloman era prim-ministru și avea oaspeți de seamă, printre care și Regina Maria.

Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, împreună cu Cenaclul „Nicolae Grigore Mihăescu-Nigrim”, au organizat cea de-a XIX-a ediție a cunoscutei manifestări a epigramei și umorului românesc, Festivalul Național de epigramă „Cât e Buzăul de mare”, sub logo-ul „Uniți în cuget și în poante”. Organizatorii au programat, la sala „Nicu Constantinescu” a Primăriei Buzău, tradiționala dezbatere „Cu umorul nu e de glumit”, pe tema „Epigramele (Re)Unirii. Întrunirea a fost onorată de primarul municipiului Constantin Toma, care a vorbit despre importante evenimente dedicate ilustrului buzoian Alexandru Marghiloman, prim-ministru în anul Marii Uniri, precum și de cele închinete ostașilor căzuți în Războiul de Întregire Națională la sărbătoarea ortodoxă a Înălțării Domnului, care este și Ziua Eroilor.

Un eveniment deosebit de cinstire a eroilor neamului a fost organizat de Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” în colaborare cu Muzica Militară – Divizia II Infanterie Getica, care a oferit buzoienilor un concert de muzică, având un repertoriu diversificat, sub bagheta maestrului dirijor căpitan Daniel Vulpe, alături de solistele Adriana Stuparu și Cristina Nicolae.

Centenarul Marii Uniri a fost marcat și de vizita scriitorilor din Uniunea Europeană (Spania, Rusia, Cipru, Palestina, Estonia, Turcia, Israel, România etc.), care, într-un cadru festiv, au susținut lecturi publice la inițiativa organizatorilor Festivalului de Literatură ale Revistei „Antares” 2018.

La 100 de ani de la Marea Unire, Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” a organizat expoziția de fotografie „În Tzara-n care m-am născut”, la Casa Berarilor. Expozanții Iustina Stratulat, Denis Androne și Mihai Posmagiu au surprins prin fotografii – instantanee, portrete și peisaje surprinse în Buzău, – realitatea societății de astăzi.

Găzduiri – evenimente, proiecte culturale și educaționale

Cu deosebită prețuire, colectivul Centrului Cultural „Alexandru Marghiloman” l-a găzduit pe Înaltpreasfințitul Ciprian, Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei și Înaltpreasfințitul Varnava, Mitropolit de Neápolis și Stavrouópolis (Grecia), care au deschis lucrările Simpozionului Internațional de Muzicologie Bizantină, organizat de dr. prof. Constantin Iustin Stoica. Cu acest prilej, am primit și vizita unor muzicologi de renume ai tradiției bizantine din Grecia: prof. dr. Achilieas Chaldaiakis, prof. dr. Maria Alexandru, dr. Dimosthenis Spanoudakis.

În urma parteneriatului cu Centrul Cultural Francofon, Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” a primit vizita Excelenței Sale Francois Saint-Paul, Ambasadorul Franței, a Excelenței Sale Urs Herrem, Ambasadorul Elveției, a Domnului Michel Monsauret, atașatul pentru cooperare educativă al Ambasadei Franței din România, în cadrul unor proiecte internaționale prin care s-a evidențiat diversitatea și bogăția evenimentelor culturale francofone.

De asemenea, vizita Excelenței Sale, doamna Boutheina Labidi, Ambasadorul Tunisiei la București, ne-a onorat cu prilejul concertului extraordinar „Stradivarius evening”, organizat de instituția noastră în parteneriat cu „Societatea Muzicală” București.

Am avut bucuria ca distinși oameni de cultură, precum Excelența sa, poet diplomat George Călin, ambasadorul cultural al României la Convenția ONU pentru drepturile copiilor și Excelența sa, Nick Teodoreanu, Director General al Centrului Diplomatiei Culturale Maieutica, să ne viziteze în cadrul evenimentului „Istorie și Spiritualitate Românească”, organizat

împreună cu Asociația pentru Civilizația Ortodoxă A.S.C.I.O.R.

Din lumea teatrului românesc, unul dintre cei mai îndrăgiți actori, Horașiu Mălăele, a „umplut” sala cea mare a Vilei Albatros cu umorul și personalitatea sa electrizantă, dezvoltându-și o calitate poate mai puțin cunoscută publicului buzoian, aceea de artist caricaturist. În cadrul expoziției sale „Graficaturi”, pe care și-a prezentat-o la invitația artistului plastic Ștefan Daniel Lăzărescu, a adus în prim plan figuri marcante ale vieții culturale românești, cum ar fi: Mihai Eminescu, Toma Caragiu, Nichita Stănescu, Constantin Brâncuși, Eugen Ionescu.

Colectivul Centrului Cultural „Alexandru Marghiloman” a fost onorat de vizita actorilor Teatrului Național „Mihai Eminescu” din Chișinău, aflați la Buzău pentru Festivalul Teatrului Românesc „Chișinău pentru Buzău”, dedicat Centenarului.

Am primit, de asemenea, vizita delegației internaționale I.S.P.A.I.M. cu oaspeți din Israel, Franța, Germania, Turcia, Republica Cehă, Bulgaria, Serbia, Republica Moldova, Ungaria și Lituania, care au participat la Conferința internațională „Sfârșitul Marelui Război și începutul unei noi ordini europene” organizată de Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară.

Vila Albatros a devenit un loc de întâlnire al diverselor arte și un prilej de schimb de experiențe între elevi și profesori din România și din alte țări francofone (Franța, Belgia, Polonia) în cadrul ediției aniversare a Festivalului de Teatru Bilingv „Eugen Ionescu”. O întâlnire la fel de benefică între elevi români și francezi a avut loc în urma parteneriatului dintre Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” și Asociația „Kidipot” din Strasbourg. Povestitoarea și animatoarea Sabine Roth, însoțită de un grup de francezi, împreună cu regizorul Alexandru Pamfile au organizat un atelier de povestiri interactive la care au participat elevii Școlii Generale „Ion Creangă”.

Colectivul Centrului Cultural „Alexandru Marghiloman” a avut deosebita onoare să-l găzduiască pe marele om de cultură Andrei Pleșu,

Dezvelirea statuii marelui om politic, Alexandru Marghiloman.

care a susținut conferința cu tema „Constantin Noica – Splendorile și tristețile filosofiei” la 110 ani de la nașterea marelui filosof.

„Școala din Parc”, un proiect educațional și un concept unic în România, a fost inițiat de doamna Oana Matache, viceprimarul Primăriei municipiului Buzău și pus în practică de Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman” în contextul pandemiei globale de COVID 19, ca alternativă unică la educația formală și pe fondul lipsei unor programe educaționale de tip nonformal în municipiul Buzău, care să respecte noile condiții impuse de pandemie. Proiectul conține activități culturale și educativ-recreative, precum: ateliere de țesături, cursuri de limbă franceză și engleză, atelier de origami, atelier cu meșteri populari, atelier de păpuși, atelier de lectură, de storytelling, parfumuri naturale, pictură, ateliere muzicale, ateliere de jucării S.T.E.M., jocuri recreative și educative, spectacole de teatru pentru copii și adolescenți, teatru forum, concerte cu tobe, difuzări de filme. Activitățile s-au desfășurat zilnic, cunoscând un real succes în rândul copiilor și a cadrelor didactice. În anul 2021, a obținut

premiul de Excelență în Educație din partea Gaiei Asociației Municipiilor din România.

În cadrul aceluiași proiect au fost incluse și programele: „Micii Grădinari”, în cadrul căruia școlarii și preșcolarii învață tainele grădinaritului, naturii în general și principiile de bază ale unui stil de viață sănătos; „Școala din cartier”, care derulează activități culturale și educativ-recreative; „Clubul de Robotică”, unde copiii deprind aptitudini de utilizare generală a calculatorului, își dezvoltă gândirea computațională, învață bazele programării, ale electronicii și utilizării microprocesoarelor și circuitelor, învață să proiecteze obiecte 3D și să le imprime la imprimanta 3D.

Concursuri literare

Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, în colaborare cu Consiliul Județean Buzău, a organizat an de an Concursul Național de Creație Literară „Vasile Voiculescu” (până în prezent 23 de ediții), care s-a bucurat de un foarte mare succes, participând de fiecare dată peste 100 de scriitori consacrați și debutanți, dar și elevi de gimnaziu și liceu. Festivitățile de

premiere au avut loc în curtea casei memoriale din Pârscov, unde au poposit oameni de cultură, scriitori de renume, autorități locale și județene, elevi, cadre didactice și simplii iubitori de cultură. Deschiderea și prezentarea evenimentelor au fost realizate de scriitorul Dumitru Ion Dincă și publicistul Ionel Stănuță.

Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” Buzău și Cenaclul „Nicolae Grigore Mihaescu-Nigrim”, cu sprijinul Primăriei și Consiliului Local al municipiului Buzău, Consiliului Județean și Uniunii Epigramiștilor din România au organizat Festivalul Național de Epigramă „Cât e Buzăul de mare”, ajuns în anul 2022 la cea de-a XXIII-a ediție. Publicul buzoian a fost invitat în fiecare an să asiste la un regal epigramatic unde umorul de calitate, o împletire de înțelepciune și rafinament, a răspândit în sufletele spectatorilor aroma gândirii elevate asupra lumii și a vremurilor în care trăim. Festivalul a fost onorat de prezența acad. Mihai Cimpoi, președintele Asociației Uniunilor de Creație din Republica Moldova, George Corbu, președintele Uniunii Epigramiștilor din România, prof. univ. dr. Ștefan Cazimir, domnul ambasador – scriitor Petre Gigea-Gorun. Momentele muzicale – muzică ușoară romantică și muzică populară – au fost susținute de solist Adriana Stuparu, reprezentantă a Centrului Cultural „Alexandru Marghiloman”, de renumita solistă basarabeană, Anișoara Puică, care a încântat cu vocea și ținuta sa scenică, de Carmen Rădulescu etc. Câteva ediții ale Festivalului Național de Epigramă „Cât e Buzăul de mare” au debutat cu expoziții de caricatură a artiștilor plastici Adrian Bighe, Costel Pătrășcan.

Lansări de carte

Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” a organizat lansări de carte, la care au participat scriitori de renume din lumea literară buzoiană: Marin Ifrim, Dumitru K. Negoită, Cornel Diaconu, Mihai Sălcuțan, Ștefan Dima Zărnești, Gina Zaharia etc.

Unul dintre rarii poeți autentici ai Buzăului, Marin Ifrim, a fost omagiat prin dubla lansare de carte bilingvă – „Poezie turcă modernă” și „Uni-

versul poeziei” scrise de Marian Ilie, brăileanul care a cucerit Istanbulul. Poeziile creatorului Marin Ifrim au fost incluse în volume și traduse în limba turcă. Acest eveniment de excepție l-a avut ca invitat de onoare pe scriitorul turc Osman Bozkurt, iar prezentarea a fost susținută de scriitorii Florentin Popescu și Stelian Grigore.

Vila Albatros a găzduit numeroase lansări de carte, printre care amintim „La est de Ecuator” – autor Grigore Buga, apărută cu sprijinul financiar al lui Ovidiu Cameliu Petrescu – președinte al Asociației Culturale „Renașterea buzoiană”, la Editura „Tempus” din București; „Zbor cu (para)poanta” (2 volume), apărută la Editura Editgraph, a epigramistului Mihai Sălcuțan.

Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” a publicat și lansat propria revistă culturală, intitulată „Esențe”. Revista a apărut trimestrial și a conținut articole despre cele mai frumoase evenimente culturale, spectacole artistice și expoziții organizate de instituția noastră și cele partenere, prezentarea și promovarea tinerilor înzestrați cu darul scrisului și al creației artistice, evocarea „paginilor” de istorie națională sau locală, publicarea de recenzii la volume de poezie, proză, reviste literare apărute pe teritoriul județului nostru, fragmente de poezie sau proză din volume scrise de scriitori buzoieni contemporani, articole despre concursuri și festivaluri literare, evocarea personalității oamenilor de cultură cu care ne mândrim etc.

Parteneriate

În parteneriat cu Centrul Cultural Francofon, Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” a găzduit seminarul de formare „Pour un enseignement créatif du FLE avec le texte littéraire francophone”, coordonat de prof. dr. Rennie Yotova, directorul Biroului Regional pentru Europa Centrală și Orientală al Organizației Internaționale a Francofoniei.

Colegiul Economic Buzău, Inspectoratul Școlar Județean Buzău în parteneriat cu Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, a organizat Proiectul Erasmus „Let’s Bring Europe Together for Heritage” – „Valorizarea patrimoniului material și imaterial”. Unul dintre obiec-

Decernarea premiilor Concursului Național de Creație Literară „Vasile Voiculescu”
la Casa Memorială V. Voiculescu.

tivele proiectului a fost determinarea interesului elevilor cu privire la patrimoniul natural și cultural al oamenilor, în special în Europa și înțelegerea modului în care patrimoniului ne-a influențat identitatea și valorile.

7 în 7 Art Festival în parteneriat cu Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” și Societatea Exploratorilor au organizat atelierul „Esenciale Foto” care a fost susținut de Dana Dincă și Cristi Mitrea. Participanții au fost invitați la o joacă-concurs numită „Distorsiuni contemporane”, care a pornit de la elemente tehnice precum lentila care distorsionează, un mediu de tranziție (sticla de exemplu), oglindire, supraexpunere, până la conceptul de distorsionat, corp, element neobișnuit într-un anumit context, schimbarea unor idei standard, regândirea aparențelor.

O cascadă de informații mai puțin cunoscute despre muzică arhaică și cântări mai mult sau mai puțin târăgănite au putut fi ascultate de melomani în Vila Albatros, în cadrul atelierului de muzică – „Ce povești ne spune cântul”,

susținut de Alina Ciolcă – voce, Adrian Chepa – percuție, bass, Bogdan Bingă – chitară electrică, chitară slide. Evenimentul a fost organizat de 7 în 7 Art Festival în parteneriat cu Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” și Societatea Exploratorilor.

Festivaluri și spectacole

Farmecul vremurilor aristocratice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost readus publicului buzoian de artiștii consacrați ai muzicii clasice din România. Răzvan Stoica, unul dintre cei mai mari violoniști ai generației noastre, a cântat la vioara Stradivarius, veche de peste 280 de ani, într-un concert extraordinar „Stradivarius Evening”, alături de pianista Andreea Stoica.

Concertul „SoNoRo Conac”, organizat în scopul revitalizării și promovării moștenirii arhitecturale și culturale românești a fost susținut de artiștii Kirill Troussov (vioară), Răzvan Popovici (violă) și Lea Schmidt (violoncel).

Spectacol dedicat Zilei Mondiale pentru diversitate culturală, pentru dialog și dezvoltare.

De asemenea, Vila Albatros a fost gazda celui de-al doilea turneu de lansare a CD-ului „Twenty Shades of Music” ai căror protagoniști au fost doi dintre cei mai apreciați și activi muzicieni români: flautistul Ion Bogdan Ștefănescu și chitaristul Costin Soare. Zidurile Conacului Marghiloman au vibrat de explozia de melodie și ritm, de senzualitate și exuberanță, intensificată de combinația perfectă de flaut și chitară, care au redat emoțiile primare conținute în muzica Americii Latine și a Balcanilor, de la Istoria tangoului de Astor Piazzolla la Dansurile românești de Bela Bartok, de la muzica populară braziliană la cea macedoneană.

În povestea de peste 100 de ani a Conacului Marghiloman ne-a readus mezzo-soprana Cosmina Stancu și pianista Anca Demidov prin concertul recital, organizat de instituția noastră în parteneriat cu Societatea Muzicală – București.

Un spectacol impresionant de sunete și lumini – prilej cu care buzoienii s-au putut bucura de o seară specială, „Bules la Castel”, alături de Silvia Dumitrescu și „prietenii”: Florin Ochescu, Eugen Caminschi, Gelu Ionescu,

Lucian Cioargă și Mugurel Diaconescu – a fost organizat de Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” în cadrul Festivalului „Armonii de toamnă”, aflat la ediția a IV-a.

Unul dintre cele mai vechi festivaluri din România TOP T și festivalul „Blues” s-au reunit sub denumirea de „TOP T – BLUES – blues și rock în același timp”. Festivalul a adus pe scenă cei mai importanți artiști de gen cu sprijinul Centrului Cultural „Alexandru Marghiloman”.

Vila Albatros a găzduit un recital de excepție, „Românesc 100%”, susținut de doi dintre cei mai importanți și apreciați muzicieni români, flautistul Ion Bogdan Ștefănescu și chitaristul Costin Soare. Programul a cuprins lucrări de Anton Pann, Carol Miculi (singurul elev român al lui Chopin), Petre Elinescu, Ciprian Porumbescu, George Enescu, Béla Bartók, Sabin Drăgoi și Tiberiu Brediceanu. Ion Bogdan Ștefănescu și Costin Soare au realizat astfel o incursiune spectaculoasă în istoria muzicii românești, reușind să îmbine tradiția cu cele mai noi tehnici și limbaje muzicale, într-un recital unic pentru peisajul muzical românesc.

Evenimentul multicultural dedicat Zilei Mondiale pentru diversitate culturală, pentru dialog și dezvoltare, numărând până în prezent cinci ediții, a reunit în grădina Vilei Albatros numeroase comunități etnice din România: elenă, ucraineană, armeană, aromână, macedoneană, bulgară, sârbă și a rușilor lipoveni, reprezentate de ansambluri de dansuri tradiționale și de soliști vocali și instrumentali.

Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman”, cu sprijinul Primăriei municipiului Buzău și a Consiliului Județean Buzău, a organizat un concert extraordinar susținut de Orchestra Metropolitană București, sub bagheta dirijorului Daniel Jinga, cetățean de onoare al Municipiului Buzău și director artistic al Operei Naționale din București, alături de îndrăgita solistă Paula Seling, una dintre cele mai spectaculoase și elegante voci din muzica românească.

Festivalul „Buzăul lui Marghiloman”, organizat de Primăria Municipiului Buzău (la inițiativa consilierului cultural Anghel Mircea), de Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” și „Arată Artă”, s-a desfășurat pe o perioadă de o lună de zile și a cuprins concerte (Vama, Trupa fără Zahăr, Om la Lună, Arata Artă Band etc), teatru de improvizație (Urban Impro, Triton etc), și proiecții de film.

Festivalul de Caricatură „BZâmbete”, organizat de Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, a cuprins o expoziție de graficaturi semnată de actorul Horațiu Mălăele, momente de caricatură live, susținute de artiștii caricaturiști Adrian Bighei, Vasile Milică Ene, Iancu Avram, Cătălin Zaharia, Marian Avramescu, Daniela Bălan, Miruna Blănaru, Ștefan Daniel, și recitalul de muzică pop-rock al Trupeii Fără Zahăr.

„AnTanTe”, primul festival educațional-cultural din Buzău, s-a desfășurat în Parcul Marghiloman și Parcul Tineretului și a cuprins ateliere de creație, păpuși, olărit, tir cu arcul, pictură, montare corturi, vânătoare de comori, baloane modelabile și pictură pe față. Copiii au avut ocazia să se întâlnească cu personaje pe picioroange, personaje de epocă și mimi. Nu au lipsit concursurile cu premii și o tombolă specială. Evenimentul s-a încheiat cu ateliere de dis-

tracție, spectacole de teatru și de muzică.

Festivalul Național Concurs de Muzică Populară „Benone Sinulescu”, unul dintre cele mai importante evenimente de folclor din România, a fost inițiat în 2017 de Primăria Municipiului Buzău și Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, cu scopul de a descoperi noi talente. Benone Sinulescu a fost prezent la fiecare dintre ediții, atât pentru a juri evoluțiile din concurs, cât și pentru a susține recitaluri.

Festivalul „Jazz la Conac” a adus pe scena din grădina Marghiloman, într-o varietate de formule scenice – sextet, quintet, quartet, trio și duo, cei mai cunoscuți interpreți și compozitori de jazz: Sorin Zlat Quintet, Marta Popovici & On The Fly, Irina Sârbu, Capriel Dedeian Trio etc.

Festivalul Internațional al Tomatelor și al Biodiversității s-a bucurat de un real succes în cele trei ediții desfășurate până în anul 2019. Organizatorul și gazda evenimentului a fost Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, în colaborare cu Primăria municipiului Buzău, S.C.D.L. Buzău (Stațiunea de Cercetare Dezvoltare pentru Legumicultură Buzău), S.R.H, filiala Buzău (Societatea Română a Horticultorilor), Facultatea de Horticultură din cadrul U.S.A.M.V. (Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară) București și, nu în ultimul rând, Grupul „Semințe cu suflet”, cel care a fost și motorul evenimentelor. An de an, participarea expozanților a fost destul de numeroasă, peste o sută de legumicultori din întreaga țară, dar și din Republica Moldova, Ungaria, Bulgaria, Franța și Austria.

Cele mai mari și mai bogate târguri agro-alimentare, sărbători ale recoltei și tradițiilor, „Toamna buzoiană” și Târgul Drăgaica reunesc peste o sută de producători din tot județul, agricultori, grădinari, apicultori, meșteri populari care oferă cele mai bune produse ale județului Buzău. Atmosfera de sărbătoare și voie bună este întreținută de spectacole de muzică populară, la care participă cei mai cunoscuți interpreți din țară.

Concursuri și spectacole internaționale

Centrul Cultural „Alexandru Marghi-

Proiectul de artă murală contemporană „Sus muralul”

loman” a primit onorata invitație din partea doamnei ambasador Ioana Bivolaru, domnului director Daniel Nicolescu, domnului director adjunct Gelu Savonea, doamnei Silvia Leu Cisan de la Institutul Cultural Român – Lisabona, de a sărbători împreună într-un mod autentic românesc Ziua Internațională a Iei. Programul a cuprins un concert de muzică românească, susținut de Adriana Stuparu, Claudia Colniceanu, Flavia Cochirleanu și Maria Ichim, prezentarea expoziției de costume populare românești „Zestrețea Diane”, realizată de etnograful și colecționarul Diana Toma, și un stand gastronomic.

Corul de cameră Lyra al Centrului Cultural „Alexandru Marghiloman”, dirijat de maestrul Ștefan Stănescu, a reprezentat cu succes România la Praga Music Festival, în cadrul căruia au concertat în catedrala St. Salvator și Biblioteca Municipală din Praga.

Un eveniment deosebit de important l-a constituit participarea Corului „Lyra” al Centrului Cultural „Alexandru Marghiloman” la a 36-a ediție a International Choral Festival of Preveza, organizat de Choral Society „Armonia” din Preveza, Grecia, unde a reprezentat România cu succes printre cele 350 de coruri din întreaga lume. Corul Lyra, cu peste 45 de ani de existență, a fost numit de străini „Cel mai convingător ambassador al poporului român”, obținând premii la festivaluri precum cele de la: Nancy, Lyon, Vatican, Paris, Istanbul, Portugalia, ajungând să cânte în celebra Bazilica a Maicii Domnului din Fatima.

Vernisaje, proiecte de artă

Arta și muzica și-au dat întâlnire în spații neconvenționale, precum: Terasa Bazarului Buzău, în cadrul edițiilor I-IV ale evenimentului

de creație contemporană „Arta printre blocuri”, organizat de Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”. Zeci de artiști plastici din țară și străinătate, printre care Florin Menzopol, Georgeta și Mihai Hlihor, Pompiliu Dobrin, Răzvan Mihalcea, Ciprian Dominoschi, Rodica Panaitescu și Ștefan Daniel Lăzărescu, au expus lucrări de pictură, grafică și sculptură.

Expoziția „Perspective” a artistului fotograf Răzvan Popescu a reunit oameni talentați, pasionați de fotografie, dar și oameni care pur și simplu apreciază arta fotografică sau curioși care au dorit să descopere lucrurile prin obiectivul fotografului. Momentul muzical, plin de emoție, a fost oferit de Bianca Mihai și Dora Gaitanovici.

În prezența a sute de participanți, Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman” a inaugurat un nou spațiu expozițional „Galeria Subsol” din Vila Albatros, cu prilejul vernisajului expoziției „Desene la Castel”, la care au expus Florin Menzopol, Ciprian Dumitrache și Ștefan Daniel Lăzărescu.

Salonul de fotografie „Albatros” a fost organizat de Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, în colaborare cu Fotoclubul „Pietroasa” și Primăria municipiului Buzău, reușind astfel să reînvie tradiția salonului de fotografie.

Un proiect inedit, în domeniul artelor plas-

tice, îl constituie Tabăra de Documentare și Creație „Buzău – Oraș Deschis Artei”, inițiat de artistul plastic Valeriu Șuşnea, președintele filialei buzoiene a Uniunii Artiștilor Plastici din România. Debutul acestui proiect a avut loc în vila Albatros, unde nouă artiști plastici au fost invitați să realizeze lucrări inspirate din cele mai importante obiective turistice ale orașului, lucrări ce vor înfrumuseța încăperile Centrului Cultural „Alexandru Marghiloman”.

Proiectul de artă murală contemporană „Sus muralul”, este unul dintre cele mai îndrăznețe proiecte, care își propune revigorarea aspectului orașului Buzău și „ridicarea moralului” orașenilor prin lucrări de artă la scară mare, cu mesaje pozitive, ce pot fi apreciate în aer liber. Proiectul, realizat la inițiativa artistului plastic buzoian Miruna Blănaru, cu sprijinul Primăriei Municipiului Buzău și al Centrului Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman”, a constat în pictarea a șase fațade aparținând câtorva instituții școlare buzoiene.

În cei șapte ani de activitate, Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman” și-a creionat și consolidat statutul de emblemă a orașului Buzău, devenind un punct de reper cultural și educațional pentru ținutul nostru.

Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman”

Rezumat. Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman”, găzduit de Vila Albatros, principala componentă a Conacului Marghiloman, este o instituție de cultură și educație, dar și un obiectiv turistic. Împrejmuită de un parc, ce păstrează parfumul vremurilor de demult, Vila Albatros este vizitată de sute de turiști, care vin anual să se bucure de atmosfera și aspectul original al locului. Aici se desfășoară ample evenimente culturale și artistice: lansări de carte, festivaluri și concursuri literare, spectacole de teatru, concerte, vernisaje, proiecte educaționale, ateliere de creație, informatică etc. De asemenea, Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman” colaborează cu diverse instituții și asociații culturale din țară și din străinătate, cu instituții școlare, instituții publice locale, contribuind la dezvoltarea culturii și educației comunității buzoiene.

Cuvinte-cheie: cultură, educație, proiecte, dezvoltare personală, dezvoltare colectivă.

The Cultural and Educational Center “Alexandru Marghiloman”

Abstract. The Cultural and Educational Center „Alexandru Marghiloman”, hosted by Albatros Villa, the main component of the Marghiloman Mansion, is an institution of culture and education, but also a tourist attraction. Surrounded by a park, which retains the scent of ancient times, Albatros Villa is visited by hundreds of tourists, who come every year to enjoy the atmosphere and the original appearance of the place. Extensive cultural and artistic events take place here: book launches, literary festivals and competitions, theatre performances, concerts, openings, educational projects, creative workshops, computer science etc. Also, the Cultural and Educational Center “Alexandru Marghiloman” collaborates with various institutions and cultural associations in the country and abroad, with schools, local public institutions, contributing to the development of culture and education of the Buzău community.

Keywords: culture, education, projects, personal development, collective development.

LICEUL TEORETIC „ALEXANDRU MARGHILOMAN” – TRECUT, PREZENT ȘI VIITOR

Alexandru Marghiloman: un nume buzoian prin excelență, o instituție de învățământ unică

27 ianuarie 2001 sau 147 de ani de la nașterea lui Alexandru Marghiloman. Cartierul Do-robanți II din Buzău freamătă de lume, locuitori curioși se amestecă printre profesori și elevi, personalități istorice, dar și politicieni din Par-lamentul României, autorități locale și județene, reprezentanți ai Inspectoratului Școlar Județean. De acum, larg deschise, porțile Grupului Școlar Construcții de Mașini Buzău devin cele ale Li-ceului Teoretic „Alexandru Marghiloman”, Bu-zău. Singura instituție cu acest nume din țară.

Colectivul de cadre didactice și nedidactice din instituția de învățământ cu profil tehnic a fost, încă de la începuturile sale, unit în voință și acțiune, astfel de semeni fiind caracterizați de noblețe sufletească, altruism, generozitate, res-ponsabilitate și dorință de afirmare prin fapte, nu prin vorbe. Și, pentru că au demonstrat un parcurs impecabil, recunoașterea a venit.

„Întrucât liceul este situat în imediata veci-nătate a complexului arhitectural și al străzii ce îi poartă numele, iar acest mare om politic, năs-cut în municipiul Buzău, și-a adus o importantă contribuție și în modernizarea învățământului din România”, se arată în memoriul înaintat M.E.N. de către Consiliul de Administrație al li-ceului, la data de 4 ianuarie 2000, „vă rugăm să aprobați ca [...] instituția noastră să se numeas-că Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman”, eternizând, și în acest mod, memoria distinsei personalități buzoiene”. Pe 19 septembrie 2000, ordinul M.E.N. nr. 4565 consfințește schimbarea de nume și statut.

Discutând cu majoritatea cadrelor didacti-ce și cu numeroși absolvenți ai acelor timpuri, echipa managerială a primei decade ca liceu teoretic observase că „din rândul calităților lor alese se detașează profesionalismul, conștiinci-ozitatea, responsabilitatea, competența, dorința de a accede în Olimpul măiestriei pedagogice, punerea de acord a aspirațiilor elevilor cu siste-mul care să-i preia și să-i integreze în societate, devenind extrem de utili încă de la încadrarea în muncă, dar și făcând față cu succes perioadei de studii universitare, în cazul celor care au ur-mat sau urmează învățământul superior”.

Scurt istoric

Debutul toamnei 1973, respectiv 1 septem-brie, avea să marcheze și începutul acestei insti-tuții care, în aproape cinci decenii, și-a cucerit un binemeritat prestigiu, salvându-se din albia anonimatului. Atunci și-a deschis prima dată cursurile Liceul Mecanic nr.1 Buzău, institu-ție de învățământ care, în existența ei, a purtat următoarele denumiri: între 1 septembrie 1973 – 31 august 1984, Liceul Mecanic nr.1 Buzău, 1 septembrie 1984 – 31 august 1985, Grupul Școlar I.U.T. Buzău, 1 septembrie 1985 – 31 decembrie 1990, Liceul Industrial nr.1 Buzău, 4 ianuarie 1991 – 31 august 2000, Grupul Școlar Construcții de Mașini Buzău, din 19 septembrie 2000 până în prezent, Liceul Teoretic „Alexan-dru Marghiloman” Buzău, cu filieră teoretică, având 27 de clase cu specializările matematică-informatică, științe ale naturii și filologie.

Cunoscut astăzi pentru urcușul său sigur și menținându-și poziția în elita învățământului buzoian, Liceul Teoretic „Alexandru Marghilo-

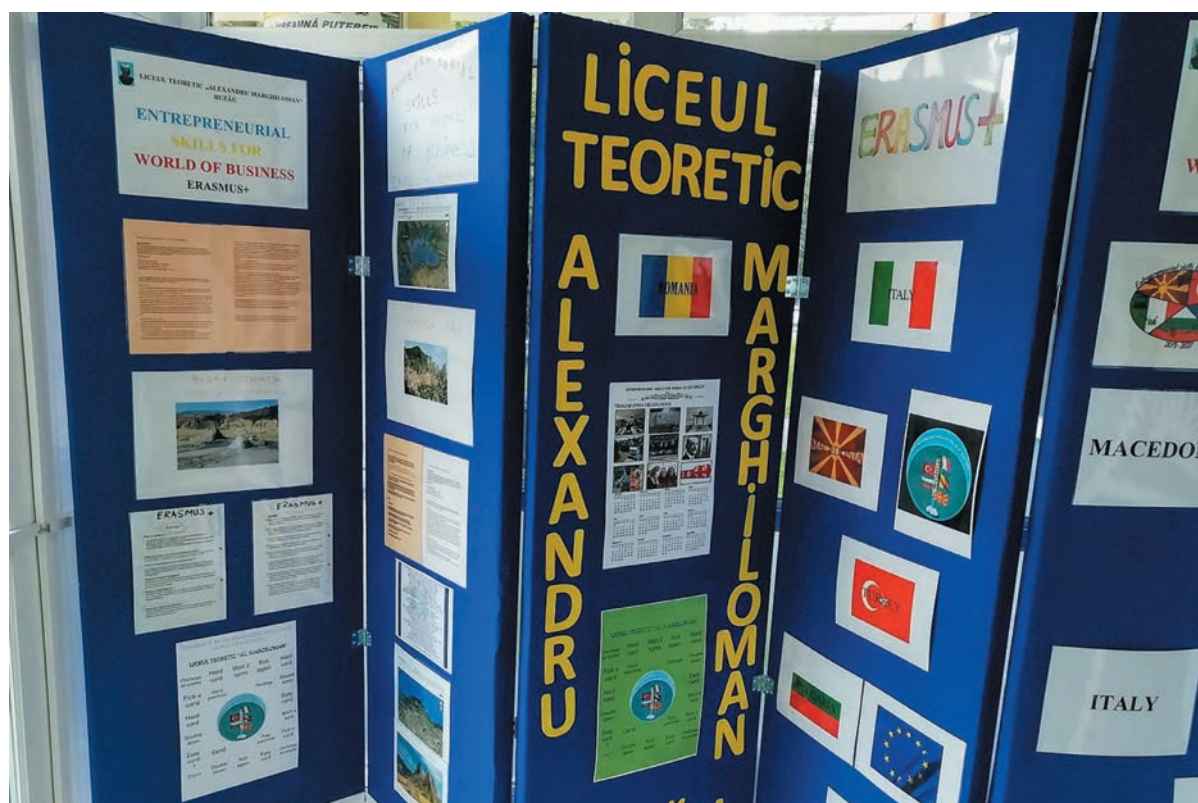
Liceul „Alexandru Marghiloman”

man” este un promotor al valorilor, prin rezultatele deosebite obținute de elevii săi la olimpiadele și concursurile locale, județene, naționale și internaționale, un model de organizator de activități și evenimente școlare, un exemplu de responsabilitate și siguranță. Atmosfera din „familia Marghiloman” se simte în cancelarie, în clase, pe holuri. Este o stare de bine la care am contribuit, zi de zi, cu toții.

O nouă dată memorabilă, în anul centenarului Marii Uniri

Un alt eveniment marcant în viața Liceului Teoretic „Alexandru Marghiloman”: Irina Vlăduca-Marghiloman este pentru prima dată în vizită la liceul ce poartă numele ilustrului om politic. Fiică a arhitectului Mihail Butculescu-Marghiloman, distinsa doamnă este strănepoata Elenei Marghiloman Pherekyde, sora omului politic conservator și prim-ministrului Alexandru Marghiloman. În același an, Irina Vlăduca-Marghiloman a înființat o fundație care poartă numele ilustrului său strămoș.

Dorința de a se cunoaște a fost a ambelor părți, în scopul întăririi legăturii nou create între oamenii și instituțiile unite nu doar prin nume, ci, în mod clar, prin multe alte afinități. Astfel, marți, pe 4 decembrie 2018, liceul și-a așteptat cu nerăbdare și cu bucurie oaspeții. Irina Vlăduca-Marghiloman și soțul său, domnul arhitect Gheorghe Vlăduca, au fost întâmpinați în maniera tradițională, de elevi în costum popular, cu pâine și sare, apoi au cunoscut colectivul de cadre didactice și au vizitat liceul și câteva săli de clasă unde au adresat încurajări și laude elevilor. Au fost plăcut surprinși de modul în care a fost ales numele liceului și de istoria lui, de felul în care membrii acestei comunități didactice înțeleg să onoreze numele lui Alexandru Marghiloman, prin activități diverse care să ajute elevii să înțeleagă în ce context și-a desfășurat acesta activitatea. De asemenea, au apreciat manifestările care construiesc sentimentul de apartenență a tuturor la entitatea liceului: imnul, proiectele naționale și internaționale desfășurate, premiile obținute la diverse

concursuri, toate având rolul de a impune în domeniul educației buzoiene numele pe care liceul îl poartă. Apreciind pasiunea elevilor de aici pentru informatică, Irina Vlăduca-Marghiloman le-a lansat o provocare: să construiască site-ul Asociației „Alexandru Marghiloman”, idee ce a fost imediat preluată de clasele de matematică-informatică intensiv.

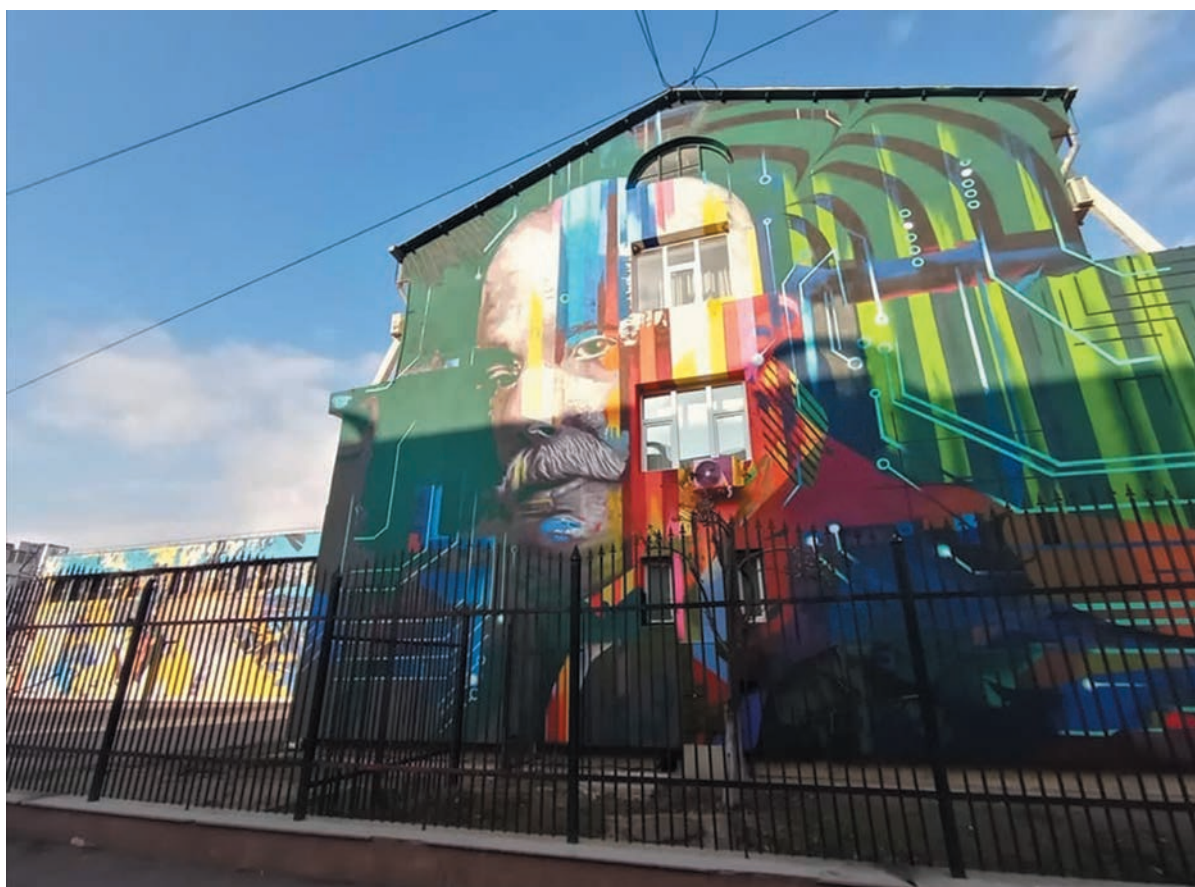
În finalul plăcutei întâlniri, Irina Vlăduca-Marghiloman și-a exprimat dorința unei colaborări strânse cu liceul, în cadrul acțiunilor viitoare ale asociației pe care o conduce.

Moștenirea lui Alexandru Marghiloman la Buzău

Personalitatea politicianului buzoiian Alexandru Marghiloman reprezintă „o moștenire pe care trebuie să o punem în valoare”, susține primarul Constantin Toma. Irina Vlăduca-Marghiloman, urmașa lui Alexandru Marghiloman, cetățean de onoare al Buzăului și fondatoarea Asociației „Alexandru Marghiloman”, își propusese ca, la revenirea și stabilirea definitivă în

țară, să continue ceea ce înfăptuiseră înaintașii săi, unchiul și străbunica sa, Alexandru și Elena Marghiloman. Pentru aceasta a înființat Asociația „Alexandru Marghiloman” prin care a dezvoltat pentru buzoieni proiecte pe mai multe direcții de acțiune, de care au beneficiat din plin și elevii Liceului Teoretic „Alexandru Marghiloman”.

O orientare mai nouă a asociației este cea privind susținerea adolescenților care vor să își valorifice pasiunile și abilitățile în domeniul IT: «Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman” are niște copii minunați în domeniul IT. Ne-au fost indicați elevii foarte buni, dar fără posibilități. Și noi am înscris trei copii pentru acele burse oferite de Fundația Comunitară», a explicat Irina Vlăduca-Marghiloman. De altfel, asociația a stabilit, cu cadrele didactice și cu elevii de la Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman”, o relație foarte bună, care se poate observa și prin numărul mare de voluntari din rândul elevilor de la liceul buzoiian care poartă numele ilustrului om politic.

Și nu în ultimul rând, asociația a desfășurat activități pentru a-i familiariza pe adolescenți cu meseria de avocat. „Ne dorim să-i aducem mai aproape de această meserie, ca să știe despre ce este vorba, ce-i așteaptă, pentru că este foarte important, chiar începând din clasa a IX-a, să știi cam ce vrei să faci în viață. Am ales să promovăm în rândul elevilor această profesie pentru că meseria de bază a unchiului meu a fost cea de avocat”, mai explică fondatoarea asociației, Irina Vlăduca-Marghiloman.

În virtutea noii colaborări au urmat activități comune, campanii de voluntariat și evenimente culturale locale și naționale de marcă, prin care Alexandru Marghiloman a fost prezent prin și pentru noua generație.

„La trecutu-ți mare, mare viitor”

Alexandru Marghiloman: om politic de renume, personalitate puternică. Asemeni caracterelor care se șlefuesc în liceul ce îi poar-

tă numele. La fel ca pleiada de activități în care numele acestei personalități a fost amintit, citit, scris. Coordonând numeroase proiecte în liceul ce îi poartă numele, ne-am identificat de multe ori cu trăsăturile acestuia, nelăsând pe nimeni să ne domine, muncind, încercând, perseverând până la reușită. Astfel, numele Marghiloman a fost rostit de multe ori în școli și orașe din România, precum și în țări ca Ungaria, Italia, Bulgaria, Turcia, Macedonia de Nord, Letonia, Spania, Portugalia, Finlanda, Estonia, Slovacia. Un nume frumos, care ne-a devenit drag, care înseamnă căldură, înseamnă.... ACASĂ! În cadrul atâtor concursuri și mobilități, Marghiloman a fost pe podium, a câștigat premii, a fost aplaudat la scenă deschisă, trăiește prin noi toți!

Marghiloman a fost și gazda acestor echipe din țările menționate mai sus. Marghiloman i-a așteptat cu pâine și sare la intrarea în liceu, iar în pauza dintre activități ne-a delectat cu cafeaua lui. Această cafea a fost pe placul invitaților noș-

tri, licoarea aburindă având un efect magic, benefic asupra tuturor. „Marghilomana” este, de fapt, o cafea turcească, fiartă cu rom sau coniac. Era servită în cești foarte mici, fără toartă, cunoscute sub numele de „filigeană”. Cafeaua se fierbea în ibrice așezate pe nisip încălzit cu cărbuni. În filigeană, boierul Marghiloman adăuga un strop de rom Jamaica sau de coniac foarte fin. Astăzi, există mai multe feluri de a prepara această cafea, nelipsit din toate fiind romul sau coniacul. La foc mic, se pun la fiert într-un ibric 100 ml de coniac și două lingurițe de zahăr. Când amestecul dă în clocot se adaugă și trei lingurițe de cafea. Se trage ibricul, se acoperă și, după circa 2-3 minute, când cafeaua cade la fund, licoarea rezultată se pune într-o ceașcă. După activități, în amfiteatru sau în alte săli, am depănat amintiri sau am lucrat în echipe multiculturale diferite produse la „Șezătoarea lui Marghiloman”.

De asemenea, Marghiloman a avut și un suflor mare. La fel ca și elevii liceului ce îi poartă numele. De-a lungul timpului am participat la activități de voluntariat, ne-am implicat activ pentru

a îi ajuta pe cei care aveau nevoie de un sfat, de un ajutor financiar sau de o mângâiere. Numele Marghiloman a fost purtat pe buzele unor vârstnici din case de bătrâni sau unor copii cu probleme, români defavorizați. A ajuta pe aproapele tău a fost mereu un deziderat al românilor, de a fi aproape de cei care au nevoie de tine. Am desfășurat activități sub numele Almarg, în cadrul unor campanii de într-ajutorare, în cadrul SNAC, cu ONG-urile din preajma școlii.

Mai mult, numele Marghiloman este prezent și în țări precum Spania, Olanda, Anglia, Italia, țări unde am trimis elevi pentru a-și continua studiile universitare. Foști elevi în Marghiloman, actuali studenți în Europa. De exemplu, în Horsens, Olanda, Marghiloman ar fi mândru dacă ar ști că acolo învață patru generații de elevi care studiază cu succes informatica. Este o mândrie a noastră, a tuturor celor din liceul Marghiloman. Și astfel.... povestea lui Marghiloman continuă!

*Colectivul profesoral al Liceului Teoretic
„Alexandru Marghiloman”, Buzău*

Referințe bibliografice:

1. *Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman” Buzău, contribuții la monografie*, Mirela Laura Vlăduță, Victor Andreica, ed. Tipogrup Press, Buzău, 2000.

2. *O instituție educativă din grupa elitelor – Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman” Buzău*, Viorica-Doina Manole, Viorel Nanu, Victor Andreica, ed. Editgraph, Buzău, 2012.

Sitografie:

1. <https://opiniabuzau.ro/fotovideo-protocol-de-colaborare-pentru-sustinerea-tinerilor-care-vor-sa-urmeze-dreptul/>

2. <https://opiniabuzau.ro/asociatia-alexandru-marghiloman-reinvie-traditia-activitatilor-umane-si-recreative-din-vremea-ilustrului-om-politic/>

3. <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/marghilomana-cafeaua-cu-rom-sau-coniac>

Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman” – trecut, prezent și viitor

Rezumat. La 27 ianuarie 2001 porțile Grupului Școlar Construcții de Mașini Buzău devin cele ale Liceului Teoretic „Alexandru Marghiloman”, Buzău. Singura instituție cu acest nume din țară. Anul viitor împlinind a cincea decadă de existență, liceul cu filieră teoretică este cunoscut astăzi pentru urcușul său sigur și menținându-și poziția în elita învățământului buzoian. Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman” este un promotor al valorilor, prin rezultatele deosebite obținute de elevii săi la olimpiadele și concursurile locale, județene, naționale și internaționale, un model de organizator de activități și evenimente școlare, un exemplu de responsabilitate și siguranță.

În anul centenarului Marii Uniri viața Liceului Teoretic „Alexandru Marghiloman” a fost marcată și de prima vizită a distinsei doamne Irina Vlăduca-Marghiloman, fiică a arhitectului Mihail Butculescu-Marghiloman și strănepoata Elenei Marghiloman Pherekyde, sora omului politic conservator și prim-ministrului Alexandru Marghiloman. Anterior vizitei, Irina Vlăduca-Marghiloman a înființat o fundație care poartă numele ilustrului său strămoș.

Alexandru Marghiloman: om politic de renume, personalitate puternică, asemeni caracterelor care se șlefuesc în liceul ce îi poartă numele. Coordonând numeroase proiecte în liceul ce îi poartă numele, ne-am identificat de multe ori cu trăsăturile acestuia. În cadrul atâtor concursuri și mobilități internaționale, Marghiloman a fost pe podium, a fost aplaudat la scenă deschisă, trăiește prin noi toți! Astfel, numele său a fost rostit de multe ori în școli și orașe din România, precum și în țări ca Ungaria, Italia, Bulgaria, Turcia, Macedonia de Nord, Letonia, Spania, Portugalia, Finlanda, Estonia, Slovacia. Un nume frumos, care ne-a devenit drag, care înseamnă căldură, înseamnă.... ACASĂ!

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, liceu, Buzău, Irina Vlăduca-Marghiloman, asociație, performanță, voluntariat.

„Alexandru Marghiloman” Theoretical High School – past, present and future

Abstract. On January 27, 2001, the gates of the Buzău Machine Building School Group became those of the “Alexandru Marghiloman” Theoretical High School, Buzău. The only institution with this name in the country. Next year, celebrating its fifth decade of existence, the high school is known today for its safe ascent and maintaining its position in the elite of Buzău education. „Alexandru Marghiloman” Theoretical High School is a promoter of values, through the outstanding results obtained by its students at local, county, national and international Olympics and competitions, a model organizer of school activities and events, an example of responsibility and safety.

In the centenary of the Great Union, the life of the Theoretical High School „Alexandru Marghiloman” was marked by the first visit of the distinguished Mrs. Irina Vlăduca-Marghiloman, daughter of the architect Mihail Butculescu-Marghiloman and great-granddaughter of Elena Marghiloman Pherekyde, sister of the conservative politician Alexandru Marghiloman. Prior to the visit, Irina Vlăduca-Marghiloman set up a foundation named after her illustrious ancestor.

Alexandru Marghiloman: famous politician, strong personality, like the characters who are polished in the high school that bears his name. Coordinating numerous projects in the high school that bears his name, we have often identified with his features. In so many international competitions and mobilities, Marghiloman was on the podium, he was applauded on the open stage, he lives through us all! Thus, his name has been spoken many times in schools and cities in Romania, as well as in countries such as Hungary, Italy, Bulgaria, Turkey, Northern Macedonia, Latvia, Spain, Portugal, Finland, Estonia, Slovakia. A beautiful name, which has become dear to us, which means warmth, means.... HOME!

Keywords: Alexandru Marghiloman, high school, Buzău, Irina Vlăduca-Marghiloman, association, performing, volunteering.

Abajur pentru o bibliotecă

În anul 2007 a apărut primul volum *Alexandru Marghiloman – lordul valah (O viață cu luminile și umbrele ei)*, iar în anul următor cel de-al doilea cu același titlu. Autorul acestor cărți este domnul Nicolae Peneș, cel care după ani de cercetări în arhive și biblioteci, pentru realizarea și publicarea celor două volume a fost distins cu Premiul „Mihail Kogălniceanu” al Academiei Române în anul 2008. Ulterior ele au fost reeditate cu completări și revizuirii în anul 2011 la Editura Editgraph din Buzău, apoi în colecția „Opera Omnia” la Tipo Moldova (într-un singur volum). În anul Centenarului României Mari cartea a fost retipărită într-o ediție de lux în două volume, de către Primăria Buzău, din nou la Editura Editgraph din orașul de la Curbura Carpaților.

În cea mai recentă variantă, volumul 1 are o Prefață de Valeriu Râpeanu, un Argument al autorului, 16 capitole, Anexe, Addenda, Indice de nume, Indice de locuri. Postfață de Constantin Bălăceanu Stolnici membru de onoare al Academiei Române și Bibliografie selectivă, cuprinse în 407 pagini. Din punct de vedere cronologic, această carte acoperă perioada de afirmarea a familiei Marghiloman și de evoluție a vieții lui Alexandru până în anul 1907.

Volumul 2 conține precizări din partea autorului, Prefață de profesor universitar Dr. Ion Bulai, 27 de capitole, Anexe, Postfață de profesor universitar Dr. Valeriu Râpeanu, Indice de nume, Indice de locuri și Bibliografie selectivă, în total 564 de pagini. Aici se continuă prezentarea vieții marelui buzoien până la finalul ei din anul 1925, dar se face și o scurtă incursiune în istoria urmașilor săi. Acest al doilea volum prezintă cu aplomb complexitatea guvernării Marghiloman, realizarea Unirii Basarabiei cu Țara-Mamă și inițierea Unirii cu Bucovina.

Ambele volume au pagini ilustrate cu numeroase fotografii ale lui Alexandru Marghiloman sau ale familiei sale.

Autorul, domnul Nicolae Peneș s-a născut pe 22 septembrie 1935 în comuna Costești din județul Buzău și este licențiat al Facultății de Filosofie a Universității București în anul 1969. Filolog talentat, dumnealui reușește cu ușurință să integreze în conținutul cărții sale, istoria acelor vremuri ce l-au avut în prim plan pe Alexandru Marghiloman, conform documentelor de arhivă și informațiilor cuprinse în evocările și mărturiile contemporanilor personajului principal. Așadar cercetător și filolog profund fiind, autorul reușește să valorifice cu brio în conținutul cărții un demers științific autentic, apreciat ca atare atât de către cititorul avizat cât și de către cel pasionat de istorie și de activitatea politică.

Reținem și faptul că la finalul volumelor autorul mulțumește Fundației „Constantin Toma” pentru sprijinul acordat în tipărirea acestei lucrări, iar strănepoata lui Alexandru Marghiloman, doamna Irina Vlăduca-Marghiloman aduce cu stimă „multe mulțumiri domnului Nicolae Peneș, singurul om care nu a uitat că a existat și ce a făcut Alexandru Marghiloman pentru România pe care a iubit-o atât de mult”.

Concluzia de fond a lucrării este că Alexandru Marghiloman a fost omul providențial care în împrejurările extrem de grele ale anului 1918, a salvat Țara, Armata și Dinastia, sacrificându-și viitorul politic. Înțelegem în final că el fost o personalitate de excepție, un mare român, printre puținii care prin activitatea sa impune un model de om politic demn în România.

Dr. Marius-Adrian NICOARĂ

Sub acest titlu, colectivul format din doctorul în istorie Marius-Adrian Nicoară membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România (consultanța istorică), Cosmin Iovan (concept) și Eduard Schlecht (grafică) a editat acest volum istoric în luna martie 2018, la Editura MAD Linotype Buzău. Este un volum ce realizează portretul marelui Alexandru Marghiloman, om politic buzoian intrat în istorie ca artizan al actului Unirii Basarabiei cu România la 27 martie 1918, în scurtul interval în care a deținut funcția de prim ministru al guvernului României. Albumul mizează pe efecte stilistice și grafice proprii unei astfel de prezentări menite să impresioneze dintr-o dată și privitorul și cititorul care descoperă și intuiește în figura de pe copertă un personaj impunător, sobru, unul din acei bărbați fermi, educați la școli înalte, sugerând putere, sfânta putere de care țara are nevoie mereu în vremuri de restriște sau de răscruce.

Cartea, sau albumul, cum s-a încetățenit genul unor astfel de lucrări, este mai mult decât o biografie, este un *laudatio* exprimat cu mijloace neconvenționale, în care predomină imaginea și textul, dar și efectul grafic. Alb-negrul conferă sobrietate în prezentarea unei personalități care a făcut epocă prin eleganță, ținută, prin forța și simplitatea proprie celor care știu ce înseamnă desăvârșirea. Profunzimea și competența, ascendențe ale unui spirit cultivat, în spiritul marilor civilizații europene, erau valori care se accesau de la sine în contact cu oamenii mari ai vremii. A fost un apropiat al lui Titu Maiorescu, al lui Constantin Stere și al lui Petre P. Carp. Era o prezență căutată de rege și regină, făcea parte din cluburile exclusiviste ale vremii, era gazda ideală la domeniul lui de la Buzău. Trăia intens pasiunea pentru cai, bucuria reușitei în afaceri și știa să cheltuie superior. Despre aceste veleități par să pledeze mai ales grafica, fotografiile de familie reproduse în cartea pe care o prezentăm.

În privința textului, care găzduiește date și informații privind traseul existențial al unui mare român, istoricul Nicoară aduce cu discreție în discuție, cu deosebire în a doua parte a cărții, una din calitățile definitorii ale personalității politice, culturale și filosofice ale lui Alexandru Marghiloman. Dincolo de proprietățile și averile lui personale, lordul valah cum l-a numit inspirat Nicolae Peneș, avea proprietatea vorbelor lui. Iubea

cuvântul. A fost pentru generația interbelică și pentru vremurile ce au urmat ultimul mare orator român. Capitolul introdus de reputatul istoric în a doua parte a acestei scriituri omagiale cuprinde *Discursul* rostit de Alexandru Marghiloman la banchetul de la Athenaeum Palace, la împlinirea vârstei de 70 de ani, care confirmă nu doar forța pe care vocația o imprimă cuvintelor spuse, dar dezvăluie într-un anume fel ceva din taina pe care o reprezintă succesul diplomatului și politicianului care a pledat și a câștigat în confruntări hotărâtoare pentru interesul țării și poporului său.

Bazat pe un demers istoriografic modern, pe o explorare consistentă a valențelor grafice, autorii realizează o viziune realistă asupra personalității, vieții și operei acestui mare român, ostracizat pe nedrept decenii întregi. Felicitări pentru exactitatea științifică și calitatea de excepție a acestui volum.

Profesor universitar Dr. Jipa Rotaru

Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România

NOTELE POLITICE ALE LUI

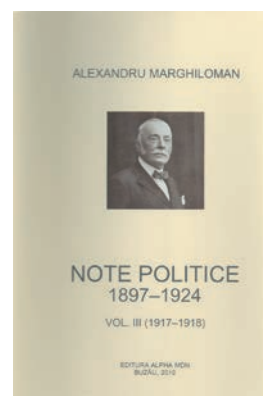
ALEXANDRU MARGHILOMAN – EDIȚIE ANASTATICĂ

Beneficiind de o ediție princeps achiziționată de domnul Constantin Toma, a fost tipărită în anul 2019 o ediție anastatică a *Notelor Politice* ale lui Alexandru Marghiloman, la sărbătorirea Centenarului Marii Uniri și la 165 de ani de la nașterea autorului lor. Ea a fost îngrijită de domnii Ștefan Davidescu, Alfred Vasilescu și subsemnatul.

Însemnările zilnice ale marelui politician buzoian, prin autenticitatea și veridicitatea lor, sunt valoroase documente de arhivă. Politicianul Alexandru Marghiloman nu face literatură, deși evident cunoștea care va fi publicul cititor. Notațiile sale sunt scurte, clare, simple. A consemnat evenimentele și a prezentat impresiile pe care i le-au produs acestea și rolul pe care el l-a avut în desfășurarea lor. Franchețea informațiilor a pus în dificultate la momentul apariției lor, aproape întreaga societate politică românească aflată în vârful piramidei sociale. Citind cu atenție aceste memorii putem intra în mintea și sufletul „marelui valah”. Surpriza este deplină. Prin cuprinsul lor brut, neșlefuit, Notele crează un șoc teribil. De aceea, la publicarea lor autoritățile au reacționat imediat, confiscând la ordinul primului ministru Alexandru Averescu și a ministrului de interne Octavian Goga, ceea ce nu se vânduse din întregul tiraj.

Istoricii pot extrage astăzi din aceste volume, diferite documente de esență pur istorică, pentru studiul evenimentelor în contextul moravurilor vremii. Este o istorie zugrăvită în culori, în care ies în evidență în primul rând cei care nu pot fi contestați. Cu siguranță, cel mai avantajat domeniu de retipărirea acestor volume este istoria politică românească. Se pot cerceta și trage concluzii pertinente în rescrierea acestei ramuri a istoriei.

Putem afirma că „marele buzoian” a anticipat efectul *Notelor* sale, pe care poate le-a considerat revanșa sa postumă. Oglinda pusă de Alexandru Marghiloman societății românești a anilor 1897 – 1924, a deranjat în profunzime. Cei interesați, care citesc cu atenție cele cinci volume, vor recunoaște pe cel care s-a remarcat ca fiind un orator desăvârșit, cu o reto-

rică impecabilă, în stil englezesc, în care valoarea argumentului era superioară întotdeauna glasului ridicat. Frazele sunt scurte, sobre, cu adjective cumpătate, raționale, lipsite total de vulgaritate. Însemnările se bazează pe etică, estetică, răspundere politică și profunzime, principii atât de dragi „lordului valah”, care și-au găsit concretul în personalitatea sa, considerat de altfel „*arbiter elegantiarum*” al vremurilor sale.

Până la retipărirea lor sub forma a trei volume îngrijite de istoricul Stelian Neagoe, la Editura SCRIPTA din București, – în anul 1993 volumul 1, respectiv la Editura Machiavelli volumele 2 (în anul 1994) și 3 (în anul 1995) –, ele au rămas aproape necunoscute. Aici trebuie să remarcăm cele trei studii introductive, profesioniste, nepărtinitoare și lămuritoare asupra însemnărilor lui Alexandru Marghiloma, făcute de îngrijitorul ediției.

Citite cu atenție, Notele Politice pot fi considerate model de memorialistică românească și îndreptar pentru cei care vor alege o carieră politică. Din testamentul „lordului buzoian” înțelegem că ar fi dorit să revadă aceste însemnări brute. Nu a reușit, dar a încredințat manuscrisele celor trei tineri de încredere: Octav George Lecca, Panaiti Wyzanti și Mihail Pherekyde (Pic). Aceștia au pus manuscrisele în ordine și au hotărât publicarea lor integrală, fără intervenții asupra textului. Astfel au rezultat cinci volume cu titlul Notelor Politice 1897–1924, împărțite pe perioade de timp astfel: volumul I (1897–1915); volumul II (1916–1917); volumul III (1917–1918); volumul IV (1918–1919); volumul V (1920–1924); ce au fost tipărite la Editura Institutului de Arte Grafice EMINESCU S.A., București, puse în vânzare în București, la 11 mai 1927, așadar la doi ani de la decesul autorului. Prețul unui set a fost de două mii de lei, fiind evident peste posibilitățile cititorului cu venituri medii. Mai mult decât atât, după confiscare, un set de volume s-a vândut cu preț înzecit.

Ca aspect general asupra textului volumelor, observăm că din 1897 și până în anul 1912, însemnările nu au ritmicitate, mai mult, pentru anii 1898–1902 acestea lipsesc complet. Pentru anii 1912–1919, ce cuprind evenimente precum cel de-al Doilea Război Balcanic (1913), Neutralitatea (1914–1916), Războiul de Întregire Națională (1916–1919) și Marea Unire, însemnările sunt aproape zilnice. După această dată și până la final - 15 iunie 1924 –, ritmicitatea este din nou abandonată.

Trebuie să remarcăm faptul că deseori însemnările sunt și în limba franceză, limba educației sale occidentale, care este un serios argument de îndepărtare a etichetei nemeritate de „*germanofil*,” iar textul Notelor Politice ne confirmă faptul că era mai degrabă reținut față de Rusia. Așadar, acolo unde în caietele originale textul era scris doar în limba franceză, el a fost tradus și este prezentat concomitent în cele două limbi. Precizăm și că notele de subsol aparțin autorului.

Volumul I (1897–1915), are 565 de pagini la care se adaugă nenumărat cuprinsul volumului. Are inserată o singură fotografie, la pagina șapte, ce îl înfățișează pe Alexandru Marghiloman la biroul de lucru. Volumul II (1916–1917) are 575 de pagini la care se adaugă o pagină pentru erată, nu conține fotografii. Volumul III (1917–1918) are 576 de pagini, nu conține fotografii. Volumul IV (1918–1919), are 436 de pagini, nu conține

fotografii. Volumul V (1920–1924) are 244 de pagini, din care ultimile 32, cuprind 17 anexe pe 29 de pagini, iar pe ultimile trei pagini sunt fotocopiate trei facsimile ale unor pagini din caietele – manuscris. Volumul nu conține fotografii.

Am ales editarea anastatică a Notelor Politice, deci în forma lor originală, din mai multe motive. Primul a fost acela de a nu altera în nici un fel autenticitatea acestor memorii document. Ne-au ajutat mijloacele moderne de editare și tipărire, care au reușit să capteze forma tipografică originală până la cele mai mici detalii asupra caracterelor literelor, formatului și formei inițiale a cărții. Apoi avem în vedere menținerea valorii lor istorice și bibliofile, esențială fiind atât respectarea ortografiei limbii române din vremea scrierii memoriilor, cât și a expresiilor scriitorului, recunoscut pentru calitatea sa de orator talentat, cu un grai muntenesc veritabil.

Am citit și așezat cu atenție aceste volume, în formatul lor tipografic original, înțelegând că aceste cărți „*vii*” sunt un teribil recurs către posteritate ce poate da lui Alexandru Marghiloman măsura adevăratei sale valori, pentru ca românii de astăzi să nu repete greșelile trecutului, în care cei interesați, ignoranții sau mediocrii, să continue să ostracizeze fără argumente un mare român – Alexandru Marghiloman.

Dr. Marius-Adrian NICOARĂ

Lista surselor

Fotografii din arhiva personală a autorilor

Constantin TOMA, Marius-Adrian NICOARĂ, Irina VLĂDUCA MARGHILOMAN, Valeriu NICOLESCU, Viorel GHEORGHE, Ioan SCURTU, Jipa ROTARU, Anatol PETRENCU, Dan PRISĂCARU, Mircea TĂNASE, Alin SPÂNU, Constantin COMAN, Constantin VLAD, Lavinia DUMITRAȘCU, Constantin NEAGU, Aliona GRATI, Liliana CONDRATICOVA, Oana PARAIPAN.

Monografii, studii, articole, documente de arhivă

Alexandru Marghiloman, *Note politice*, Ediție anastatică în patru volume îngrijită de Marius-Adrian Nicoară, Alfred Vasilescu, Ștefan Davidescu, Buzău: Editura Alpha MDN, 2019.

100 de ani de la unirea Basarabiei cu Romania. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman, Buzău: Editura Mod Linotype, 2018.

100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman. Volumul sesiunii internaționale de comunicări științifice. Buzău, 22-23 martie 2018. Buzău: Mad Linotype, 2018.

A.N. – S.J.Bz., fond Primăria orașului Buzău, d. 4/1936.

Arhivele Istorice Centrale, fond Casa Regală, d. 16 / 1916, f. 1 sau d. 17 / 1916.

Arhivele Naționale – Serviciul Județean Buzău/ A.N. – S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău, Secția I, d. 45/1930; 48 și 75/1932; 25 43, 47, 48 și 71/1934; 25/1935; 39/1935; 145/1936; 186/1936; 202/1936; 192/1938; 35/1941.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală – Miscelane, dosar 243.

Arhivele Naționale Istorice Centrale/A.N.I.C., fond Ministerul de Interne, comunale, dosar 58/1866

Arhivele Naționale Serviciul Județean Buzău/ A.N. S.J.Bz., fond Tribunalul Buzău Secția a II-a, d. 7/1919.

Biblioteca Națională, fond St. Georges, ...XIX/1-9.

Ciobanu, Ștefan, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917–1918*, Chișinău, 1993.

Colesnic, Iurie, *Sfatul Țării. Enciclopedie*, Chișinău: Editura Museum, 1998.

Daniela Maria Bălan, *Alexandru Marghiloman 1854-1925. Omul politic și epoca sa*, Teză de doctorat, Academia Romană, Iași, 2018.

Halippa, Pantelimon. *Testament pentru urmași*. Ediție Anatolie Moraru, Chișinău, 1991.

Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman” Buzău, contribuții la monografie, Mirela Laura Vlăduță, Victor Andreica, ed. Tipogrup Press, Buzău, 2000.

Lucia Argint, *Paralelă în timp: ritualul vizitei casei regale în orașul Chișinău în anul 1920, în presa timpului și în memoriile contemporanilor*. In: „Identitățile Chișinăului”, ed. a 3-a, 2015.

Marghiloman, Alexandru. *Discursuri parlamentare 1895–1920*, Vol. II (1911–1920), Ediție înedită și postfață de Stelian Neagoe, București: Editura Machiavelli, 2014.

Maria Regina României, *Însemnări zilnice (ianuarie 1920 – decembrie 1920)*, Vol. II, traducere de Sanda Racoviceanu, îngrijire de ediție, introducere și note de Vasile Arimia. București: Albatros, 2004.

Maria Regina României, *Însemnări zilnice (ianuarie–decembrie 1921)*, Vol. VII, traducere de Sanda Ileana Racoviceanu, îngrijire de ediție, cuvânt înainte de Vasile Arimia. București: Historia, 2008.

Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, Vol. II, Iași, 1991.

Maria, regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Iași: Editura Tipo Moldova, 2017.

Niculescu, Valeriu, Petcu, Gheorghe, *Buzău-Râmnicu Sărat, oameni de ieri, oameni de azi*, Vol. 1, Buzău: Alpha MDN, 1999.

O instituție educativă din grupa elitelor – Liceul Teoretic „Alexandru Marghiloman” Buzău, Viorica-Doina Manole, Viorel Nanu, Victor Andreica, ed. Editgraph, Buzău, 2012.

Otu, Petre, *Mareșalul Alexandru Averescu – militarul, omul politic, legenda*, București: Editura Militară, 2005.

Peneș, Nicolae. *Alexandru Marghiloman – lordul valah*, Buzău: Editura Alpha MDN, 2007.

Pintilie, Rădulescu, Luiza. *O hartă rară a Basarabiei, realizată în 1916, este expusă în premieră la Muzeul județean de istorie și arheologie Prahova*. În: „Prahova” (Ploiești), 27.03.2018. [online]. [Accesat: 6.4.2022]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://ziarulprahova.ro/2018/03/o-harta-rara-a-basarabiei-realizata-in-1916-este-expusa-in-premiera-la-muzeul-judetean-de-istorie-si-arheologie-prahova/>.

Scurtu, Ioan (coordonator). *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*, Iași: Editura TipoMoldova, 2010.

Scurtu, Ioan. *Personalitățile Marii Uniri. Regele Ferdinand*, București, 2016.

Sfatul Țării. Documente. Ediție de Ion Țurcanu, Chișinău: Știința, 2016.

Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu Romania. 1917–1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău: Editura Hyperion, 1995.

Nicolescu, Valeriu; Avram, Valeriu; Nicoară, Marius-Adrian. *Personalități buzoiene. 1918–2018. 500 pentru Romania*, Buzău: Editura Alpha MDN, 2018.

X.X.X., *Alexandru Marghiloman, un mare roman*, Buzău: Editura MAD Linotype, 2018

Surse web:

<https://anchor.fm/fifpodcast/episodes/Personalitile-Unirii---Alexandru-Marghiloman-el-fent9>

<http://artdeco-modernist.blogspot.com/2019/04/cercul-militar-chisinau.html>

<http://dednews.ru/wp-content/uploads/2012/12/kish02.jpg>

<http://www.george-damian.ro/galerie-foto-chisinaul-in-anul-1940-914.html/hotelul-londra>

<http://www.moldavica.bnrm.md/biblielmo?e=d-01000-00---off-0cartipost--00-1---0-10-0--0---0direct-10---4-----0-1l--11-ro-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=-cartipost&cl=CL1.1&d=J30>

<http://www.moldavica.bnrm.md/biblielmo?e=d-01000-00---off-0cartipost--00-1---0-10-0--0---0direct-10---4-----0-1l--11-ro-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&cl=-CL1.1&d=J40.1&x=1>

https://adevarul.ro/moldova/actualitate/povesti-chisinau-lux-decadenta-hotel-suisse-vezi-galeriile-foto-1_50ad53d57c42d5a663930ae7/index.html

<https://diez.md/2017/02/02/foto-descoperiri-urbane-povestea-uitata-hotelului-londra-cel-mai-renumit-hotel-din-chisinau/>

<https://mvu.ro/product/alexandru-marghiloman-la-banchetul-oferit-dupa-votarea-unirii-basarabiei-27-martie-1918-chisinau/>

<https://www.facebook.com/RetroChisinau/photos/gara-feroviar%C4%83-perioada-%C3%AEn-care/957465141024197>

<https://www.facebook.com/RetroChisinau/posts/1683755878395116/>

Acest supliment al revistei apare cu sprijinul financiar al Primăriei Municipiului Buzău prin Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman” și al Institutului European pentru Cercetări Multidisciplinare – Buzău.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Dialogica. Revistă de studii culturale și literatură; redactor-șef: Aliona Grati, Chișinău, Buzău: Alpha MDN, 2022. – ISSN 2587-3695, E-ISSN 1857-2537, Anul IV, Supliment la nr. 1, 2022, 192 p.

Tiraj 300 ex.